

Миколаївська обласна державна адміністрація

АНАЛІТИЧНО-ОПИСОВА ЧАСТИНА

**Стратегії розвитку Миколаївської
області на період до 2027 року**

2019 рік

ЗМІСТ

1. ГЕОГРАФІЧНЕ РОЗТАШУВАННЯ, СУМІЖНІ ТЕРИТОРІЇ	5
2. ЛАНДШАФТНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕЛЬЄФУ, ХАРАКТЕРИСТИКА ҐРУНТІВ ТА ГІДРОЛОГІЯ	9
2.1. Структура та стан земель	9
2.2. Гідрологія	12
3. ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ, КЛІМАТИЧНІ УМОВИ	16
3.1. Клімат	16
3.2. Заліснення	17
3.3. Корисні копалини	19
3.4. Природно-заповідний фонд	20
3.5. Рекреаційна діяльність на об'єктах ПЗФ	22
4. АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПОДІЛ ТА ФОРМУВАННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	24
5. НАЯВНІСТЬ МІСТОБУДІВНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ НА РІВНІ РЕГІОНУ	30
6. ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ ТА РИНОК ПРАЦІ	33
6.1. Чисельність та щільність населення	33
6.2. Природний та міграційний рух населення області	36
6.3. Статеві-віковий склад населення	39
6.4. Демографічне навантаження на населення працездатного віку	43
6.5 Сфера зайнятості населення	45
7. ІНФРАСТРУКТУРА	50
7.1. Транспортна	50
7.1.1. Мережа доріг	53
7.1.2. Система залізниць	56
7.1.3. Повітряний транспорт	59
7.1.4. Морський/річковий транспорт	60
7.1.5. Логістика та логістичні мережі	62
7.2. Енергетична інфраструктура і постачання енергії	66
7.3. Промислова інфраструктура	72
7.4. Інфраструктура зв'язку	75
7.5. Освітня інфраструктура	79

7.5.1. Загальна середня освіта	79
7.5.2. Професійна (професійно-технічна) освіта	86
7.5.3. Вища освіта	89
7.6. Інфраструктура охорони здоров'я	91
7.7. Спорт і дозвілля	101
7.8. Туристична інфраструктура	105
8. ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	118
8.1. Макроекономічні показники	118
8.1.1 Валовий регіональний продукт	118
8.1.2 Доходи та витрати населення	123
8.1.3 Зовнішня торгівля	128
8.1.4 Прямі іноземні інвестиції	132
8.2. Галузева ефективність	136
8.2.1. Промисловість	136
8.2.2. Сільське господарство	147
8.2.3. Розвиток та відновлення зрошення	150
8.2.4. Будівництво	152
8.2.5. Капітальні інвестиції	156
8.2.6 Житлово-комунальне господарство.	162
9. СТАН СФЕРИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ІННОВАЦІЙ	173
9.1. Дослідження, Технології, Інновації	173
10. РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА	188
10.1. Стан розвитку підприємництва	188
11. РОЗВИТОК МІСТ ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	191
11.1. Розвиток сільських територій	191
11.2 Водопостачання та водовідведення сільських населених пунктів	201
12. ЕКОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ	202
12.1. Стан атмосферного повітря	202
12.2. Поводження з відходами	203
12.2.1 Поводження з твердими побутовими відходами	205
12.3. Відведення та очистка стічних вод	208

12.3.1 Водозабір _____	208
12.3.2. Скиди зворотніх вод _____	210
12.4. Розвиток екзогенних геологічних процесів на території Миколаївської області _____	212
13. ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНА СИТУАЦІЯ _____	216
13.1. Бюджет області та бюджети адміністративно-територіальних одиниць _____	216
13.2. Податкова база _____	223
14. РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГУ ТА ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЮЧОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ _____	229
14.1. Огляд прогнозних та планувальних документів _____	229
14.2. Потенційні точки зростання по адміністративно-територіальним одиницям _____	239

В адміністративному відношенні до початку процесу децентралізації в області налічувалось: 19 районів, 5 міст обласного значення, 4 міста районного значення, 17 селищ міського типу.

Центр області — місто Миколаїв, потужний політичний, діловий, індустріальний, науково-технічний, транспортний та культурний центр.

Рис. 1.1.1.

Карта поділу Миколаївської області на райони

Територія області має протяжність із заходу на схід 204 км, а з півночі на південь — 194 км. До території області належать острів Березань і частина Кінбурнської коси.

Північно-західна частина області лежить в зоні лісостепу, південно-східна — степу.

Ліси та інші лісовкриті площі, займають всього 4,1 % від площі області або 124,50 тис. га. Найбільшу залісненість в області мають Вознесенський (9,05%) та Кривоозерський (7,2%) райони, найменшу Вітовський (1,84%) та Березанський (1,89%) райони.

На території Миколаївської області створено 141 об'єкт природно-заповідного фонду фактичною площею 75 487,74 га.

За даними Головного управління Держгеокадастру у Миколаївській області із 2458,50 тис. га земельного фонду області 2006,00 тис. га (81% загальної площі) - займають сільськогосподарські угіддя, з них рілля - 1699,20 тис. га, що свідчить про високий рівень сільськогосподарського освоєння земель. До сільськогосподарських належать земельні угіддя, які використовують для одержання сільськогосподарської продукції: рілля, багаторічні насадження, сіножаті та пасовища. Структура угідь залежить як від рельєфу місцевості, так і від якості ґрунтів.

Головні річки — Південний Буг, що перетинає область з північного заходу на південний схід, Інгул та Кодима (ліві притоки Південного Бугу) та

Інгулець (права притока Дніпра). В межах області споруджено багато ставків та водосховищ. Річки і ставки використовуються в основному для зрошування сільськогосподарських рослин та рибицтва.

Загальна площа зайнята поверхневими водними об'єктами становить 150,5 тис. га, що складає 6,1 % від території області. За обсягами розвіданих запасів підземних вод питної якості Миколаївська область є найменш забезпеченою в Україні. В середньому експлуатаційні запаси підземних вод на одного мешканця становлять 0,09 м³/добу (у порівнянні: Одещина 0,135 м³/добу або в 1,5 рази більше, Херсонщина – 3,1 м³/добу або в 34 рази більше).

Корисні копалини представлені значними запасами будівельних матеріалів, у т.ч. граніти, вапняки, мергель, каолін, трепел, гіпс, графіт, глини, кварцові піски; є родовища кобальтонікелевих та уранових руд. На території області знаходяться джерела мінеральних вод і лікувальні грязі.

Клімат області помірно континентальний, літо жарке з сильними вітрами й частими суховіями, інколи бувають пилові й чорні бурі, зима м'яка, малосніжна. Пересічна температура січня -5°C, липня +22,2°C. Річна кількість опадів, коливається від 330 мм на півдні до 450 мм на півночі області, схожими є Одеська 300-453 мм, та Херсонська область 300-420 мм, опади Дніпропетровської області коливаються 450-550 мм, Кіровоградської 450-520 мм, Харківської 450-600 мм, Київської 500-600 мм, а найбільша кількість опадів випадає у Львівській області 600-800 мм.

Максимум опадів на території Миколаївської області випадає влітку, переважно у вигляді злив.

Завдяки своєму розташуванню в області присутні всі види транспорту, через її територію проходять залізничні, автомобільні, морські, авіаційні і трубопровідні міжнародні транспортні коридори.

Через територію області проходять транспортно-комунікаційні шляхи із західної, центральної і північної України до узбережжя Чорного моря, а також в напрямку із заходу на схід уздовж Чорноморсько-Азовського узбережжя.

Головними транзитними транспортними магістралями, що проходять територією області, є міжнародні транспортні коридори: автомобільні Євроазійський, Північ-Південь та автомобільний і залізничний коридори Чорноморського економічного співтовариства (ЧЕС).

Мережа автомобільних доріг загального користування Миколаївської області становить 4797 км, з яких тверде покриття має 4778,3 км доріг або 99,6 відсотка при середньому показнику по Україні 97,8 відсотка.

Відстані від обласного центру (м.Миколаїв) до основних крупних міст України (автомобільним транспортом) становлять:

Київ	Херсон	Одеса	Кропивницький	Дніпро	Харків	Львів
480 км	67 км	145 км	186 км	321 км	537 км	808 км

та столиць інших держав:

Кишинів	Бухарест	Стамбул
307 км	680 км	1240 км

Залізничному транспорту Миколаївської області належить значна роль у транспортній системі України.

Миколаївську, Одеську, Херсонську, Черкаську, Кіровоградську і Вінницьку області та окремі райони Київської, Дніпропетровської та Полтавської областей обслуговує регіональна філія «Одеська залізниця» у складі АТ «Укрзалізниця».

Експлуатаційна довжина колій області становить 700 км, у сусідніх: Херсонській – 452 км, Одеській -1067,5 кілометра.

Авіаційний транспорт області представляє КП «Миколаївський міжнародний аеропорт», який знаходиться на перетині семи повітряних коридорів. Таким чином, аеропорт має можливість стати важливим транзитним вузлом півдня України.

З 2018 року аеропорт провівши низку ремонтно-відновлювальних робіт та відновивши всі необхідні сертифікати для обслуговування пасажирів і літаків розпочав свою роботу обслуживши 4306 пасажирів.

Технічні можливості аеропорту дають змогу приймати усі типи повітряних суден цивільної авіації. Довжина злітної смуги аеропорту становить 2555 м, ширина – 44 метри. Аеропорт включає пасажирський термінал площею 3800 кв.м, який розрахований на обслуговування 430 пасажирів за годину, з пропускною спроможністю 45 літаків на день та вантажний термінал площею 720 кв.м, що розрахований на обслуговування 100 т вантажу.

Географічне положення області, наявність судноплавних артерій сприяють розвитку водного транспорту і становленню позиції Миколаєва, як транзитного транспортного вузла.

Водний транспорт складається з 3 морських портів і 1 річкового, а також із низки приватних терміналів.

Миколаївські порти у загальних обсягах перевалки вантажів серед портів України займають частку майже 24%.

Трубопровідний транспорт області представлений Миколаївським державним підприємством «Трансаміак», яким обслуговується аміакопровід «Тольятті-Одеса» на насосній станції «РС-30» для здійснення транзиту рідкого аміаку по території України. Довжина магістрального трубопроводу, що обслуговується підприємством, становить 444 км. Технічна можливість для транспортування рідкого аміаку — до 3 млн тон на рік.

По території Миколаївської області також проходять нафтопроводи «Снігурівка-Одеса», «Кременчук-Херсон», з головними насосними станціями на нафтопроводах «Снігурівка» та «Миколаївська».

Висновки

Природні та кліматичні умови області сприятливі для інтенсивного високоефективного розвитку сільського господарства.

З іншого боку посушливий клімат може завдати шкоду запланованому врожаю, що необхідно враховувати.

Географічне розташування з добре розвиненою інфраструктурою сприятиме економічному, соціальному та містобудівному розвитку території. Більш того, в умовах високого транзитного потенціалу, яким володіє держава та регіон зокрема, розвиток транспортної мережі міг би прискорити інтеграцію до міжнародного економічного простору.

Однак слід враховувати, що щільність автомобільних та залізничних доріг протягом тривалого часу не збільшується, а покривний шар має великий ступінь зносу.

2. ЛАНДШАФТНІ ОСОБЛИВОСТІ РЕЛЬЄФУ, ХАРАКТЕРИСТИКА ҐРУНТІВ ТА ГІДРОЛОГІЯ

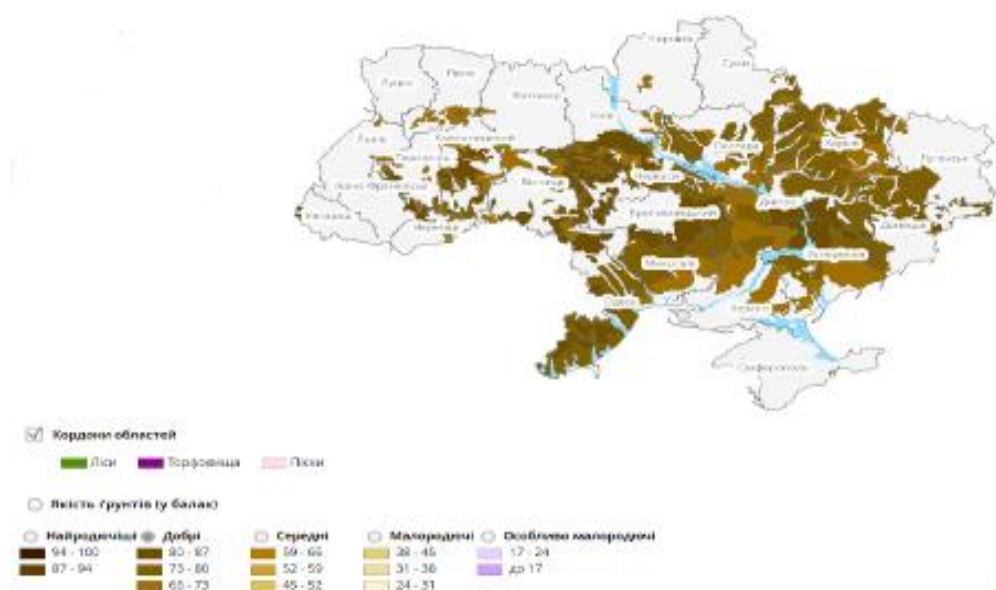
2.1. Структура та стан земель

Земельний фонд Миколаївської області характеризується наявністю досить високого біопродуктивного потенціалу, а в його структурі висока питома вага ґрунтів чорноземного типу, що створює сприятливі умови для продуктивного землеробства. Ґрунти Миколаївщини представлені чорноземами звичайними в центральній частині та на північному заході і південними чорноземами та темно-каштановими ґрунтами на півдні області.

Ґрунтовий шар Миколаївщини має добру кількість гумусу в ґрунті, що безумовно є одним з найважливіших факторів для отримання максимальної врожайності. До цієї групи належать Харківська, Одеська, Дніпропетровська, Черкаська, Запорізька, Полтавська та частина Київської області.

Рис.2.1.1

Родючість ґрунтів

Інформацію щодо структури земель Миколаївської області надано Головним управлінням Держгеокадастру у Миколаївській області та наведено в таблиці 2.1.

Таб.2.1.1.

Розподіл та динаміка змін земельного фонду Миколаївської області

Основні види земель та угідь	2014 рік		2015 рік		2016 рік		2017 рік		2018	
	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Загальна територія, у т.ч.	2458,5	100	2458,50	100	2458,50	100	2458,50	100	2458,50	100
1. Сільсько-господарські угіддя	2007,1	81,6	2006,20	81,60	2006,20	81,60	2006,20	81,60	1888,08	76,80
з них:										
рілля	1698,9	69,1	1699,2	69,12	1699,20	69,12	1699,20	69,12	1703,4	69,30
перелogi	3,1	0,1	3,10	0,12	3,10	1,45	3,10	0,13	3,57	0,10
багаторічні насадження	35,8	1,4	35,70	1,45	35,70	1,45	35,70	1,45	33,36	1,40
сіножаті і пасовища	269,3	11,0	268,20	10,91	267,90	10,90	267,90	10,90	10,70	0,40
2. Ліси і інші лісовкриті площі, всього	124,2	5,0	124,6	5,07	124,50	5,06	124,50	5,06	134,37	5,50
з них вкриті лісовою рослинністю	101,1	4,1	101,20	4,12	101,30	4,12	101,30	4,12	121,49	4,90
3. Забудовані землі	98,6	4,0	98,9	4,03	99,00	4,03	99,00	4,03	296,15	12
4. Відкриті заболочені землі	21,1	0,8	21,00	0,85	21,10	0,86	21,10	0,86	19,4	0,80
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебнем, галькою, голими скелями)	30,8	1,25	30,8	1,25	31,00	1,26	31,00	1,26	25,90	1,10
6. Інші землі	177,0	7,20	177,00	7,20	48,10	1,96	48,10	1,96	94,65	3,80
Усього земель (суша)	2329,7	94,76	2329,7	94,76	2329,70	94,76	2329,70	94,76	2332,74	94,9
Території, що покриті поверхневими водами	128,8	5,24	128,8	5,24	128,80	5,20	128,80	5,20	128,81	5,10

Сучасна структура земельного фонду Миколаївщини свідчить про високе антропогенне навантаження.

Земельний фонд області становить 2458,50 тис. га. Миколаївщина є регіоном інтенсивного землеробства і має високий ступень освоєння. Загальна площа сільськогосподарських угідь перевищує 2,0 млн га (близько 5% площ України), з яких 1,7 млн га становить рілля (84,7% у загальній структурі), на яких створюється близько 4% загальнодержавного обсягу валової сільськогосподарської продукції. Всіма категоріями господарств області щороку засівається понад 1,5 млн га земель.

А частка угідь, збережених у природному стані, є мінімальною.

Рис. 2.1.2

Площі та поділ земельного фонду Миколаївської області

Іншими чинниками, що впливають або можуть впливати на структурні елементи екомережі, біо- та ландшафтне різноманіття області є такі:

- розвиток гідроенергетики;
- зменшення водності та замулення річок;
- збільшення рекреаційного навантаження на території особливого природоохоронного значення;
- браконьєрство, турбування тварин у сезон тиші;
- засмічення територій;
- вирубка пожезахисних смуг;
- освоєння нових родовищ корисних копалин;
- перевипас малої рогатої худоби на ділянках з природною рослинністю тощо.

Сільськогосподарське освоєння території Миколаївської області надзвичайно високе (81,6 %). Тому всі землі потребують захисту та охорони від негативних процесів, забруднення й погіршення екологічного стану.

Природні та кліматичні умови області сприятливі для інтенсивного високоефективного розвитку сільського господарства. Сільське господарство – одна з найважливіших галузей матеріального виробництва області. Площа сільськогосподарських угідь області перевершує 2 млн га.

За даними Головного управління Держгеокадастру у Миколаївській області загальна площа порушених земель за станом на 01.01.2018 становить 3111,9555 га, відпрацьованих земель – 1257,1697 га.

Особливого значення набуває рекультивація земель – повне або часткове відновлення ландшафту та родючості ґрунту, порушених попередньою господарською діяльністю, добуванням корисних копалин, будівництвом і т. ін. Вона передбачає вирівнювання земель, лісопосадок, створення парків і озер на місці гірських розробок та інші заходи.

2.2. Гідрологія

У гідрологічному відношенні область відноситься до Причорноморського артезіанського басейну і частково в північній частині до Українського кристалічного масиву.

В області налічується 121 великих, середніх та малих річок загальною довжиною в межах області 3604,84 км в т.ч.: Південний Буг (257 км в межах області), її притоки — середні річки: Кодима (59 км), Синюха (24 км), Чорний Ташлик (41 км), Чичикля (86 км), Інгул (179 км), а також середні річки басейну р. Дніпро: р. Інгулець (96 км) з притокою р. Висунь (195 км).

Миколаївська область територіально належить до басейнів р. Південний Буг (59,5%), р. Дніпро (23,5%) і річок Причорномор'я (17%).

Природні озера розподілені нерівномірно. Основна їх кількість зосереджена на Кінбурнському півострові. Загальна кількість озер на території області дорівнює 45 одиницям.

На території області налічується 39 водосховищ і 1158 ставків, загальною площею водного дзеркала 6,887 тис.га і 9,364 тис.га відповідно.

На території Миколаївської області знаходиться 9 лиманів, найбільші з яких: Березанський, Бузький, Дніпровсько-Бузький, Тилігульський.

Площі, зайняті водними об'єктами, становлять 149,9 тис. га (6,1%) території області.

Для водного господарства області важливе значення мають ресурси поверхневих і підземних вод. По питомим показникам водних ресурсів (на одиницю площі і на одного мешканця) область займає одне із останніх місць серед областей України. В границях області питомі показники також значно відрізняються.

Для централізованого водопостачання населених пунктів та підприємств на території Миколаївської області розвідані та затверджені експлуатаційні запаси по 7 родовищам (11 ділянок) підземних вод. Загальна кількість

експлуатаційних запасів станом на 01.01.2010р. становить 79,3 тис. м³/добу (17,95% від величини природних ресурсів підземних вод). На території області у 1981р. попередньо розвідані та прийняті нормативи технічно ресурсних об'єднань «Мінбудмат» запаси підземних вод у кількості 7,01 тис. м³/добу по Ольшанському родовищу (с. Морозівка).

На 1 мешканця Миколаївської області в середньому доводиться 0,068 м³/добу експлуатаційний запас підземних вод (далі – ЕЗПВ) прогнозних ресурсів – 0,360 м³/добу. Однак розподіл ЕЗПВ по адміністративних районах вкрай нерівномірний. Основна частина ЕЗПВ приурочена до долини р. Південний Буг, де експлуатаційні запаси становлять 60,91 тис. м³/добу – 70,6% від ЕЗПВ. Тут знаходиться 3 родовища (6 ділянок) підземних вод, які розташовані у межах Вознесенського, Новоодеського і Миколаївського районів.

Таб.2.2.1

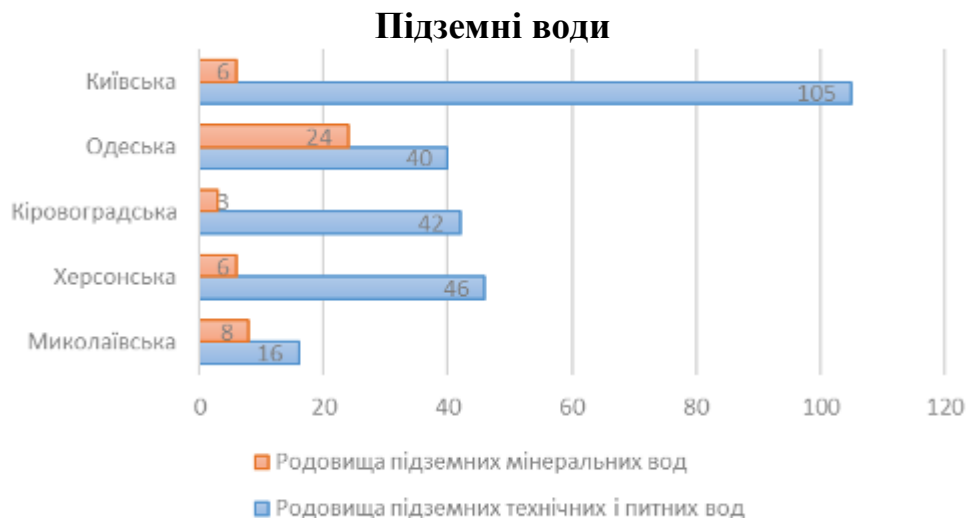
**Родовища підземних вод, що експлуатуються у Миколаївській області
(«Геоінформ України» на 10.06.2019 року)**

№ паспорту	Об'єкт обліку	Ступінь промислового освоєння	Корисна копалина	Галузь застосування
<u>375403</u>	Родовище ВОЗНЕСЕНСЬКЕ Ділянка НАТЯГАЙЛІВСЬКА	Використовується	Води питні і технічні	Господарсько-питне
<u>375404</u>	Родовище ВОЗНЕСЕНСЬКЕ Ділянка ОДЕСЬКО-КИШИНІВСЬКА	Використовується	Води питні і технічні	Господарсько-питне
<u>375301</u>	Родовище ВРАДІВСЬКЕ Ділянка ВРАДІВСЬКА	Використовується	Води питні і технічні	Господарсько-питне
<u>459001</u>	Родовище ГАЛИЦИНІВСЬКЕ Ділянка ГАЛИЦИНІВСЬКА	Використовується	Вода питна	Господарсько-питне
<u>468301</u>	Родовище ГОРОХІВСЬКЕ Ділянка ГОРОХІВСЬКА	Використовується	Вода технічна	Виробничо-технічне
<u>378901</u>	Родовище ДОМАНІВСЬКЕ Ділянка ЗБРОШКІВСЬКА	Використовується	Води питні і технічні	Господарсько-питне
<u>476201</u>	Родовище ІНФІЛЬТРАЦІЙНЕ Ділянка «ІНФІЛЬТРАЦІЙНИЙ ВОДОЗАБІР»	Використовується	Вода питна	Господарсько-питне
<u>415001</u>	Родовище КОБЛЕВЕ-РИБАКІВСЬКЕ Ділянка КОБЛЕВЕ-РИБАКІВСЬКА	Не використовується	Води питні і технічні	Господарсько-питне
<u>383801</u>	Родовище КРИВООЗЕРСЬКЕ Ділянка КРИВООЗЕРСЬКА	Використовується	Води питні і технічні	Господарсько-питне
<u>462801</u>	Родовище МИКОЛАЇВСЬКЕ Ділянка САНДОРА	Використовується	Води питні і технічні	Виробничо-технічне
<u>389401</u>	Родовище НОВООДЕСЬКЕ Ділянка НОВООДЕСЬКА	Використовується	Води питні і технічні	Господарсько-питне
<u>390601</u>	Родовище ОЧАКІВСЬКЕ Ділянка ОЧАКІВСЬКА 1	Використовується	Води питні і технічні	Господарсько-питне
<u>390602</u>	Родовище ОЧАКІВСЬКЕ Ділянка ОЧАКІВСЬКА 2	Використовується	Води питні і технічні	Господарсько-питне

За даними «Геоінформ України» на 10.06.2019 року по Миколаївській області налічується 16 родовищ вод підземних питних та технічних, по Херсонській – 46, Кіровоградській – 42, Одеській – 40, Київській – 105.

Також, по Миколаївській області налічується 8 родовищ вод підземних мінеральних, по Херсонській – 6, Кіровоградській – 3, Одеській – 24, Київській – 6.

Рис. 2.2.1

Підземні води залягають у відкладеннях різного віку, генезису і літологічного складу – від тріщинуватої зони кристалічного фундаменту до сучасних (голоценових) та плейстоценових.

Прогнозні ресурси (запаси) підземних вод основних водоносних горизонтів у межах Миколаївської області визначено і апробовано Державною комісією запасів СРСР (протокол від 29.06.1971 № 7869, від 28.07.1978 № 8103), Українською територіальною комісією запасів (протокол від 21.03.1978 №3886) і уточнені протоколом робочої комісії ВГО «Кримморегеологія» від 02.06.1983 у кількості 441,6 тис.м³/добу, у тому числі:

з мінералізацією до 1,5 г/дм³ – 349,87 тис.м³/добу (79,23%);

з мінералізацією від 1,5 г/дм³ до 3,0 г/дм³ – 91,73 тис.м³/добу (20,77%).

Тільки в двох районах області – Новоодеському і Миколаївському на одного мешканця доводиться прогнозних ресурсів з мінералізацією до 1,5 г/дм³ більше 1 м³/добу.

Прісні підземні води (з мінералізацією до 1,0 г/дм³) поширені: в північно-західній частині Миколаївської області, а саме у зоні контакту Українського басейну тріщинних вод і Причорноморського артезіанського басейну (Кривоозерський, Врадіївський і Доманівський райони); в долині р. Південний Буг у районі міст Вознесенськ і Нова Одеса (Вознесенське і Новоодеське родовища підземних вод).

Експлуатаційні запаси підземних вод на одного мешканця становлять 0,09 м³/добу.

Таб.2.2.2.

Основні водоносні горизонти

Геологічний індекс водовмісних порід	Кількість експлуатаційних запасів, тис. м ³ /добу
аР I-II	59,3
N	26,113

<i>Геологічний індекс водовмісних порід</i>	<i>Кількість експлуатаційних запасів, тис. м³/добу</i>
Р (палеогенова система)	6,2
К	6,4
AR-PR	4,869
Разом	102,882

Висновки

Ландшафтні особливості Миколаївщини полягають у достатньо сприятливих для ведення землеробства умовах. Структура ґрунтів області створює сприятливі умови для високопродуктивного вирощування значного спектру сільгоспкультур, від винограду і плодово-ягідної продукції до овочевої і зернової груп. Однак, інтенсивне використання ґрунтів створює високе антропогенне навантаження, що в свою чергу призводить до їх виснаження. Недостатність заходів із захисту та відтворення і збереження родючості ґрунтів може призвести до втрат їх продуктивності.

Миколаївська область має вищий за середній показник по Україні процентного відношення площі, яка зайнята водними об'єктами до загальної площі області (5,2%). Наявність виходу до Чорного моря і приналежність до найбільших річкових басейнів країни (басейни р. Південний Буг (59,5%), р. Дніпро (23,5%) та річок Причорномор'я (17%)) створюють сприятливі умови для розвитку водного транспортного сполучення (морського, річкового) та обумовлює перспективи залучення інвестицій у сфері розвитку рекреаційного і промислового потенціалу області.

Однак існує проблема забезпеченості населення водами питної якості.

За обсягами річного поверхневого стоку місцеві водні ресурси області обмежені і залежать, головним чином, від притоку з інших регіонів.

Обсяги поверхневих вод питної якості складають лише одну третину із загальної кількості водних об'єктів області. Таке становище обумовлене виходом території області до Чорного моря та впливом (фільтрація, масообмін) солоних вод на якість водних ресурсів загалом.

З поверхневих джерел (р. Дніпро, р. Південний Буг, р. Синюха, р. Інгул) здійснюється водопостачання лише п'яти міст області, більшість сільських населених пунктів та райцентрів області для питних потреб користуються підземними водами, якість яких переважно не відповідає нормативним вимогам. Особливо гостро це питання стоїть для мешканців Березанського, Казанківського, Первомайського та Снігурівського районів.

За обсягами розвіданих запасів підземних вод питної якості Миколаївська область є найменш забезпеченою в Україні. В середньому експлуатаційні запаси підземних вод на одного мешканця становлять 0,09 м³/добу, що у 4 рази менше за середній показник по Україні (0,37 м³/добу), у 1,5 рази менше за забезпеченість експлуатаційними запасами підземних вод Одеської області (0,135 м³/добу) і у 38 разів менше за величину відповідного показника по Херсонській області (3,5 м³/добу).

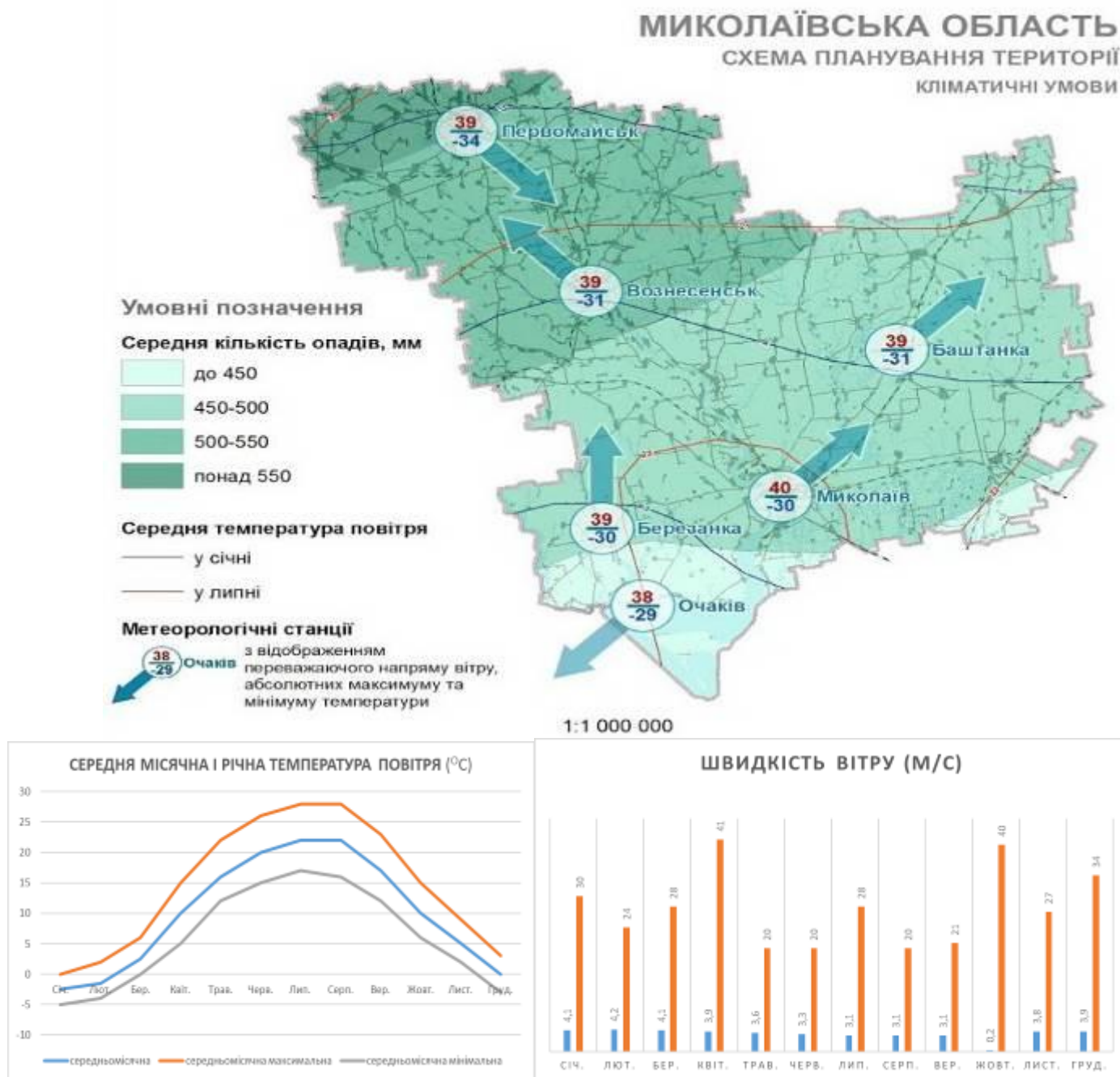
3. ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ, КЛІМАТИЧНІ УМОВИ

3.1. Клімат

Клімат Миколаївської області помірно континентальний. Літо спекотне, вітряне, з частими «суховіями»; середня температура найтеплішого місяця (липня) $+23$ до $+21$ °C. Зима малосніжна, порівняно нехолодна; середня температура найхолоднішого місяця (січня) від -3 до -5 °C. Річна кількість опадів коливається від 300—350 мм на півдні до 450 мм на півночі. Максимум опадів влітку, випадають переважно у вигляді злив. Вегетаційний період в середньому близько 210 діб.

Рис.3.1.1

3.2. Заліснення

Ліси України займають близько 15,9 % території держави та налічуються понад 30 видами деревних порід, серед яких домінують сосна, дуб, бук, ялина, береза, вільха, ясен, граб, ялина. До областей з найбільшою площею лісів належать Закарпатська, Івано-Франківська, Рівненська, Волинська, Чернігівська області, найнижча лісистість у Запорізькій, Миколаївській, Херсонській областях.

Рис.3.2.1

Лісистість України у розрізі адміністративно-територіальних одиниць

За даними Миколаївського обласного управління лісового та мисливського господарства лісогосподарські землі державного значення Миколаївської області знаходяться в постійному користуванні 9 державних лісогосподарських підприємств і займають площу 77,7 тис. га (або 56,7 % всіх лісових земель області).

Державними лісогосподарськими підприємствами області за останні 5 років створено 10473 га лісових насаджень. Найбільше лісових насаджень створено Вознесенським, Очаківським та Миколаївським лісгоспами. Завдяки збільшенню обсягів посадки вдалося підвищити показник заліснення області на 0,4 % і тепер лісистість Миколаївщини складає 4,1 %. Найбільше лісів мають Вознесенський (9,05 %) та Кривоозерський (7,16 %) райони, найменше - Вітовський (1,84 %) та Березанський (1,89 %).

Роботи по залісненню земель, непридатних для сільськогосподарського використання, тривають. З початку 2019 року лісогосподарськими підприємствами Миколаївщини відтворено 2124 га лісів, із них на площі 2006 га висаджено захисні лісові насадження та 118 га відновлено шляхом природного поновлення.

Інформація щодо площі земель лісового фонду Миколаївської області надана Головним управлінням Держгеокадастру у Миколаївській області наведена у таблиці 3.1.

Таб 3.2.1

Розподіл та динаміка змін заліснення території Миколаївської області

Основні види земель та угідь	2014 рік		2015 рік		2016 рік		2017 рік		2018	
	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території	усього, тис. га	% до загальної площі території
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Загальна територія території	2458,5	100	2458,50	100	2458,50	100	2458,50	100	2458,50	100
Ліси і інші лісовкриті площі, всього	124,2	5,0	124,6	5,07	124,50	5,06	124,50	5,06	134,37	5,50
з них вкриті лісовою рослинністю	101,1	4,1	101,20	4,12	101,30	4,12	101,30	4,12	121,49	4,90

3.3. Корисні копалини

Більша частина області лежить у межах Причорноморської низовини. На півночі простягаються Подільська височина (правобережжя Південного Бугу) та Придніпровська височина (лівобережжя Південного Бугу). Глибоко в суходіл врізаються Дніпровсько-Бузький, Березанський, Тилігульський та Анджигольський лимани.

Область розташована в межах двох фізико-географічних зон лісостепової (Кривоозерський район і західна частина Первомайського району) і степової (решта території). Ландшафти представлені заплавними комплексами (заплавні ліси й луки), ділянками піщаного степу, вапняковими степами, прибережно-водними комплексами, на скельних дібровах, кам'янистими степами тощо.

Рис.3.3.1

Мінерально-сировинні ресурси області

Корисні копалини Миколаївської області представлені головним чином нерудним комплексом. Розвинена сировинна база будівельних матеріалів, представлена запасами: каменю будівельного, гранітів із широкою гамою кольорів і високих декоративних якостей, каменю пиляного, цементної сировини, глиняно-черепичної сировини, піску будівельного. Промислове значення мають також поклади вапняків, каоліну, дорожніх матеріалів.

Добувна промисловість Миколаївської області орієнтована на видобування будівельних матеріалів та в загальнообласній структурі виробництва має невеликі показники, але наявність природно-сировинної бази для виробництва будівельних матеріалів сприяє інвестиційній привабливості галузі. На території області є можливість ефективної розробки родовищ граніту, будівельного і облицювального каменю, сировини для виготовлення цегли та черепиці, інших будівельних матеріалів.

Розвиток будівництва, будівельної індустрії та загальна позитивна економічна динаміка, що прогнозується на перспективу, зумовлюють стійку тенденцію до зростання видобутку основних видів будівельної мінеральної сировини. Найбільш динамічним очікується зростання видобутку щебеневої продукції, будівельного каменю, сировини для стінової кераміки.

Добувна промисловість Миколаївської області представлена наступними підприємствами: ВАТ «Микитівський гранітний кар'єр», ВАТ «Первомайський кар'єр «Граніт», Первомайський гранітно-щебеневий кар'єр, ТОВ «Прибузький гранітний кар'єр», ТОВ «Софія-Граніт», ДП Арбузинська виправна колонія №83, ДП Казанківська виправна колонія № 93 тощо.

За даними ДНВП «Геоінформ України» по Миколаївській області налічується 139 родовищ нерудних корисних копалин для будівництва, по Херсонській – 57, Кіровоградській – 156, Одеській – 140, Київській – 166.

Рис. 3.3.1.

3.4. Природно-заповідний фонд

На території Миколаївської області створено 141 об'єкт природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ), з них 8 – об'єктів загальнодержавного значення, в тому числі природний заповідник, два національних природних парку, зоопарк, лісовий заказник та пам'ятки природи, 133 – місцевого значення, в тому числі п'ять регіональних ландшафтних парків, ландшафтні,

лісові, гідрологічні заказники, пам'ятки природи, парки-пам'ятники садово-паркового мистецтва. Фактична площа природно-заповідного фонду становить 75,5 тис. га, або 3,07 % від площі області, при необхідних 8,9 % до 2020 року.

Рис.3.4.1

**Площа природно-заповідного фонду у розрізі областей,
% (за станом на 01.01.2018)**

Миколаївщина входить у п'ятірку областей з найнижчим показником заповідності (рис.3.1.4). За станом на 01.01.2018 у Київській області показник заповідності земель становив 10,3 %, Херсонській - 10,6 %, Одеській – 4,5 %, Дніпропетровській – 2,9 %; середньостатистичні показники по Україні – 6,6 %, у державах-членах Європейського Союзу – 21%.

Показник заповідності земель, розраховано на 1 особу, у Миколаївській області становить 0,06 га/ос., Херсонській – 0,33 га/ос., Одеській - 0,07 га/ос., Київській – 0,2 га/ос, тобто більше, ніж на Миколаївщині.

В області з 2013 року проводились заходи лише з впорядкування існуючих об'єктів, наприклад, розширено територію природного заповідника «Сланецький степ» за рахунок ландшафтного заказника «Михайлівський степ» (2016 р.), включено ділянку регіонального ландшафтного парку «Кінбурнська коса» до складу національного природного парку «Білобережжя Святослава» (2019 р.). Для порівняння за період з 2014 року у Херсонській області показник заповідності земель збільшився на 2,8 %, Одеській – без змін, Дніпропетровській – на 0,1 %.

Показник заповідності земель впливає на євроінтеграційні процеси України. Він входить до переліку показників, за яким оцінюють реалізацію державної екологічної політики. До 2030 року площа земель природно-заповідного фонду України має становити 15 %, у т.ч. за рахунок збільшення заповідних площ в регіонах.

В області наявні території, які потребують заповідання, переважно це ділянки яружно-балкових мереж, схили водойм. Більшість таких земель належить до земель запасу (поки що), входить до складу державного лісового фонду або передані в оренду для ведення особистого селянського господарства.

Заповідання земель є державним механізмом припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття, забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу.

На території області розміщені: національні природні парки «Білобережжя Святослава» (Очаківський район), «Бузький Гард» (Первомайський, Арбузинський, Доманівський, Вознесенський, Братський райони), регіональні ландшафтні парки «Кінбурнська коса», «Гранітно-степове Побужжя», «Тилігульський», «Приінгульський».

Частка природно-заповідних територій в області є недостатньою і залишається значно меншою, ніж у більшості областей України. Природно-заповідна справа має більше соціально-економічну ефективність, ніж бюджету, та впливає на імідж, екологічну стабільність регіону.

3.5. Рекреаційна діяльність на об'єктах ПЗФ

Миколаївська область володіє високим рекреаційно-ресурсним та туристським потенціалом. Область займає вигідне фізико-географічне положення як в межах України, так і в Європі. Сприятливим фактором є виходи до Чорного моря, Ягорлицької затоки та Дніпробузького лиману.

Населеними пунктами, віднесеними до курортних, є села Василівка, Покровка, Чорноморка Очаківського району, м. Очаків, села Вікторівка, Коблеве, Морське, Лугове, Рибаківка Березанського району. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 11.12.1996 № 1499 «Про затвердження переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних» затверджено перелік водних об'єктів, родовищ мінеральних вод, з них на території області розташовані Очаківське, Коблевське, Казанківське, з родовищ лікувальних грязей – Бейкушське, Тилігульське.

Об'єктами рекреації в межах природно-заповідного фонду є: національні природні парки (НПП) «Бузький Гард», «Білобережжя Святослава», регіональні ландшафтні парки (РЛП) «Гранітно-степове Побужжя», «Кінбурнська коса», «Тилігульський», «Приінгульський», лісовий заказник загальнодержавного значення «Радинська дача».

Висновки

Кліматичні умови області сприятливі для рекреаційного використання, в тому числі і для зимових форм відпочинку у її північній частині. Клімат помірно континентальний, теплий до посушливого. За кількістю опадів північна і центральна частини області відносяться до зони недостатнього зволоження, південна – до посушливої. Середня річна температура повітря плюс 10°C, середня температура липня 22,9°C, січня - 5,0°C; абсолютний максимум 39°C, абсолютний мінімум - 33°C. Тривалість безморозного періоду до 205 днів, вегетаційного до 225 днів. Сніговий покрив устанавлюється в грудні, зникає на початку березня. Висота змінюється від 10 см в центральних і південних районах, до 50 см у північних.

В організації відпочинку особлива роль належить водним об'єктам:

- узбережжю Чорного моря, що в межах області (від Тилігульського лиману до Аджигольської коси) має загальну протяжність близько 59,3 км, із них придатних до рекреаційного використання близько 40,0 км;

- узбережжю лиманів, де в рекреаційних цілях можливо використати близько 52,0 км.

Окрім того, особлива роль належить річковій системі, яка відноситься до басейну Чорного моря та може виконувати важливу рекреаційну функцію. В цілому по території області протікає біля 121 річок (довжиною більше 10,0 км).

Враховуючи те, що територія області в більшості своїй знаходиться у степовій зоні, а це несе великі ризики для ведення рослинництва через виникнення сильних поривів вітру, смерчів та буревіїв. Останнім часом в області почала приділятися увага залісненню територій, особливо непридатних для сільськогосподарського призначення через збільшення площ вкритих лісами.

Вплив на рельєф місцевості здійснюється в основному під час видобутку корисних копалин, через що деформується земна поверхня, можлива зміна запасів, режиму руху, якості та рівня ґрунтових вод, винесення у водойми шкідливих речовин з поверхні і надр землі, забруднення довкілля пилом, зміна властивостей ґрунтового покриву тощо.

Значний ступінь господарського освоєння території Миколаївської області та високий рівень фрагментарності природних угідь ускладнюють створення значних за площею об'єктів природно-заповідного фонду в частині збільшення відсотка заповідності до 8,9%.

Зміни, внесені в Закон України «Про природно-заповідний фонд України» згідно Закону України від 23.05.2017 № 2063-VIII щодо заборони частини лісгосподарських заходів та полювання, також значно ускладнили створення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

4. АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ПОДІЛ ТА ФОРМУВАННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

В адміністративному відношенні до початку процесу децентралізації в області налічувалось: 19 районів, 5 міст обласного значення, 4 міста районного значення, 17 селищ міського типу. Всього в області налічує: 911 населених пунктів, у т.ч. 26 міських, 885 сільських.

В області функціонує 335 місцевих рад, у т.ч.: 1 обласна, 19 районних, 9 міських рад, 17 селищних рад, 287 сільських рад.

До складу Миколаївської області входять: Арбузинський, Баштанський, Березанський, Березнегуватський, Братський, Веселинівський, Вітовський, Вознесенський, Врадіївський, Доманівський, Єланецький, Казанківський, Кривоозерський, Миколаївський, Новобузький, Новоодеський, Очаківський, Первомайський, Снігурівський райони

З 2015 року в Україні розпочався процес децентралізації. Миколаївська область активно залучилась до цього процесу.

Рис. 4.1.1.

**Карта Миколаївської області з розміщенням
об'єднаних територіальних громад**

За час проведення реформи децентралізації у Миколаївській області створено 41 об'єднану територіальну громаду.

У 2015 році - Куцурубську сільську об'єднану територіальну громаду (далі ОТГ) Очаківського району.

У 2016 році - 18 ОТГ це Баштанська міська ОТГ Баштанського району; Коблівська сільська ОТГ Березанського району; Михайлівська, Веснянська, Нечаянська сільські та Ольшанська селищна ОТГ Миколаївського району; Доманівська селищна, Мостівська сільська ОТГ Доманівського району; Олександрівська селищна, Прибужанівська Бузька сільська ОТГ Вознесенського району; Кам'яномостівська селищна ОТГ Первомайського району; Чорноморська сільська ОТГ Очаківського району; Веселинівська селищна ОТГ Веселинівського району, Благодатненська сільська ОТГ Арбузинського району; Воскресенська селищна, Галицинівська, Шевченківська сільська ОТГ Вітовського району.

У 2017 році – 9 ОТГ це Арбузинська селищна ОТГ Арбузинського району, Березанська селищна ОТГ Березанського району; Дорошівська сільська ОТГ Вознесенського району, Казанківська селищна ОТГ Казанківського району, Володимирівська сільська ОТГ Казанківського району, Новоуполтавська сільська ОТГ Новобузького району; Прибузька сільська ОТГ Доманівського району, Радсадівська сільська ОТГ Миколаївського району, Широківська сільська ОТГ Снігурівського району.

Протягом 2018 року облдержадміністрацією надано позитивні висновки стосовно добровільного об'єднання ще 42 радам та утворення 13 об'єднаних територіальних громад:

- шляхом добровільного приєднання до міст обласного значення, а саме до Вознесенської міської ради приєдналася Новогригорівська сільська територіальна громада Вознесенського району;

- шляхом об'єднання було створено Березнегуватську селищну ОТГ Березнегуватського району, Висунську сільську ОТГ Березнегуватського району, Вільнозапорізьку сільську ОТГ Новобузького району, Горохівську сільську ОТГ Снігурівського району, Калинівську сільську ОТГ Єланецького району, Лоцькинську сільську ОТГ Баштанського району, Мигіївську сільську ОТГ Первомайського району, Новомар'ївську сільську ОТГ Братського району, Новобузьку міську ОТГ Новобузького району, Снігурівську міську ОТГ Снігурівського району, Софіївську сільську ОТГ Новобузького району, Сухоеланецьку сільську ОТГ Новоодеського району.

30 червня 2019 року відбулися перші вибори депутатів сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад і відповідних сільських, селищних, міських голів у 12 новостворених об'єднаних територіальних громадах.

Таким чином, на сьогодні в Миколаївській області вже створено 41 ОТГ, які об'єднали 144 місцеві ради, а це близько 45% від загальної кількості існуючих сільських, селищних, міських рад області (315).

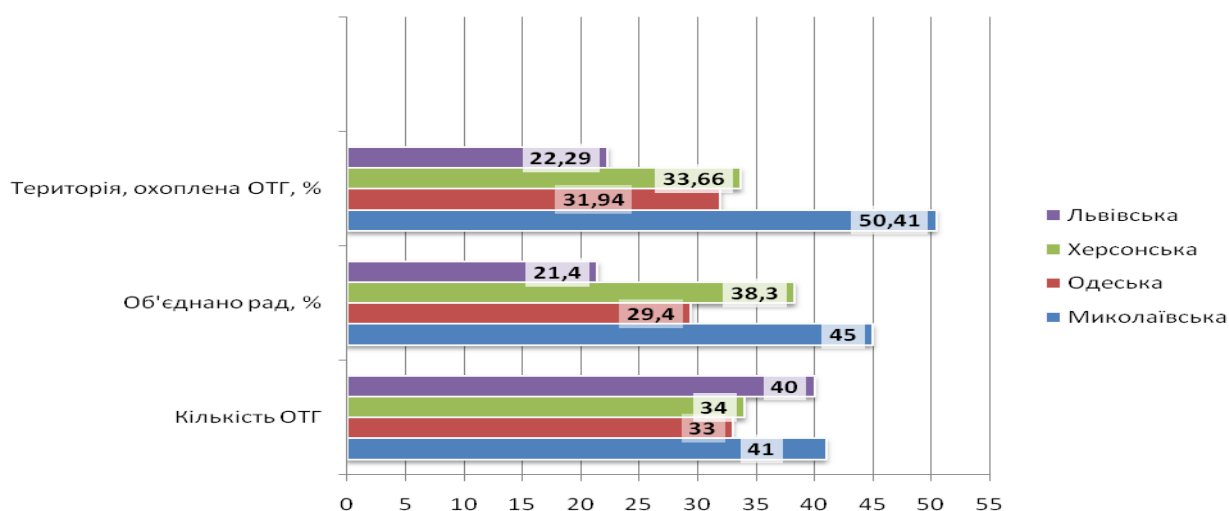
Ситуація у сусідніх регіонах та регіонах однієї типології склалася наступним чином: Одеська область – створено 33 ОТГ, об'єднали 144 місцеві ради (29,4%), Херсонська – 34 ОТГ, 114 рад (38,3%), Львівська – 40 ОТГ, 165 рад (21,4%).

Площа, охоплена громадами Миколаївської області становить 12,4 тис.км² або 50,41 % від загальної площі області (24,6 тис.км²). В Одеській області ці показники становлять 31,94%, Львівській - 22,29%, Херсонській – 33,66%.

Чисельність населення в ОТГ (станом на 01.01.19) склало 310,05 тис. осіб або 27,41% до загальної чисельності населення області.

Рис. 4.1.2.

Добровільне об'єднання територіальних громад за регіонами станом на 01.08.2019

За станом на 01 січня 2019 року в області проживало 1131,1 тис. осіб наявного населення, з них 774,1 тис. мешкало в міських поселеннях, 357,0 тис. – у сільській місцевості. Незважаючи на велику кількість сільських населених пунктів більшість населення області проживає у міській місцевості.

Понад 50% жителів міського населення проживає в обласному центрі – 483,1 тис. осіб; серед інших міст обласного значення найбільша чисельність населення спостерігається у м.Первомайську (64,9 тис. осіб), найменша – у м.Очаків (14,1 тис. осіб); серед районів найбільшими за кількістю населення є Вітовський район (49,8 тис. осіб), найменшими – Єланецький (15,1 тис. осіб) та Очаківський (15,0 тис. осіб) райони.

Таб 4.1.1

**Чисельність населення Миколаївської області
у 2014 – 2018 років, тис. осіб**

	01 січня 2015 року	01 січня 2016 року	01 січня 2017 року	01 січня 2018 року	01 січня 2019 року
Наявне населення,	1164,3	1158,2	1150,1	114,3	1131,1
міське	792,9	790,6	786,0	779,7	774,1
сільське	371,4	367,6	364,0	361,6	357,0
Постійне населення,	1163,6	1157,5	1149,4	1140,6	1130,4
міське	790,0	787,7	783,1	771,8	761,3
сільське	373,6	369,8	366,2	359,6	368,8

Миколаївська область є однією з малонаселених областей України.

Щільність наявного населення у 2018 році – 46 осіб на 1 км², протягом 2015-2017 років становила 47 осіб на 1 км², у 2013-2014 роках – 48 осіб на 1 км².

Таб 4.1.2.

Щільність населення серед регіонів України, осіб на 1² км

Область	Площа, тис. км ²	Чисельність наявного населення, тис.осіб (2018)	Щільність населення, осіб на 1 км ²
Україна	603,5	42153,2	69,8
Київська	28,1	1767,9	62,9
Кіровоградська	24,6	945,5	38,4
Львівська	21,8	2522,0	115,7
Миколаївська	24,6	1131,1	46,0
Одеська	33,3	2380,3	71,5
Харківська	31,4	2675,6	85,2
Херсонська	28,5	1037,6	36,4

На території Миколаївської області проживають представники 133 національностей (для порівняння – у Херсонській, Кіровоградській областях – більше 100 національностей, в Одеській – 133).

Національних меншин в області живе 18,1% - а це майже 300 тис. осіб (в Україні – 22,2%, в Херсонській – 16,3%, Кіровоградської – 9,2%, Одеської – 37,2%, в європейських країнах – 2-5%).

Представники слов'янського етносу складають 97,2%.

Найбільш численними національностями, що проживають в області є:

українці – 1034446 осіб (81,9%), росіяни – 177530 осіб (14,1%), молдавани – 13171 особа (1%), білоруси – 8369 осіб (0,7%), болгари – 5614 осіб (0,4%), вірмени – 4277 осіб (0,3%), євреї – 3263 особи (0,3%), корейці – 1751 особа (0,1%), азербайджанці – 1482 особи (0,1%), роми – 1449 осіб (0,1%), поляки – 1317 осіб (0,1%), татари – 1255 осіб (0,1%), німці – 1220 осіб (0,1%).

Представників інших національностей проживає 7700 осіб (0,7%).

Місця компактного проживання національних меншин:

- болгари (72,5% від загальної чисельності болгар області) проживають в мкр.Тернівка, Центрального району м. Миколаєва;

- чехи (57,2% від загальної чисельності чехів області) компактно проживають у с. Богемка, Врадіївського району;

- месхетинські турки проживають у селах Костичі, Виноградівка, Добра Криниця Баштанського району, селі Тамарине Снігурівського району (95,2% від загальної чисельності месхетинських турків області).

- курди компактно проживають у Корабельному районі м. Миколаєва (97,4% від загальної чисельності курдів області).

Миколаївська область є одним з багатоетнічних регіонів України, що створила і продовжує розвивати сприятливе і комфортне для громадян усіх національностей середовище.

Дослідження Поліського фонду міжнародних та регіональних досліджень "Індекс демократичного розвитку областей України" проведеного за підтримки Національного фонду на підтримку демократії (англ. National Endowment for Democracy, NED) (неурядова організація, проте фінансується урядом США і під наглядом конгресу) показало, що за блоком "Міжетнічні та конфесійні відносини" Миколаївська область отримала найвищий бал – 4,29 (із 5-ти можливих) разом із Тернопільською, Сумською, Дніпропетровською та Харківською областями.

Урбанізація регіону

Протягом тривалого періоду спостерігається зменшення чисельності жителів. Але разом з тим чисельність міського населення перевищує майже вдвічі сільських жителів, що є першою передумовою з демографічної точки зору до урбанізації регіону.

Україна відноситься до високо урбанізованих територій, Миколаївська область не є виключенням.

Отже хоча у своєму первинному значенні урбанізація пов'язана із соціально-демографічним процесами, проте сучасна багатовекторність цього

процесу засвідчує те, що урбанізацію доцільно розглядати і з точки зору економіки.

У сучасній економіці України велику роль відіграють промислові підприємства, а світова економіка, навпаки характеризується збільшенням ролі сфери послуг. Регіони України нерівномірно рухаються в напрямку розвитку економіки послуг.

У Миколаївській області відмічається значна частка послуг у структурі ВДВ (52,2% - 56,3%). У тому числі торгівля займає близько 13-14%, транспорт – близько 10-11%. Одночасно промисловість та сільське господарство продовжують відігравати важливу роль у розвитку.

Найвищий рівень урбанізації в Україні прослідковується у столиці, а також у регіонах з високим рівнем розвитку послуг і промисловості, у тому числі в Миколаївській області.

Непрямим підтвердженням урбанізації може виступати високий рівень заробітної плати у промисловості та сфері послуг.

Таб.4.1.3.

Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників за видами економічної діяльності Миколаївської області по роках, грн

Види діяльності	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Сільське господарство	2793	3553	5140	6251
Промисловість	5586	6857	8444	10084
Торгівля	3766	4646	6598	7954
Транспорт, пошта, кур'єрська діяльність	5681	6930	8748	10685
Фінансова та страхова діяльність	5181	6291	7782	9632

Варто зазначити, що в економіці області залишається значною диференціація рівнів оплати праці за видами економічної діяльності. Найвищі розміри середньомісячної заробітної плати зафіксовані у промисловості (10084 грн) та транспорті, складському господарстві, поштовій та кур'єрській діяльності (10685грн), найменші розміри – у сільському господарстві (6251 грн).

Доцільно враховувати важливість урбанізаційних факторів які сприятимуть економічному зростанню:

- підвищення рівня процесів урбанізації позитивно впливає на обсяг капіталовкладень в економіку. Урбанізація відіграє суттєву роль у формуванні валового внутрішнього продукту. Збільшення чисельності мешканців міст призводить до збільшення розмірів капіталовкладень. Разом з тим населення Миколаївської області більш ніж на 90% витрат спрямовує на придбання товарів та отримання послуг не заощаджуючи в майбутнє нічого.

- міста залучають підприємців та працівників, а концентрація галузей сфери послуг й промисловості, в свою чергу, сприяє зростанню продуктивності.

Висновок:

Враховуючи велику частку у структурі доданої вартості регіону переробної промисловості і сфери послуг, а також найвищі розміри заробітної плати у цих сферах та галузях, значну чисельність міського населення, то Миколаївська область підтверджує свої позиції, як високо урбанізований регіон, орієнтований на послуги та переробку сільськогосподарської продукції. До цього типу належить Харківська, Київська, Львівська, Одеська області.

Миколаївська область також є одним з багатоетнічних регіонів України, що створила і продовжує розвивати сприятливе і комфортне для громадян усіх національностей середовище.

Одночасно слід зауважити, що в процесі децентралізації в Україні важливу роль відіграє адміністративно-територіальна реформа, оскільки дана реформа покликана забезпечити формування фінансово спроможних громад, здатних задовольняти не лише мінімальні соціальні потреби населення, а й забезпечувати комплексний та системний розвиток територій.

В Миколаївській області протягом 2015-2019 років впроваджується реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади за принципом децентралізації. Громади області одержали від держави субвенцій на розвиток інфраструктури розміром 175 млн грн для реалізації 284 проектів. Результати впровадження реформи свідчать, що успіхи громад Миколаївської області у порівнянні з регіонами-сусідами та регіонами одного типу мають високі показники.

5. НАЯВНІСТЬ МІСТОБУДІВНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ НА РІВНІ РЕГІОНУ

На територію Миколаївської області державним підприємством Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «ДІПРОМІСТО» розроблено нову містобудівну документацію «Схема планування території Миколаївської області – внесення змін», затверджена рішенням Миколаївської обласної ради від 16.05.2019 № 29, яка є планувальною документацією на регіональному рівні та визначає принципові етапи вирішення розвитку, планування, забудови, використання території адміністративно-територіальних одиниць та їх окремих частин.

Планування території на місцевому рівні здійснюється шляхом розроблення та затвердження генеральних планів населених пунктів, планів зонування територій і детальних планів територій, їх оновлення та внесення змін до них.

Схеми планування території Миколаївської області визначені на розрахунковий строк до 01.01.2047 року

Основними завдання містобудівної документації «Схема планування території Миколаївської області – внесення змін», які визначають її зміст, є:

- комплексна оцінка екологічних, економічних, соціальних, інженерно-технічних та інших передумов і обмежень використання території;
- оцінка опорного каркасу території області (ріки та водоймища, магістральні транспортні комунікації, поклади корисних копалини тощо) та його вплив на майбутнє використання території;
- зонування території за переважними видами її використання (сільське господарство, промисловість, розселення, природоохоронні, туристично-рекреаційні території тощо); встановлення режиму перспективного використання території;
- рекомендації щодо змін у територіальному розподілі виробничих сил області та їх розміщення;
- обґрунтування напрямків вдосконалення системи розселення та сталого розвитку населених пунктів, розбудови туристичних та рекреаційних зон;
- обґрунтування принципових трас транспортних коридорів, інших магістралей між народного, міжрегіонального та регіонального значення з урахуванням сучасного і майбутнього взаєморозміщення виробництва,

розселення, природоохоронних, оздоровчих, рекреаційних, історико-культурних об'єктів;

-визначення регіональних відмінностей використання території, принципів територіальної організації області;

-обґрунтування районів розміщення об'єктів, які мають значний вплив на довкілля та на територіальну організацію економіки, та інших об'єктів загальнодержавного і обласного значення (заповідники, національні природні парки тощо);

-визначення територій з особливими умовами розвитку, які потребують підтримки на державному і обласному рівнях;

-визначення територій, що мають буди зарезервовані для задоволення майбутніх загальнодержавних і обласних потреб, та умов їх тимчасового використання.

Із 5 міст обласного значення генеральним планом забезпечено всі 5 населених пунктів (Миколаїв, Первомайськ, Вознесенськ, Южноукраїнськ, Очаків). У місті Миколаєві продовжуються роботи з внесення змін до генерального плану та плану зонування території населеного пункту та впроваджуються поетапні розділи містобудівного кадастру міста.

Розробляються генеральні плани для міст районного підпорядкування Снігурівка, Нова Одеса. Розпочато виконання робіт з розроблення генеральних планів міста Новий Буг, смт Криве Озеро, Доманівка. Завершено роботу з оновлення генерального плану міста Баштанка, матеріали якого затверджено рішенням Баштанської міської ради від 12.02.2019 №1.

Станом на 01.07.2019 за рішеннями органів місцевого самоврядування затверджено генеральні плани для 8 населених пунктів.

Завершено виготовлення містобудівної документації для Коблівської ОТГ.

В процесі розроблення знаходяться проекти генеральних планів для 16 населених пунктів області.

Рис. 5.1.1.

Забезпечення містобудівною документацією на рівні районів

Висновки:

Забезпечення адміністративно-територіальних одиниць області містобудівною документацією створює потенційні можливості для їх розвитку з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів під час забудови та іншого використання території, розподіл земель для цільового призначення містобудівних потреб, забезпечення раціонального розселення і визначення напрямів сталого розвитку населених пунктів, що в свою чергу залучить інвестиції та збільшить надходжень до місцевих бюджетів.

6. ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ ТА РИНОК ПРАЦІ

Населення разом з природними умовами і ресурсами та способом виробництва матеріальних благ є основою матеріального життя суспільства.

Оскільки людина є активною продуктивною силою, а особливо, зайнята частина населення, яка є найбільш активною і головною продуктивною силою суспільства, то чисельність населення, її зміна, кваліфікація його працездатної частини є чинниками, які обумовлюють економічний розвиток.

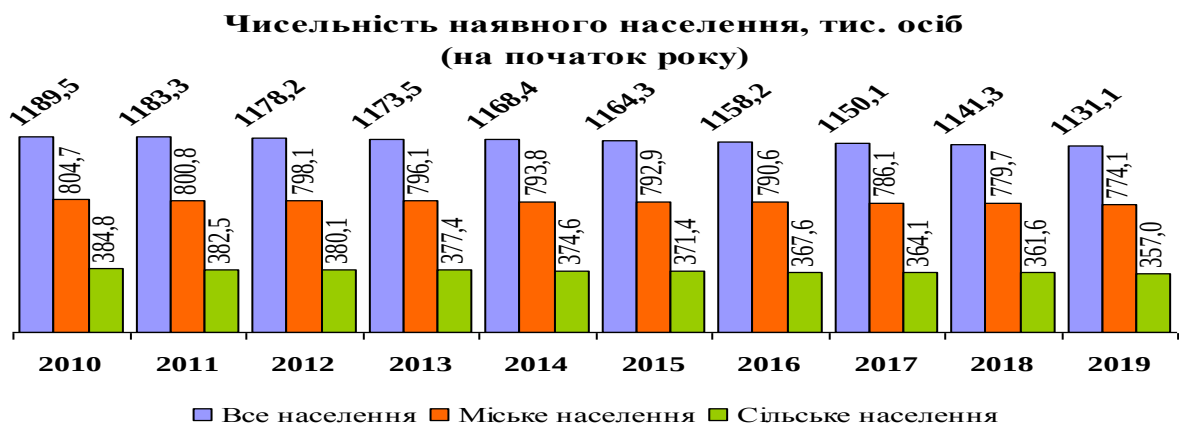
6.1. Чисельність та щільність населення

Основним показником, що характеризує демографічний потенціал регіону є чисельність населення та його динаміка.

Станом на 1 січня 2019 року **чисельність наявного населення** області становила 1131,1 тис. осіб, у тому числі міське населення – 774,1 тис. осіб, сільське населення – 357,0 тис. осіб (Рис. 6.1.1).

Демографічні тенденції протягом останніх років свідчать про поступову втрату демографічного потенціалу регіону.

Рис. 6.1.1.

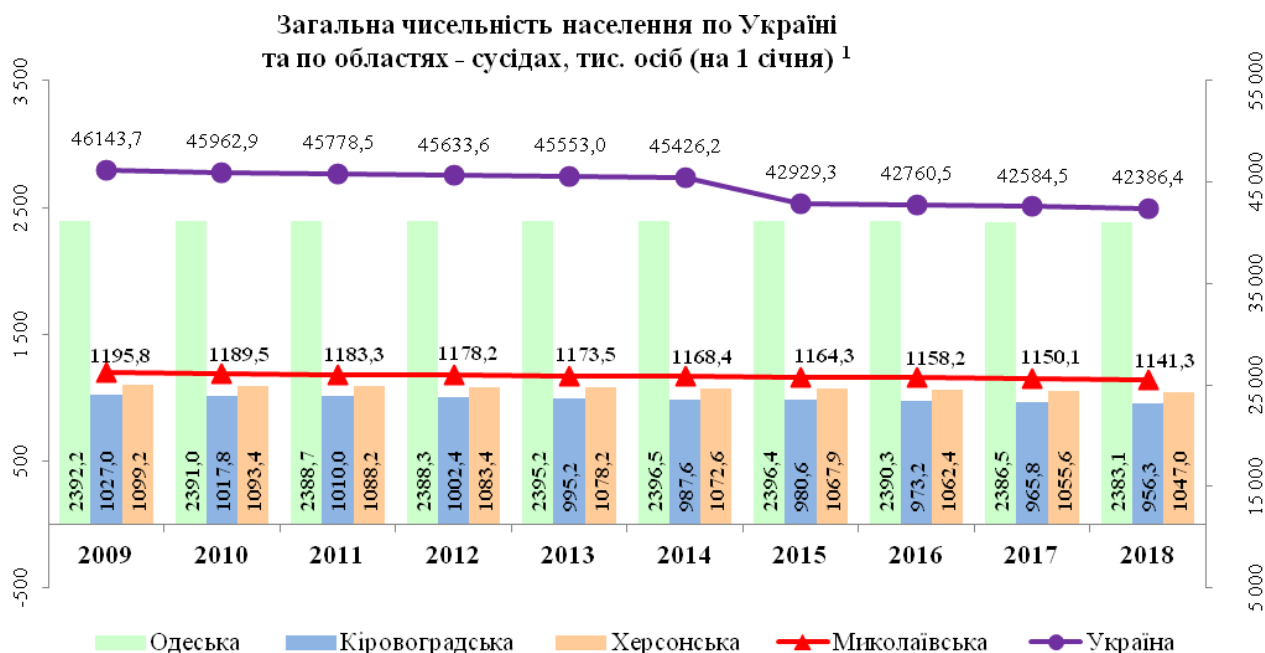

Основна частка населення області зосереджена в обласному центрі м. Миколаїв, а саме 42,7 % (483,2 тис. осіб), найменшу чисельність населення зафіксовано у м. Очаків – 14,1 тис. осіб. Загальна чисельність населення

районів області становить 494,4 тис. осіб. Серед районів області найбільшу чисельність наявного населення має Вітовський район (49,8 тис. осіб), найменшу – Очаківський район (15 тис. осіб).

Тенденція зменшення чисельності населення спостерігається, як і в цілому по країні, так і в сусідніх областях (Рис. 6.1.2).

Рис. 6.1.2.

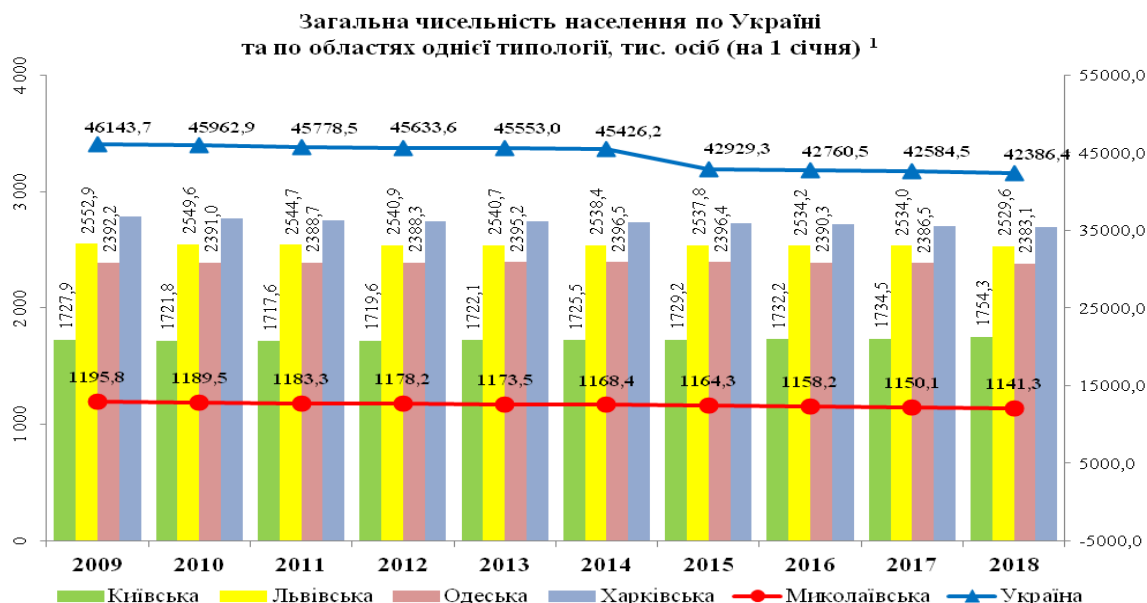
¹ з 2015 року дані по Україні наведені без тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м.Севастополя.

Розрахунки (оцінки) чисельності населення здійснено на основі наявних адміністративних даних щодо державної реєстрації народження і смерті та зміни реєстрації місця проживання.

За чисельністю населення сусідніх областей перше місце посідає Одеська, найменшу чисельність населення серед зазначених регіонів має Кіровоградська область. Чисельність населення Миколаївської області значно менше населення Одеської, але більше чим у Херсонській та Кіровоградських областях.

Якщо розглянути чисельність населення областей однієї типології, то тенденція зменшення чисельності також відстежується, крім Київської області, де спостерігається приріст населення починаючи з 2011 року (Рис. 6.1.3).

Рис. 6.1.3.

¹ з 2015 року дані по Україні наведені без тимчасово окупованої території, Автономної Республіки Крим та м.Севастополя.

Розрахунки (оцінки) чисельності населення здійснено на основі наявних адміністративних даних щодо державної реєстрації народження і смерті та зміни реєстрації місця проживання.

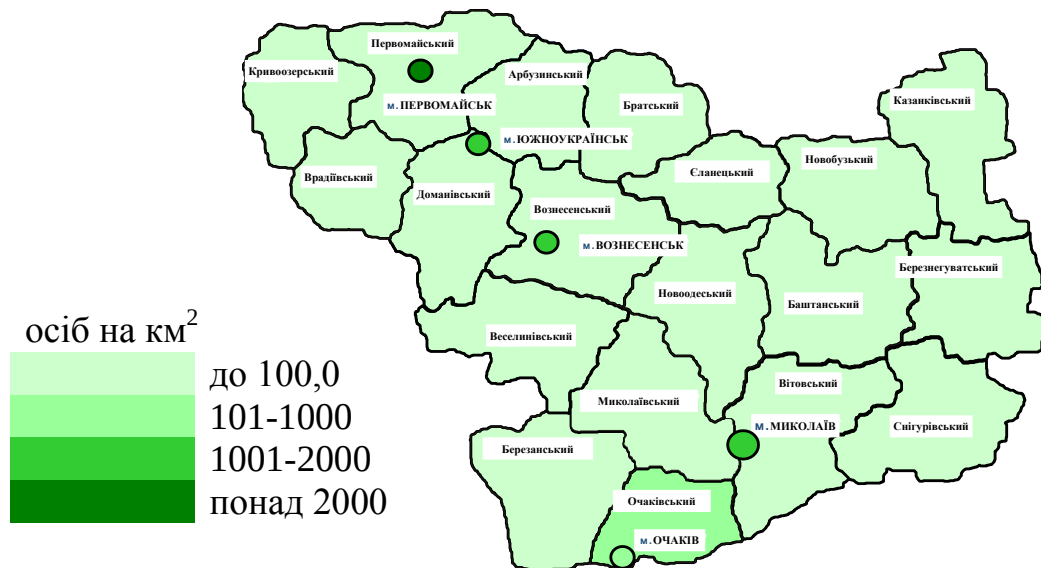
Аналіз чисельності *постійного населення* за період 2008-2017 років показав, що його частка складає від 99,3 до 99,9% для областей-сусідів, областей однієї типології та України в цілому.

Станом на 01.01.2019 *щільність населення* області становить 46 осіб на км² і є однією з найменших серед регіонів України.

Розселення населення по містах обласного значення та районах області нерівномірне. Найщільніше заселені міста обласного значення. Майже всі райони області малозаселені. Очаківський район та м. Очаків разом мають щільність населення 139 осіб на км² (Рис. 6.1.4).

Рис. 6.1.4.

Щільність населення Миколаївської області у розрізі міст обласного значення та районів, осіб на км² на 01.01.2019 р.

Серед міст обласного значення найбільшу щільність населення має м. Первомайськ – 2528 осіб на км², найменшу – м. Вознесенськ (1538 осіб на км²). Щільність населення обласного центра м. Миколаїв становить 1860 осіб на км².

Серед адміністративних районів найбільшу густоту населення має Вітовський район (34 осіб на км²), який має серед районів області високий рівень розвитку промислових підприємств металургійної, харчової та переробної промисловості, що потребує великої кількості трудових ресурсів. Найменшу щільність населення має Казанківський район (14 осіб на км²).

6.2. Природний та міграційний рух населення області

Зміни чисельності населення відбуваються за рахунок природного та міграційного рухів, а також адміністративно-територіальних перетворень. На даний час головним фактором зменшення чисельності населення є його природне скорочення: перевищення числа померлих над кількістю живонароджених. Міграційний рух в останні роки має незначний вплив на формування чисельності населення області (Рис. 6.2.1).

Рис. 6.2.1.

Зменшення чисельності населення області протягом 2009-2018 років здійснювалось за рахунок природного скорочення від 5605 осіб у 2009 році до 8015 осіб у 2018 році, міграційне скорочення становило від 717 осіб у 2009 році до 2213 осіб у 2018 році (Табл. 6.2.1).

Табл. 6.2.1.

Природний рух населення Миколаївської області, осіб

Показники	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Природний приріст, скорочення +/-)	- 5 605	- 5 869	- 4 412	-3 762	- 4310	- 4674	- 6341	- 6640	- 6912	- 8015
у % до попереднього року	85,2	104,7	75,2	85,3	114,6	108,4	135,7	104,7	104,1	116,0
Міграційний приріст, скорочення (+/-)	- 717	- 365	- 647	- 980	- 799	+ 644	+ 206	- 1441	- 1890	- 2213
Кількість живонароджен	13093	12831	13029	13515	13043	13076	11533	10781	10073	9141

Показники	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
их										
Кількість померлих	18698	18700	17441	17277	17353	17750	17874	17421	16985	17156

Протягом 2009-2018 років намітилася тенденція до стабілізації рівня смертності з 15,7 у 2009 році та 15,1 у 2018 році, крім 2011-2013 років, коли рівень смертності був найнижчий – 14,7-14,8.

З 2009 до 2012 року спостерігалось збільшення рівня народжуваності з 11,0 до 11,5, 2013-2014 року рівень стабілізувався і становив 11,1-11,2, а з 2015 року почалось падіння рівні народжуваності з 9,9 до 8,0.

Стабілізація рівня смертності і, водночас, суттєве зниження рівня народжуваності, призвело до збільшення природного скорочення порівняно з 2009 роком з 4,7 до 7,1 у 2018 році (Рис. 6.2.2).

Рис. 6.2.2.

Основними причинами смертності населення області є хвороби системи кровообігу (майже 70%), новоутворення (12,1%-12,4%), зовнішні причини смерті (біля 6%).

Тенденція втрати демографічного потенціалу спостерігається не тільки у Миколаївській області, а і в цілому по країні, в сусідніх областях та областях однієї типології.

Основними причинами втрат є затяжні військові дії, а також погіршення економічних умов, низький рівень життя, погіршення здоров'я населення, міграція за кордон.

Серед областей-сусідів найбільше природне скорочення на 1000 осіб наявного населення має Кіровоградська область, найменше - Одеська область. Миколаївська область за рівнем природного скорочення випереджає лише Кіровоградську область.

Серед областей однієї типології Миколаївська область знаходиться на рівні Київської області, випереджаючи Харківську область, де спостерігається найвищий коефіцієнт природного скорочення на 1000 осіб наявного населення.

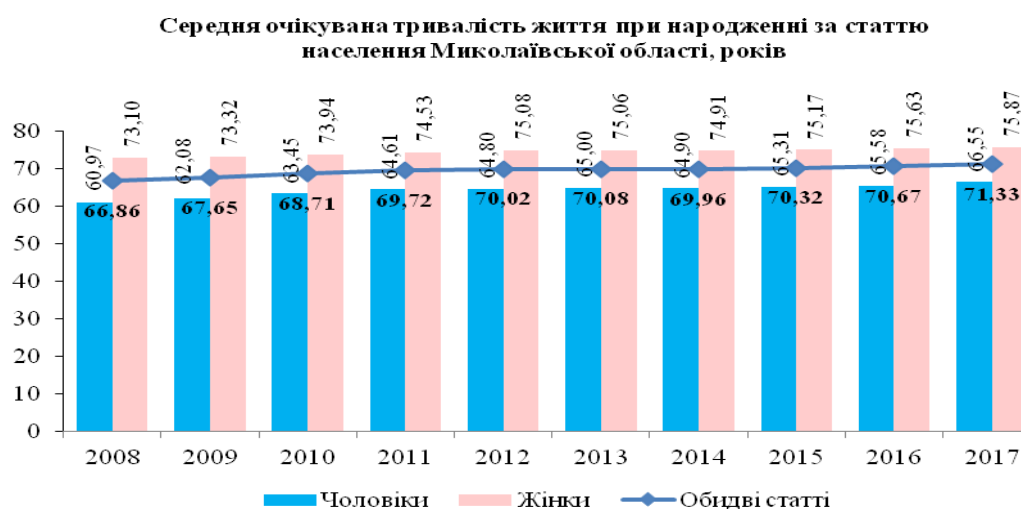

Найменше природне скорочення у цієї групі спостерігається у Львівській та Одеській областях.

В області за останні роки поступово зростає *середня очікувана тривалість життя населення при народженні* з 66,86 років у 2008 році до 71,33 у 2017 році.

Спостерігається значна різниця між тривалістю життя чоловіків та жінок. Середня очікувана тривалість життя при народженні у чоловіків у 2008 році становила 60,97 років, у 2017 році 71,33 року. У жінок у 2008 році середня очікувана тривалість життя населення при народженні становила 73,10 років, а у 2017 році - 75,87 років (Рис. 6.2.3).

Рис. 6.2.3.

Тенденція до збільшення середньої очікуваної тривалості життя населення при народженні спостерігається, як в цілому по країні, так і по регіонах. Найбільший цей показник має Львівська область (з 73,28 років у 2013 році до 73,49 років у 2017 році). Найменшу середню очікувану тривалість життя населення при народженні має Кіровоградська (з 69,85 років у 2013 році до 70,50 років у 2017 році), Херсонська (з 70 років у 2013 році до 70,8 років у 2017 році), Київська (з 70,38 років у 2013 році до 70,46 років у 2017 році) області. Миколаївська область за цим показником випереджає сусідню - Одеську.

Протягом останніх років в області спостерігається процес міграційного скорочення населення, окрім 2014-2015 років, коли спостерігався міграційний приріст, який вже у 2016-2018 роках знову стрімко демонструє від'ємні значення.

При чому міграційний відтік населення постійно спостерігається у сільській місцевості, а у міських поселеннях спостерігався міграційний приріст у 2011-2015 роках (Рис. 6.2.4), що свідчить про здебільшого внутрішню міграцію з села до міста, однак з 2016 року міграція спостерігається по всіх категоріях населення.

Рис. 6.2.4.

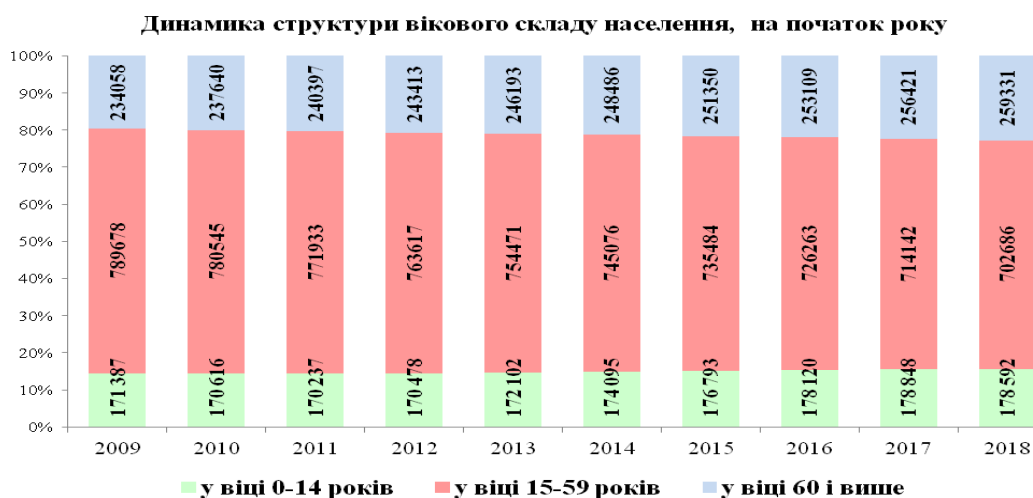
Основними причинами міграційних процесів є пошук роботи та більш високий рівень з її оплати, покращення умов та рівня життя.

6.3. Статеві-віковий склад населення

Важливим демографічним показником, що впливає на розвиток і реалізацію людського потенціалу є вікова структура населення, оскільки саме населення у віці 15-60 років є найбільш продуктивним джерелом трудового потенціалу в його частка впливає на стан економіки регіону.

Проведене дослідження засвідчує, що частка населення продуктивного віку (15—59 років) поступово зменшується з 66,1% у 2008 році до 61,6% у 2018 році (Рис. 6.3.1). Відповідно, частка населення у віці 0 - 14 років складає від 14,3% у 2008 році до 15,7% у 2017 року, у віці 60 років і старше – від 19,6% у 2008 році до 22,7% у 2017 року.

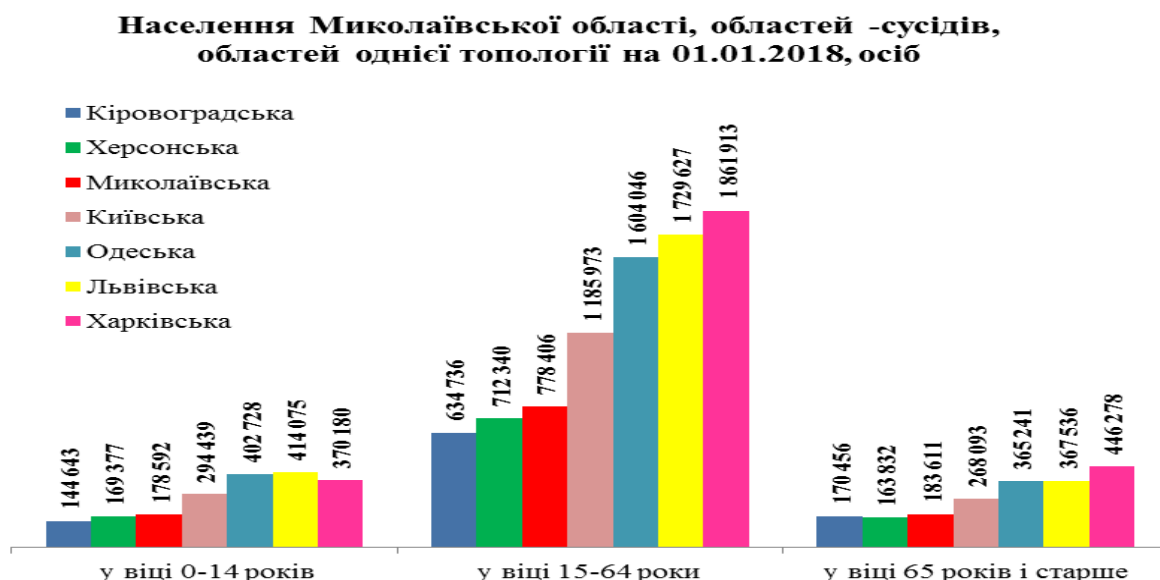
Рис. 6.3.1.

У структурі населення виокремлюється групи за демографічними поколіннями: діти (0–15 років), батьки (16–49 років), прабатьки (50 років і старші). Частка дітей у віці 0-14 років протягом 2008-2017 років становить від 14,3 до 15,7% та значно менше частки прабатьків, яка протягом 10 років становила 33,9-37,0%, що свідчить про дуже високий рівень демографічної старості населення області. Відповідно до типів моделей, запропонованих шведським демографом Зунбергом, регіон відноситься до регресивного типу вікової структури, в якій частка прабатьків більша, ніж частка дітей.

Діаграма населення Миколаївської області, областей-сусідів та областей однієї типології станом на 01.01.2018 показує, що найбільшу чисельність працездатного населення має Харківська область, найменшу – Кіровоградська. Миколаївська область випереджає тільки області-сусіди, крім Одеської (Рис. 6.3.2). А серед областей однієї типології населення Миколаївської області має найменшу чисельність.

Рис. 6.3.2.

Статева структура населення Миколаївщини характеризувалася перевагою жінок у її загальній чисельності. На 1 січня 2018 року чисельність жінок становила 612,3 тис. осіб (53,7% від загальної чисельності населення), чоловіків – 528,3 тис. осіб (46,3%). На кожну тисячу жінок в середньому припадало 862 чоловіків (Рис. 6.3.3).

Заглиблення на вершині діаграми відповідають народженням у 1930-х - 1940-х роках (через дефіцит народжень і зростання смертності немовлят, викликані голодом та в наслідок війни й окупації у період ВВВ); в нижній частині діаграми заглиблення зумовлене кризою в середині та наприкінці 1990-х років (через глибоку соціально-економічну кризу та трансформацію моделі народжуваності).

Опуклості сформовані тимчасовим зростанням народжуваності: в другій половині 1940-х років (як компенсація після голоду та внаслідок заборони абортів); на межі 1950-х та 1960-х (коли після втрат внаслідок II Світової війни

почав відновлюватися статевий баланс населення репродуктивного віку); в середині 1980-х (після збільшення тривалості відпустки по догляду за дитиною).

Співвідношення між чоловіками та жінками коливається в залежності від вікових груп:

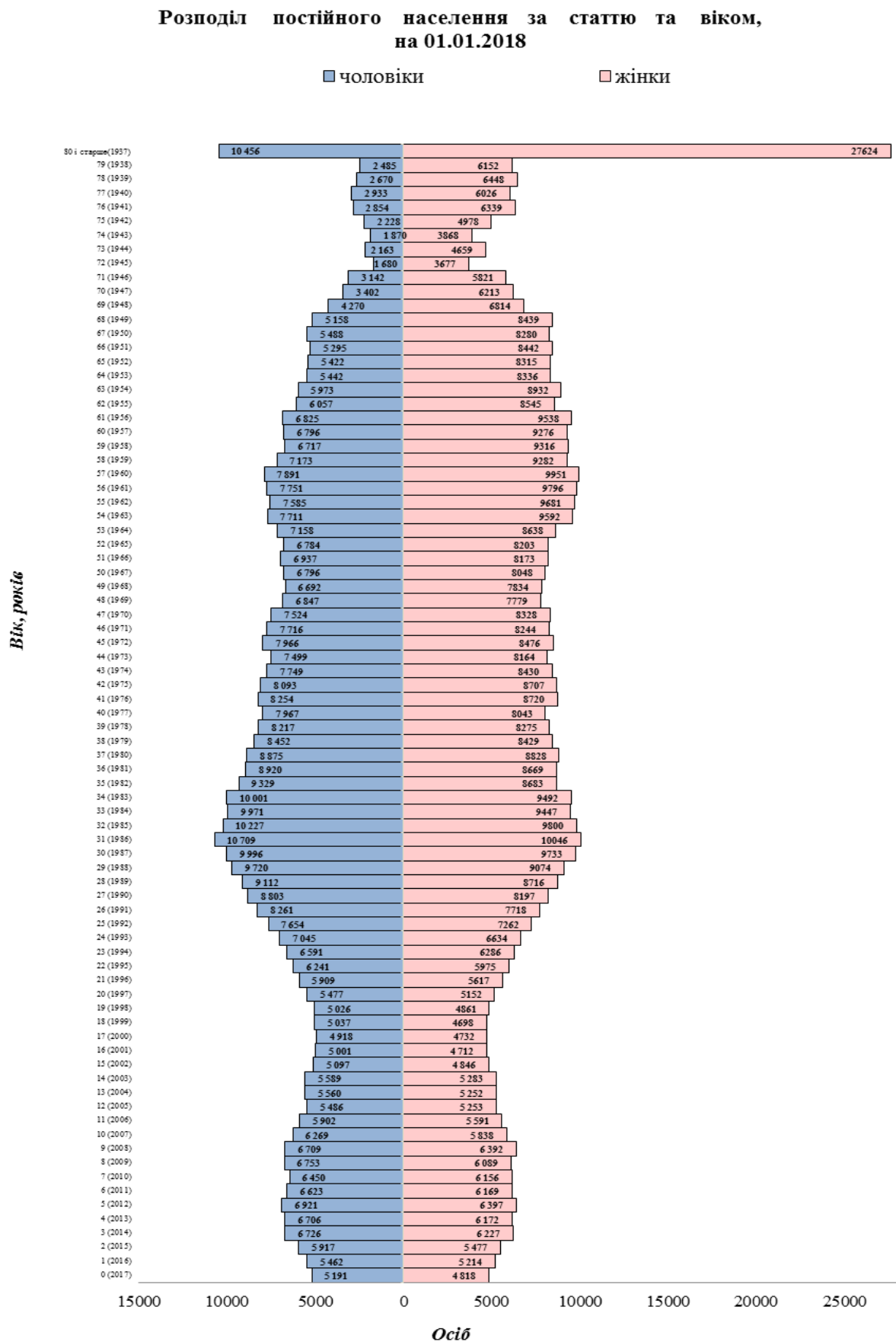
    моłodші вікові групи та вікова група до 34 років – більша частка чоловічого населення;

    вікова група 35-39 років – співвідношення відносно пропорційне;

    вікові групи 40-64 років – зростає частка жіночого населення;

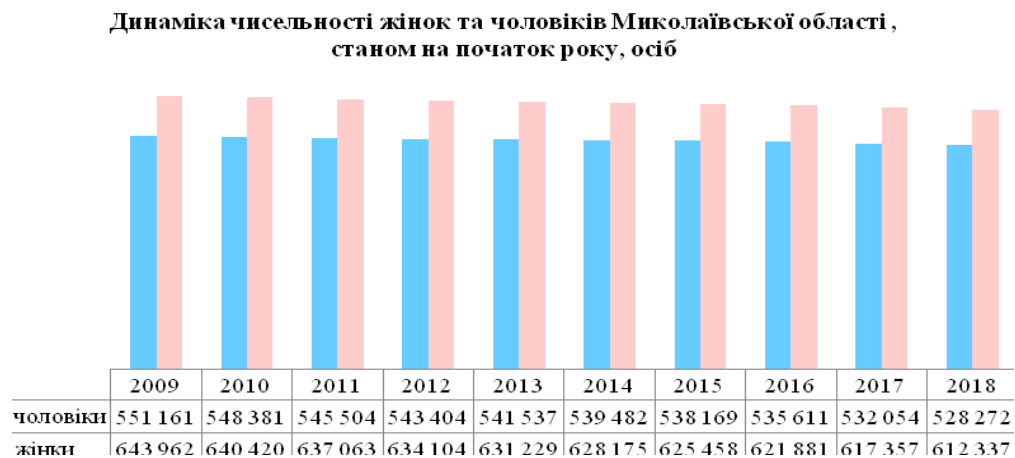
    вікова група старше 65 років – найбільша диспропорція між чоловічим та жіночим населенням.

Рис. 6.3.3.

Динаміка чисельності жінок та чоловіків протягом 10 років свідчить, що чисельність жінок області завжди переважає чисельність чоловіків (Рис. 6.3.4).

Рис. 6.3.4.

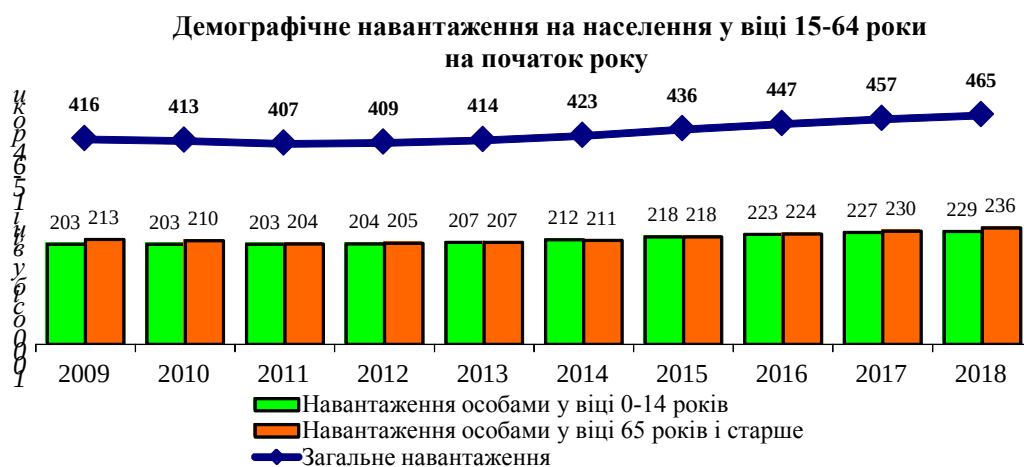

6.4. Демографічне навантаження на населення працездатного віку

На 1 січня 2018 року загальне демографічне навантаження на 1000 осіб у віці 15-64 роки припадало 229 осіб віком 0-14 років та 236 осіб віком 65 років і старше.

Протягом 2008-2010 років спостерігалось поступове зменшення демографічного навантаження на осіб працездатного віку (15-64 років) дітьми та особами похилого віку з 416 до 407, а з 2011 року демографічне навантаження зростає, як за рахунок навантаження особами у віці 0-14 років, так і особами у віці 65 років і старше, з 409 у 2011 році до 465 у 2017 році (Рис. 6.4.1).

Рис. 6.4.1.

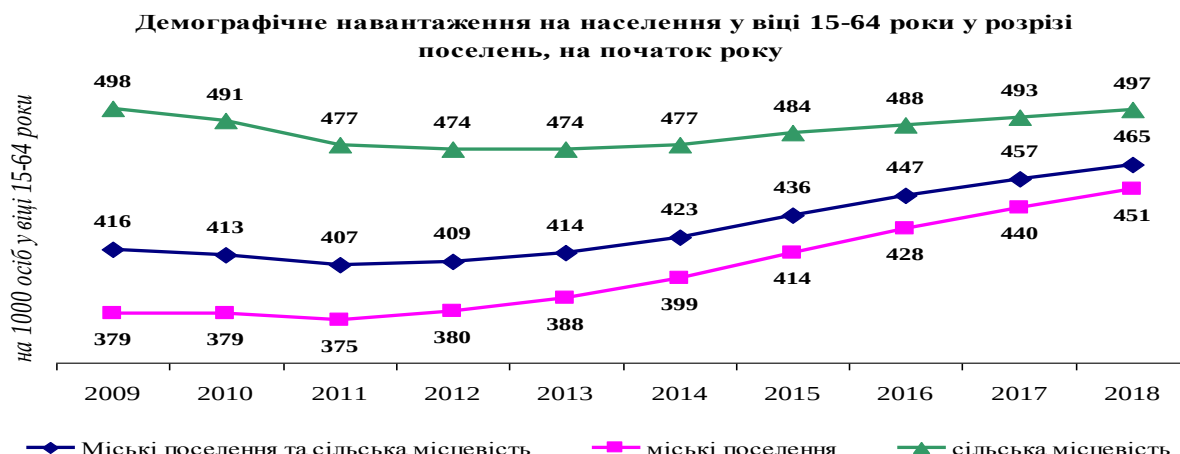

У розрізі поселень за останні роки спостерігається тенденція збільшення демографічного навантаження на 1000 осіб у віці 15-64 роки, при чому у

міських поселеннях навантаження менше ніж у сільській місцевості (Рис. 6.4.2).

Рис. 6.4.2.

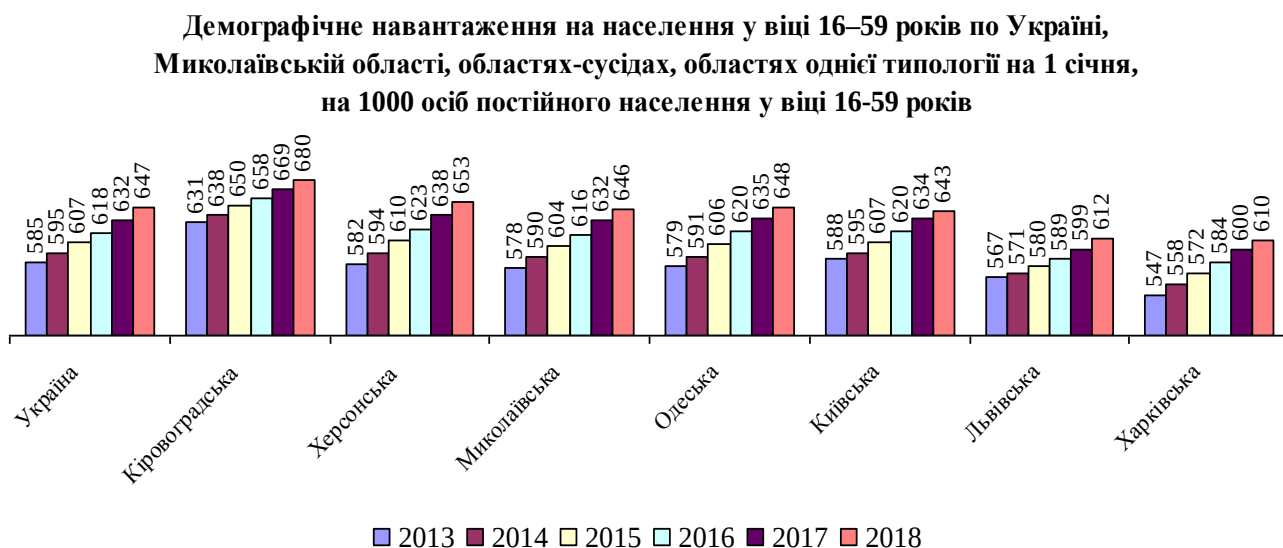

Тенденція збільшення демографічного навантаження спостерігається, як в Україні, так і в Миколаївській області, сусідніх областях та областях однієї типології (Рис. 6.4.3).

Серед областей-сусідів найбільше демографічне навантаження зафіксовано у Кіровоградській області, найменше – у Миколаївській.

Серед областей однієї типології найбільше демографічне навантаження має Одеська область, найменше – у Харківській області.

Рис. 6.4.3.

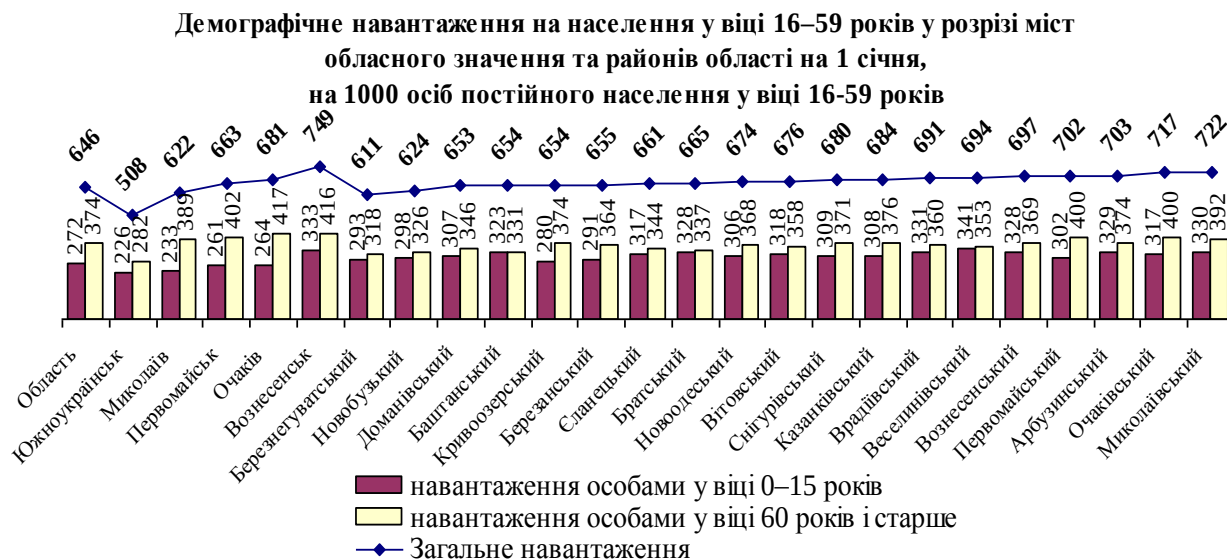

Серед міст обласного значення найменше демографічне навантаження на 1 січня 2018 року спостерігалось у м. Южноукраїнськ (508 на 1000 осіб постійного населення у віці 16-59 років), найбільше – у м. Вознесенськ (749 на 1000 осіб постійного населення у віці 16-59 років) (Рис. 6.4.4).

Серед районів області найменше демографічне навантаження на 1 січня 2018 року зафіксовано у Березнегуватському районі (611 на 1000 осіб

постійного населення у віці 16-59 років), найбільше – у Миколаївському районі (722 на 1000 осіб постійного населення у віці 16-59 років).

Рис. 6.4.4.

6.5 Сфера зайнятості населення

Рівень зайнятості населення у віці 15-70 років має позитивну тенденцію до збільшення: за 2018 рік у порівнянні з 2017 роком збільшився з 56,8% до 58,1%, що перевищує середній показник по країні (57,1%). У 2016 році цей показник становив 57,5%, у 2015 році – 58,4%, 2014 році – 57,3%.

За рівнем зайнятості населення у віці 15-70 років Миколаївщина випередила майже всі сусідні регіони: Херсонську - 57,5 %, Кіровоградську - 54,5 %, Одеську - 57,2 %, окрім Дніпропетровської - 58,6 % .

Рис. 6.5.1.

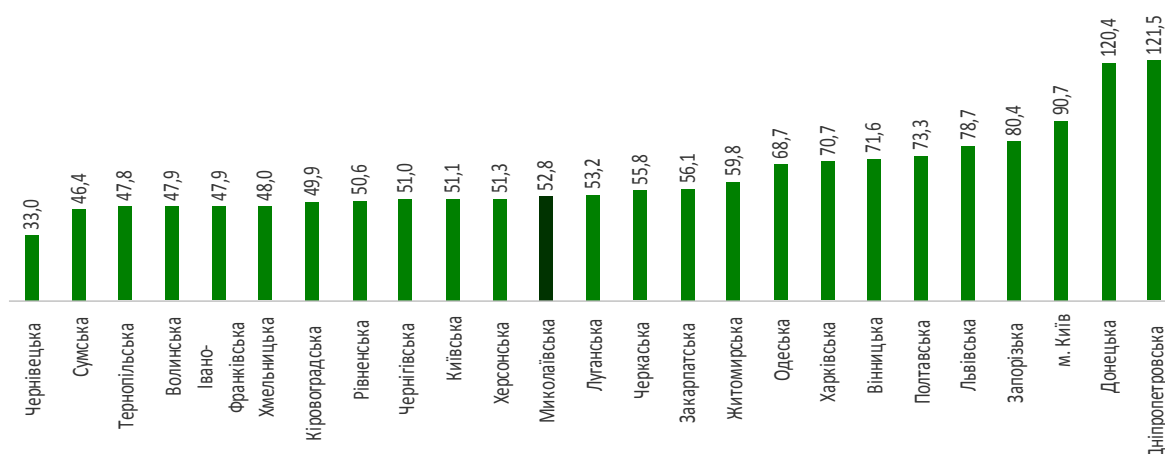

Рівень безробіття населення у віці 15-70 років (у відсотках до економічно активного населення відповідної вікової групи) має позитивну тенденцію до зменшення: 2018 року у порівнянні з 2017 роком знизився з 10,3% до 9,6%. Зазначений показник по країні за 2018 рік становив 8,8%. (Довідково за: 2016 рік - 9,7%; 2015 рік - 8,9%; 2014 рік - 9,1%).

За цим показником область займає середні позиції серед регіонів-сусідів: Херсонська (51,3 тис.осіб), Кіровоградська (49,9 тис.осіб), Одеська (68,7 тис.осіб), Дніпропетровська (121,5 тис.осіб).

Рис. 6.5.2

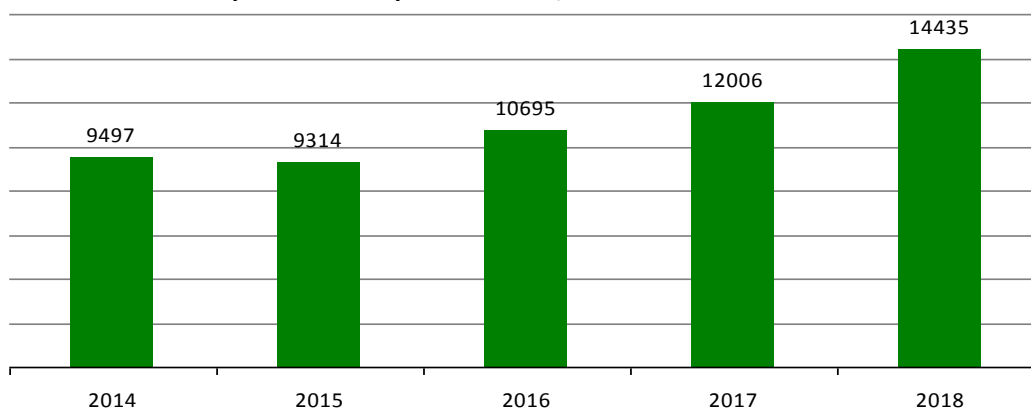
Безробітне населення (за методологією МОП) за регіонами
у 2018 році, тис.осіб

За сприяння служби зайнятості у 2018 році роботу отримали 27,7 тис. осіб, що на 1,2 % більше, ніж у 2017 році (27,4 тис. осіб). (Довідково за: 2016 рік - 26,8 тис. осіб; 2015 рік - 23,8 тис. осіб; 2014 рік - 26,3 тис. осіб).

Таб. 6.5.3

Створення нових робочих місць в Миколаївській області

Разом з цим, саме співвідношення між створеними та ліквідованими робочими місцями в області показує реальну зайнятість населення в секторах економіки. Зазначений показник 2018 року у порівнянні з 2017 роком в цілому по області покращився: з 211,3% до 213,3%.

Серед міст обласного значення найкращий показник співвідношення між створеними та ліквідованими робочими місцями у 2018 році спостерігався у м. Миколаєві (240,5%) та покращився на 31,4 в.п. порівняно з 2017 роком

(209,1%). Позитивно на показник вплинуло створення у 2018 році 8542 нових робочих місць, що на 4990 місць більше, ніж ліквідовано (3552 місця).

Найгірший показники серед міст області спостерігався у м. Очакові (132,4%). На показник негативно вплинули значні обсяги ліквідованих робочих місць: за 2018 рік ліквідовано 148 робочих місць (за цей період було створено 196 нових робочих місць).

Серед районів області найкращий показник співвідношення між створеними та ліквідованими робочими місцями спостерігався у Арбузинському районі – 343,9%.

Найгірший показник співвідношення між створеними та ліквідованими робочими місцями серед районів спостерігався у Кривоозерському районі – 95,3%, що залишився на рівні показника 2017 року. У 2018 році у Кривоозерському районі створено 121 нове робоче місце, а ліквідовано 127 робочих місць (на 6 місць більше ніж створено), що зумовило погіршення показника.

А також один з найгірших показників співвідношення між створеними та ліквідованими робочими місцями серед районів спостерігався у Новоодеському районі (111,7%).

На погіршення показника у районах негативно вплинули процеси ліквідації робочих місць, які перевищили кількість створених нових робочих місць. Процеси ліквідації робочих місць обумовлені вивільненням працівників із галузей економіки переважно фізичними особами-підприємцями.

За останніми звітними даними протягом 2017 року чисельність безробітних громадян віком 15-70 років становила 56,3 тис. осіб (порівняно з 2014 роком збільшилась на 6,2 тис. осіб), з них: чоловіки - 30,8 тис. осіб (за 2014 рік – 35,7 тис. осіб) та жінки – 25,5 тис. осіб (за 2014 рік – 14,4 тис. осіб). Спостерігається тенденція до зменшення рівня безробіття серед чоловіків та збільшення у жінок.

Середньомісячна заробітна плата за 2014-2018 роки

За останні 5 років середньомісячна заробітна плата штатних працівників області має позитивну тенденцію до зростання. Так, у 2014 році її розмір становив – 3344 грн, у 2015 році – 3984 грн, у 2016 році – 4887 грн, у 2017 – 6709 грн, у 2018 році - 8160 грн (по Україні у 2018 році – 8865 грн). Серед регіонів України за рівнем середньомісячної заробітної плати у 2014 – 2018 роках область потрапляла у першу десятку, після м. Києва, Донецької, Київської, Дніпропетровської, Запорізької та Полтавської областей, одночасно випереджаючи майже всі сусідні області за цим показником: Херсонська - 7058 грн, Кіровоградська - 7191 грн, Одеська - 8011 гривень.

Зростання рівня заробітної плати зафіксовано у всіх видах економічної діяльності, що вказує на успішність досягнення цілей Стратегії розвитку Миколаївської області.

Проте, зберігається значна диференціація рівнів оплати праці як за видами економічної діяльності так і за територіальною ознакою.

Так, рівень оплати праці працівників основних видів економічної діяльності за 2018 рік знаходиться в межах 134-58 % середньообласного показника (8160 грн).

Найбільший розмір середньомісячної заробітної плати від 9632 – 10915 грн у 2018 році мали працівники державного управління й оборони, транспорту, промисловості та фінансової і страхової діяльності.

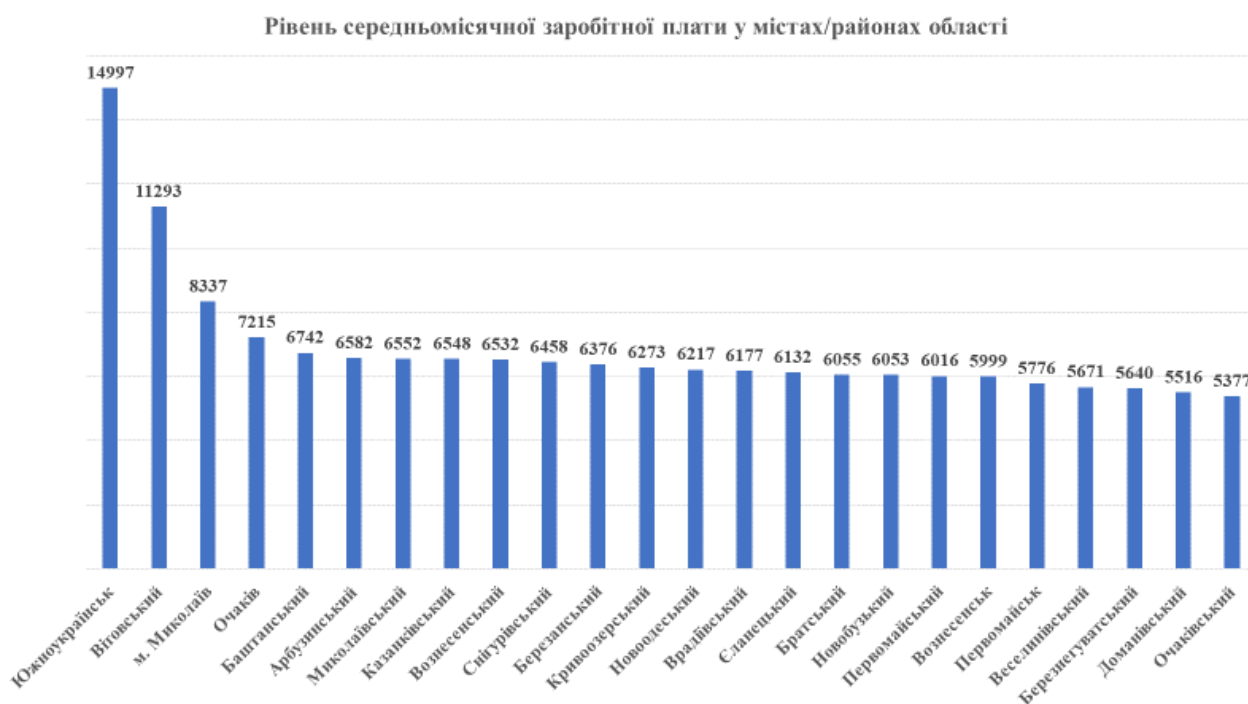
Найнижчий рівень оплати праці від 4743 – 4443 грн мали працівники підприємств тимчасового розміщення й організація харчування, мистецтва, спорту, розваг та відпочинку, охорони здоров'я та надання соціальних послуг і інших видів послуг.

Таб. 6.5.1.

**Розміри оплати праці за видами діяльності
у 2014-2018 роках**

Види діяльності	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності	4681	5681	6930	8748	10685
промисловості	4710	5586	6857	8444	10084
фінансової та страхової діяльності	4535	5181	6291	7782	9632
професійної, наукової та технічної діяльності	3175	4386	5482	7237	8384
державного управління й оборони обов'язкового соціального страхування	3389	3844	5032	8043	10915

Рис. 6.5.4.

Аналіз останніх звітних даних за 2018 рік свідчить, що серед міст та районів області спостерігається значна диференціація рівнів заробітної плати. Найвищу заробітну плату отримують працівники підприємств міст обласного значення: Южноукраїнська – 14997 грн, Миколаєва – 8337 грн, що значною мірою, обумовлено зосередженням у цих містах переважної кількості промислових підприємств області.

Рівень середньомісячної заробітної плати у 18 сільськогосподарських районах знаходиться у межах 65,9 – 82,6 % середньообласного показника за 2018 рік, що обумовлено зосередженням у цих районах переважної кількості сільськогосподарських підприємств та сезонністю робіт на них. Найменша заробітна плата серед районів області спостерігалася у працівників Очаківського району (5377 грн), найбільша - Вітовського району (11293 грн).

На рівень середньої заробітної плати в містах та районах області у першу чергу вплинув високий рівень заробітної плати на фондоутворюючих підприємствах міст і районів області, а саме: ТОВ «Миколаївський глиноземний завод», ТОВ «Сандора», ВП «Южноукраїнська АЕС», ДП НВКГ «Зоря»-«Машпроект», ТОВ «Морський спеціалізований порт «НІКА-ТЕРА», ТОВ «Сервісний центр Металург», які зосереджено у містах обласного значення (м.Миколаїв та м.Южноукраїнськ)

Висновки:

В порівнянні з іншими регіонами України показники Миколаївської області з питань оплати праці та зайнятості є вищі за середні (за рівнем: середньомісячної заробітної плати область посідала 7 місце, зайнятості населення у віці 15-70 років – 4 місце, безробіття населення у віці 15-70 років – 12 місце) і свідчать про постійний розвиток ринку праці.

Разом з цим, серед міст і районів області спостерігається значна диференціація рівнів оплати праці та зайнятості населення. Найкращі показники у сфері праці спостерігаються у м.Миколаїв та м.Южноукраїнськ, а також Вітовському районі що зумовлено зосередженням великих фондоутворюючих підприємств: ТОВ «Миколаївський глиноземний завод», ТОВ «Сандора», ВП «Южноукраїнська АЕС», ДП НВКГ «Зоря»-«Машпроект», ТОВ «Морський спеціалізований порт «НІКА-ТЕРА», ТОВ «Сервісний центр Металург».

Найбільш депресивними містами та районами у Миколаївській області з питань оплати праці та зайнятості є Очаківській та Новоодеський райони. Найгірший показник співвідношення між створеними та ліквідованими робочими місцями серед районів спостерігався у Кривоозерському районі.

Демографічні тенденції області свідчать про поступову втрату демографічного потенціалу, що пов'язано, головним чином, з від'ємним природним та міграційним приростом населення, диспропорцією вікових груп, що є стримуючим фактором у режимі відтворення населення та поступово призводить до скорочення чисельності осіб працездатного віку, зростання

демографічного навантаження на суспільство та економіку регіону невиробничим населенням.

Незбалансованістю в співвідношенні між чоловіками та жінками. Перевага жінок у загальній чисельності призводить до диспропорцій у шлюбних відносинах та у відтворенні населення. Баланс за ознакою статі має важливе значення в організації виробництва, використанні трудових ресурсів. Проте, надсмертність чоловіків у працездатному віці спричиняє деформацію цього співвідношення.

Основними причинами втрат людського капіталу є окупація територій країни, затяжні військові дії на Сході країни, погіршення економічних умов, низький рівень життя, погіршення здоров'я населення, міграція за кордон.

7. ІНФРАСТРУКТУРА

7.1. Транспортна

Транспортний комплекс є важливою складовою у структурі економіки Миколаївської області. Він забезпечує потреби народного господарства та населення і є важливим фактором реалізації значного і вигідного геостратегічного потенціалу області.

Зовнішній автомобільний транспорт обслуговує перевезення пасажирів та вантажів у різних видах сполучення. Перевезення пасажирів та вантажів здійснюється, як державними, так і приватними перевізниками.

В останній час простежується тенденція по збільшенню долі перевезення приватними перевізниками.

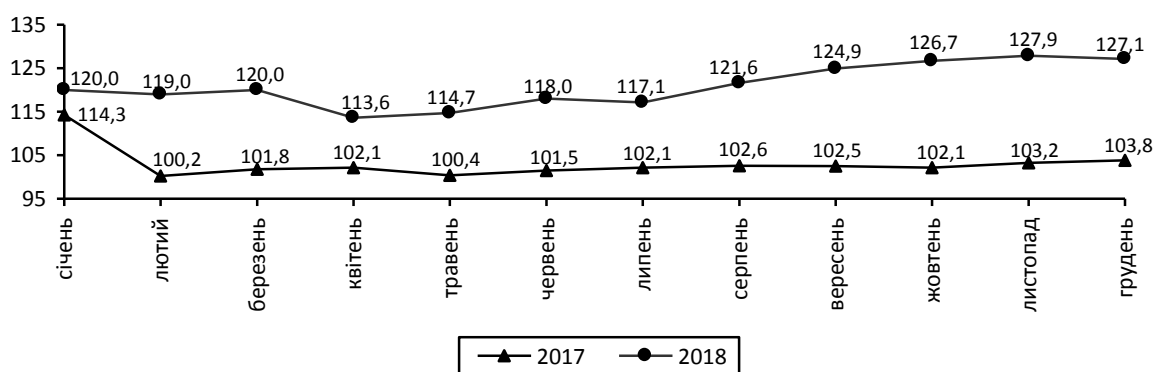
Область має розгалужену транспортну систему, в структурі якої функціонує 1 міжнародний аеропорт, 3 морських порти, 1 річковий порт, підрозділи залізниці, кілька тисяч автоперевізників різних форм власності, які працюють на ринку автотранспортних перевезень.

Вантажний транспорт

У 2018 році вантажооборот підприємств транспорту становив 1109,6 млн ткм, що на 27,1% більше ніж у 2017 році.

Рис 7.1.1.

Вантажооборот підприємств транспорту
(у % до відповідного періоду попереднього року, наростаючим підсумком)

У 2018 році підприємствами автомобільного транспорту (з урахуванням перевезень, виконаних фізичними особами-підприємцями) перевезено 4,9 млн.т вантажів, що на 3,2% менше ніж у 2017 році.

Таб. 7.1.1

Вантажооборот за видами транспорту

(тис.ткм)

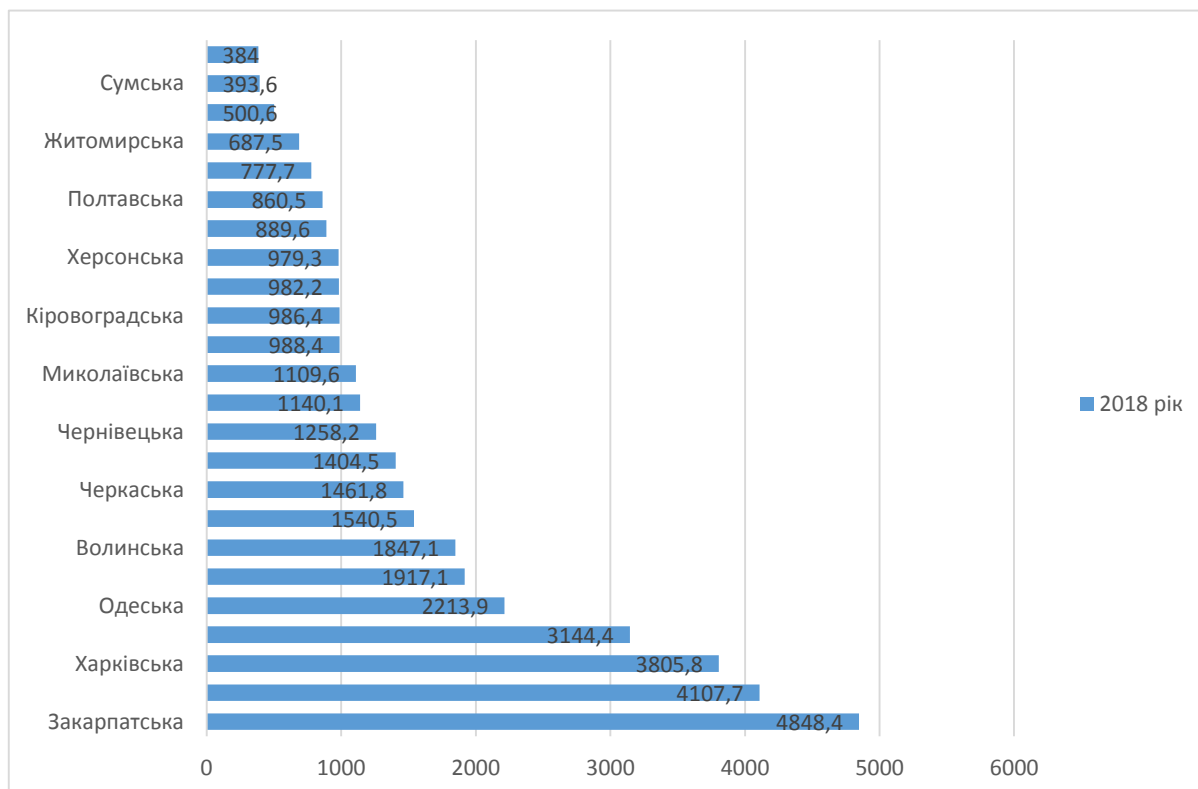
	Водний	У тому числі		Автомобільний ¹
		морський	річковий	
2014	48,9	—	48,9	1324562,5
2015	—	—	—	1268704,2
2016	—	—	—	1406725,3
2017	к	—	к	1466509,1
2018	180853,5	к	к	1656814,3

Обсяги вантажообороту зросли завдяки дальності відправлення вантажів автомобільним транспортом.

Основним позитивним фактором у вантажному сегменті був попит на дальні транспортні перевезення з боку підприємств реального сектору економіки для задоволення високого внутрішнього інвестиційного та споживчого, а також зовнішнього попиту.

Рис 7.1.2.

Вантажооборот автомобільного транспорту, млн ткм, 2018 рік

Усіма видами транспорту виконано пасажирооборот в обсязі 1519,8 млн.пас.км, що на 0,3% менше.

Пасажирський транспорт

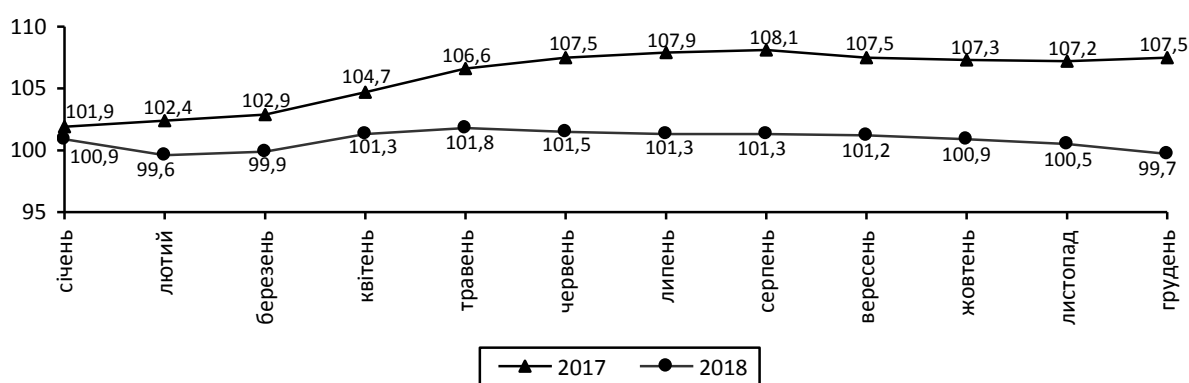
В Миколаївській області для перевезення пасажирів використовується понад 2,8 тисяч автобусів різної місткості, які виконують рейси на 638 автобусних маршрутах загального користування, замовником на яких є облдержадміністрація, в тому числі на 281 приміського сполучення та 357 міжміського внутрішньообласного сполучення, а також на 173 міських автобусних маршрутах, замовником на яких є виконавчі комітети міських рад. Перевезенням пасажирів займаються 23 автотранспортних підприємств приватної форми власності, 33 фізичних особи-підприємця з урахуванням міських перевізників.

Автомобільний парк області налічує близько 280 тис. одиниць рухомого складу, з них 90% становлять автомобілі, що є приватною власністю мешканців регіону. У середньому на 1000 осіб постійного населення припадає 250 одиниць легкового автотранспорту.

Перевезення пасажирів здійснюється автотранспортом малої-, середньої- та великої місткості. Середній вік транспортних засобів становить близько 10 років.

Рис 7.1.3.

Пасажирооборот підприємств транспорту
(у % до відповідного періоду попереднього року, нарастаючим підсумком)

Послугами пасажирського транспорту скористалися 135,2 млн. пасажирів, що на 1% менше.

Таб.7.1.2

Пасажирооборот за видами транспорту

(тис.пас.км)

	Водний	У тому числі		Автомобільний (автобуси) ¹	Трамвайний	Тролейбусний
		морський	річковий			
2014	470,6	77,6	393,0	1456189,2	189488,6	108877,6
2015	422,7	75,0	347,7	1081041,2	199535,2	146190,2
2016	255,7	70,0	185,7	1080477,0	171518,7	166701,8
2017	1593,5	к	к	1197242,3	155634,8	170493,9
2018	1229,4	—	1229,4	1206167,8	160679,1	151630,5

Рис 7.1.4.

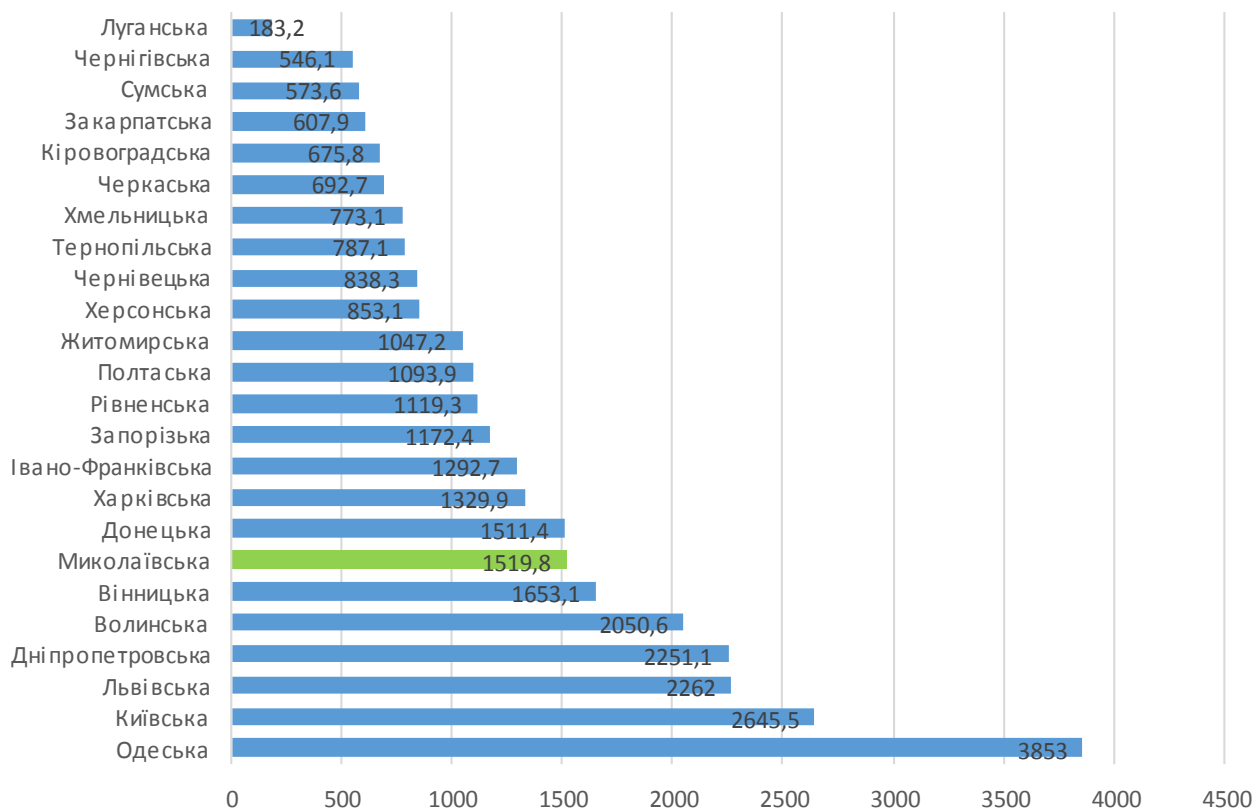
Пасажи́рооборот автомобільного транспорту, млн пас км, 2018 рік**7.1.1. Мережа доріг**

Рис.7.1.1.1

Схема транспортних шляхів Миколаївської області

Мережа доріг загального користування Миколаївської області становить 4799,8 км, з яких:

доріг державного значення 1485,4 км, з них: міжнародні –199,5 км, національні – 406,8 км, регіональні –367,6 км, територіальні –511,5 км;

доріг місцевого значення – 3314,4 км, з них: обласні –2669,4 км, районі - 645 км.

В області на автомобільних дорогах загального користування нараховується 257 мостів і шляхопроводів загальною протяжністю 6,5 тис.пог.м, в їх числі 13 шляхопроводів протяжністю 0,7 тис.пог.м.

Через область проходять такі міжнародні автомобільні транспортні коридори:

Євразійський із проходженням по Україні: Одеса – Миколаїв – Херсон – Джанкой– Керч;

ЧЕС із проходженням по Україні: Рені – Ізмаїл – Одеса – Миколаїв – Херсон – Мелітополь – Бердянськ – Маріуполь – Новоазовськ;

Балтійське море – Чорне море з проходженням по Україні: Ягодин – Ковель – Луцьк – Тернопіль – Хмельницький – Вінниця – Умань – порти Чорного моря.

Через територію області проходять автомобільні шляхи державного значення:

Кіровоград - Платонове (на Кишинів через Любашівку) – М-13,

Одеса - Мелітополь - Новоазовськ (на Таганрог) – М-14,

Благовіщенське-Миколаїв (через Вознесенськ) – Н-24,

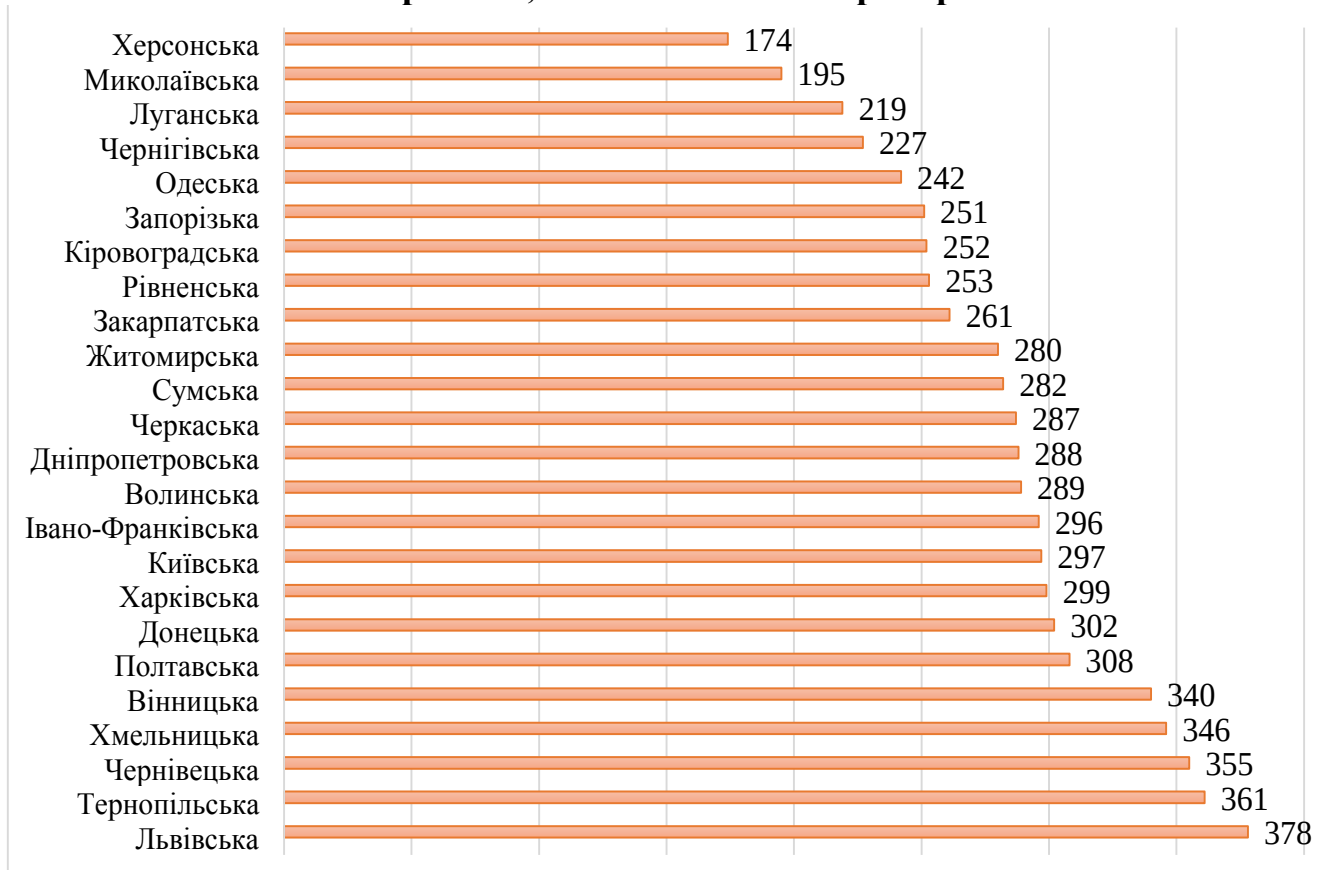
Дніпропетровськ - Миколаїв (через Кривий Ріг) – Н-11,

Олександрівка – Кіровоград - Миколаїв – Н-14.

Протягом 2014-2018 років показник щільності автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям державного та місцевого значення по Миколаївській області залишився незмінним, і становить 195 кілометрів на тис. кв. кілометрів, що є одним з найменших показників серед інших регіонів України.

Рис. 7.1.1.2.

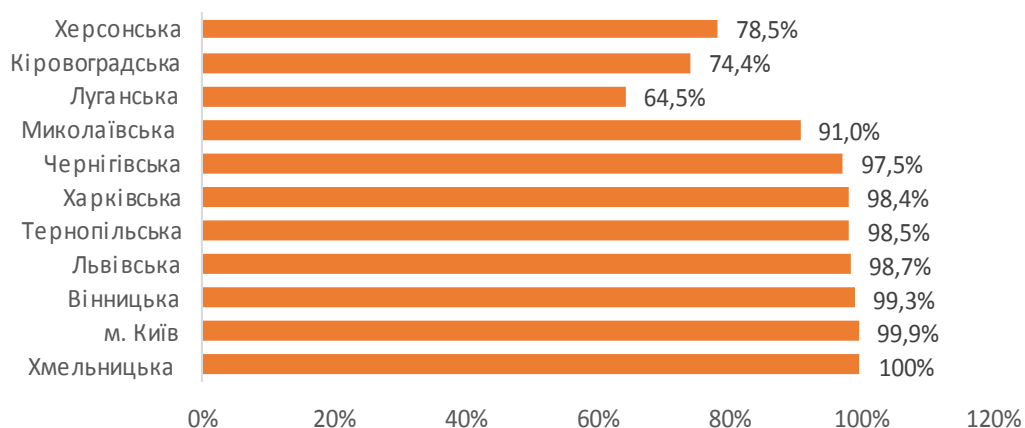
Щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям, км на 1 тис. км² території

За допомоги державного фінансового ресурсу (субвенції з державного бюджету) у Миколаївській області було відремонтовано 731,6 км автомобільних доріг загального користування місцевого значення та вулиць і доріг комунальної власності, що становить майже 91,0% від передбаченого фінансування.

Рис. 7.1.1.3.

Використання грошей Державного фонду на місцеві дороги (відсоток фінансування, що було використано областями), 2018 рік

З метою забезпечення фінансового ресурсу для вирішення одного з найболючіших питань області – незадовільного стану доріг є впровадження Державного дорожнього фонду, що передбачає захищене фінансування дорожньої галузі.

Географічне розташування Миколаївського транспортного вузла на шляху транспортування вантажів із заходу на схід обумовлює його роль, як інтермодального центру з економічно вигідними схемами пересування вантажних потоків.

7.1.2. Система залізниць

Залізничні шляхи області забезпечують доставку вантажів до основних залізничних вузлів у тому числі і до морських та річкових портів. Таким чином, забезпечуються зовнішні транспортно-економічні зв'язки з багатьма країнами світу.

У 2018 році створено дирекцію залізничних перевезень з організації взаємодії портів та припортових станцій (ДН-5). До складу ДН-5 увійшли станції Одеса-Порт, Берегова, Ізмаїл, Чорноморськ-Порт, Херсон-Порт, Прибузька, Миколаїв-Вантажний.

З 2016 року через область курсує швидкісний поїзд категорії «Інтерсіті» Київ – Миколаїв – Херсон.

Рис.7.1.2.1.

***Карта залізничних шляхів, які проходять
через Миколаївську область***

За даними ПАТ «Укрзалізниця» щільність залізничних шляхів Миколаївської області (29 км на 1 тис.км² території) декілька перевищує показник Київської області (28 км на 1 тис.км² території) та майже в двічі перевищує показник сусідньої Херсонської області (16 км на 1 тис.км² території).

На території області знаходиться 46 залізничних станцій. Основним залізничним вузлом області є обласний центр м. Миколаїв. Миколаїв — вузлова вантажно-пасажирська залізнична станція на перетині ліній Долинська—Миколаїв-Вантажний та Одеса—Херсон.

Кількість ділянок по регіональним філіям представлено нижче.

Рис. 7.1.2.2.

Кількість ділянок по регіональним філіям

Залізничний транспорт складається з локомотивного і вагонного депо, 53 залізничні станції: Миколаїв-Вантажний, Жовтнева, Кульбакине, Прибузька, Горохівка, парк-станції «Миколаїв-рудничний» і «Морський порт», а також Ольшанське міжгалузеве підприємство промислового залізничного транспорту, залізничні станції підпорядковані Одеській залізниці.

Найбільші залізничні вузли: Миколаїв, Снігурівка, Підгородна.

Експлуатаційна довжина магістралей залізничних шляхів загального користування становить 700 км, із них 37 % — електрифікованих. Експлуатаційна довжина залізничних колій загального користування — 28,9 км шляхів на 1 тис. км² території.

Таб 7.1.2.1.

**Міжнародні транспортні коридори,
які проходять через територію Миколаївської області**

Назва коридору	Залізничний транспорт
Євро-Азіатський (Іллічівськ – поромна переправа через Чорне море – Грузія – Айзербайджан – поромна переправа – Туркменія)	Одеса - Миколаїв - Херсон - Іллічівськ - поромна переправа через Чорне море – Грузія
Причорноморські країни	Рені – Ізмаїл – Одеса - Іллічівськ - Миколаїв - Херсон - Колосівка - Помошна – Знам'янка - Дніпропетровск - Ясинувата - Квашине

Таб 7.1.2.2.

Обсяг перевезених вантажів

(тис.т)

	2014	2015	2016	2017	2018
Залізничний транспорт	5315,0	5754,0	1600,3	6664,5	6314,5

Таб 7.1.2.3.

Кількість перевезених пасажирів

(тис.пас)

	2014	2015	2016	2017	2018
Залізничний транспорт	2571,6	2646,6	2778,2	1472,0	1505,2

Таб 7.1.2.3.

**Щільність залізничних колій загального користування
(за даними ПАТ «Укрразалізня») (км на 1 тис.км² території)**

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Миколаївська область	29	29	29	29	29	29

Завдяки розгалуженій залізничній мережі, яка має підходи до портів, терміналів та промислових підприємств, Миколаївська область має широкі можливості для прийняття, переробки, доставки вантажів, організації транзитних перевезень.

7.1.3. Повітряний транспорт

Комунальне підприємство «Міжнародний аеропорт Миколаїв» - багатофункціональне транспортне підприємство, що є наземною частиною авіаційної транспортної системи, яка забезпечує зліт та посадку повітряних судів, їх наземне обслуговування; прийом і відправку пасажирів, багажу і вантажів, а також створює необхідні умови для функціонування авіакомпаній.

Враховуючи географічне розташування аеропорту - це центр повітряних трас, що з'єднують Західну Європу з Центральною Азією і Близьким Сходом; наявність розвиненої транспортної інфраструктури в регіоні: залізнична і автотранспортна мережа доріг, 6 морських портів та терміналів, річковий порт; наявність великих суднобудівельних, машинобудівних, металургійних підприємств і науково-дослідних центрів - «Міжнародний аеропорт Миколаїв» повинен стати сервісним вузлом по прийому, відправці жителів і гостей області авіатранспортом у крупні міста України та Європи, центром транспортної логістики у регіоні.

Аеропорт «Миколаїв» входить до числа найбільш великих аеропортів півдня України. Довжина смуги аеропорту становить 2555 м, ширина 44 м. Аеропорт включає пасажирський термінал, площа якого – 3800 кв.м, розрахований на обслуговування 430 пасажирів за годину, з пропускною спроможністю – 45 літаків на день та максимальним пасажирообігом 226 тис. пасажирів на рік; вантажний термінал площею 720 кв.м, розрахований на обслуговування 100 т вантажу. Характер транспортних потоків – пасажирський і вантажний, рейси – регулярні та чартерні.

Основним напрямом діяльності аеропорту є надання послуг з обслуговування повітряних суден і пасажирів на внутрішніх і міжнародних рейсах. Аеропорт Миколаїв за обсягами відправок пасажирів належить до аеропортів 3-го класу, а за технічними характеристиками аеродрому по сертифікації ІКАО – до категорії «В».

Технічні можливості аеродрому дають змогу приймати повітряні судна типу АН-124 («Руслан»), ІЛ-76, ТУ-154, ТУ-134, АН-12 та інші.

Протягом деякого часу аеропорт з різних причин не працював, але вже з жовтня 2018 року Миколаївський міжнародний аеропорт відновив всі необхідні сертифікати для обслуговування пасажирських літаків.

3 грудня 2018 року відновлений Миколаївський міжнародний аеропорт розпочав обслуговування міжнародного рейсу сполученням «Миколаїв – Шарм-еш-Шейх» (Єгипет), а також з травня 2019 року - міжнародного рейсу сполученням до Туреччини.

За перші три місяці 2019 року аеропорт «Миколаїв» прийняв та відправив 4,3 тис. пасажирів.

Перспективи розвитку галузі:

В Україні розроблено проект державної цільової програми з розвитку аеропортів яким передбачено реконструкція аеродромних та термінальних комплексів регіональних аеропортів таких, як, міжнародний аеропорт

«Бориспіль», міжнародний аеропорт «Одеса», міжнародний аеропорт «Київ» (Жуляни), міжнародний аеропорт «Запоріжжя», аеропорт «Івано-Франківськ», аеропорт «Ужгород», аеропорт «Чернівці», **міжнародний аеропорт «Миколаїв»**, міжнародний аеропорт «Херсон», міжнародний аеропорт «Дніпропетровськ», тощо.

Гармонійний розвиток авіаційної галузі Миколаївського регіону, як складової частини національної транспортної системи України, подальша її інтеграція до світової авіатранспортної мережі, створення сучасної авіаційної транспортної інфраструктури, реалізація авіаційного транзитного потенціалу України, підвищення доступності авіап перевезень для широких верств населення - сприятиме вільній конкуренції та лібералізації ринку авіатранспорту.

Реалізація Авіаційної стратегії у регіоні сприятиме наближенню України до Європейського Співтовариства, поступовій інтеграції України у внутрішній європейський ринок ЄС та спільний авіаційний простір.

7.1.4. Морський/річковий транспорт

Географічне положення області, наявність судноплавних артерій сприяють розвитку водного транспорту. Могутнім портовим містом не тільки області, а й України, є м. Миколаїв, де функціонують три морські й один річковий порти, які входять до єдиного Бузько-Дніпровського морського транспортного вузла, зокрема:

- державне підприємство «Миколаївський морський порт»;
- державне підприємство «Стивідорна компанія «Ольвія»;
- дочірнє підприємство «Миколаївський річковий порт»

АСК «Укррічфлот»;

ТОВ «Порт Очаків»;

Також, до підприємств морегосподарського комплексу входять ТОВ СП «НІБУЛОН» та ТОВ «Миколаївський спеціалізований порт «НІКА-ТЕРА».

Крім того, порти Бузько-Дніпровського морського транспортного вузла та морські термінали зв'язані водними шляхами з Придунайськими країнами і портами Каспійського моря, що сприяє розвитку міжнародних транспортних коридорів на території України, Росії і Казахстану.

Географічне положення портів Бузько-Дніпровського морського транспортного вузла, близькість основних експортерів виробленої в Україні продукції, апробовані транзитні коридори, розвинута мережа водних, залізничних, автомобільних і авіаційних комунікацій створює сприятливе середовище для транзитних вантажів.

За даними Адміністрації морських портів України загальний обсяг перевалки вантажів стивідорними компаніями в морських портах України у 2018 році збільшився на 2%, однак зростання обсягів перевалки Миколаївськими портами у 2018 році у порівнянні з 2017 роком становили 5,7%.

Значний вплив на роботу портової галузі України мають перевалка наливних вантажів Миколаївськими портами, у т.ч. олії з часткою в обсягах України - 45% та темпом росту – 109%; суховантажна перевалка у т.ч. хімічних та мінеральних добрив – 55% в обсягах України з темпом росту 130,8%; зерна – 35% в обсягах України з темпом росту 112,8%. Також Миколаївськими портами у 2018 році перевантажено брухту чорних металів у 2,2 раза більше ніж 2017 року з часткою у загальнодержавних обсягах 52%.

Водний транспорт області значно впливає на розвиток Миколаєва, як потужного транспортного вузла.

Миколаївський морський порт у 2018 році збільшив вантажообіг у порівнянні з 2017 роком на 24,1% — до 29,205 млн тонн. Про це свідчать фактичні дані ДП «Адміністрація морських портів України» (АМПУ).

Питома вага порту у вантажообігу морських портів України склала 21,6% проти 17,7% у 2017 році.

Перевалка експортних вантажів зросла на 36,7% — до 22,036 млн тонн, імпорتنих — на 6%, до 5,948 млн тонн, у внутрішньому сполученні — на 69,2%, до 988,46 тис. тонн. Переробка транзитних вантажів знизилася у 5,3 раза — до 232,3 тис. тонн.

Переробка наливних вантажів збільшилася на 6% — до 2,98 млн тонн. Зокрема, перевалка рослинної олії зросла на 9% — до 2,52 млн тонн, нафтопродуктів — на 1,2%, до 401,22 тис. тонн. Переробка хімічних вантажів скоротилася у 4,3 раза — до 13,66 тис. тонн. Перевалка інших наливних вантажів збільшилася на 7,19% — до 45,11 тис. тонн.

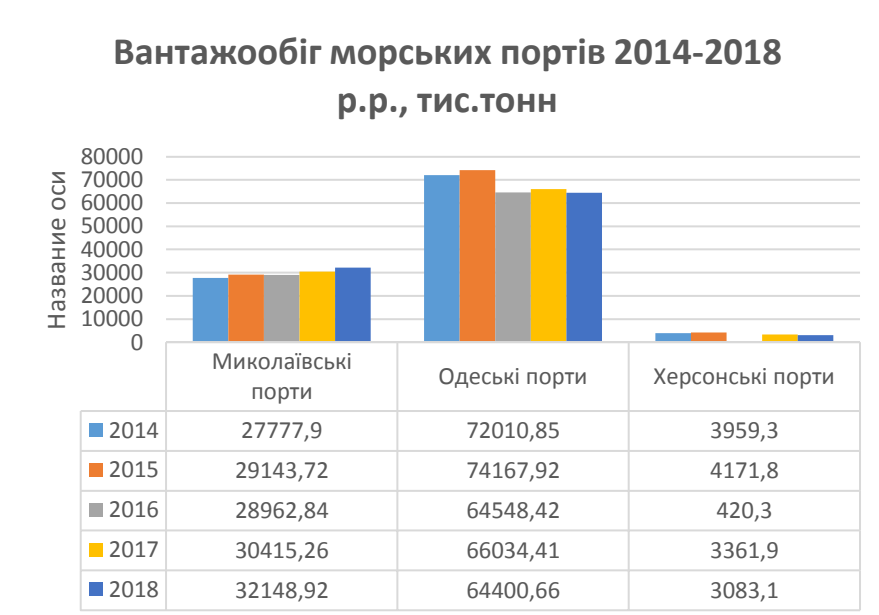
Перевалка сипучих вантажів збільшилася на 27,9% — до 23,249 млн тонн. Зокрема, переробка хлібних вантажів зросла на 44,5% — до 13,176 млн тонн, в тому числі зерна — на 44,2%, до 13,119 млн тонн. Перевалка хімічних вантажів і мінеральних добрив збільшилася у 3,3 раза — до 475,14 тис. тонн. Перевалка руди скоротилася на 0,7% — до 5,075 млн тонн, вугілля — у 4,3 раза, до 302,06 тис. тонн, коксу — у 3,2 раза, до 42,13 тис. тонн, будівельних вантажів — на 42,1%, до 30,67 тис. тонн. Перевалка інших сипучих вантажів зросла на 80,6% — до 4,148 млн тонн.

Переробка тарно-штучних вантажів збільшилася на 16,7% — до 2,977 млн тонн. Зокрема, перевалка чорних металів зросла на 16,2% — до 2,889 млн тонн, в тому числі металопрокату — на 3,1%, до 2,369 млн тонн, чавуну — у 2,7 раза, до 473,13 тис. тонн, металобрухту — у 3,4 раза, до 46,44 тис. тонн. Перевалка хімічних вантажів і мінеральних добрив збільшилася на 17,3% — до 37,13 тис. тонн. Переробка лісових вантажів склала 3,72 тис. тонн. Переробка інших тарно-штучних вантажів зросла у 2,3 раза — до 43,97 тис. тонн.

Миколаївський морський порт сполучений із морем Бузько-Дніпровсько-лиманським каналом, який проходить по Дніпро-Бузького лиману і річці Південний Буг. Кількість вантажних причалів — 21 (в тому числі портопункт Очаків), довжина вантажного причального фронту — 3,823 кілометра.

Рис. 7.1.4.1

Портове господарство Миколаївщини має широкі можливості з перевантаження та зберігання вантажів, у т.ч.: металопродукції, технічних засобів, тарно-штучних вантажів, зернових культур, наливних вантажів (нафтопродукти, м'яса, різні олії), суховантажних (вугілля, фосфорити, залізорудна сировина та ін.).

7.1.5. Логістика та логістичні мережі

В умовах структурної перебудови світового господарства і розвитку процесів інтеграції України до європейського і світового ринку в Україні актуалізуються завдання, пов'язані з посиленням конкурентоспроможності на вітчизняному і світовому ринках. Досягти цього можна за рахунок дієвого стимулювання у тому числі логістичних процесів. Адже Україна має унікально вигідне географічне розташування (на перехресті торговельних шляхів), тому завдяки зростанню транснаціональних потоків потенційно може одержувати більше переваг від глобалізації світового ринку.

Вітчизняний ринок логістичних послуг перебуває у стадії розвитку і є достатньо конкурентоспроможним. За даними рейтингу Світового банку Logistics Performance Index 2018 року Україна зайняла 66 місце (піднявшись на 14 позицій) з 160 країн за логістичної ефективності, набравши 2,83 бала і стала третьою на пострадянському просторі.

Миколаївська область маючи у своєму потенціалі всі види транспорту та досвід роботи з різними транснаціональними компаніями такими, як BUNGE, EVERI, НИКА-TERA, OREXIM, COFCO AGRI і крупними національними компаніями – ТОВ СП «НІБУЛОН» та ін. вносить свій вклад у покращення логістичних можливостей держави.

В основі логістичних систем області знаходиться зернова логістика, яка включає транспортне та складське господарство.

Переважає більшість зерна експортується морськими шляхами. Внаслідок цього, портові зернові термінали стали ключовим суб'єктом транспортно-логістичної системи.

В Україні нараховується 33 зернових термінали з максимально можливою потужністю перевалки близько 50 млн т зерна у рік. Цей сегмент структурований, відповідно до розміщення по кількох портових зонах. Так, основна частина перевалочних потужностей (11 терміналів загальною потужністю 25,4 млн т на рік) розміщені в Одеській області. Близько 16 млн т щорічної перевалки можуть забезпечити термінали Миколаївської області і близько 4,2 млн т — термінали Азовського моря.

При цьому термінали Одеської та Миколаївської областей здатні обслуговувати великовантажні судна типу Panamax (дедвейт близько 70 тис. т), що більш ефективно працюють на великих відстанях.

Транспортна інфраструктура області складається:

з портового господарства: 3 морських і 1 річковий порт;

залізничного транспорту з протяжністю мереж залізничних шляхів у межах області – 720 км та потужністю обробки вантажів залізничним вузлом «Миколаїв» – 800 вагонів на добу;

мережі автомобільних доріг з твердим покриттям довжиною - 4800 км;

міжнародного аеропорту із довжиною злітної смуги 2555 x 44 м.

Портове господарство області має пропускну здатність обробки вантажів понад 40 млн. тон вантажів на рік біля 32 причалів загальною довжиною близько 5,5 км. Лоцманське проведення суден в усі морські порти здійснює філія «Дельта-Лоцман» ДП «Адміністрація орьських портів України» у складі якої – 6 регіональних лоцманських підрозділів в північно-західній частині Чорного моря, в Дунайському, Бузько-Дніпровському та Азовському басейнах, у тому числі 2 єдині морські і 4 портові лоцманські служби.

Основні переваги портів Миколаївської області:

економічно обґрунтована логістика, яка є оптимальною для вантажів, що спрямують за кордон зі східних, північних та центральних регіонів;

вільні території для розширення та розвитку портового господарства;

мультимодальність перевезень, технічна можливість перевантаження з/на всі види транспорту – залізничного, автомобільного та річкового;

лідуючі позиції у перевалці зерна, олії, руди та чорних металів;

успішна робота стивідорних компаній (входять до ТОП-5 в Україні за обсягами вантажопотоків);

наявність кваліфікованих спеціалістів та робітників портової галузі, вищих навчальних закладів для їх підготовки.

Також в області ведуть свою діяльність підприємства, які мають свою промислову логістичну систему. Яскравим прикладом регіонального підприємства, яке має свою потужну логістику є – ТОВ СП «НІБУЛОН».

Компанія «НІБУЛОН» є одним з найбільших експортерів зерна з України. Володіє власним сучасним зерновим терміналом у м. Миколаєві та власним річковим флотом. До складу компанії входять сільськогосподарські підприємства з 10 областей України.

В рамках інвестиційного проекту з відродження річок Дніпро та Південний Буг, як судноплавних транспортних артерій України, компанією удосконалюється власна логістична система з метою зменшення залежності від зовнішніх факторів

Уже сьогодні «НІБУЛОН» транспортує 2 млн тонн зерна на рік річками України, а в найближчі роки перевезення по воді становитимуть 4-6 млн тонн щорічно. У найближчі роки логістику компанії практично повністю буде переорієнтовано на водний транспорт.

Вантажний флот підприємства є наймолодшим в Україні, адже побудований протягом 2009-2017 років. Він налічує 40 несамохідних суден загальною водотоннажністю понад 166,8 тис. тонн, 15 буксирів, самохідний плавучий кран «Святий Миколай», несамохідний плавкран з навантажувальною машиною Terex Fuchs mHL 385 D, сучасний земснаряд виробництва Фінляндії «Watermaster Classic IV», потужне самохідне днопоглиблювальне судно проекту СДС-15, 2 вантажовідвізні самохідні шаланди.

Одним із ключових аспектів і факторів успішної реалізації інвестиційного проекту ТОВ СП «НІБУЛОН» є покращення логістичної складової і у сфері сухопутних транспортних вантажних перевезень. Зокрема менеджментом компанії було прийнято рішення щодо оновлення та розширення власного вантажного автопарку. Так, останнім часом компанія збільшила власний автопарк за рахунок придбання 60 нових тягачів – автомобілі Volvo, Mercedes і Scania. Саме вони і мають з'єднати річкові термінали компанії з сільгосптоваровиробниками у радіусі 80-100 км.

На сьогодні вантажний парк «НІБУЛОНу» налічує 103 сучасні вантажівки. Його потужності дозволяють одночасно транспортувати майже 2500 тонн зерна з різних регіонів України. Обслуговування вантажних автомобілів здійснюються на фірмових станціях компаній-виробників (MAN, Scania, Volvo, Mercedes).

Однак, поруч з позитивними моментами є і ряд проблем, які перешкоджатимуть подальшому розвитку логістичної системи регіону. Аналіз рівня розвитку мереж автомобільних доріг і їхнього технічного стану в області свідчить про негативний вплив на подальший розвиток логістики. Крім того, застарілий автомобільний парк автоперевізників та поганий стан пов'язаних з ним інфраструктурних об'єктів негативно впливають на всі компоненти природного середовища.

Фактично національна логістична інфраструктура всіх видів транспорту роками належно не підтримувалася, не оновлювалася і на сьогодні ледь відповідає вимогам міжнародних логістичних операторів

Сучасна логістика передбачає не лише перевезення та зберігання вантажів, а й надання цілого комплексу додаткових послуг, пов'язаних, як із

митним оформленням товарів, так і з орендою офісних приміщень, обслуговуванням транспорту, мереж зв'язку та ін.

В умовах вільного руху транскордонних товарних потоків у межах інтегрованого ринку Європейського Союзу відбувається зменшення кількості національних терміналів і їх заміна єдиними міжнародними господарськими логістичними комплексами, що означає оптимізацію елементів інфраструктури. Одночасно з формуванням регіональних розподільчих центрів, великими компаніями-виробниками товарів створюються інфраструктурні об'єкти, що здійснюють накопичення, переробку, обслуговування, розділення і поставку своїх товарів суб'єктам транскордонного співробітництва. Тобто спостерігається тенденція до консолідації транскордонних логістичних комплексів, об'єднання їх у міжнародні логістичні платформи, що сприяє ефективному руху транскордонних товарних потоків.

Згідно з новою стратегією ЄС у галузі інфраструктури, буде сформована принципова основа системи перевезень у рамках єдиного європейського ринку. Її впровадженню сприятиме створення 9 основних транспортних коридорів, які з'єднують держави – члени ЄС і зацікавлені сторони, що дозволить забезпечити концентрацію дефіцитних ресурсів і досягнути конкретних результатів. Для України це позитивне рішення, оскільки три з цих дев'яти транспортних коридорів виходять на кордони нашої країни і ми можемо брати участь у спільних проектах з їхньої розбудови.

Із переваг української логістики варто відзначити своєчасність доставки і належне документальне оформлення, логістичне охоплення і відстеження вантажів. Проте для подальшого ефективного розвитку необхідно мінімізувати (а ще краще — ліквідувати) окремі деструктивні чинники: недосконалу законодавчу базу; високий рівень корупції надмірне митне адміністрування; слабкий розвиток логістичної інфраструктури.

Висновки:

проведені дослідження довели, що транспортна система Миколаївської області не зовсім готова активно розвивати транспортно-торговельно-логістичний кластер, оскільки автомобільні дороги Миколаївської області мають вкрай незадовільний стан дорожнього покриття, а також в області відсутнє будівництво нових автошляхів та об'єктів дорожньої інфраструктури, що практично унеможливорює використання цих переваг для розвитку області. Тому, відповідна інфраструктура потребує суттєвої модернізації з метою наближення її до стандартів Європейського Союзу.

Стратегічним пріоритетом розвитку транспортної системи Миколаївської області має стати оптимізація використання інфраструктурних та транзитних можливостей для покращення локальної доступності. Це потребує стимулювання будівництва та реконструкції автомобільних шляхів, використання потенціалу спеціальних економічних зон і територій пріоритетного розвитку, стимулювання розвитку інтермодальних перевезень. Для оптимізації процедури переміщення вантажів доречно використання

електрифікації залізничних ділянок, яка надає можливість зменшити терміни перевезень та відкрити прямий вихід залізничного транспорту до портів.

У портах Миколаївщини стикаються річкові і морські вантажопотоки, відбувається перерозподіл цих вантажопотоків, йде подальше їх транспортування всіма видами транспорту – морським, річковим, залізничним та автомобільним. Це дає потужний поштовх розвитку транспортних коридорів в регіоні.

Вагомою складовою економіки Миколаївщини є діяльність з обробки вантажів, які прибувають до морських та річкових причалів. Серед 12 регіонів України, які займаються таким видом діяльності, вже 2 роки поспіль Миколаївщина посідає за обсягом обробки провідне – друге, після Одеської області, місце. Як і в цілому по Україні, найбільша частка вантажів в області обробляється на морських причалах. Необхідно зазначити, що в останні 3-4 роки на території обласного центру утворилися нові підприємства із власними причалами, які поряд з існуючими портами роблять вагомий внесок у діяльність з обробки вантажів на власних або орендованих причалах регіону. Понад дві третини оброблених на причалах суден – закордонні. Майже весь обсяг (99,8%) оброблений саме на підприємствах обласного центру.

Важливим питанням для області залишається розбудова та подальший розвиток аеропорту «Миколаїв», який належить до одного з найбільших на півдні України, але чий потенціал на сходні майже не використовується.

7.2. Енергетична інфраструктура і постачання енергії

Миколаївська область входить в п'ятірку областей України, де виробляються найбільші обсяги електроенергії, поряд з Запорізькою, Рівненською, Хмельницькою, Донецькою областями за рахунок розміщення на території області потужностей ВП «Южноукраїнська АЕС».

В цілому виробництво електричної енергії в Миколаївській області здійснюється ВП «Южноукраїнська АЕС», 5 малими гідроелектростанціями, ПрАТ «Миколаївська ТЕЦ», окремими когенераційними установками, вітряними та сонячними електростанціями.

У 2018 році фактично вироблено 19087,4 млн кВт год електроенергії, у тому числі:

- атомною електростанцією – 18328,8 млн кВт год;
- гідроелектростанціями – 234,7 млн кВт год;
- теплоелектростанцією – 253,7 млн кВт год;
- вітряними електростанціями – 192,0 млн кВт год;
- сонячними електростанціями – 78,2 млн кВт год.

Темп зростання виробництва електроенергії у 2018 році, порівняно з 2017 роком, становить 102,7 %, у тому числі атомною електростанцією – 102,4 %, гідроелектростанціями – 109,2 %, теплоелектростанцією – 101,7 %, вітряними електростанціями – 112,3 %, сонячними електростанціями – 191 %.

Фактична потужність трьох діючих енергоблоків ВП «Южно-Українська АЕС» становить 3000 МВт, Олександрівської ГЕС – 2 гідроагрегати на 11,5 МВт, Ташлицької ГАЕС – 2 гідроагрегати по 320 МВт.

На малих гідроелектростанціях щороку виробляється 8-9 млн кВт год електроенергії.

На когенераційних установках з використанням дизель-генераторів, які працюють на природному газі, виробляється щороку близько 15,0 млн кВт год електроенергії.

На ПАТ «Миколаївська ТЕЦ» працюють 3 турбогенератори. Встановлена електрична потужність – 40 МВт. Теплоелектроцентрально щороку виробляється близько 100 млн кВт год електричної енергії.

На ТЕЦ ТОВ «Миколаївський глиноземний завод» працюють 3 турбогенератори. Встановлена електрична потужність – 18 МВт. Щороку виробляється близько 100 млн кВт год електричної енергії.

Енергопостачання споживачів Миколаївської області здійснюється по магістральних електромережах та через 3 високовольтні підстанції:

підстанція «Трихати» – загальна потужність трансформаторів 800 МВА;

підстанція «Миколаївська» – загальна потужність 500 МВА;

підстанція «Березань» – загальна потужність 25 МВА.

Передача та постачання електричної енергії до кінцевих споживачів здійснюються повітряними мережами загальною довжиною 24815,7 км та кабельними мережами загальною довжиною 1463 кілометри.

Для зниження напруги АТ «Миколаївобленерго» використовуються трансформаторні підстанції потужністю 35-150 кВ - всього 216 одиниць сумарною встановленою потужністю 2233,5 МВА, у тому числі:

ПС-150 кВ – 25 одиниць потужністю 1279,5 МВА

ПС-35 кВ – 191 одиниця потужністю 954 МВА.

Кількість трансформаторних підстанцій потужністю 6/0,4-35/0,4 кВ – 5625 одиниць загальною потужністю 1135,1 МВА.

Споживання електричної енергії споживачами області у 2018 році досягло **3 115,2 млн кВт год.** (в тому числі з використанням потужностей АТ «Миколаївобленерго» - 2 478,0 млн кВт год), що на 6,8 млн кВт год. менше, ніж у 2017 році (3122,0 млн кВт год.)

У тому числі:

- промисловим підприємствам та суб'єктам господарювання усіх форм власності для виробничих та побутових потреб – 1396,9 млн кВт год (у 2017 році – 1464,1 млн кВт год), або 44,8 % від загального обсягу споживання по області;

- сільгосптоваровиробникам – 87,3 млн кВт год (у 2017 році – 78,8 млн кВт год), або 2,8 % від загального обсягу споживання по області;

- бюджетним установам – 185,5 млн кВт год (у 2017 році – 172,1 млн кВт год), або 6,0 % від загального споживання по області;

- підприємствам житлово-комунального господарства для виробничих потреб – 109,8 млн кВт год (у 2017 році – 122,3 млн кВт год), або 3,5 % від загального обсягу споживання по області;

- населенню області – 1028,4 млн кВт год (у 2017 році – 995,8 млн кВт год), або 33,0 % від загального обсягу споживання по області;

- іншим споживачам – 307,3 млн кВт год (у 2017 році – 288,9 млн кВт год), або 9,9 % від загального обсягу споживання по області.

Таб.7.2.1.

**Фактичне споживання електроенергії
по Миколаївській області у 2013-2018 роках**

<i>млн кВт год</i>					
2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
2286,8	2263,7	2395,4	2530,7	3122,0	3115,2

Постачання природного газу

Природний газ для споживачів Миколаївської області постачається двома магістральними газопроводами:

Шебелинка – Дніпро - Кривий Ріг - Ізмаїл у південній частині області (компресорна станція «Мар'ївка» УМГ «Харківтрансгаз»);

Слець – Помари - Ужгород в північній частині області (газокомпресорна станція «Південнобузька» УМГ «Черкаситрансгаз»).

Для пониження тисків газу використовується 56 газорозподільчих станцій, 297 газорегуляторних пунктів і 1076 шафних газорегуляторних пунктів.

Захист підземних сталевих газопроводів від електрохімічної корозії забезпечують 765 станцій катодного захисту, 1680 протекторних та 14 дренажних пристроїв. Рівень захисту сталевих газопроводів складає 98,9%.

За станом на 01.01.2019 на балансі ПАТ «Миколаївгаз» перебуває 6139,5 км газопроводів або 93,34 %, 438,14 км газопроводів знаходяться у власності і господарському віданні інших суб'єктів господарювання.

Згідно зі статистичними даними за станом на 01.01.2019 у Миколаївській області природним газом забезпечуються 312 сільських населених пунктів із 885, 9 міст та 16 селищ міського типу із 17.

Із загальної кількості квартир та приватних домоволодінь по області 475763 природним газом забезпечені 343810, або 72,3 % , у тому числі:

в містах обласного та районного значення природним газом забезпечено 250291 квартири та приватних домоволодінь з 276958, або 90,4 %;

в сільській місцевості природним газом забезпечено 93519 квартир та приватних домоволодінь з 198805, або 47,0 %.

Інші мешканці області (27,7 % квартир та приватних домоволодінь) користуються зрідженим газом.

У 2018 році споживачами області використано 1030,9 млн м³ природного газу, (в тому числі з використанням потужностей ПАТ «Миколаївгаз» - 990,0 млн м³ природного газу), що на 14,4 млн м³ менше, ніж у 2017 році (1016,5 млн м³).

У тому числі:

- промисловими підприємствами – 650,5 млн м³ (у 2017 році – 624,6 млн м³), або 63,1 % від загального обсягу споживання по області;

- теплопостачальними підприємствами – 98,0 млн м³ (у 2017 році – 91,1 млн м³), або 9,5 % від загального обсягу споживання по області;
- бюджетними установами – 7,5 млн м³ (у 2017 році – 14,2 млн м³), або 0,007 % від загального обсягу;
- населенням області – 274,7 млн м³ (у 2017 році – 286,4 млн м³), або 26,6 % від загального обсягу по області;
- іншим споживачам – 0,2 млн м³ (у 2017 році – 0,187 млн м³), або 0,0002 % від загального обсягу споживання по області.

Таб.7.2.2.

**Фактичне споживання природного газу
по Миколаївській області у 2013-2018 роках:**

<i>млн м³</i>					
2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
1196,7	1092,5	968,5	1060,5	1016,5	1030,9

Вітрова енергетика

В Миколаївській області з 2012 року компаніями-інвесторами реалізуються проекти з будівництва вітрових електростанцій.

Всього введено в експлуатацію 25 вітроустановок загальною потужністю 70,1 МВт.

Вітрові електроустановки працюють в Очаківському, Березанському, Вітовському районах області.

Збудованими вітровими електростанціями у 2018 році вироблено 192 млн. кВт. год. електроенергії, що на 17,3 млн. кВт. год. більше ніж у 2017 році, і в загальному виробництві електроенергії по області становить 1,0 %.

Перспективні пропозиції інвестиційних компаній полягають у будівництві 349 вітроустановок загальною потужністю 1169 МВт.

**Виробництво електричної енергії вітровими електростанціями
у Миколаївській області**

<i>млн. кВт. год.</i>						
2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
58,5	117,8	109,4	130,0	145,7	174,7	192,0

Сонячна енергетика

У Миколаївській області з 2013 року компаніями-інвесторами реалізуються проекти з будівництва сонячних електростанцій.

Всього введено в експлуатацію 4 сонячних електростанції загальною потужністю 99,8 МВт.

Зазначені електростанції працюють в Березанському, Вознесенському, Вітовському районах області.

Збудованими сонячними електростанціями у 2018 році вироблено 78,1 млн кВт год електроенергії, що на 40,9 млн кВт год більше ніж у 2017 році, і в загальному виробництві електроенергії по області становить 0,004 %.

Перспективні пропозиції інвестиційних компаній полягають у будівництві 16 сонячних електростанцій загальною потужністю 360 МВт.

Виробництво електричної енергії сонячними електростанціями у Миколаївській області

млн. кВт. год.

2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
24,9	38,6	38,1	36,7	37,2	78,1

Виробництво теплової енергії об'єктами комунальної теплоенергетики.

Для теплозабезпечення споживачів в області експлуатується 1138 котелень, в тому числі 103 котельні централізованого теплопостачання м. Миколаїв та 1035 локальних та автономних котелень в містах і районах області.

Розвинене централізоване теплопостачання залишилось лише в містах Миколаїв та Южноукраїнськ.

Базовими підприємствами централізованого теплопостачання м.Миколаїв є ОКП «Миколаївоблтеплоенерго» (102 котельні - загальна потужність 575,9 Гкал/год) та ПрАТ «Миколаївська ТЕЦ» (1 котельня - загальна потужність 772 Гкал/год).

ОКП «Миколаївоблтеплоенерго» надає послуги централізованого теплопостачання 86271 абонентам, в т.ч. 85471 – населення. Річний відпуск теплової енергії за підсумками 2018 року 378,8 тис. Гкал, в т.ч. населенню 320,6 тис. Гкал. Експлуатується 231,3117 км теплових мереж в двотрубному обчисленні, з них 59,89 км знаходяться у ветхому та аварійному стані.

ПрАТ «Миколаївська ТЕЦ» надає послуги централізованого теплопостачання 40648 абонентам, у т.ч. 40057 – населення. Річний відпуск теплової енергії за підсумками 2018 року 223 тис. Гкал, у т.ч. населенню 180,1 тис. Гкал. Експлуатується 47,592 км теплових мереж в двотрубному обчисленні, з них 1,968 км знаходяться у ветхому та аварійному стані.

Крім того у м.Южноукраїнськ послуги централізованого теплопостачання надає КП «Теплопостачання та водоканалізаційне господарство», яке отримує теплову енергію від ВП «Южноукраїнська АЕС».

КП «Теплопостачання та водоканалізаційне господарство» м.Южноукраїнськ надає послуги централізованого теплопостачання 16501 абонентам, у т.ч. 16207 – населення. Річний відпуск теплової енергії за підсумками 2018 року 185,6 тис. Гкал, у т.ч. населенню 147,6 тис. Гкал. Експлуатується 64,97 км теплових мереж в двотрубному обчисленні, з них 0,678 км знаходяться у ветхому та аварійному стані.

За підсумками 2018 року загальна потужність 1138 котелень становить 2664,7 Гкал/год, у т.ч. тих, які працюють на альтернативних природному газу видах палива (електроенергія, вугілля, біопаливо) – 1504,9 Гкал/год, або 56,5% в т.ч. 493,4 Гкал/год, або 18,5% на біопаливі (168 од.).

В цілому в Миколаївській області за підсумками 2018 року спожито 1781,2 тис. т умовного палива, у тому числі за окремими його видами: природний газ – до 1 030,9 млн м³, вугілля – 156 тис. т, бензин моторний – 47,1 тис. т, дизельне паливо – 196,8 тис. т, мазути паливні – 0,8 тис. т, скраплений газ – 25,9 тис. т, дрова для опалення – 35,1 тис. м³.

Миколаївська область є доволі залежною від постачання природного газу та інших видів палива, в зв'язку з чим на території області доцільний розвиток відновлювальних джерел енергії.

Технічно – досяжний енергетичний потенціал відновлювальних джерел енергії та обсяги заміщення паливно-енергетичних ресурсів в Миколаївській області за висновками науковців оцінюється 4846 тис. тонн умовного палива.

Таб.7.2.3.

Енергетичний потенціал області

Напрями освоєння ВДЕ	Річний енергетичний потенціал тис. тонн умовного палива
Енергія вітру	2938
Сонячна енергія	260
Мала гідроенергетика	38
Геотермальна енергія	290
Енергія біомаси	970
Енергія довкілля	350
Сумарний енергетичний потенціал ВДЕ	4846

Зважаючи на виклики сьогодення щодо скорочення споживання природного газу, в області впродовж останніх років ведеться значна робота по переведенню котелень бюджетних установ на альтернативні види палива. Одним із найбільш оптимальних варіантів для обігріву бюджетних установ, соціальних закладів доцільно розглядати можливість заміни котельного обладнання бюджетних закладів на вискоєфективне енергозберігаюче з використанням місцевих видів палива, в першу чергу біопалива.

Висновки

В області активно підтримується впровадження проектів з виробництва електроенергії з альтернативних (відновлювальних) джерел енергії, враховуючи, що Миколаївська область має високий вітроенергетичний потенціал.

У рамках реалізації розвитку енергетичної галузі, вирішення завдань підвищення ефективності використання наявних джерел енергії, оптимізації паливно-енергетичного балансу, застосування заходів з енергозбереження, підвищення екологічної безпеки та з метою сприяння використанню альтернативних і відновлювальних джерел енергії та зменшення споживання природного газу в Миколаївській області будуються сонячні електростанції.

Соціально-економічний ефект від введення в дію сонячних електростанцій полягає в зниженні залежності від імпортованих енергоресурсів

при виробництві електроенергії, створенні у районах області нових робочих місць, збільшенні надходжень до бюджетів.

Зважаючи на виклики сьогодення щодо скорочення споживання природного газу, в області впродовж останніх років ведеться значна робота по переведенню котелень бюджетних установ на альтернативні види палива. Одним із найбільш оптимальних варіантів для обігріву бюджетних установ, соціальних закладів доцільно розглядати можливість заміни котельного обладнання бюджетних закладів на вискоєфективне енергозберігаюче з використанням місцевих видів палива, в першу чергу біопалива.

Щорічно на розвиток енергетичного сектору (теплоенергетика, вітрова та сонячна енергетика) спрямовується значні кошти інвестиційних компаній та міжнародних фінансових організацій, але в разі недостатнього рівня інвестиційного розвитку систем транспортування і розподілу, їх розвиток буде стримуватись та призведе до переорієнтування інвестицій до інших регіонів

7.3. Промислова інфраструктура

Промислова інфраструктура займає ключове місце в розвитку економіки, оскільки її існування пов'язане зі станом продуктивних сил і територіальним поділом праці, а також ефективністю функціонування сфери матеріального виробництва. Інфраструктурне облаштування економіки країни з одного боку залежить від темпів модернізації, а з іншого - вона сама може виступати каталізатором економічного зростання.

Одним із напрямів стратегічної орієнтації модернізації промислової інфраструктури є створення індустріальних парків, як засіб ефективного використання наявної в регіоні інфраструктури.

На території Миколаївської області є один індустріальний парк – індустріальний парк «Енергія» у м.Миколаєві, який створено у липні 2018 року строком на 30 років та у листопаді того ж року включено до Реєстру індустріальних парків України.

Рис. 7.3.1.

Карта розміщення індустріального парку

Загальна площа індустріального парку, що знаходиться у Корабельному районі міста, становить близько 36 га. Земельна ділянка знаходиться у межах міста, однак прилягає до промислових зон і не має прямого сусідства з житловими мікрорайонами.

На сусідній ділянці планується розміщення сонячної електростанції. Наразі розробляється проект відведення земельної ділянки.

Рис. 7.3.2

Схема підключення комунікацій

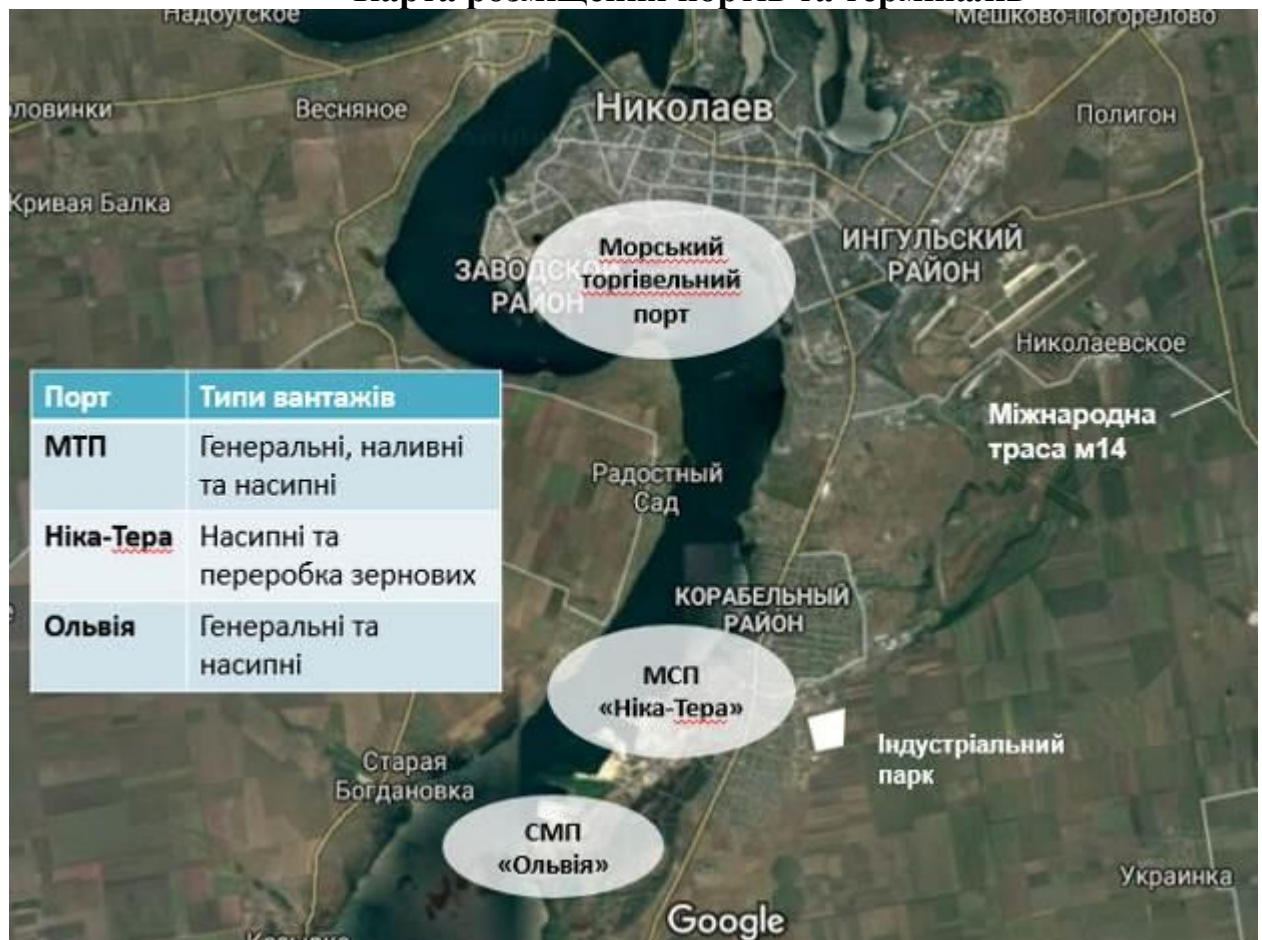
На території парку наразі відсутні комунікації, однак є можливість підключення до наявних комунікацій електро -, водо-, тепло- та газопостачання, але це потребує фінансування для створення додаткових потужностей, з метою забезпечення запланованих потреб у відповідності до затвердженої концепції.

Важливою перевагою розміщення індустріального парку на зазначеній території є близькість до портів та терміналів, частина з яких знаходиться безпосередньо у Корабельному районі м. Миколаїв (ТОВ «МСП «Ніка-Тера», Стивідорна компанія «Ольвія»).

Рис. 7.3.3.

Карта розміщення портів та терміналів

В області сконцентровані значні запаси корисних копалин, що можуть бути використані для виробництва будівельних матеріалів, виробляється великий обсяг різноманітної сільськогосподарської продукції.

Крім того, безпосередньо у місті сконцентровано значний трудовий та науковий потенціал, що дасть можливість розвитку наукоємних інноваційних виробництв.

Функціональне призначення індустріального парку «Енергія» передбачає створення сучасного виробничо-промислового комплексу з розвиненою інженерно-транспортною інфраструктурою у галузях переробної промисловості, а також науково-дослідної діяльності, інформаційної та телекомунікаційної діяльності.

Для максимально ефективного результату планується залучення так званого «якірного» інвестора – компанії, виробнича діяльність якої визначатиме основні напрями діяльності в межах індустріального парку. Діяльність інших учасників парку, що будуть залучені в подальшому, доповнюватиме основне виробництво та сприятиме створенню виробничого кластеру.

Пріоритетними для індустріального парку вбачається розміщення підприємств, що використовують новітні технології виробництва у таких галузях:

виробництво харчових продуктів;

виробництво гумових і пластмасових виробів, будівельних матеріалів тощо;

виробництво готових металевих виробів;

виробництво машин і устаткування.

Висновки

Миколаївщина має передумови та потенціал до розвитку індустріальних парків. На цей час в області створено один індустріальний парк – ІП «Енергія» який розташований у Корабельному районі м.Миколаєва, на площі 36 га. Однак, парк не облаштований, відсутня керуюча компанія, і це не дає можливості констатувати його ефективну роботу та вплив на економічний розвиток регіону.

7.4. Інфраструктура зв'язку

Підприємства галузі зв'язку Миколаївської області протягом останніх років зберігають тенденцію підвищення ефективності діяльності. Постійно зростають обсяги наданих послуг зв'язку та поліпшується їх якість. Широкого розвитку набула сфера цифрових інформаційних технологій та мережа Інтернет.

Поштовий зв'язок є тією основою, що забезпечує стійкий розвиток сучасного суспільства шляхом надання послуг традиційної пошти, фінансових та інших комерційних послуг, необхідних для повноцінного розвитку суспільства нового типу.

Миколаївська дирекція ПАТ «Укрпошта» – це важливий господарський механізм країни, діяльність якого забезпечують понад 2 тисячі 674 працівника (з них 1091 – листоноші).

Діюча мережа об'єктів поштового зв'язку Миколаївської дирекції складається з 7 центрів поштового зв'язку, до складу яких входить 14 цехів обслуговування споживачів, 340 об'єктів поштового зв'язку, в тому числі: 80 міських, 223 сільських, 3 сезонних, 34 пересувні відділення поштового зв'язку, а також Цех перевезення пошти.

Безпосередня доставка пошти здійснюється до 336 тис. абонентських поштових скриньок та в кожному домірку в сільській місцевості. Одним об'єктом поштового зв'язку в середньому обслуговується територія, розміром 38 кв. км, зокрема: у містах – 3 кв. км; у селах – 51 кв. км. Одне поштове відділення надає послуги майже 3 тисячам осіб, з них у містах – понад 8 тисячам людей, у селах – понад 1 тисячі.

Доставка поштових відправлень в Україні забезпечується власним автомобільним транспортом. Для перевезення пошти та друкованих видань діє 91 автомобільний маршрут. Парк транспортних засобів, задіяних у перевезенні, становить складає 68 автомобілів, їхній річний пробіг становить близько 3 млн км. Миколаївська дирекція Укрпошти надає більше 50 видів послуг та забезпечує розвиток державного інформаційного простору у 922 населених пунктах Миколаївської області.

Послуги електрозв'язку в Миколаївській області надає Миколаївська філія ВАТ «Укртелеком». Нині по області стабільно працюють 469 телефонні станції загальною ємністю 304,5 тис. номерів. Забезпеченість населення основними домашніми телефонними апаратами на 100 сімей у міських поселеннях становила 77 одиниць, у сільській місцевості – 25. Триває й розвиток таксофонної мережі та Інтернету. У містах Очаків, Снігурівка, Нова Одеса встановлено супутникові антени, що дає можливість значно поліпшити якість послуг Інтернет. За цей час розширено обласний вузол Інтернет, що значно збільшило швидкість передачі даних, відкрито Інтернет-кафе в обласному центрі і в районах. Нині надання послуг доступу до Інтернет забезпечується у всіх районах області. Рівень забезпечення населення мобільним зв'язком високий.

Основними операторами мобільного зв'язку в області є Київстар, Vodafone Україна та lifecell, які разом займають понад 97,5 % ринку мобільного зв'язку в Україні.

За даними Держстату України забезпеченість населення рухомим (мобільним) зв'язком станом на 01.01.2019 по Миколаївській області становила 140,1 одиниця у розрахунку на 100 жителів, що перевищує показник Кіровоградської та Дніпропетровської областей.

Рис 7.4.1.

Однак, в області спостерігається і значна кількість абонентів стаціонарних телефонів. За даними Держстату України забезпеченість населення фіксованим телефонним зв'язком станом на 01.01.2019 по Миколаївській області в середньому становила 11,2 % у розрахунку на 100 жителів.

Рис 7.4.2.

Основними провайдерами надання послуг доступу до Інтернету в Миколаївській області є компанії: Дикий Сад, TENET, Трион, ПрАТ «Датагруп», оператор кабельного телебачення НКТВ, телефонна компанія «Vega telecom» та мобільний оператор Київстар.

За даними Держстату України у 2018 році доходи від надання послуг фіксованого Інтернету склали 8 136 млн грн, питома вага яких становила 14,4 % в загальному обсязі доходів від надання телекомунікаційних послуг. Основну частину доходів від надання послуг фіксованого Інтернету склали доходи від фіксованого (проводового) широкосмугового доступу до Інтернету (ШСД), частка яких на кінець 2018 року становила 83,2 %.

За 2016 – 2018 роки по Україні спостерігається тенденція зростання доходів від надання послуг фіксованого Інтернету, які у 2018 році зросли на 11,1 % у порівнянні з 2017 роком.

Аналіз стану підключення домогосподарств до мережі Інтернет свідчить, що найбільша кількість із домашнім підключенням до мережі Інтернет спостерігається у міських домогосподарствах.

По Миколаївській області частка домогосподарств, які мають доступ до Інтернету вдома, у 2017 році зросла до 63,6% (у 2016 році – 56,3%).

Станом на 01.01.2019 регіонами з найвищою забезпеченістю населення фіксованим широкосмуговим доступом (далі - ШСД) до мережі Інтернет є

м. Київ-52,4%, Одеська-12,5% та Миколаївська-16,5% області, а з найнижчою – Закарпатська-7,5%, Луганська-5,2% та Донецька-5,8% області.

Рис. 7.4.3.

За 2016-2018 роки зросла кількість абонентів, які отримують послуги з фіксованого ШСД через волоконно-оптичне підключення будинку/оселі, при цьому кількість абонентів, що підключені через цифрові абонентські лінії зменшується.

Висновки:

Галузь зв'язку є однією із найбільш стабільних та динамічних галузей економіки області, яка забезпечує значні темпи росту послуг, поліпшення їх якості та впровадження нових технологій, що дозволило поліпшити забезпечення комунікаційних потреб населення: зросла якість мобільного зв'язку, діє розгалужена мережа інтернет-провайдерів та інтернет-клубів.

Користувачі телекомунікаційних послуг все більше віддають перевагу мобільному зв'язку та новітнім інформаційним технологіям. Тому перед операторами телекомунікацій постає проблема забезпечення конкурентоспроможності послуг на засадах теорії якості: якість послуг, якість обслуговування, якість інтерактивного зв'язку.

Запуск мереж 4G трьома найбільшими операторами телекомунікацій дав відчутний поштовх підвищенню використання мобільного Інтернету українцями: відеоконтенту, месенджерів, онлайн послуг, електронних адміністративних послуг та сервісів, що суттєво пришвидшує та полегшує усі персональні та бізнес взаємодії.

Основним напрямом у розвитку зв'язку є задоволення та розширення потреб регіону в передачі та одержанні різноманітної інформації, розширення потужностей, що сприяють розвитку засобів зв'язку та підвищення рівня

забезпечення ними населення, збереження поштових відділень в сільській місцевості. Перехід на найновіші стандарти зв'язку, забезпечить споживачів телекомунікаційними послугами гарантованою якістю відповідно до національних стандартів, гармонізованих з європейськими та розширеним спектром нових послуг на базі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та наукових розробок.

7.5. Освітня інфраструктура

Сьогодні освіта посідає провідне місце у стратегії державної політики країни, вона була і надалі залишається найвищим національним пріоритетом і основою для розвитку особистості, суспільства та держави.

7.5.1. Загальна середня освіта

Враховуючи зміни в освіті та з метою приведення мережі закладів загальної середньої освіти у відповідність до потреб населення протягом 2014-2018 років у Миколаївській області здійснено певні заходи.

Кількість закладів загальної середньої освіти області скорочено з 556 у 2014 році до 500 у 2018 році.

Водночас, кількість здобувачів освіти у них зростає: 110 тис. учнів у 2014 році, 116,5 тис. – у 2018 році.

Рис. 7.5.1.1.

Кількість учнів, ЗЗСО та опорних ЗЗСО

Одним з ефективних шляхів оптимізації мережі закладів загальної середньої освіти стало створення опорних закладів (2016 - 2, 2017 - 7, 2018 - 19).

Одним з ефективних шляхів оптимізації мережі закладів загальної середньої освіти стало створення опорних закладів.

Станом на вересень 2019 року у Миколаївській області створено 21 опорний заклад, з них 9 – перебувають у спільній власності громад районів, 12 – у власності об'єднаних територіальних громад. У складі опорних закладів діє 42 філії. В них навчається близько 10 000 дітей.

Для створення належних умов в опорних школах було виділено 3 млн гривень, у 2018 – фінансування збільшено у 2,5 рази і становило 7,5 млн, що розподілено за результатами конкурсного відбору між 6 закладами.

За ці кошти придбано меблі для навчальних кабінетів та їдалень, сучасне обладнання для кабінетів, спортивних зал, харчоблоків, інтерактивні дошки, комп'ютерну техніку тощо.

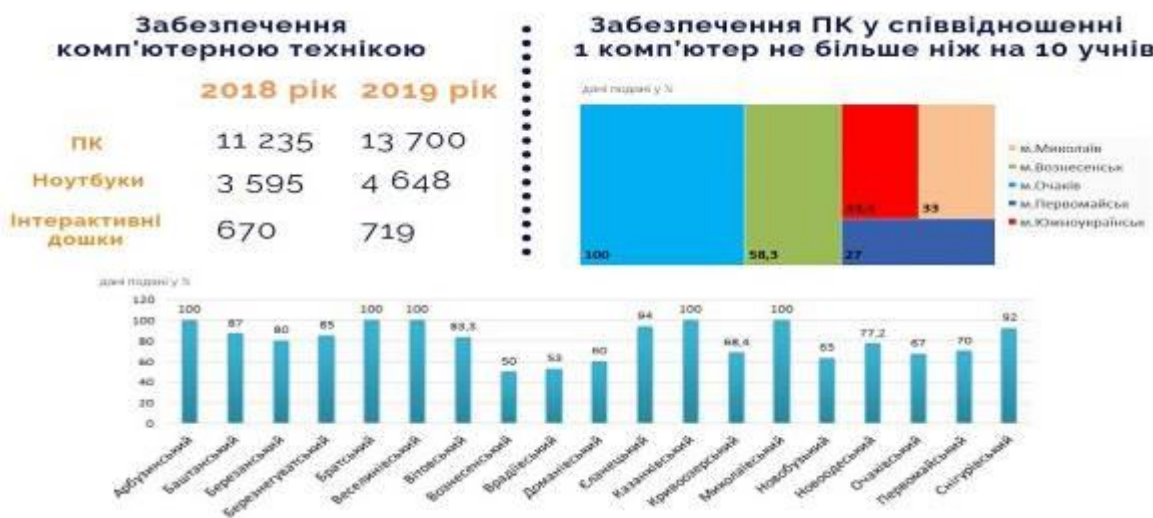
Організація нового освітнього середовища потребує широкого використання нових ІТ-технологій, нових засобів навчання, оновлення лабораторної бази для вивчення предметів природничо-математичного циклу.

У 2018 році завдяки спільним зусиллям влади, освітян і громадськості парк комп'ютерної техніки закладів загальної середньої освіти збільшено вдвічі. В цьому році закупівлі на ці потреби продовжуються.

Департаментом освіти і науки облдержадміністрації у 2018 році придбано для опорних закладів і шкіл з профільним/поглибленим вивченням предметів сучасне обладнання для 69 кабінетів фізики, хімії, математики, біології та географії, а це: комп'ютери, ноутбуки, тач-панелі з 3Д макетами та сучасним програмним забезпеченням, інтерактивні дошки, мультимедійні комплекси, вимірювальні цифрові лабораторії, стем лабораторія. Для 20 кабінетів Захисту Вітчизни придбано інтерактивні тири, 16 закладів отримали лінгафонні кабінети.

Для належного функціонування сучасного освітнього середовища та активного використання всіма учасниками освітнього процесу інформаційно - комунікаційних технологій у закладах загальної середньої освіти Миколаївщини використовується:

Рис. 7.5.1.2.

Діджиталізація освіти: використання Інтернету та комп'ютерів в закладах загальної середньої освіти є одним із пріоритетів, визначених МОН на 2019 рік.

У межах року всі заклади загальної середньої освіти області 100% підключені до мережі Інтернет.

Але широкопasmове підключення: 30 Мбіт/с і більше мають 35% закладів освіти, менше 30 Мбіт/с - 65% (з них: 10 Мбіт/с - 23%, менше 10 Мбіт/с - 42%).

Забезпечені 100% швидкісним Інтернетом (30 Мбіт/с і більше) лише заклади загальної середньої освіти (м.м. Первомайськ і Южноукраїнськ, Березанський район, Бузька, Володимирівська, Мостівська, Нечаянська, Новополтавська, Ольшанська, Прибузька, Радсадівська, Чорноморська, Широківська ОТГ).

Рис. 7.5.1.3.

Такі показники обумовлені технічними проблемами щодо підключення до швидкісної мережі Інтернет. В частині закладів загальної середньої освіти Миколаївської області застаріле обладнання для підключення широкопasmового Інтернету, а особливості географічного розташування деяких закладів освіти є перешкодою для провайдерів щодо проведення швидкісного Інтернету.

У 2019 році покриття Wi-fi вже мають 362 заклади області (72,4%) що, на 17 % більше ніж у 2018 році (269 закладів).

Найвищі показники забезпечення комп'ютерною технікою у співвідношенні 1/10 - 100% (у Арбузинському, Братському, Веселинівському, Казанківському і Миколаївському районах, Березанської, Володимирівської, Воскресенської, Доманівської, Казанківської, Кам'яномостівської, Коблівської, Мостівської, Нечаянської Широківської ОТГ).

Рис. 7.5.1.4.

В середньому по області забезпеченість закладів загальної середньої освіти комп'ютерною технікою у співвідношенні 1/10 становить 73%.

Причина таких показників – потреба заміни застарілої комп'ютерної техніки, яка потребує постійного оновлення.

Для забезпечення різних форм навчання шляхом використання освітньої онлайн платформи «Підручник.ua» з навчальними і методичними матеріалами для учнів, учителів і керівників. Це стало можливим завдяки проекту «Електронний підручник».

На реалізацію даного проекту з обласного бюджету у 2018 році було виділено 6 млн грн, у 2019 році - 10 млн грн.

У проекті беруть участь всі райони та ОТГ. З 2019 -2020 навчального року долучаються міста обласного значення. У 2018 році це було 411 закладів, а у 2019 - 461. Станом на вересень 2019 року система налічує — 45 239 активних користувачів Миколаївщини. 100 % залучення учнів до участі у проекті (Баштанський, Братський, Березнегуватський, Врадіївський, Кривоозерський, Снігурівський райони та Воскресенська, Шевченківська, Прибужанівська, Веснянська, Михайлівська, Ольшанська, Куцурубська, Кам'яномостівська об'єднанні територіальні громади).

В області реалізується проект «Новий освітній простір». У 2018 році на нього обласною радою виділено 10 млн грн, які розподілено між 4 закладами, що пройшли конкурсний відбір (Вознесенська ЗОШ I-III ступенів №8 Вознесенської міської ради, Снігурівська ЗОШ I-III ступенів № 4 Снігурівської районної ради, Веселинівська ЗОШ I-III ступенів Веселинівської селищної ради, Первомайська ЗОШ I-III ступенів Вітовської районної ради).

Завдяки фінансовій підтримці здійснено реконструкцію будівель цих шкіл із запровадженням енергоефективних заходів, відремонтовано холи, їдальні та харчоблоки, придбано спортивне обладнання, шкільні меблі, комп'ютерну техніку тощо. Реалізація зазначеного проекту передбачає

співфінансування. Всього на реалізацію даного проекту у 2018 році використано 56 437 млн грн.

Для забезпечення доступу до якісної освіти в області створюються належні умови для безпечного, регулярного і безоплатного перевезення учнів та педагогічних працівників за програмою «Шкільний автобус».

Станом на 01.09.2019 на балансах відділів освіти територіальних одиниць області налічується 223 шкільні автобуси.

У 2019 році для забезпечення закладів освіти Миколаївщини шкільними автобусами було виділено 25 млн грн. з обласного і 9,4 млн грн. - з Державного бюджетів. За рахунок цих коштів було придбано 24 автобуси, з них 13 - на умовах співфінансування з обласного і місцевих бюджетів, 11 автобусів для опорних шкіл Миколаївщини придбано за рахунок коштів обласного та субвенції з Державного бюджетів.

В сільській місцевості області 9 154 дитини дошкільного і шкільного віку, які проживають за межею пішохідної доступності та потребують перевезення, стовідсотково підвозяться до закладів освіти.

Потреба у шкільних автобусах для закладів освіти Миколаївської області складає 30 одиниць, з них 20 - на заміну фізично застарілого транспорту. Отже, реалізація проекту «Шкільний автобус» залишається пріоритетом на наступний рік.

Рис. 7.5.1.5.

В основу діяльності інститутів влади Миколаївщини покладено принцип щодо забезпечення рівного доступу до якісної освіти кожній дитині.

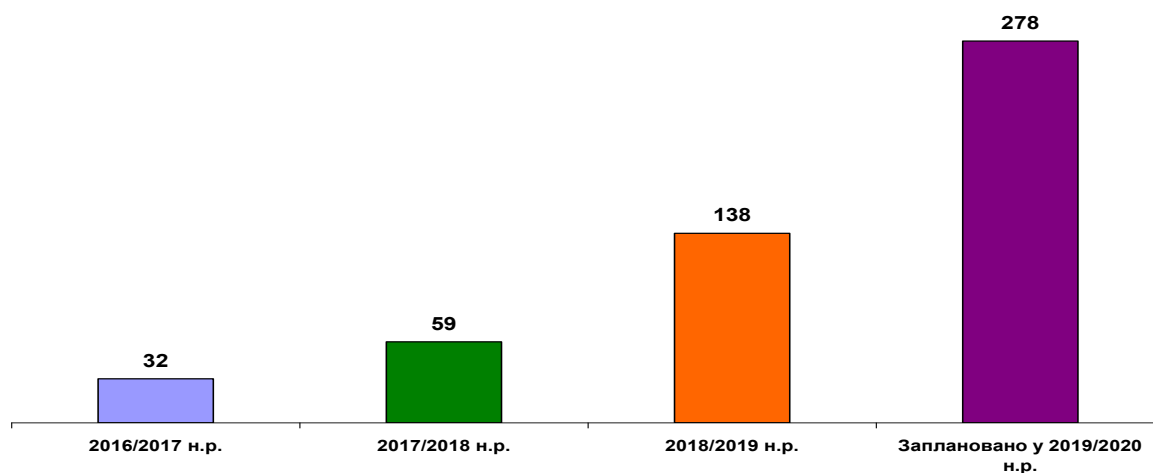
2018 рік відповідно до розпорядження голови облдержадміністрації від 27.02.2018 № 48-р було оголошено Роком освіти та інклюзивного навчання у Миколаївській області.

У 2018/2019 навчальному році 100 закладів (30 дошкільної та 70 загальної середньої) реалізували інклюзивну модель освіти. Інклюзивним навчанням охоплено 182 дитини з особливими потребами.

Введено 103 посади асистента вчителя (на 63 особи більше, ніж у 2017) у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) та 27 (на 16 більше, ніж у 2017) посад асистентів вихователя у закладах дошкільної освіти (ЗДО).

Рис. 7.5.1.6.

Кількість учнів на інклюзивному навчанні у закладах загальної середньої освіти Миколаївської області

З метою розвитку та координації інклюзивного навчання в області у складі департаменту освіти і науки Миколаївської облдержадміністрації створено сектор з питань інклюзивної освіти, діяльності інклюзивно-ресурсних центрів та інтернатних закладів.

Активізація впровадження інклюзивного навчання в області тісно взаємопов'язана зі створенням 20 інклюзивно-ресурсних центрів (далі - ІРЦ), які надають кваліфіковану психолого-педагогічну допомогу дітям з особливими освітніми потребами та їх батькам. Такі ІРЦ функціонують у містах Миколаєві (2), Вознесенську, Первомайську, Южноукраїнську, Очакові, Вітовському, Снігурівському, Новобузькому, Доманівському, Єланецькому, Кривоозерському, Березнегуватському районах, Баштанській, Казанківській, Коблівській, Веснянській, Ольшанській, Березанській, Галицинівській об'єднаних територіальних громадах. У 2019 році прийнято рішення про створення ще 3 ІРЦ (2 -у місті Миколаєві та 1 у Новоодеському районі).

На інклюзію з обласного бюджету у 2018 році виділено 7 млн грн, на які закуплено корекційне обладнання для створених ІРЦ. Закуплено та встановлено сучасне корекційне, інтерактивне та медичне обладнання: інтерактивні підлоги та пісочниці, LCD-панелі, персональні комп'ютери, меблі, розвиваючі та корекційні дидактичні матеріали, дошки Євмінова, сухі каркасні басейни, тактильні поверхні та доріжки. Це все дає максимум можливостей для розвитку дітей. Обладнано 4 медіатеки та 4 ресурсних кімнати в опорних ЗЗСО: Первомайській Вітовського району, Доманівській №2 Доманівської ОТГ, Веселинівській Веселинівської ОТГ, Єланецькій Єланецького району, Вознесенській №4, Снігурівській Снігурівського району, Арбузинській імені Т.Г.Шевченка Арбузинського району, Первомайській №5 Первомайської міської ради.

У 2018 році департаментом освіти і науки облдержадміністрації здійснено закупівлю спеціального автобусу.

У 2019 році обсяг фінансування зазначеного напрямку з обласного бюджету збільшено до 10 млн грн, завдяки чому, буде дообладнано всі ІРЦ, придбано корекційне обладнання для ресурсних кімнат, медіатек та спеціальних класів.

З державної субвенції у 2018 році виділено - 9,2 млн грн, з яких: 6,4 млн грн, - на оплату праці педагогам, 2,8 млн грн - на оснащення ІРЦ.

Дієвим виявилось започаткування облдержадміністрацією та обласною радою конкурсу з відбору мікропроектів, що можуть реалізовуватися за рахунок субвенції з обласного бюджету місцевим бюджетам.

У рамках проекту «RInnoHUB» створено перший в Україні науковий дослідно-практичний центр мережі інклюзивних інтерактивних осередків, розроблений фахівцями ЧНУ ім. Петра Могили. Який став навчальним майданчиком для працівників ІРЦ, педагогічних працівників, які працюють в інклюзивних та спеціальних класах, щодо використання сучасного інтерактивного обладнання.

Одним із першочергових завдань в області є забезпечення архітектурної доступності закладів освіти.

Забезпечено безперешкодним доступом 98% закладів освіти (482 - обладнано пандусами, 34 - мають вільний доступ, у 8 – неможливо облаштувати пандус за технічних умов).

Санітарно-гігієнічні кімнати створено для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату - у 23 ЗЗСО (№ 1, 7, 19, 26, 34, 53 м. Миколаєва), обласному ресурсному центрі та дитячому оздоровчому центрі «Орлятко» Миколаївської обласної ради. Встановлено підйомники у Миколаївській школі-інтернаті I-III ступенів № 3 Миколаївської обласної ради, Миколаївській загальноосвітній школі I-III № 36, в «Академії дитячої творчості» Миколаївської міської ради. Спеціальною піктограмою позначено місце для особистого автотранспорту маломобільних верств населення, обладнано ліфт-підйомник, пандус та санітарно-гігієнічні кімнати.

Департаментом освіти і науки облдержадміністрації спільно з облдержадміністрацією протягом 2017-2019 років проведено наради та співбесіди з головами РДА, міських рад, ОТГ з питань забезпечення прав дітей з особливими освітніми потребами, на отримання освітніх послуг у закладах дошкільної освіти та загальної середньої освіти. Спільно з ЧНУ ім. Петра Могили, МОППО, департаментом соцзахисту населення ОДА, обласним Фондом соціального захисту інвалідів проведено науково-практичну конференцію з питань впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами «Інклюзія і реабілітація в освіті. Виклики та перспективи розвитку», видано збірку «Кроки до інклюзії» у Миколаївській області. Проведено освітній форум «Нова українська школа - STARTUP для кожної дитини» за участю міських, селищних, сільських голів, голів районних

рад, представників батьківської громадськості (Як результат органами місцевого самоврядування на сьогодні створено 23 ІРЦ).

У 2017 році створено обласний ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти на базі Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

В обласному ресурсному центрі працюють фахівці, які надають методичну підтримку фахівцям інклюзивно-ресурсних центрів, закладам освіти щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами шляхом організації та проведення тренінгів, семінарів, вебінарів, здійснюють інформаційно-просвітницьку роботу з підвищення рівня обізнаності громадськості, батьків (інших законних представників) про дітей з особливими освітніми потребами.

Фахівцями обласного ресурсного центру організовуються семінари, тренінги для практичних психологів, соціальних педагогів, методистів районних (міських) методичних кабінетів (центрів) із психологічної служби щодо організації навчально-виховного процесу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти. Проведено навчання 53 фахівців ІРЦ, для 477 осіб проведено ряд семінарів, тренінгів, майстер-класів з питань впровадження інклюзивної освіти, надано 412 консультацій.

У 2018/2019 навчальному році в номінації «Учитель інклюзивного класу» 4 учителя початкових класів з інклюзивним навчанням були учасниками конкурсу «Учитель року-2019».

12 фахівців області пройшли тренінг «Інклюзивний простір». Практичні кроки» у м. Запоріжжі та провели навчальний тренінг з даного питання.

Фахівці ІРЦ, ОРЦ з області пройшли навчання щодо використання методик проведення комплексної оцінки дітей з ООП (методики придбано МОНУ, вартість комплекту 140 тис. грн, заплановано на область 15 комплектів, у подальшому забезпечено будуть всі).

Для спільного вирішення проблем впровадження інклюзивного навчання дітей департамент освіти і науки облдержадміністрації співпрацює з громадською організацією Миколаївський обласний рух підтримки осіб з інвалідністю «Сильні разом», «Любисток», «Нове сторіччя», «Альфа-Нік» та іншими.

7.5.2. Професійна (професійно-технічна) освіта

Підготовку кваліфікованих робітників для потреб економіки регіону у Миколаївській області забезпечують 29 закладів професійної (професійно-технічної) освіти, з них 2 професійно-технічних училища; 21 професійний ліцей (та 2 філії); 4 вищих професійних училища; 2 навчальних центри при кримінально-виконавчих установах закритого типу.

Відповідно до галузевого спрямування 16 закладів професійної (професійно-технічної) освіти готують кваліфікованих робітників для сільського господарства, 7 – для промисловості, 2 – для сфери громадського харчування, 2 – для сфери послуг.

16 закладів професійної (професійно-технічної) освіти фінансуються з обласного бюджету, 11 закладів професійної (професійно-технічної) освіти фінансуються з бюджету м. Миколаєва.

Контингент закладів професійної (професійно-технічної) освіти області у 2014-2018 роках відповідно складав:

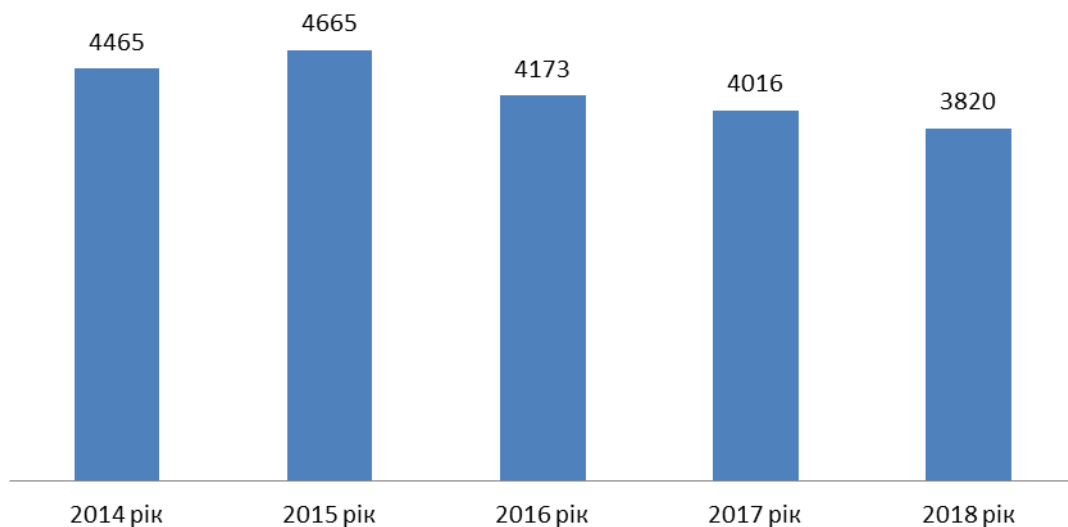
Таб 7.5.2.1.

Контингент закладів професійної (професійно-технічної) освіти області у 2014-2018 роках, осіб

	Кількість учнів				
	2014	2015	2016	2017	2018
заклади професійної (професійно-технічної) освіти	10635	10424	9744	9756	9194

Рис. 7.5.2.1.

Випуск учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти Миколаївської області

Спостерігається зменшення контингенту з 2014 по 2018 роки у зв'язку з демографічною ситуацією, як у країні в цілому, так і в області зокрема.

Сучасна структура та напрями розвитку економіки області потребують розв'язання важливої проблеми – створення сприятливих умов для забезпечення господарського комплексу області кваліфікованими робітничими кадрами. Професійна освіта у Миколаївській області представлена мережею таких закладів освіти:

приватні заклади освіти – 71;

міжшкільні комбінати – 6;
 комбінати на підприємстві – 5;
 державні заклади вищої освіти – 11;
 загальноосвітній заклад – 1.

Таб 7.5.2.2.

Заклади професійної (професійно-технічної) освіти І атестаційного рівня

Заклади професійної (професійно-технічної) освіти І атестаційного рівня	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Автомобільні навчальні комбінати та школи	23	25	25	25	25
Навчально-курсів комбінати, організації, установи	20	22	23	21	23
Навчально-виробничі комбінати (відомчі)	3	4	5	5	5
Міжшкільні навчально-виробничі комбінати	5	6	6	6	6
Заклади вищої освіти	9	9	9	9	11
Загальноосвітні середні школи-інтернати	1	1	1	1	1
Усього	61	67	69	67	71

З метою підвищення якості надання освітніх послуг у сфері професійної (професійно-технічної) освіти та модернізації відповідно до вимог інноваційного розвитку суспільства та економіки, на виконання наказів Міністерства освіти і науки України від 04.11.2016 № 1335 «Про затвердження переліку професійно-технічних навчальних закладів, на базі яких будуть створені навчально-практичні центри» та від 23.02.2017 № 294 «Про затвердження переліку професійно-технічних навчальних закладів, на базі яких будуть створені навчально-практичні центри у 2017 році» станом на 18.10.2018 функціонувало 2 навчально-практичних центри та проводилася робота по створенню ще 3 навчально-практичних центрів.

Згідно з регіональним планом розвитку професійної (професійно-технічної) освіти Миколаївської області на 2016 – 2018 роки, затвердженим облдержадміністрацією, з метою приведення мережі у відповідність до потреб ринку праці регіону у кваліфікованих робітниках, на виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 18.11.2016 № 1392 «Про реорганізацію професійно-технічних навчальних закладів Миколаївської області» здійснено реорганізацію шляхом приєднання Професійно-технічного училища № 33 с. Широколанівка Веселинівського району до Надбузького професійного аграрного ліцею. Таке оптимізаційне рішення обумовлено порівняно низьким показником учнівського контингенту, дублюванням професій, необхідністю вивільнення фінансового ресурсу з подальшим його спрямуванням на розвиток

багатопрофільного професійного закладу освіти, можливістю більш ефективного та раціонального використання державного майна. Проте, це не вирішило проблему оптимізації видатків на утримання закладів. Тому здійснення укрупнення закладів професійної (професійно-технічної) освіти було припинено.

7.5.3. Вища освіта

Мережа вищої освіти представлена 39 закладами вищої освіти:

15 закладів вищої освіти, з них: 4 національних, 2 приватних, 8 відокремлених структурних підрозділів (інститути, філії, центри, пункти, факультети тощо, з яких 5 державних, 3 приватних) та 1 інститут післядипломної педагогічної освіти;

24 заклади фахової передвищої освіти, з них: 11 – державних, 6 – приватних, 7 – комунальних.

Станом на 01.04.2018 у закладах вищої освіти навчалось 36,0 тис. студентів. Контингент закладів вищої освіти у 2014-2018 роках відповідно складав:

Таб 7.5.3.1.

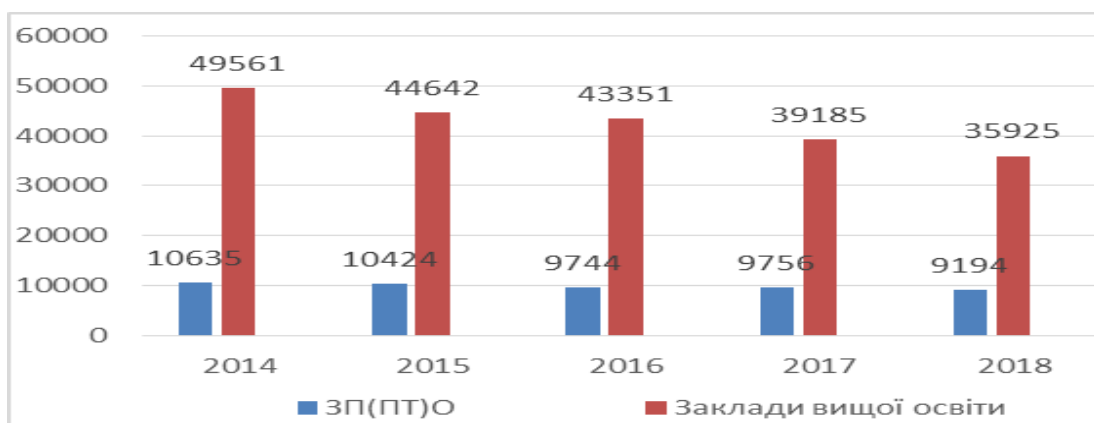
Контингент закладів вищої освіти у 2014-2018 роках, осіб

	Кількість студентів				
	2014	2015	2016	2017	2018
Заклади вищої освіти	49561	44642	43351	39185	35925

Аналіз контингенту студентів за 2014-2018 роки показав, що у закладах вищої освіти зберігається тенденція до зменшення загальної кількості студентів, що зумовлено глобальним зниженням народжуваності в Україні, у тому числі, і в області.

Рис.7.5.3.1.

Контингент закладів професійної (професійно-технічної), вищої освіти, у 2014-2018 роках, осіб

Відхилення у показниках між кількістю студентів закладів вищої освіти та кількістю учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти пояснюється тим, що відповідно до пункту 3 статті 3 Закону України «Про освіту» право особи на освіту може реалізовуватися шляхом її здобуття на різних рівнях освіти, у різних формах і різних видів, у тому числі шляхом здобуття дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та освіти дорослих.

Таб 7.5.3.2.

**Контингент фахівців вищої кваліфікації закладів вищої освіти
у 2014 – 2018 роках, осіб**

	Фахівці вищої кваліфікації (осіб)				
	2014	2015	2016	2017	2018
кількість аспірантів	247	238	205	184	162
кількість докторантів	17	17	25	21	16
кількість докторів наук	211	221	236	233	227
кількість доцентів - докторів наук	38	36	48	46	50
кількість професорів - докторів наук	175	184	193	199	188
кількість кандидатів наук	941	845	872	851	860
кількість доцентів - кандидатів наук	727	664	692	692	697
кількість професорів - кандидатів наук	19	16	16	17	15

У досліджуваний період реорганізації (створення, ліквідація) закладів вищої освіти за відсутністю потреби не здійснювалось.

З метою сприяння збереженню й розвитку наукового потенціалу, підготовки кадрів вищої кваліфікації департаментом освіти і науки облдержадміністрації та Радою ректорів вищих навчальних закладів Миколаївської області кожного року проводиться обласний конкурс робіт молодих учених Миколаївської області.

З метою підтримки перспективної молоді області щороку здобувачам вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти

призначається стипендія голови Миколаївської обласної державної адміністрації та голови Миколаївської обласної ради.

Висновки:

Ситуація у сфері освіти Миколаївської області протягом аналізованого періоду 2014-2018 року характеризується наступними загальними тенденціями:

- скорочено кількість закладів загальної середньої освіти, зросла кількість здобувачів освітніх послуг у мережі закладів. Оптимізовано межі закладів загальної середньої освіти у відповідність до потреб, забезпечено комп'ютерною технікою, 362 заклади мають покриття Wi-Fi, оновлено лабораторії, створено 21 опорний заклад в яких навчається близько 10 тис. дітей;
- в області впроваджено проекти «Електронні підручники», онлайн платформи, що забезпечує різні форми навчання для учнів, учителів і керівників. Проект «Новий освітній простір» реалізація якого передбачає фінансову підтримку, що здійснює реконструкцію будівель закладів, придбано спортивне обладнання, шкільні меблі, комп'ютерну техніку тощо. «Шкільний автобус» проектом передбачено безплатне перевезення учнів та педагогічних працівників;
- Мережа освіти Миколаївської області налічує 29 закладів професійної (професійно-технічної) освіти і 39 закладів вищої освіти. Аналіз контингенту студентів протягом 2014 -2018 роки показав, що у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та вищої освіти зберігається тенденція до зменшення загальної кількості студентів, що зумовлюється зменшенням народжуваності в Україні, у тому числі і в області.

Минулі навчальні роки були насичені реформами, активними змінами та характеризувалися напруженою роботою освітян, що була спрямована на створення умов рівного доступу до здобуття якісної освіти кожної дитини з огляду на нові потреби суспільства, забезпечує належний рівень загальноосвітньої, професійної, вищої освіти готує кваліфікованих фахівців, здатних реалізуватися в суспільстві.

7.6. Інфраструктура охорони здоров'я

В рамках реформ у сфері охорони здоров'я в області здійснено перехід до нової системи фінансування на рівні первинної медичної допомоги за принципом «гроші йдуть за пацієнтом».

На первинному рівні надання медичної допомоги населення отримало можливість вільного вибору лікаря та медичного закладу, надання медичної допомоги, громадяни отримали гарантований пакет послуг визначений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19.03.2018 № 504 «Про затвердження Порядку надання первинної медичної допомоги».

Також забезпечено рівний доступ до спеціалізованої та високоспеціалізованої медичної допомоги (вторинний, третинний рівні) за направленням сімейного лікаря.

Усі комунальні заклади первинної медичної допомоги, де працюють сімейні лікарі, терапевти і педіатри, перейшли на оплату за послуги за контрактами з Національною службою здоров'я України (далі - НСЗУ). У лікарів вперше оплата праці здійснюється відповідно до обсягу та якості роботи. Покращено умови праці – робочі місця лікарів оснащено персональними комп'ютерами, забезпечено доступ до мережі Інтернет, а також будуються нові амбулаторії та проводиться дооснащення закладів новим сучасним обладнанням.

В ході реформ затверджено спроможну мережу надання первинної медичної допомоги у сільській місцевості, яка здатна надавати якісну, комплексну, безперервну та орієнтовану на пацієнта медичну допомогу.

Розпочато підготовку до переходу закладів, що забезпечують вторинну (спеціалізовану) та третинну (високоспеціалізовану) медичну допомогу населенню на нову систему фінансування.

Швидка допомога буде розділена на екстрену, коли необхідна термінова госпіталізація, та невідкладну допомогу – коли немає небезпеки для життя людини, але є загроза для здоров'я (загострення хронічної хвороби, підвищення температури або тиску). Реформування екстреної медичної допомоги розраховане на 5 років (до 2022 року).

Для забезпечення впровадження реформ та покращення якості життя населення в області діє **Стратегія розвитку галузі охорони здоров'я Миколаївської області на 2019-2021 роки.**

Стратегією передбачається впровадження новітніх технологій у діагностиці захворювань, оснащення лікарень та пологових будинків сучасним обладнанням, відкриття перинатального центру, навчання медичного персоналу та підвищення його кваліфікаційного рівня.

Мережа закладів охорони здоров'я області наведена в таблиці 7.6.1.

Таб 7.6.1

Мережа закладів/ комунальних некомерційних підприємств системи охорони здоров'я Миколаївської області, які надають первинну медичну допомогу

одиниць

Найменування	Центри ПМСД (кількість)	структурні підрозділи Центрів ПМСД				
		амбулаторії ЗПСМ			ФАПи	ПЗ
		Всього	в тому числі:			
			міські	сільські		
м.Миколаїв	7	38	38	-	-	-
м.Первомайськ	1	11	11	-	-	-
м. Южноукраїнськ	1	2	2	-	-	-
м.Вознесеньск	1	4	3	1	-	1
Арбузинський	1	7	2	5	-	4

Найменування	Центри ПМСД (кількість)	структурні підрозділи Центрів ПМСД				
		амбулаторії ЗПСМ			ФАПи	ПЗ
		Всього	в тому числі:			
			міські	сільські		
Баштанський	1	11	2	9	14	-
Березанський	1	3	-	3	-	5
Коблевська ОТГ	1	3	-	3	-	1
Березнегуватський	1	6	1	5	-	6
Братський	1	4	1	3	19	-
Веселинівський	1	6	1	5	9	-
Веселинівська ОТГ	1	1	-	1	-	-
Вітовський	1	14	2	12	-	12
Галичинівська ОТГ	1	5	-	5	-	1
Вознесенський	1	8	-	8	-	5
Олександрівська ОТГ	1	2	-	2	2	-
Врадіївський	1	4	-	4	-	11
Доманівський	1	5	-	5	-	18
Єланецький	1	2	-	2	11	-
Казанківський	1	3	-	3	-	11
Кривоозерський	1	9	1	8	14	-
Миколаївський	1	11	2	9	-	15
Веснянська ОТГ	1					
Новобузький	1	5	2	3	-	13
Новоодеський	1	10	1	9	-	9
Очаківський	1	4	1	3	-	3
Куцурубська ОТГ	1	2	-	2	-	4
Первомайський	1	10	1	9	14	15
Снігурівський	1	9	1	8	22	12
Всього по області	35	199	72	127	105	146

Розвиток мережі закладів медицини у сільській місцевості

Основною проблемою сільської медицини є значний кадровий дефіцит центрів ПМСД та потреба у дооснащенні згідно з табелем оснащення, в тому числі для впровадження телемедицини.

Для вирішення проблем в області забезпечується реалізація Закону України «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості».

Всі заклади первинної мережі перетворені у комунальні некомерційні підприємства (далі – КНП) та розпочали роботу з НСЗУ з 01.01.2019. Триває підписання декларацій з населенням. За станом на 19.08.19 деклараціями охоплено 68,0% населення області.

В області сформовано та затверджено план спроможних мереж надавачів первинної медичної допомоги з урахуванням перспектив розвитку територій на 5-10 років, цим же планом передбачено будівництво 30 амбулаторій.

Областю отримано кошти субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів, спрямованих на розвиток системи охорони здоров'я у сільській місцевості. За рахунок цих коштів здійснено будівництво 14 сучасних сільських амбулаторій.

В новозбудованій амбулаторії придбано автотранспорт підвищеної прохідності. Амбулаторії оснащено відповідно до табеля оснащення.

Передбачається оснастити телемедичним обладнанням 41 амбулаторію (у тому числі – 14 новозбудованих), та дооснастити автомобілями 9 амбулаторій, які не потребують ремонту та реконструкції.

У найближчій перспективі завдяки запровадженню телемедичних технологій пацієнти матимуть змогу без виїзду зі свого населеного пункту, не витрачаючи кошти на транспорт до обласного центру, отримати консультації лікарів обласних закладів охорони здоров'я та навіть інших регіонів країни. Лікарі, у свою чергу, матимуть змогу дистанційно залучити до лікування пацієнта провідних фахівців науково-дослідних інститутів України та отримати консультативну допомогу колег з обласних закладів інших регіонів.

Госпітальні округи

В області відпрацьовано питання створення госпітальних округів (далі – ГО). Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 04 липня 2018 року № 465-р «Про затвердження переліку та складу госпітальних округів Миколаївської області» затверджено перелік та склад 4 госпітальних округів області, а саме:

Первомайський госпітальний округ (м.Первомайськ, Врадіївський, Доманівський, Кривоозерський, Первомайський райони) 163,2 тис. осіб;

Вознесенський госпітальний округ (м.Вознесенськ, м.Южноукраїнськ, Арбузинський, Братський, Веселинівський, Вознесенський, Єланецький, райони) 181,8 тис. осіб;

Миколаївський госпітальний округ (м.Миколаїв, Березанський, Вітовський, Миколаївський, Новоодеський, Очаківський райони) 648,1 тис. осіб;

Східний госпітальний округ (Баштанський, Березнегуватський, Казанківський, Новобузький, Снігурівський райони) 147,3 тис. осіб.

Разом з тим, враховуючи рішення сесій Очаківської районної ради від 26 жовтня 2018 року № 3 та Миколаївської районної ради від 22 грудня 2018 року № 31 щодо створення госпітального округу «Південний» на базі трьох районів області: Миколаївського, Березанського та Очаківського, питання створення 5-го ГО розглянуто та підтримано на засіданні постійної комісії Миколаївської обласної ради з питань соціальної політики, охорони здоров'я, материнства, дитинства, розвитку зон відпочинку та туризму 27 лютого 2019 року.

Миколаївською облдержадміністрацією направлено лист до МОЗ України з проханням погодити створення п'ятого госпітального округу в Миколаївській області та звернутися до Кабінету Міністрів України щодо внесення змін до Переліку та складу госпітальних округів Миколаївської області, включивши до

нього Південний госпітальний округ у складі Миколаївського, Березанського та Очаківського районів, і виключити зазначені райони з Миколаївського госпітального округу.

З урахуванням кількості населення, відповідно до нормативу, визначеного постановою КМУ від 30.11.2016 №932 (120 тис. населення) у 3 госпітальних округах (Первомайський, Вознесенський та Східний) передбачено створення 3 багатoproфільних лікарень інтенсивного лікування (далі – БЛІЛ) першого рівня, кожна з яких буде обслуговувати не менше 120 тис. населення за 13 лікарськими спеціальностями (наказ МОЗ України від 18.12.2017 №1621).

У Миколаївському госпітальному окрузі функціонуватимуть БЛІЛ другого рівня, які будуть обслуговувати відповідно до нормативу не менше 200 тис. населення за 34 лікарськими спеціальностями.

У госпітальних округах сформовано 4 Госпітальні ради. Органами місцевого самоврядування затверджено склад госпітальних рад.

Госпітальні ради розпочали роботу.

Розпочато процес автономізації закладів охорони здоров'я вторинного та третинного рівнів надання медичної допомоги населенню.

Станом на 01.06.2019 автономізовано 8 закладів/ КНП системи охорони здоров'я вторинного рівня надання медичної допомоги населенню. Розпочато процес автономізації 11 закладів.

Кадрове забезпечення

У системі охорони здоров'я області станом на 01.01.2019 працюють 19,6 тисяч осіб, з них – 3238 лікарів та 7771 молодший спеціаліст з медичною освітою.

Забезпеченість лікарями в розрахунку на 10 тисяч населення становить 28,3; молодшими спеціалістами з медичною освітою – 68,1 (забезпеченість лікарями по Україні за 2018 рік – 37,4; молодшими спеціалістами з медичною освітою – 74,7).

Таб 7.6.2

Забезпеченість лікарями та молодшими спеціалістами з медичною освітою по регіонах за 2017-2018 роки, на 10 тис населення

Назва регіонів	Забезпеченість лікарями		Забезпеченість молодшими спеціалістами з медичною освітою	
	2017	2018	2017	2018
Україна	37,8	37,36	78,27	74,7
Миколаївська область	29,18	28,65	72,11	68,8
Кіровоградська область	33,05	32,62	93,13	90,4
Херсонська область	30,60	30,01	79,73	77,1
Київська область	35,63	35,32	78,44	75,5
Харківська область	45,56	44,21	74,34	69,9
Львівська область	50,80	49,4	94,35	90,0
Одеська область	40,92	40,43	73,54	69,8

Таб 7.6.3

Кваліфікація медичних працівників за 2018 рік

	всього	% атестованих до загального числа	з них мають категорії:					
			вищу		першу		другу	
			фіз. осіб	%	фіз. осіб	%	фіз. осіб	%
Україна (лікарі)	156863	68,8	62441	57,8	30364	28,1	15192	14,1
Миколаївська область								
лікарі	3238	74,4	1260	52,3	887	36,8	262	10,9
молодші спеціалісти з медичною освітою	7771	71,9	3455	61,8	1211	21,7	923	16,5

За останні роки в цілому у мережі закладів охорони здоров'я України та області спостерігається дефіцит лікарів та середнього медичного персоналу, який не покривається щорічними випусками навчальних закладів медичного профілю. Забезпечення медичних закладів області всіх рівнів середнім медичним персоналом вирішується також шляхом підготовки молодших медичних кадрів у Миколаївському базовому та Первомайському медичних коледжах.

Суттєве значення для залучення фахівців мають заходи з підвищення престижу професії та стимулювання праці, укладанням тристоронніх договорів між місцевою адміністрацією, випускниками навчальних закладів та лікувальними закладами, до яких їх розподілено.

На сьогодні дев'ять осіб уклали угоду про відпрацювання не менше трьох років у сільській місцевості або селищі міського типу Миколаївської області та мають право на першочергове зарахування до вищих медичних закладів освіти за кошти державного/регіонального замовлення.

В області також існує практика з підтримки медичних працівників в рамках обласної програми «Медичні кадри Миколаївщина».

Основною метою Програми є комплексний підхід щодо підняття престижу праці медичного працівника в суспільстві, соціального захисту медичного працівника, що дозволяє оптимально забезпечити заклади охорони здоров'я області кваліфікованими медичними кадрами шляхом створення належних житлово-побутових умов для медичних працівників, насамперед у сільській місцевості; організації навчання студентів у вищих медичних навчальних закладах; збільшення обсягів підготовки та перепідготовки лікарів; працевлаштування випускників вищих медичних навчальних закладів, які навчались за кошти державного та місцевих бюджетів.

Стационарна допомога

Станом на 01.04.2019 ліжковий фонд області становить 7527 ліжок. Забезпеченість стаціонарними ліжками становить 66, 6 на 10 тисяч населення.

Таб 7.6.4

Забезпеченість стаціонарними ліжками*на 10 тис відповідного населення*

	Кількість ліжок		Забезпеченість ліжками	
	2017	2018	2017	2018
Всього по містах	2422	2727	40,6	38,7
Всього по районах	1868	1528	38,8	35,0
Обласні заклади охорони здоров'я	3463	3363	30,6	29,8
Всього по області	7753	7618	67,4	66,8

В умовах реформування закладів охорони здоров'я у 2018 році Вітовську центральну районну лікарню реорганізовано у лікарню №5 м. Миколаєва, яка забезпечує надання стаціонарної допомоги, як населенню Корабельного району м. Миколаєва так і Вітовського району, завдяки чому пояснюється збільшення загальної кількості ліжок, однак зменшення забезпеченості закладів ліжками.

Таб 7.6.5

**Забезпеченість
стаціонарними ліжками та використання ліжкового фонду по
регіонах за 2017-2018 роки**

на 10 тисяч населення

Назва регіонів	Забезпеченість стаціонарними ліжками		Середнє число днів зайнятості ліжка	
	2017	2018	2017	2018
Україна	67,51	66,08	320,95	317,78
Миколаївська область	67,97	67,39	332,62	320,54
Кіровоградська область	83,61	83,96	332,20	323,42
Херсонська область	75,74	74,35	331,24	325,35
Київська область	68,62	66,99	323,78	316,51
Харківська область	69,95	69,84	315,51	308,75
Львівська область	78,22	74,34	323,28	327,14
Одеська область	68,91	66,06	315,56	308,52

В області забезпечено дотримання норм, визначених Законом України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», у напрямі забезпечення стаціонарною медичною допомогою населення. Так у 2018 році оптимізовано 135 стаціонарних ліжок, за перше півріччя 2019 року – 309 ліжок і станом на 01.07.2019 ліжковий фонд області становить 7309 ліжок. Забезпеченість стаціонарними ліжками становить 64,7 на 10 тисяч населення.

Таб 7.6.6

Ліжковий фонд по районах області станом на 01.07.2019*на 10 тис населення*

№ з/п	Центральні районні лікарні	Всього	Забезпеченість ліжками
1	Арбузинська ЦРЛ	70	35,6
2	Баштанська ЦРЛ	122	32,9
3	Березанська ЦРЛ	76	33,2
4	Березнегуватська ЦРЛ	60	30,3
5	Братська ЦРЛ	58	33,2
6	Веселинівська ЦРЛ	75	33,5
7	Врадіївська ЦРЛ	65	37,4
8	Доманівська ЦРЛ	112	44,9
9	Єланецька ЦРЛ	50	33,1
10	Казанківська ЦРЛ	54	28,3
11	Кривоозерська ЦРЛ	84	34,7
12	Миколаївська ЦРЛ	99	33,6
13	Новобузька ЦРЛ	137	45,3
14	Новоодеська ЦРЛ	109	33,1
15	Очаківська ЦРЛ	97	32,8
16	Первомайська ЦРЛ	125	42,6
17	Снігурівська ЦРЛ	116	29,5
Всього по районах		1509	35,0

Питання приведення кількості ліжок до нормативного значення буде враховано при створенні перспективного плану розвитку госпітальних округів.

Автономізація закладів охорони здоров'я Миколаївської області.

Перетворення медичних закладів з бюджетних установ на комунальні некомерційні підприємства (КНП або КП) є обов'язковою умовою приєднання до реформи. Тільки в статусі КНП/КП заклади охорони здоров'я зможуть укласти договори з Національною службою здоров'я України та отримувати пряме фінансування за надані послуги з Державного бюджету.

Розпочато автономізацію 11 закладів охорони здоров'я, які надають високоспеціалізовану медичну допомогу.

Потребує вирішення питання доцільності оснащення центрів первинної медико-санітарної допомоги спеціальним медичним транспортом, який дозволить транспортування хворого на ношах та перевезення хворого на інвалідному візку.

Станом на 01.07.2019 перетворені у КНП 17 лікарень, які надають спеціалізовану медичну допомогу населенню.

В області у статусі комунальних некомерційних підприємств працює 52 заклади (з них 35 ЦПМСД).

Всіма центрами первинної медико-санітарної допомоги укладено договори з Національною службою здоров'я України.

Населення отримало можливість вільного вибору лікаря та медичного закладу, покращено якість надання медичної допомоги, громадяни отримали гарантований пакет послуг, визначений наказом МОЗ України від 19.03.2018 № 504 «Про затвердження Порядку надання первинної медичної допомоги». Забезпечено рівний доступ до спеціалізованої та високоспеціалізованої медичної допомоги (вторинний, третинний рівні) за направленням сімейного лікаря, безперервність послуг на первинному рівні (у разі відсутності сімейного лікаря медичну послугу надає інший сімейний лікар за домовленістю).

У лікарів вперше оплата праці здійснюється відповідно до об'єму та якості роботи. Покращено умови праці – будуються нові амбулаторії, дооснащуються новим сучасним обладнанням, робочі місця лікарів первинної ланки оснащено персональними комп'ютерами, забезпечено доступ до мережі Інтернет. КНП первинної медичної допомоги обрано медичні інформаційні системи (далі - МІС).

Станом на 01.07.2019 з населенням області укладено 756,85 тисяч декларацій, що становить 67,16% населення області (Україна – 65,7%).

В області реалізується Урядова Програма «Доступні ліки».

У Програмі беруть участь 99 суб'єктів господарювання у кількості 203 місць реалізації (94 - у сільській місцевості). У серпні-вересні 2018 року до реалізації Програми долучено 17 аптечних закладів. За 2018 рік виписано 727026 рецептів. Аптеками відпущено лікарських засобів на загальну суму 32956,3 тис. грн, відсоток використання коштів становить 96,5%.

З 01 квітня 2019 року функції адміністрування Урядової Програми «Доступні ліки» покладено на Національну службу здоров'я України (далі - НСЗУ), відшкодування суб'єктам господарювання за відпущені лікарські засоби відбувається виключно за договорами, укладеними з НСЗУ.

Аптечні заклади будь якої форми власності укладають договори з НСЗУ на відшкодування вартості лікарських засобів за механізмом реімбурсації на добровільній основі.

За даними НСЗУ станом на 01.06.2019 кількість аптечних закладів, які уклали договори на відшкодування вартості лікарських засобів за Урядовою Програмою «Доступні ліки» - 167 (45 суб'єктів господарювання).

Виписано рецептів: 85 965.

Відпущено з аптек рецептів: 66 209.

Екстрена допомога.

В області створено Миколаївський обласний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, до складу якого входить 5 станцій екстреної (швидкої) медичної допомоги, яким підпорядковані 21 пункт постійного базування та 11 пунктів тимчасового базування бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги.

На території області введена в дію оперативно-диспетчерська служба з автоматизованими робочими місцями, вузол оперативно-диспетчерської служби підключений до телекомунікаційної мережі загального користування, обробка даних проводиться в локально – обчислювальній мережі.

Апаратно – програмний комплекс оперативно-диспетчерської служби включає автоматизовані робочі місця диспетчерів з приймання екстрених викликів «103» (7 робочих місць), диспетчерів - напрямків (11 робочих місць).

Оснащеність оперативно-диспетчерської служби дає можливість обслуговувати від 1 200 до 1 500 викликів цілодобово.

2018 року за рахунок обласного бюджету на здійснення заходів обласної Програми запобігання та лікування серцево-судинних та судино – мозкових захворювань у 2018-2020 роках (зі змінами) придбано 11 автомобілів швидкої медичної допомоги типу «В» («Citroen») з обладнанням, у травні 2019 року за рахунок субвенції з місцевих бюджетів та за рахунок обласного бюджету отримано 13 одиниць сучасних автомобілів екстреної медичної допомоги типу «В», які передані Миколаївському обласному центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф.

2018 року за кошти обласного бюджету придбано оперативно–медичний автомобіль високої прохідності «Renault Duster».

Висновки.

Реформування системи медичної допомоги в області дозволило наблизити виконання державних соціальних стандартів та державних соціальних гарантії у сфері охорони здоров'я, а саме:

перелік та обсяг гарантованого рівня медичної допомоги громадянам у закладах та комунальних некомерційних підприємствах системи охорони здоров'я;

нормативи надання медичної допомоги, що включають обсяг діагностичних, лікувальних та профілактичних процедур;

показники якості надання медичної допомоги;

нормативи пільгового забезпечення окремих категорій населення лікарськими засобами та іншими спеціальними засобами;

нормативи забезпечення стаціонарною медичною допомогою;

нормативи забезпечення медикаментами закладів охорони здоров'я.

Завдяки запровадженню принципу «гроші йдуть за пацієнтом» забезпечено рівний доступ до медичної послуги населення, незалежно від місця проживання та матеріального стану. Населення має можливість вільного вибору лікаря та медичного закладу.

Комунальні некомерційні підприємства отримують кошти за фактично надану медичну послугу, що створює конкурентні умови та сприяє покращенню якості надання медичної допомоги.

Проведено роботу з кадрового забезпечення закладів. Завдяки суттєвому збільшенню заробітної плати лікарів первинної ланки, ситуацію з відтоком кадрів стабілізовано.

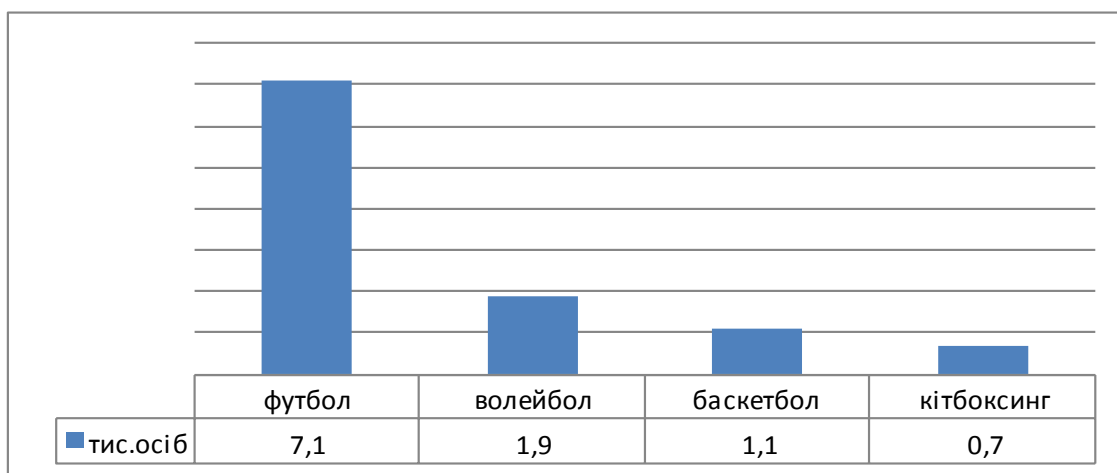
7.7. Спорт і дозвілля

В Миколаївській області налічується: 4 обласних фізкультурно-спортивних товариства: «Україна», «Динамо», «Спартак», «Колос»; відділення з фізичного виховання Міністерства освіти і науки України, 44 дитячо-юнацьких спортивних школи (ДЮСШ), 9 спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, 2 школи вищої спортивної майстерності: міська та обласна, 2 центри олімпійської підготовки: з баскетболу та командних ігрових видів спорту; з пріоритетних видів спорту, 102 обласних осередків Всеукраїнських федерацій з видів спорту, 3 центри фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх»: 1 – обласний та 2 – міські (м. Вознесенськ та м. Нова Одеса), регіональний центр спорту інвалідів «Інваспорт», 30 спортивних клубів.

В області найвищі показники по розвитку масового спорту переважають ігрові види спорту: футбол, волейбол, баскетбол, з неолімпійських видів найбільшу популярність має кікбоксинг.

Рис 7.7.1

Динаміка показників ігрових видів спорту, тис. осіб

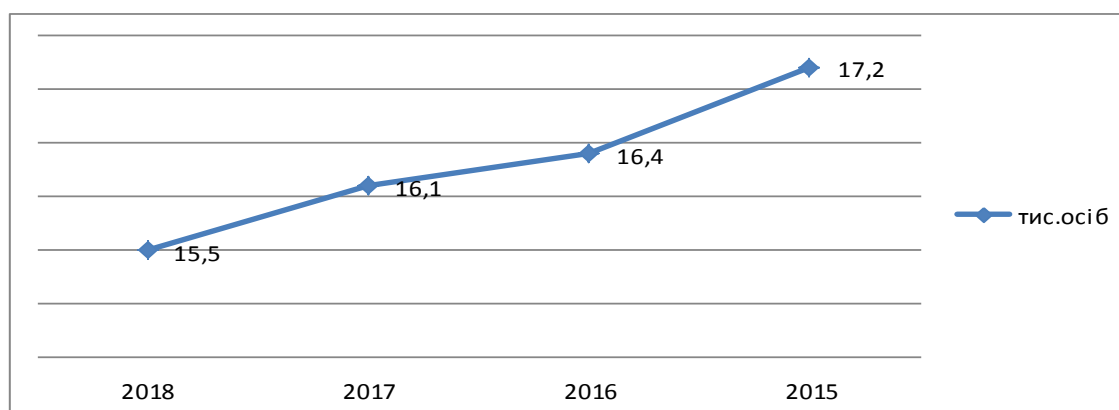
Відповідно до рейтингу з олімпійських видів спорту п'ять років поспіль лідерами є спортсмени області з велоспорту, фехтування, стрибків у воду, академічного веслування.

Починаючи з 2016 року в дитячо-юнацьких спортивних школах щороку відбувається зменшення вихованців у закладах підпорядкованих ФСТ Колос, ФСТ Спартак, у 2017 році в закладах підпорядкованих ФСТ Динамо, а в 2018 році основною причиною зменшення показника є закриття КДЮСШ ДПНВКГ «Зоря»-«Машпроект», де державним підприємством ліквідовано КДЮСШ із 524 вихованцями. Натомість Миколаївською міською радою створено КДЮСШ «Олімп», де займаються 166 дітей.

Загальний відсотковий еквівалент дітей, що займаються в ДЮСШ до загальної кількості дітей шкільного віку Миколаївської області становить 14,1%

Рис 7.7.2

**Динаміка показників зменшення вихованців в спортивних школах,
тис. осіб**

В області безпосередньо професійним спортом за видами займається 29,1 тис. осіб та фізкультурно-оздоровчою роботою – 139,7 тис. осіб (у відсотковому еквіваленті до загальної кількості населення області – 15,1%).

За станом на 01 січня 2019 року в області налічується 4,2 тис. спортивних споруд (у співвідношенні до загальної кількості населення області – 3 споруди на 1 тис. населення). Діє 36 стадіонів з трибунами на 1500 місць і 95 легкоатлетичних ядр, що не входять до складу стадіонів; 2761 площинна спортивна споруда, в тому числі 486 майданчиків з тренажерним обладнанням, 51 майданчик зі штучним покриттям, 33 тенісних корти, 451 футбольне поле; 608 спортивних залів площею не менше 162 м²; 15 плавальних басейнів, з яких 2 мають довжину 50 м, та 8 – довжину 25 м; 289 стрілецьких тири з дистанцією не менше 25 м; 1 кінноспортивна база; 9 веслувально-спортивних баз, 3 водноспортивних бази, 1 трамплін для фрістайлу.

Протягом 2017-2019 років у Миколаївській області значно активізувалось будівництво спортивних майданчиків зі штучним покриттям. Миколаївщина вже два роки поспіль (2017-2018 та 2018-2019 роки) приймає участь в реалізації державної бюджетної програми "Будівництво футбольних полів зі штучним покриттям в регіонах України" (відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 06.09.2017 № 714 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для будівництва футбольних полів із штучним покриттям у регіонах України»).

Протягом 2017-2018 років на території області збудовано 14 футбольних полів зі штучним покриттям. Джерелом фінансування є бюджети трьох рівнів: державний бюджет – 10 млн 493 тис. грн, обласний бюджет – 4983,0 тис. грн, місцеві бюджети ОТГ, районів та міста Вознесенська –

5510,0 тис. грн. Будівництво відбулося у: 6 об'єднаних територіальних громадах - у Баштанській, Коблевській, Галицинівській, Мостівській, Нечаянській, Чорноморській ОТГ; збудовано 6 футбольних полів у 5 районах – Вітовському, Кривоозерському, Братському, Казанківському, Березнегуватському районах, 2 футбольних поля у місті Вознесенськ.

У 2018-2019 роках за цим же проектом на Миколаївщині триває будівництво 10 футбольних полів зі штучним покриттям на виконання бюджетної програми. Джерелом фінансування були бюджети двох рівнів: державний та місцеві бюджети ОТГ, районів та міста Миколаєва. Будівництво триває у: м. Первомайськ (3майданчики); м. Миколаєві (2 майданчика); 6 об'єднаних територіальних громадах: Кам'яномостівська Первомайського району, Воскресенська Вітовського району, Арбузинська, Благодатненська Арбузинського району, Галицинівська Вітовського району та Михайлівська Миколаївського району; у Снігурівському районі.

Крім того, відповідно до пункту 9.10 Програми розвитку фізичної культури та спорту на 2019-2022 роки, затвердженої рішенням обласної ради від 21.12.2018 №10, в області рішенням Миколаївської обласної ради від 21.12.2018 №11 затверджено Порядок використання субвенції з обласного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію проекту з нового будівництва, модернізації, реконструкції та капітального ремонту спортивних споруд та будівництва нових спортивно-оздоровчих комплексів у Миколаївській області. На ці цілі з обласного бюджету виділено 46,7 млн грн, на ці кошти буде збудовано 36 спортивних майданчиків.

Зокрема, будівництво спортивних майданчиків зі штучним покриттям відбувається у: 10 об'єднаних територіальних громадах Арбузинській, Благодатненській, Баштанській, Галицинівській (2 майданчики), Веснянській, Нечаянській, Кам'яномостівській, Дорошівській, Широківській, Радсадівській ОТГ, 4 містах обласного значення (м. Миколаїв – 6 майданчиків, м. Вознесенськ – 3 майданчики, м. Первомайськ – 3 майданчики, м. Южноукраїнськ), 8 районах (Веселинівський, Березнегуватський, Єланецький, Врадіївський, Вітовський (2 майданчики), Новоодеський (2 майданчики), Первомайський (2 майданчики), Снігурівський (2 майданчики).

Також з обласного бюджету виділено кошти на виготовлення проектно-кошторисної документації по проекту "Реконструкція споруди котельної під фізкультурно-оздоровчий комплекс з басейном", що буде розташований у місті Первомайськ.

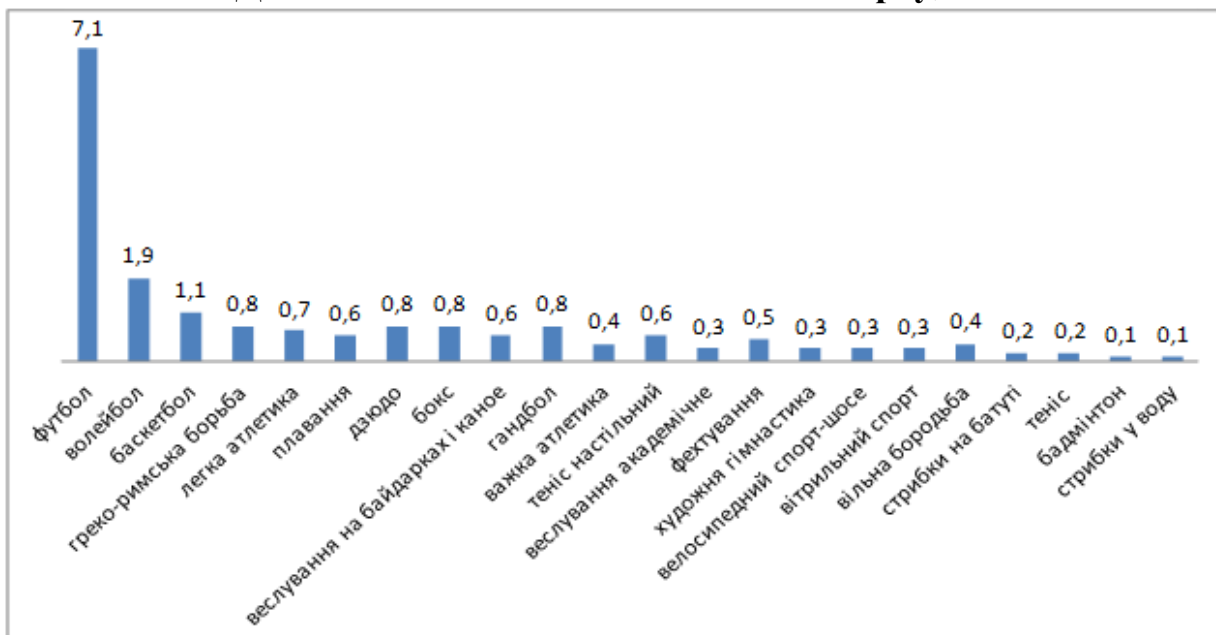
В Баштанській об'єднаній міській територіальній громаді завершується будівництво басейну для плавання збірного типу загальною кошторисною вартістю понад 80 млн грн. Даним проектом передбачено влаштування збірних споруд басейнів бренду «carobbio»: великого басейну розміром 25x21 м, басейну для тренувань 7,6x3,8 м та теплового дитячого басейну. Крім того, передбачається влаштування території навколо басейнів із зоною відпочинку, будівництво адміністративної будівлі, влаштування куполу для накриття від несприятливих погодних умов в осінньо-весняний період

В Миколаївській області розвивається та культивуються 34 літній олімпійський вид спорту, 1 зимовий олімпійський вид спорту та 55 неолімпійських видів спорту. Загалом у Миколаївській області безпосередньо професійним спортом за видами займається 25,8 тис. осіб.

Так в області культивуються такі літні види спорту:

Рис 7.7.2

Динаміка показників літніх видів спорту, тис. осіб

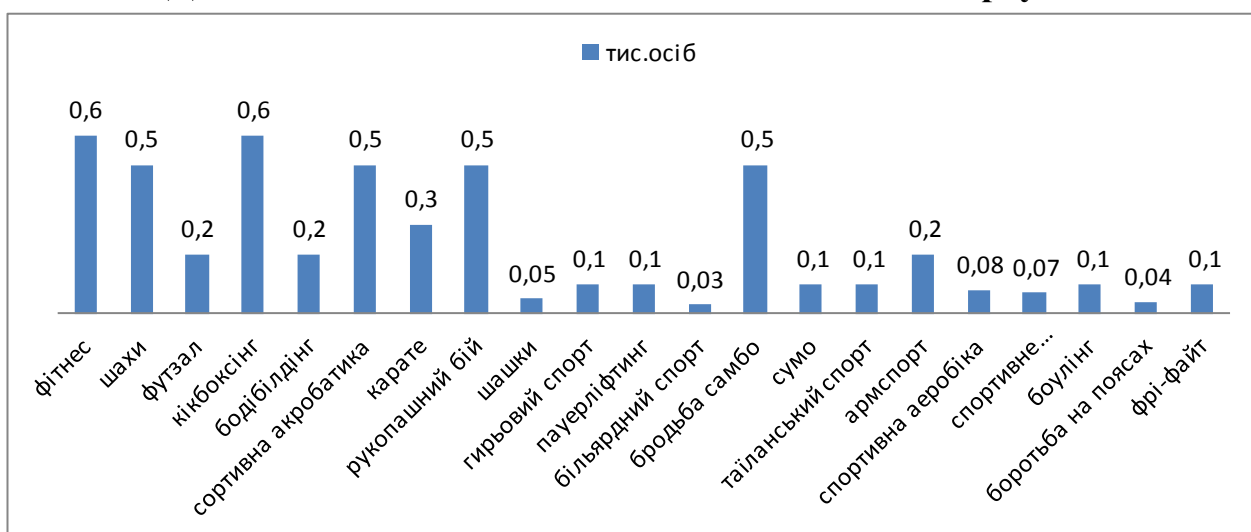
Найменшу кількість вихованців мають такі види спорту як: волейбол пляжний, кінний спорт, тхеквондо, веслувальний слалом.

Видами спорту, що тільки починаються розвиватись на Миколаївщині є плавання синхронне, стрільба кульова, стрільба стендова, бейсбол. Зимовий олімпійський вид спорту на Миколаївщині є фрістайл.

Серед не олімпійських видів спорту мають успіх такі:

Рис 7.7.3

Динаміка показників не олімпійських видів спорту, тис. осіб

В області фізичною культурою та спортом займаються на 1842 підприємствах, установах, організаціях, з них: у 568 дошкільних навчальних закладах, 529 загальноосвітніх навчальних закладах, в 28 професійно-технічних закладах, 6 вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації, 6 вищих навчальних закладах III-IV рівня акредитації, на 639 підприємствах за місцем роботи громадян та 30 організації за місцем проживання громадян.

Для задоволення населення Миколаївської області у потребі занять фізичною культурою та спортом існує 49 клубів (в них займається 13064 осіб), з них: 12 - спортивної направленості, 18 – фізкультурно-оздоровчої направленості (3014 осіб), 18 фізкультурно-оздоровчої та спортивної направленості (5824 особи). За місцем занять клуби розташовані так: за місцем навчання – 1, за місцем роботи громадян – 3, за місцем проживання – 44.

Висновки

Миколаївська область має давні спортивні традиції, спортсмени неодноразово ставали переможцями та призерами Олімпійських ігор, чемпіонатів світу, Європи та України. Сьомий рік поспіль область займає I місце у II групі областей за рейтингом з олімпійських видів спорту в Україні та 6 місце у Всеукраїнському рейтингу областей. В 2018 році у виступах міжнародного рівня завойовано 194 медалі, з них 37 золотих, у тому числі 1 олімпійська, 43 срібні, 114 бронзових.

Для розвитку фізичної культури та спорту сприяє високий рівень підготовленості тренерів-викладачів області. Так, станом на 2019 рік у регіоні працює 428 штатних тренери, 40-тренерів вищої категорії, 129 - тренерів першої категорії та 169-другої категорії, збільшується кількість нових відкритих спортивних майданчиків з тренажерними обладнаннями, проводяться капітальні ремонти та реконструкції спортивних споруд. З метою збільшення рухової активності дітей, підлітків і молоді в області проводяться спортивно-масові заходи серед учнівської молоді, а саме – обласні змагання.

Фізичний розвиток розвиває в людині самодисципліну, витримку та наполегливість, поліпшує фізичний стан здоров'я та пропагандує ведення здорового способу життя.

7.8. Туристична інфраструктура

Миколаївська область володіє потужним рекреаційно-туристичним потенціалом, вигідним географічним розташуванням, історико-культурними пам'ятками, неповторними краєвидами, багатою спадщиною, безцінними рекреаційними ресурсами та має всі умови для успішного розвитку туризму і відпочинку.

Рис. 7.8.1.

Основу потужного туристично-рекреаційного та оздоровчо-лікувального комплексу складають рекреаційні території населених пунктів Коблеве, Рибаківка, Чорноморка та Очаків.

Наявність в області морського узбережжя довжиною близько 140 км, джерел мінеральної води із затвердженими запасами до 1 тис. куб. м, покладів лікувальних грязей, особливо Тилігульського та Бейкушського лиманів з геологічними запасами понад 2 млн куб. м. створює умови для оголошення даних рекреаційно-туристичних зон кліматичними та бальнеологічними курортами місцевого та державного значення.

Протягом літнього оздоровчо-туристичного сезону на території зон відпочинку області щороку відпочивають близько 200 тис. чоловік.

За даними головного управління статистики у Миколаївській області послуги оздоровлення та відпочинку надають 271 колективний засіб розміщення на 29229 місць, які головним чином, зосереджені в курортних зонах Березанського та Очаківського районів, з них:

- готелів та аналогічних засобів розміщування – 79 одиниць (3332 місць);
- спеціалізованих засобів розміщування 192 одиниці (з них: санаторіїв – 13 (3273), пансіонатів – 12 (2416), баз відпочинку – 167 (19357).

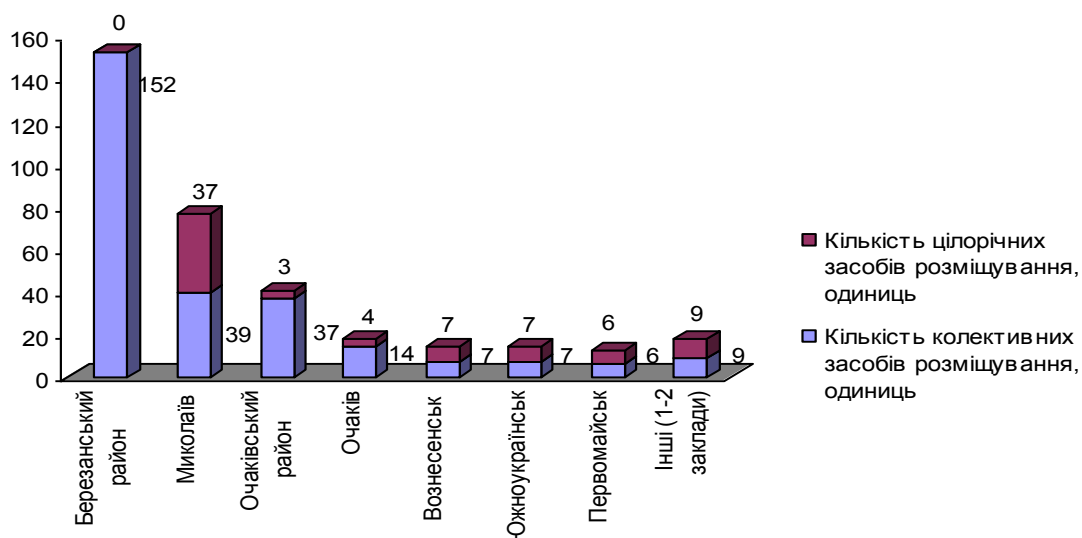
Рис. 7.8.2.

Протягом 2016-2018 років прослідковується тенденція коливання кількості спеціалізованих закладів розміщування (санаторіїв, пансіонатів, баз відпочинку) та готелів, у зв'язку із перепрофілізацією спеціалізованих закладів у готельні.

Рис. 7.8.3.

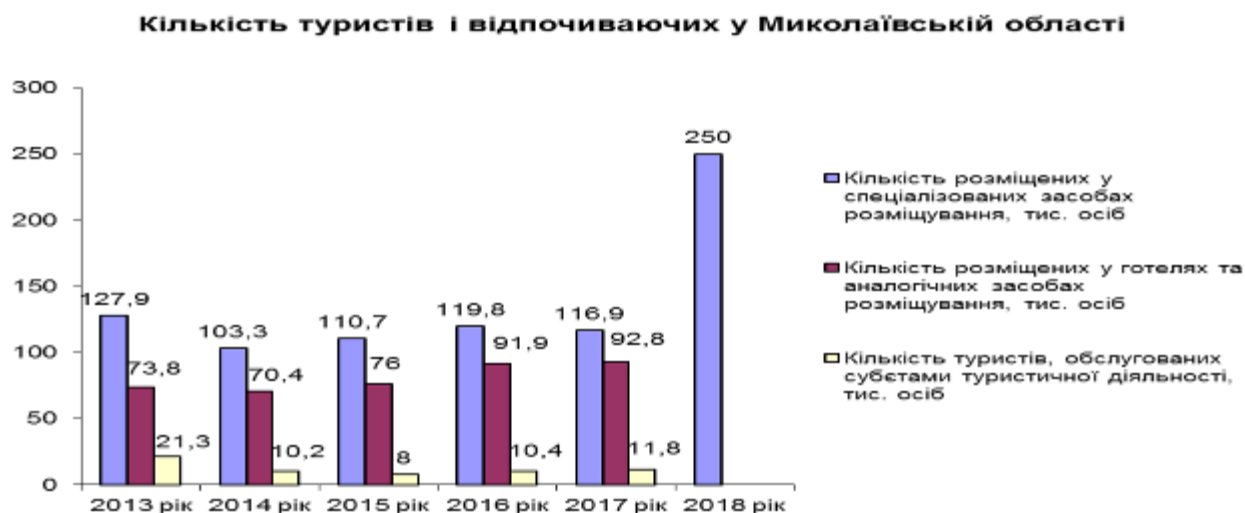
Кількість колективних засобів розміщування у розрізі міст та районів

Найбільше засобів розміщування знаходяться у межах Березанського та Очаківського районів, а також міста Миколаєва. Найбільше цілорічних закладів розміщування знаходяться у межах міст Миколаєва (37 із 39), Вознесенська (7 із 7), Южноукраїнська (7 із 7), Первомайська (6 із 6). Це пояснюється тим, що у зазначених містах найбільше готелів та аналогічних засобів розміщування, а у Березанському та Очаківському районах діють сезонні (з червня до серпня) спеціалізовані засоби розміщування.

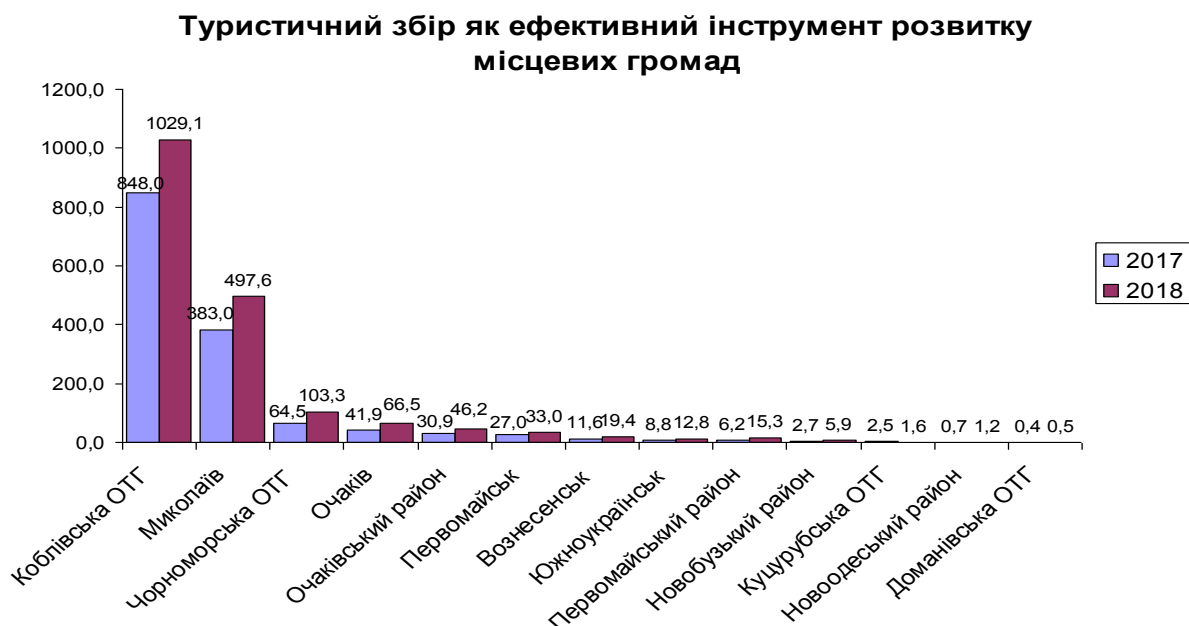
Серед кількості туристів та відпочиваючих за 2013-2017 роки спостерігається зростання, що обумовлене економічною ситуацією в країні та окупацією військами Російської Федерації Автономної Республіки Крим. Дані за 2018 рік знаходяться в стадії опрацювання головним управлінням статистики у Миколаївській області. За результатами проведення моніторингу проходження літнього туристичного сезону 2018 року в Миколаївській області та за інформацією райдержадміністрацій, міських (міст обласного значення) рад, об'єднаних територіальних громад Миколаївську область у 2018 році відвідали близько 250 тис. осіб.

Рис. 7.8.4.

За 2018 рік до місцевих бюджетів Миколаївщини надійшло 1,8 млн грн туристичного збору, що на 22% більше ніж показники 2017 року (1,4 млн грн). Найбільші показники щодо справляння туристичного збору в Коблівській ОТГ (1 млн грн), місто Миколаїв (498 тис. грн), Чорноморська ОТГ (103 тис. грн).

Рис. 7.8.5.

Серед туристів найбільш поширені екскурсійні поїздки (до 1 доби), тури вихідного дня (2-3 дні), відпочинок на узбережжі (до 10 днів) та дитяче оздоровлення, враховуючи специфіку регіону як дитячої оздоровниці (14-21 день).

Миколаївську область найбільше відвідують гості з Київської, Львівської, Харківської, Закарпатської, Дніпропетровської та Кіровоградської областей. Серед закордонних туристів до Миколаївщини найбільше приїзять з Білорусі, Молдови, Грузії, Німеччини, Китаю, Польщі, США, Великобританії, Італії, Чорногорії.

Найбільш перспективними напрямками розвитку туризму є екологічний, сільський, історико-культурний, промисловий, індустріальний, молодіжний, активні види туризму (рафтинг, кайтинг, джампінг, пішохідний туризм, спортивне орієнтування тощо).

Наявний туристично-рекреаційний потенціал області створює умови для формування якісних туристичних послуг, що надаються ліцензованими суб'єктами туристичної діяльності та турагентами.

Згідно з Державним реєстром суб'єктів туристичної діяльності за станом на 01.01.2019 у Миколаївській області зареєстровано 3 суб'єкти туроператорської діяльності (туроператори), 58 туристичних агентів та 2 суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність.

Протягом 2017 року в області було обслуговано більше 11,8 тис. туристів.

Аналіз мотивації відвідування регіону показує стабільно високий відсоток туристів з метою відпочинку – 99%. Відповідно, незначною лишається частка туристів, що приїхали до Миколаївщини для вирішення службових і бізнесових питань, та лікування, спортивного туризму. Це свідчить, що поєднання високих цін за відсутності якісного сервісу при обслуговуванні туристів у спеціалізованих турах та лікувальних рекреаційних закладах не спонукає їх до відвідування області.

Останнім часом, альтернативою санаторно-курортному відпочинку та суттєвою складовою інфраструктури розміщення і відпочинку туристів в області стає **сільський (зелений) туризм**. За станом на 01.01.2019 року в області нараховується 74 об'єкти сільського (зеленого) туризму, найбільшими з яких є: ферма «Саванна» (с. Ставки Веселинівського району); Страусина ферма «Кременівський страус» (с. Кременівка Веселинівського району); PRIVAT комплекс рибалки и відпочинку «Золота Підкова» (с. Кандибине Новоодеського району); Розважальний центр «Козацька застава» (сmt Костянтинівка Арбузинського району).

У розрізі районів області найбільше об'єктів сільського (зеленого) туризму зосереджено у Березанському районі – 41 об'єкт (55%). Очаківський район представлений – 10 сільськими садибами (14%), Первомайський – 5 (7%), Кривоозерський та Миколаївський по 4 (5%), в інших районах знаходяться по 1-2 об'єкти.

Рис. 7.8.6.

Туристична сфера має реальні перспективи розвитку завдяки унікальним природним об'єктам. Об'єкти природно-заповідного фонду створені в усіх районах області від сходу до заходу та з півночі до півдня.

Природно-заповідний фонд Миколаївської області представлений різноманітними унікальними природними комплексами. Фактична площа природно-заповідного фонду області становить 75450,27 га або 3,07 відсотка території області (площа природно-заповідного фонду України становить 6,05 відсотка) і налічує 141 об'єкт, 8 з яких мають загальнодержавне значення.

Природно-заповідний фонд області представлений майже всіма категоріями: природні заповідники – 1, біосферні заповідники – 1 (частина Чорноморського біосферного заповідника, управління яким здійснюється у м. Гола Пристань Херсонської області), Миколаївський зоопарк – 1, національні природні парки – 2, регіональні ландшафтні парки – 5, заказники – 55, заповідні урочища – 13, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва – 20, пам'ятки природи – 43.

Рис. 7.8.7.

Рис. 7.8.8.

Мапа розміщення об'єктів природно-заповідного фонду у Миколаївській області

Розвитку мережі туристичних маршрутів та екскурсійних програм в області сприяє велика кількість археологічних, історико-культурних та туристично-рекреаційних об'єктів, таких як: найкращий в Україні Миколаївський зоопарк, найстаріший в Україні яхт-клуб, музей ракетних військ стратегічного призначення, яких лише два у світі (один у Миколаївській області, другий – у США), найперша в Україні Миколаївська астрономічна обсерваторія, єдиний в Україні музей суднобудування і флоту, Миколаївський обласний краєзнавчий музей «Старофлотські казарми», національний історико-археологічний заповідник «Ольвія» та острів Березань (залишки поселень стародавніх греків) та багато інших історичних пам'яток, які забезпечують постійний туристичний інтерес до нашого регіону.

Основні культурні послуги

Організацію дозвілля мешканців області забезпечує 1073 закладів у т.ч.: клубна мережа – 517 закладів (з них 465 у сільській місцевості), бібліотечна – 482 заклади (з них 384 у сільській місцевості), 45 мистецьких шкіл (з них 12 у сільській місцевості), 3 професійні театри та філармонія, 2 обласні (з 6 територіально виділеними відділами), 2 міські, 7 районних комунальних музеїв, 6 музейних закладів у сільській місцевості та інспекція по охороні пам'яток культури (заклад музейного типу), 2 навчальні заклади культури і мистецтв, 1 інший заклад системи освіти, комунальне підприємство «Миколаївські парки», Первомайський міський парк, дитяче містечко «Казка» та Миколаївський зоопарк.

Рис. 7.8.9

На території області розташовано історико-археологічний заповідник «Ольвія», який 2002 року отримав статус «національний» і підпорядковується Інституту археології НАН України.

На державному обліку в Миколаївській області перебуває 5878 нерухомих пам'яток, з них: 4490 пам'яток археології, 1183 – історії, 49 – монументального мистецтва, 145 – архітектури, 11 – садово-паркового мистецтва, 1 – ландшафтна, 1 – науки і техніки. 43 пам'ятки мають статус «національного значення», 33 об'єкти культурної спадщини занесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України (30 пам'яток національного значення та 3 пам'ятки місцевого значення).

Всі театри Миколаївщини мають статус «академічний» та є одними з найкращих на Півдні України. З 2018 року ініційовано та здійснено організаційну роботу щодо надання статусу «національного закладу» Миколаївському академічному українському театру драми та музичної комедії.

Миколаївська обласна філармонія є провідним концертним закладом області, діяльність якого включає різноманітні форми популяризації кращих зразків музичного мистецтва.

В Миколаївській області щороку проводяться близько 40 фестивалів, свят, конкурсів тощо з театрального, хореографічного, вокально-хорового, фольклорного, інструментального жанрів, серед яких 5 Всеукраїнських фестивалів: театрального мистецтва «Від Гіпаніса до Борисфена», гумору та сатири «Усмішки Глазового», пісенної творчості «Пісенний драйв», хореографічного мистецтва «Миколаївські зорі», джазовий «JUBILEE»; З відкритих конкурсів: виконавців на народних інструментах ім. Григорія Манілова, хорових диригентів «Сонячний струм», молодих джазових

виконавців «PERFORMANCE JAZZ» та Міжнародна мистецька акція – фестиваль гітарного мистецтва «VIVAT GUITARE!». З 2018 року статус Всеукраїнського набув відкритий фестиваль-конкурс виконавців та народних інструментах «Золота струна».

З 2017 року впевнено закріпився на Миколаївщині Регіональний фестиваль театрів ляльок та студій лялькового мистецтва «Кришталева лялька» (за участю колективів з міст Маріуполя, Рівного, Черкас та сімейного театру Центру реабілітації дітей-інвалідів м. Одеса).

В клубних закладах області діють понад 2,7 тис. клубних формувань (з них понад 1,3 тис. - для дітей), в яких беруть участь понад 35,3 тис. чоловік, з них - 18,7 тис. дітей. Протягом 2018 року проведено 33,5 тис. культурно-масових заходів (з них 9,1 тис. для дітей), які відвідало близько 2 975,7 тис. глядачів, з них 871,6 тис. дітей).

Кількість закладів клубного типу системи Міністерства культури України збільшилася з 503 у 2010 році до 517 у 2018 році.

Політична ситуація, воєнний конфлікт в країні вплинули на цей показник і кількість учасників зменшилась до 32 тис. З 2017 року населення знову стали брати активну участь у аматорських колективах і цей показник у 2018 році становить понад 35 тис. учасників. Показник забезпеченості клубними закладами в розрахунку на 100,0 тис. осіб в області складає 45,3. Цей показник дещо нижчий загальноукраїнського, але відповідає мінімальним соціальним нормативам.

При клубних закладах діють: 2756 клубних формувань (об'єднують 35340 учасників), 1948 аматорських колективів, з них 124 мають звання «народний» та 39 «сразковий», а також 9 студій образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва зі званням «народна».

У рамках реформ з децентралізації за останні роки покращилась матеріально-технічна база клубних закладів – поступово проводяться ремонтні роботи, заміна вікон, дверей, будівлі частково опалюються, для багатьох аматорських колективів придбано сценічні костюми, звукопідсилююча апаратура, але ще залишається багато питань, які потрібно вирішувати – головне питання це кадрова політика. Молодь не повертається на село, тому що відсутні житлові і умови праці.

Кількість бібліотечних закладів системи Міністерства культури України зменшилася з 508 у 2010 році до 482 у 2018 році. Послугами бібліотек щороку користуються понад 450,0 тис. мешканців області, обсяг сукупного книжкового фонду бібліотек складає понад 7,270 млн. одиниць зберігання. За даними Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого за підсумками 2017 року область займає 11-те місце в Україні за показником охоплення населення бібліотечним обслуговуванням – 41,18% та 10-ті місця в Україні по забезпеченості населення бібліотечними закладами (2,4 тис. осіб на 1 бібліотечний заклад) та за показником книгозабезпеченості на 1 жителя (6,6 прим. документів).

У середньому 1 користувач відвідував бібліотеку 9,2 рази на рік. Разом з тим, бібліотечні заклади області через недофінансування потреб бібліотек з

місцевих бюджетів неспроможні забезпечувати виконання соціальних нормативів «забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні», яким визначена доступність для населення не менше 40 годин на тиждень: в області лише 54% бібліотечних закладів доступні для населення по 40 годин протягом тижня, 13% (62 сільські бібліотеки) доступні для населення від 21 до 30 годин, 25 % (123 сільські бібліотеки) працюють від 11 до 20 годин на тиждень, а 8 % (36 бібліотек) - взагалі до 10 годин на тиждень.

Рис.7.8.10.

Триває робота з підвищення інформаційного потенціалу бібліотек області: протягом 2018 року до бібліотек області надійшло 287,2 тис. прим. документів (2017 року – 592,9 тис. прим., 2016 – 124,2 тис. прим.).

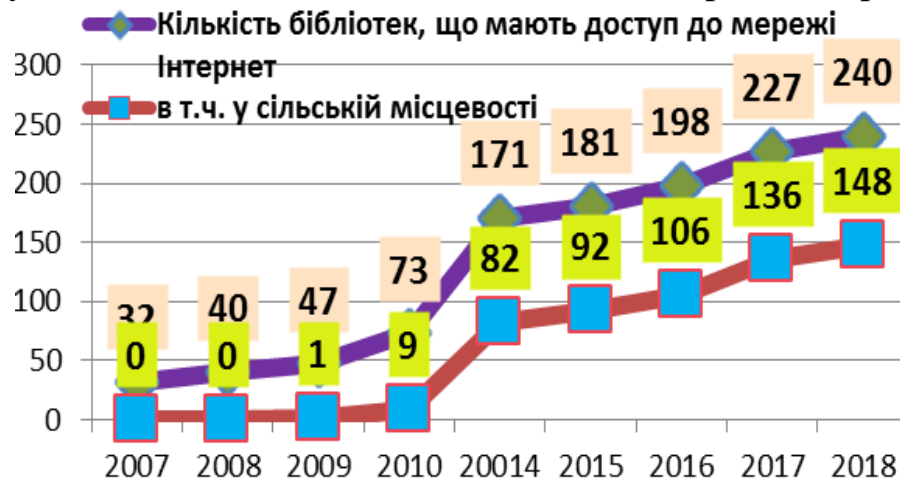
В обласній універсальній науковій бібліотеці за сприяння посольства США в Україні 2017 року відкрито зону вільного читання, 2018 року - творчу майстерню «Fab lab» з 3-D принтером.

Обласною універсальною науковою бібліотекою презентовано локальний проект «Цифрова колекція раритетів» - електронний ресурс, до якого увійдуть оцифровані видання з приватних книжкових колекцій відомих миколаївських діячів, колекцій прижиттєвих видань видатних письменників і вчених, тематичних колекцій. Початковим етапом стало оцифрування книжкової колекції родини Аркасів, члени якої наприкінці XIX – на поч. XX ст. брали активну участь у житті бібліотеки і сприяли поповненню її фонду.

В області на достатньо високому рівні відбувається процес комп'ютеризації бібліотек. За даними Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого за підсумками 2017 року за показником «відсоток бібліотек, що мають доступ до мережі Інтернет» область знаходиться на 2-му місці в Україні (47,5%, на 1-му – м. Київ з показником 93,8%), на даний час 240 бібліотек (50,0%) надають своїм відвідувачам доступ до мережі Інтернет (з них 148 - сільські бібліотеки).

Рис. 7.8.11.

Доступ бібліотек Миколаївської області до мережі Інтернет, одиниць

Разом з тим, через недофінансування потреб бібліотек з місцевих бюджетів в області тривалий час спостерігається надзвичайно низький відсоток оновлення бібліотечних фондів - лише 3,9% (державними соціальними нормативами визначено щорічне 5% оновлення бібліотечних фондів).

Станом на 01.01.2019 р. основний фонд музейних закладів області, складає 415,1 тис. експонатів.

Щороку музеї відвідують 347,2 тис. осіб проводиться понад 7,0 тис. екскурсій. Обласний краєзнавчий музей та обласний художній музей ім. В.В.Верещагіна одні з найстаріших в Україні, нещодавно відзначили своє 105-річчя. Музей суднобудування і флоту є візитною картою міста Миколаєва, і це єдиний в державі музей суднобудування.

Потребу у забезпеченні фахівцями закладів культури Півдня України задовольняють вищі навчальні заклади області, в яких навчається 609 студентів. Навчальний процес забезпечують 214 викладачів. Про високу професійну майстерність викладачів та студентів закладів вищої освіти сфери культури і мистецтв Миколаївської області свідчить ряд перемог на престижних всеукраїнських, міжнародних та європейських конкурсах і фестивалях України, Чехії, Болгарії, Польщі, Іспанії, Франції тощо.

Мережа початкових спеціалізованих навчальних закладів (шкіл естетичного виховання) в цілому задовольняє потреби дітей. Відсоток дітей Південного регіону, охоплених мистецькою освітою від загальної кількості учнів загальноосвітніх шкіл складає 12,8 %, по Миколаївській області – 6,18 %. У мистецьких школах області навчається 6952 учнів (у 2017 році - 6921, 2016 році – 6720, у 2015 році – 6714, у 2014 – 6662, у 2013 - 6610, у 2012 році - 6633), з них у сільській місцевості – 2718 осіб, у містах – 4134 осіб.

Щороку в області відбуваються 13 обласних мистецьких конкурсів та фестивалів для учнів мистецьких шкіл, у яких беруть участь близько 2 тисяч учасників. Підсумком цієї роботи є щорічні звітні Гала-концерти «Джерело юних талантів», в яких беруть участь понад 200 переможців зазначених конкурсів, кращих колективів та виконавців мистецьких шкіл області.

Станом на 01.08.2019 на державному обліку в Миколаївській області перебуває 5877 нерухомих пам'яток, з них: 4490 пам'яток археології, 1181 – історії, 48 – монументального мистецтва, 145 – архітектури, 11 – садово-паркового мистецтва, 1 – ландшафтна, 1 – науки і техніки. 43 пам'ятки мають статус національного значення, 35 об'єкти культурної спадщини занесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України (30 пам'яток національного значення та 5 пам'ятки місцевого значення). Разом з цим, під охороною держави перебуває 1164 щойно виявлених об'єкта культурної спадщини, внесених до відповідних переліків. На виконання розпорядження голови облдержадміністрації № 369-ра від 28.08.2008 «Про посилення контролю з охорони культурної спадщини на території Миколаївської області» з 2009 року проводиться поетапна інвентаризація об'єктів культурної спадщини. Відкоригована наявна облікова документація майже на 300 об'єктів культурної спадщини (переважно на пам'ятки археології), складено близько 2000 нових облікових карток, історичних довідок, актів обстеження.

Висновки

Миколаївська область володіє високим рекреаційно-ресурсним та туристським потенціалом. Область налічує близько 140 км піщаних пляжів, розгалуженої транспортної інфраструктури, портів і причалів створює умови для розвитку таких високодохідних напрямків туризму як: курортний, яхтовий, морський.

Протягом 2013-2018 років перспективними напрямками туризму є екологічний, сільський (зелений) туризм, історико-культурний, промисловий, індустриальний, молодіжний, активні види туризму (рафтинг, кайтинг, джампінг, пішохідний туризм, спортивне орієнтування).

Найбільш поширеними серед туристів є екскурсійні поїздки, тури вихідного дня, відпочинок на узбережжі та дитяче оздоровлення. Аналізуючи мотивації туристів з метою відпочинку - 99%, а незначною залишається частка туристів, що приїхали до області для вирішення службових та лікувальних питань. Це свідчить, що поєднання високих цін за відсутності якісного сервісу не спонукає до відвідування області.

Отже, розвиток туристичних послуг та його інфраструктурне забезпечення є актуальною проблемою, але й важливою перспективою для Миколаївської області. Туристичний ринок є досить гнучким середовищем, що швидко реагує на зміну туристичного попиту та пропозиції. Володіючи значними природними ресурсами, достатньою кількістю туристичних атракцій, зацікавленістю населення, Миколаївська область має потенціал щодо забезпечення не лише надходжень до місцевих бюджетів, але й розвитку територіальних брендів в області, формування її позитивного туристичного іміджу та підвищення конкурентоспроможності регіонального продукту.

Область володіє значною кількістю пам'яток архітектури, історії та археології, монументального та садово-паркового мистецтва, частина з яких мають статус об'єктів культурної спадщини національного значення та внесені до реєстру нерухомих пам'яток України. Все це є основою для розвитку культурної освіти, національних ремесел, створенню культурних брендів регіону та залученню туристів.

В цілому мережа закладів культури та мистецтв забезпечує задоволення культурно-освітніх та мистецьких потреб населення області. Разом з тим, фінансово-економічна нестабільність, нерівномірність бюджетних витрат, недофінансування потреб закладів культури та мистецтв заважає їх повноцінній діяльності. Вкрай необхідно вирішити питання придбання власного приміщення для Миколаївської обласної філармонії та проведення протиаварійних ремонтних та реставраційних робіт Миколаївського академічного художнього російського драматичного театру.

8. ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

8.1. Макроекономічні показники

8.1.1 Валовий регіональний продукт

Стан економіки має безпосередній вплив на добробут населення, тому дослідження тенденцій економічного розвитку регіону має велике значення у визначенні шляхів підйомів рівня життя населення. Одним із основних узагальнюючих показників, який характеризує рівень розвитку економіки регіону, є валовий регіональний продукт (далі – ВРП).

Обсяг ВРП Миколаївської області демонструє стабільне зростання і за підсумками 2017 року (останні звітні дані) становить 69371 млн грн, що майже на 20% перевищує показник 2016 року.

Внесок області за обсягом ВРП у національну економіку складає від 2,0% до 2,5%, зокрема у 2017 році – 2,3%.

Рис. 8.1.1.1.

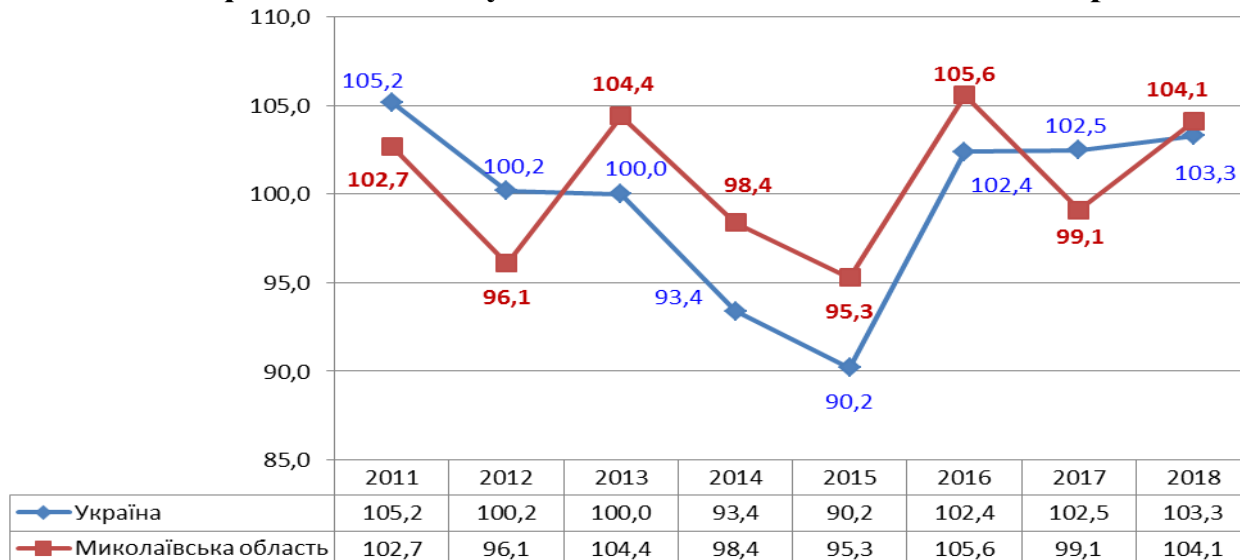
Валовий регіональний продукт Миколаївської області та його частка у ВРП України

Разом з тим індекс фізичного обсягу ВРП відрізнявся значними коливаннями, як на рівні держави так і на рівні регіону.

Рис. 8.1.1.2.

Індекси фізичного обсягу ВРП Миколаївської області та України

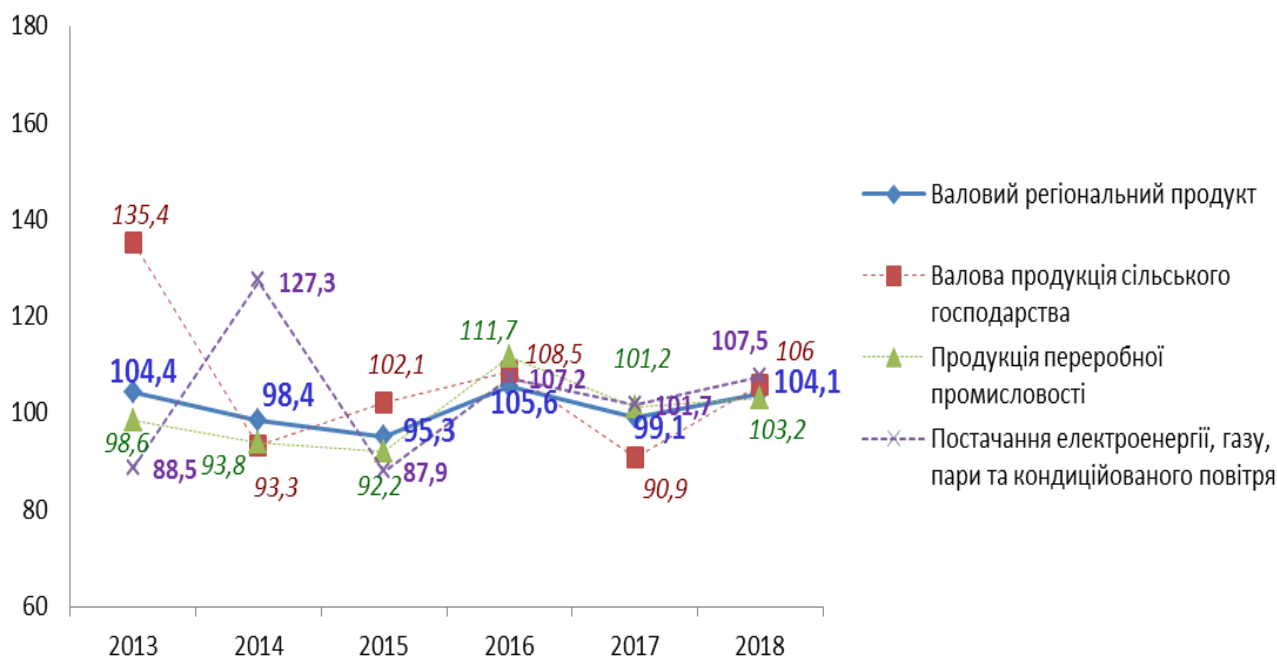

Ці коливання відбувались в більшій залежності від зовнішніх чинників та, у меншій залежності, від внутрішніх факторів.

Серед найбільш впливових на загальні тенденції формування макроекономічних показників Миколаївщини, виділяються результати діяльності галузей сільського господарства з індексом фізичного обсягу - 106%, переробної промисловості (103,2%), постачання електроенергії (107,5%).

Рис. 8.1.1.3

Індекси фізичного обсягу ВРП, валової продукції сільського господарства, переробної промисловості, постачання електроенергії у 2013-2017 роках (% до попереднього року)

Спостерігаючи тенденції минулих років видно, що темпи приросту (зниження) валового регіонального продукту набували прискорення або уповільнювались в залежності від змін саме у цих сферах економіки.

Таким чином, збільшення в обсягах сільського господарства, переробної промисловості і постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря надало змогу забезпечити збільшення обсягів ВРП на 5% порівняно з минулим роком.

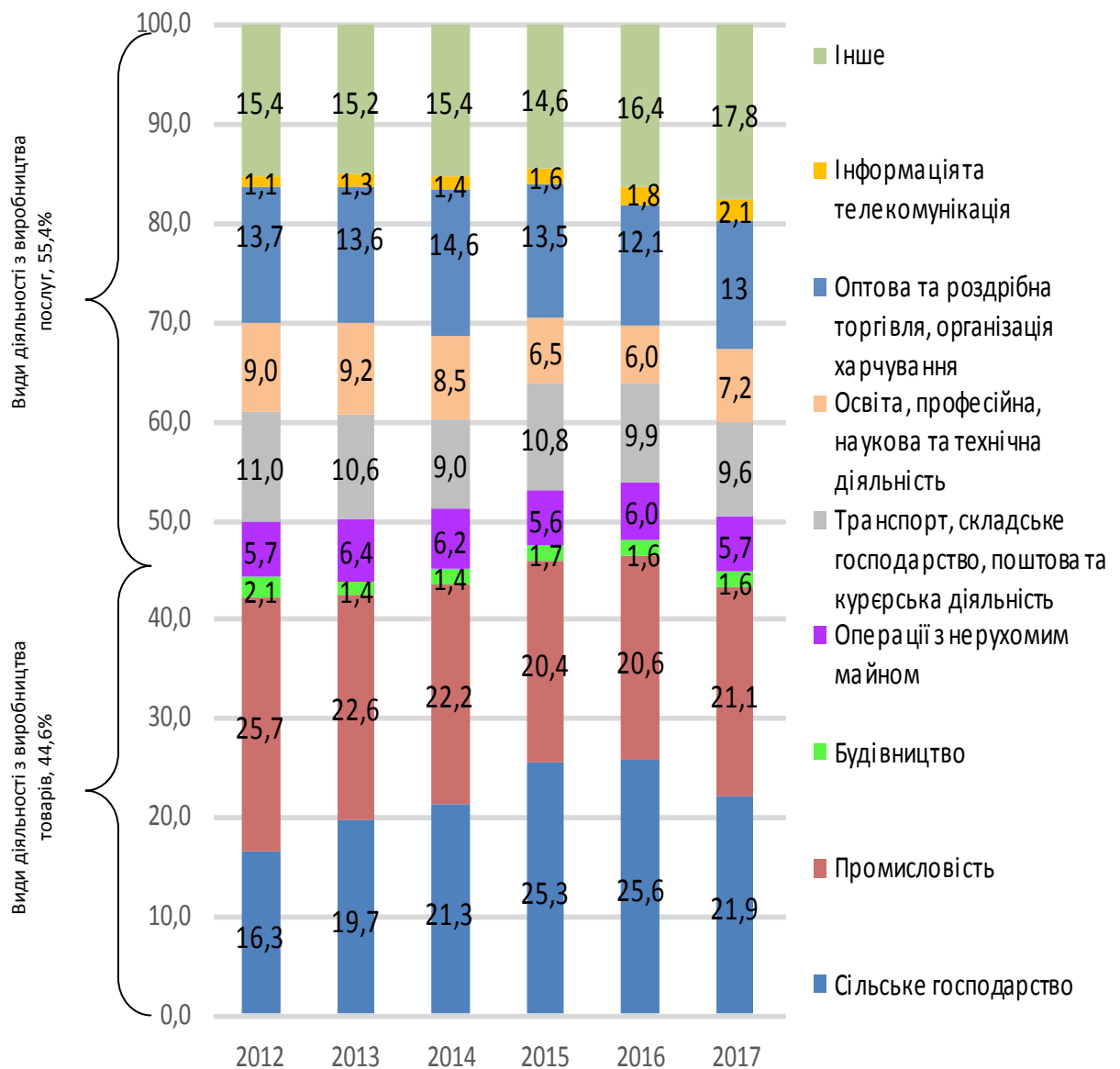
Однак слід зауважити, що сільське господарство має значний вплив на показники ВРП області, а враховуючи велику залежність агросектору від погодних умов, це може створювати перешкоди до сталого зростання ВРП області.

Традиційно вважається, що регіональний розвиток визначають сектори спеціалізації регіонів, які власне і формують ВРП. В цілому, як в Україні, так і в області найвагомішими секторами у структурі ВДВ є сільське господарство

(від 16 до майже 25%), промисловість (від 20 до майже 26%), торгівля (від 12 до майже 15%), транспорт та зв'язок (від 9 до 11,0%)

Рис. 8.1.1.4

Структура валової доданої вартості за видами економічної діяльності, у відсотках до підсумку

Однак більшу частку у структурі ВДВ займають види діяльності, які надають послуги, а меншу, які створюють товари.

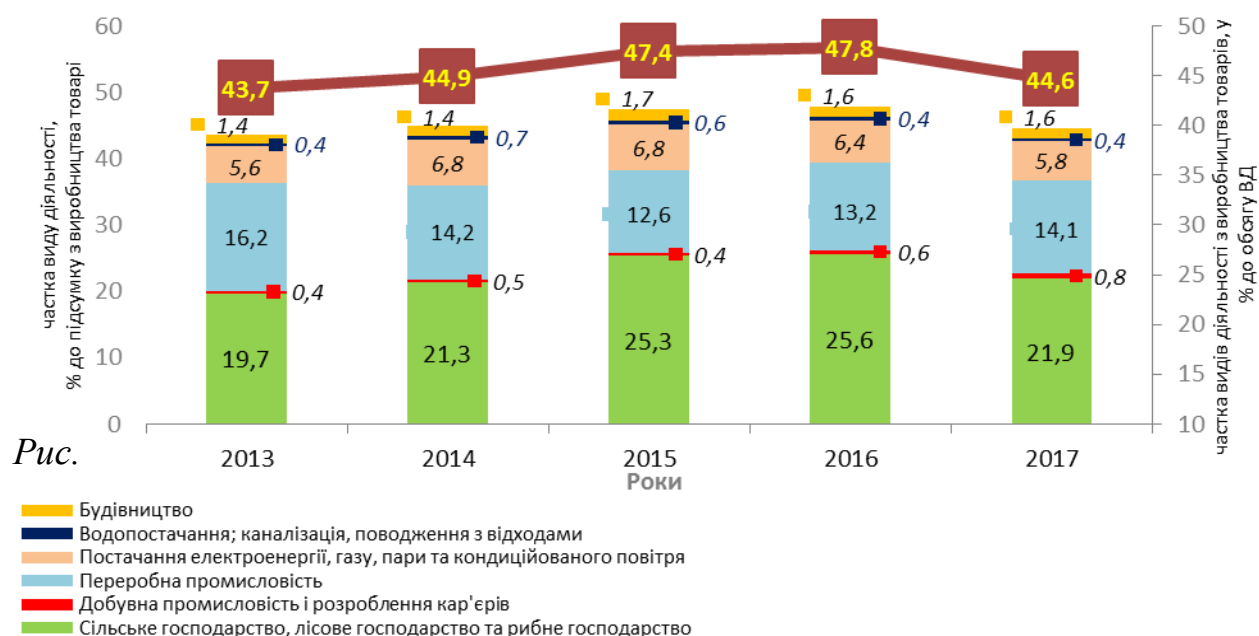
Значний вплив на частки з виробництва товарів мають, сільське господарство, переробна промисловість, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря.

Регіони з більшою часткою промисловості традиційно вважаються більш розвиненими, напроти, як регіони, де домінує сільське господарство, характеризуються нижчим рівнем економічного розвитку.

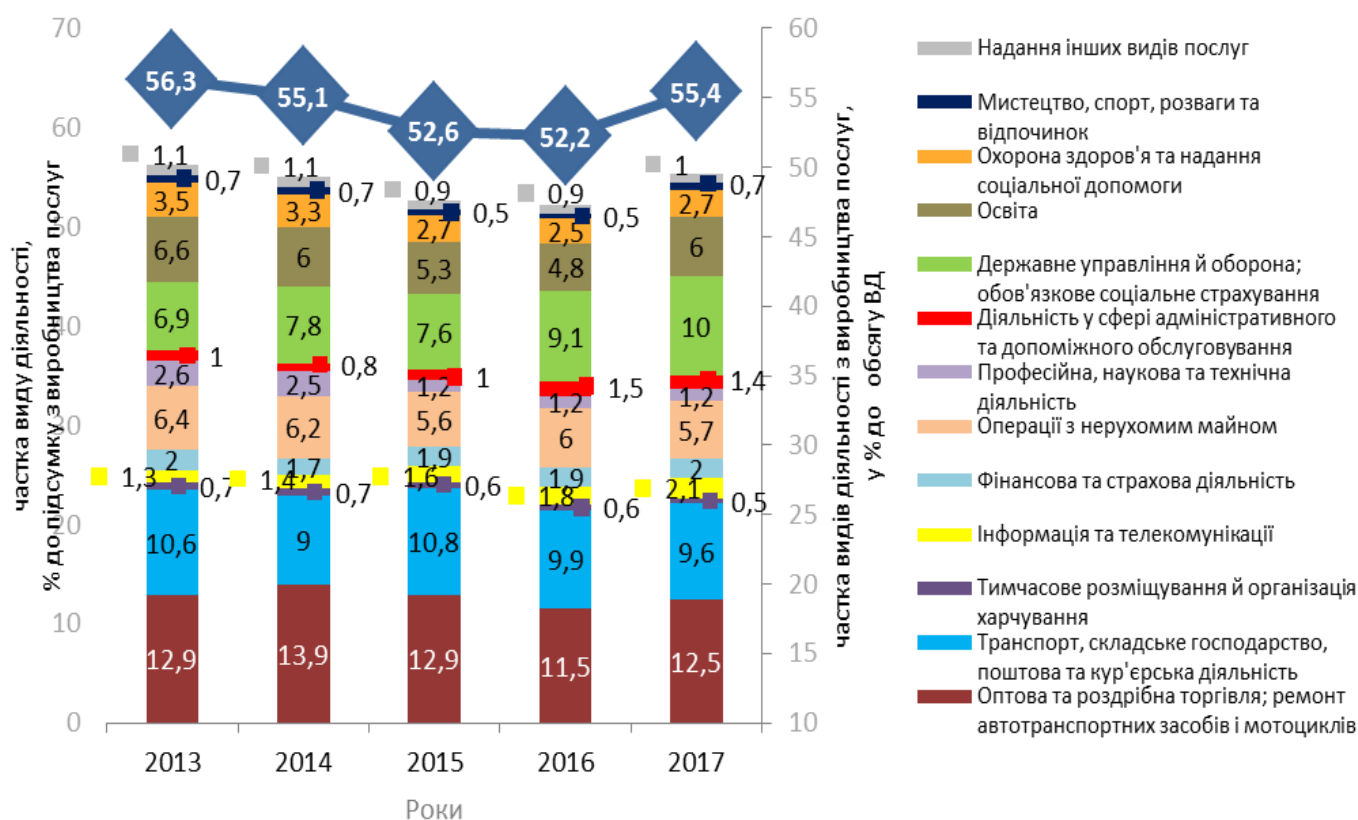
Рис. 8.1.1.5

Вплив видів діяльності на частку, яка створює товари, %

8.1.1.6

Вплив видів діяльності на частку з надання послуг, %

На частку послуг значно впливають результати торгівлі, транспорту через послуги перевезень та перевалки вантажів. Протягом останніх 2-х років (2016-2017 роки) збільшилась частка державного управління та оборони до 10% у 2017 році.

У загальній кількості підприємств майже 4% складають підприємства-експортери, які виробляють експортно-орієнтовану продукцію. Також, Миколаївська область одна з не багатьох, хто може впевнено продемонструвати позитивне сальдо протягом досить тривалого періоду, з перевищенням експорту над імпортом від 2,3 разів у 2013 році до 2,85 разів у 2018 році. Таким чином, на рівень ВРП значний вплив має є зовнішньоекономічна діяльність.

За обсягами ВРП на 1 особу Миколаївська область також демонструє стабільне зростання, від 27355 грн у 2013 році до **60549 грн у 2017 році** (останні звітні дані) що на 20,9% (або 10458 грн) перевищує показник 2016 року, з індексом 99,9%.

Миколаївщина стало утримує середній показник серед регіонів і випереджає за розміром ВРП на одну особу області, які відносяться до діапазону областей із середніми позиціями: Львівську (58221 грн), Вінницьку (58384 грн), Кіровоградську (55183 грн), Черкаську (59697 грн), Сумську (51419 грн). Випереджає майже на тритину показник сусідньої Херсонської області (45532 грн) та стоїть поруч з Одеською (62701 грн).

Рис. 8.1.1.7

Валовий регіональний продукт у розрахунку на 1 особу за регіонами України у 2017 році

грн	
до 49738	
49739 – 62702	
62703 - 106249	
понад 238622	

Вважаючи те, що ВРП є статистично залежним показником від результатів діяльності основних секторів економіки регіону і є доволі складним за своєю структурою, то ВРП на душу населення відображає не тільки ступінь соціально-економічного розвитку регіону, а й має прямий взаємозв'язок з конкурентоспроможністю, і характеризує потенціал економічного зростання.

Висновки:

У Миколаївській області протягом останніх років відбулось нарощування економічного потенціалу. Структура валової доданої вартості області в розрізі видів економічної діяльності вказує на власну сталість на протязі останніх років. Ключову роль за цим показником незмінно відіграють сфери економічної активності, які мають значні частки у структурі ВДВ: сільське господарство (21,9%), промисловість (21,1%), торгівля (близько 13%), транспорт (близько 10%) та ін. За рахунок значних обсягів у структурі ВДВ цих галузей та у сферах надання послуг юридичним та фізичним особам змінився тип економіки регіону з індустріально-аграрного типу до економіки з домінуванням сфери послуг.

Таким чином, Миколаївська область утримує свої позиції у секторі високо урбанізованих регіонів, орієнтованих на послуги та переробку сільськогосподарської продукції. До цього типу належить Харківська, Київська, Львівська, Одеська області.

8.1.2 Доходи та витрати населення

Доходи населення

Успішна економічна ситуація у будь-якій країні, її прогресивний розвиток безпосередньо залежить від досягнутого нею рівня і якості життя населення, адже у концепції ООН визначено, що будь-яка держава світу в процесі свого економічного розвитку перш за все має створювати сприятливі умови для того, щоб життя людей було довгим, здоровим і наповненим творчістю. Україна будує соціально спрямовану ринкову економіку з орієнтацією на європейські стандарти. Показником ефективності такої економіки є високий рівень життя та доходів населення.

Аналіз економічної ситуації в країні свідчить, що українські стандарти добробуту на сучасному етапі ще знаходяться у стадії перетворень. У 2018 році в області, як і в цілому по Україні, спостерігалася тенденція зростання доходів населення. Номінальні доходи населення Миколаївської області у 2018 році порівняно з 2017 роком зросли на 20,6% і склали 81497 млн гривень (таб.8.1.2.1).

Таб.8.1.2.1

Доходи населення Миколаївської області

(млн грн)

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р. ¹
Доходи	35125	36373	44275	52390	67558	81497
Заробітна плата	13704	14205	17585	22543	30391	38246
у % до загальної суми	39,0	39,1	39,7	43,0	45,0	46,9
Прибуток та змішаний дохід	5704	6419	8396	9976	12799	15154
у % до загальної суми	16,2	17,6	19,0	19,0	19,0	18,6
Доходи від власності (одержані)	1845	1894	1858	1718	1750	1859
у % до загальної суми	5,3	5,2	4,2	3,3	2,6	2,3
Соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	13872	13855	16436	18153	22618	26238
у % до загальної суми	39,5	38,1	37,2	34,7	33,5	32,2
у тому числі						
соціальні допомоги	7732	7931	8721	8977	10427	12268
у % до загальної суми	22,0	21,8	19,7	17,1	15,4	15,1
Наявний дохід, усього	27948	27362	34075	40363	51964	63109
Наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн.	23868,8	23458,5	29342	34971	45356	55544
Реальний наявний дохід, відсотків до попереднього року	104,1	87,7	83,6	104,5	111,9	110,2

Частка доходів населення області дорівнювала 2,5% загального обсягу доходів по Україні. Реальний наявний дохід, визначений з урахуванням цінового фактору (індексу інфляції), збільшився на 10,2% (у 2017 р. — на 11,9%), в цілому по Україні — на 9,9% (у 2017 р. — на 10,9%).

Наявний дохід, який може бути використаний населенням на придбання товарів та послуг склав 63109 млн грн і збільшився на 21,4%.

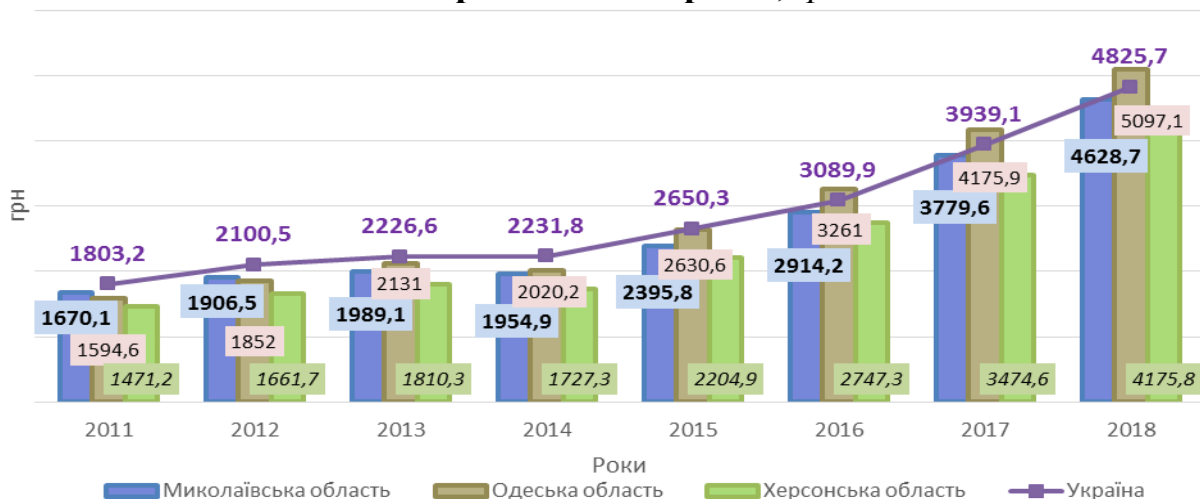
¹ Попередні дані

Загалом по області наявний дохід у розрахунку на одну особу збільшився на 22,5% і становив 55544 гривні (у 2017 – 45355,7 грн). При цьому, середньомісячне його значення у 2018 році становило 4628,7 грн, що на 4,1% менше від середнього показника по Україні (4825,7 грн.), але на 24,3% вище рівня мінімальної заробітної плати (3723 грн). За цим показником область посіла 9 місце серед інших регіонів України.

Миколаївська область лідирувала за рівнем середньомісячного наявного доходу у розрахунку на одну особу серед областей Південного регіону до 2012 року. Протягом останніх 6 років середньомісячний наявний дохід у розрахунку на одну особу по області вище значення показнику у Херсонській, але нижче значення показника в Одеській областях та дещо наближається до загальнодержавного показника (рис. 8.1.5).

Рис. 8.1.2.1

Середньомісячний наявний дохід на 1 особу за регіонами України, грн

Заробітна плата у структурі доходів займає 46,9% і є одним з головних джерел доходу більшості мешканців області. У 2018 році її номінальний обсяг склав 38246 млн гривень.

Середньомісячна номінальна заробітна плата штатного працівника у 2018 році становила 8160 грн, що на 21,6% більше, ніж у 2017 році, однак на 7,9% менше за загальнодержавний (8865 грн).

Також в області продовжує мати місце міжгалузева диференціація у рівнях оплати праці. Так, найбільш оплачуваною в економіці регіону була праця на підприємствах з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря; транспорту, складського господарства та допоміжної діяльності у сфері транспорту, а також державного управління і оборони, де заробітна плата перевищила середній показник по економіці у 1,6—1,3 раза.

Значно нижчою була заробітна плата працівників будівельної діяльності, з тимчасового розміщування й організації харчування; добувної промисловості

і розроблення кар'єрів; операцій з нерухомим майном, охорони здоров'я, спорту, розваг відпочинку. Рівень оплати праці у зазначених видах діяльності становив від 58 до 70% від середнього значення по економіці.

Важливим індикатором рівня життя населення є показник реальної заробітної плати. У 2018 році, порівняно з попереднім роком вона збільшилась на 10,3%. При цьому індекс споживчих зріс на 9,4%

Серед чинників, що впливають на формування доходів населення та гальмують нарощення обсягів заробітної плати працівників, є заборгованість із її виплати та безробіття.

Сума заборгованості з виплати заробітної плати (по області на 1 січня 2019 року становила 103,2 млн грн та була знижена на 0,4% у відповідності до попереднього року.

Практика господарювання країн із різним економічним устроєм переконливо свідчить, що чим менший обсяг необхідних для життя потреб задовольняється за рахунок трудового внеску, тим нижча роль заробітної плати, як чинника-стимулятора. Слід зазначити, що країни з розвинутою ринковою економікою постійно відстежують частку заробітної плати в сукупних доходах населення і проводять політику, спрямовану на підтримування її на високому рівні. У сукупних доходах населення частка заробітної плати становить: в Японії — 69%, Великій Британії — 65%, Німеччині — 64%, Франції — 58%.

Витрати населення

У 2018 році витрати населення становили 80675 млн грн (таб. 3), що зумовлено позитивним приростом фінансових активів, така ситуація стала спостерігатись останніми роками (2017-2018).

Необхідно констатувати, що упродовж 2015-2016 років у регіоні спостерігалось погіршення рівня життя населення та його окремих верств, що обумовлено поглибленням негативної тенденції щодо стрімкого скорочення заощаджень населення (нагромадження нефінансових активів та прирост фінансових активів), які є важливою складовою загальних витрат. Відтак, два роки поспіль цей показник набував від'ємного значення, зокрема у 2015 р. — 1191 млн грн, у 2016 р. - 1183 млн гривень. Протягом 2017-2018 років від'ємним залишається лише нагромадження нефінансових активів.

Таб.8.1.2.2.

Витрати та заощадження населення Миколаївської області

(млн грн)

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р. ²
Витрати та заощадження	35125	36373	45466	54197	64909	80675
Придбання товарів та послуг	30332	33519	41325	49361	58983	72998
у % до загальної суми	86,4	92,2	90,9	91,1	90,9	90,5

² Попередні дані

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р. ²
Доходи від власності (сплачені)	255	349	377	318	296	726
<i>у % до загальної суми</i>	<i>0,7</i>	<i>1,0</i>	<i>0,8</i>	<i>0,6</i>	<i>0,5</i>	<i>0,9</i>
Поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансфери	2025	3656	3764	4518	5630	6951
<i>у % до загальної суми</i>	<i>5,8</i>	<i>10,0</i>	<i>8,3</i>	<i>8,3</i>	<i>8,7</i>	<i>8,6</i>
з них:						
поточні податки на доходи, майно тощо	1451	1961	2696	3818	4813	...
<i>у % до загальної суми</i>	<i>4,1</i>	<i>5,4</i>	<i>5,9</i>	<i>7,0</i>	<i>7,4</i>	<i>...</i>
Нагромадження нефінансових активів	-59	-2095	-176	-312	-2257	-1396
<i>у % до загальної суми</i>	<i>-0,2</i>	<i>-5,8</i>	<i>-0,4</i>	<i>-0,6</i>	<i>-3,5</i>	<i>-1,7</i>
Приріст фінансових активів	2572	944	-1015	-1495	4906	2218
<i>у % до загальної суми</i>	<i>7,3</i>	<i>2,6</i>	<i>-2,2</i>	<i>-2,8</i>	<i>7,6</i>	<i>2,7</i>

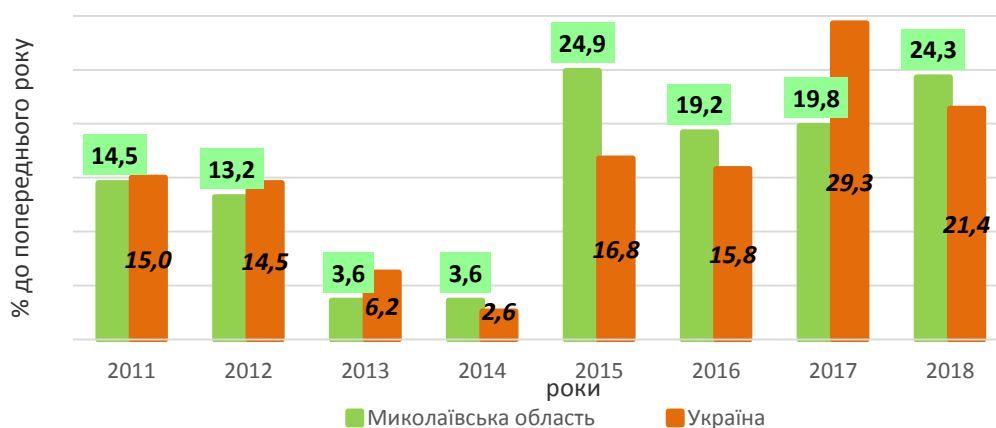
Переважну частину витрат населення стабільно становлять витрати на придбання товарів та послуг (від 86 до 92 %), 2018 року — 90,5%. У 2018 році їх обсяг порівняно з 2017 роком збільшився на 23,8% (у цілому по Україні — на 21,6%). Такий високий рівень частки витрати на придбання товарів та послуг значно переважає даний показник у розвинених країнах.

У динаміці темпи приросту витрат та заощаджень населення України та Миколаївської області з 2011 по 2014 роки зменшуються, а з 2015 року стрімко і значно зростають (рис.8.1.6)

Але, як вже з'ясовано раніше, це приріст витрат, а не заощаджень.

Рис. 8.1.2.2.

Темпи приросту витрат та заощаджень населення України та Миколаївської області, % до попереднього року

На обсяги та структуру витрат населення значний вплив має цінова ситуація на споживчому ринку товарів і послуг.

У 2015 році на стрімке зростання темпів витрат впливало прискорення інфляційних процесів на споживчому ринку області, за рахунок ряду чинників таких, як девальвація гривні, зростання цін на продукти харчування, а також адміністративні підвищення цін у житлово-комунальній сфері. В цілому за рік індекс споживчих цін (далі - ІСЦ) становив 143,5% (у 2014 р. — 124,9%).

Протягом останніх років в сфері внутрішньої торгівлі спостерігалися позитивні зміни. Обороти роздрібної торгівлі за січень-грудень 2018 року становив по області 22369,4 млн грн з темпом росту до відповідного періоду попереднього року 107,2%, що більше темпу росту в цілому по Україні на 1,1 відсоткових пунктів (106,1%).

Слід зазначити, що за темпом приросту обороту роздрібної торгівлі Миколаївська область у 2018 році перевищила ці показники у сусідніх областях: в Кіровоградській він становив 101,3%, Одеській – 103,2%, Херсонській – 104,9%.

Висновки:

Серед найважливіших проблем, пов'язаних із реалізацією політики доходів та витрат населення в Миколаївській області, виокремимо такі: низький рівень доходів переважної частини населення; незначна частка заробітної плати у формуванні доходів громадян; значна диференціація оплати праці за видами діяльності;

велика частка споживчих витрат в загальній структурі витрат та низький рівень участі населення в інвестиційному процесі.

Відтак, для сучасного етапу державного регулювання доходів і витрат населення пріоритетами мають стати: розвиток малого бізнесу; зростання питомої ваги витрат на оплату праці у операційних витратах із реалізованої продукції, робіт, послуг; застосування економічно обґрунтованої та законодавчо закріпленої соціально справедливої диференціації заробітної плати; нарощування купівельної спроможності громадян; встановлення розміру мінімальної заробітної плати на рівні реального прожиткового мінімуму; недопущення виникнення заборгованості із заробітної плати; створення умов для збільшення питомої ваги довгострокових інвестиційних вкладень населення.

8.1.3 Зовнішня торгівля

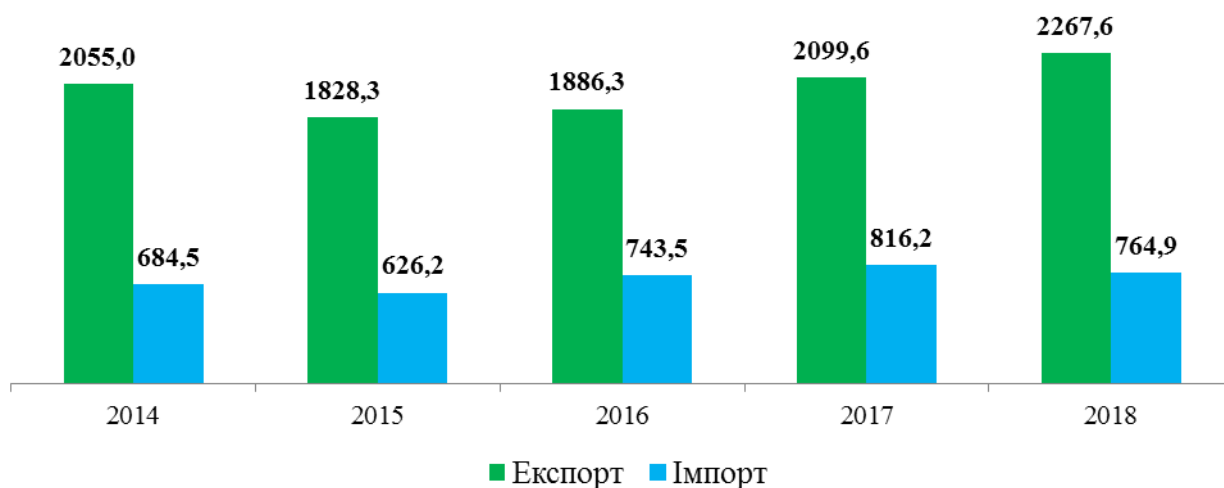
Миколаївська область – експортно-орієнтований регіон із позитивним сальдо зовнішньої торгівлі. За обсягами експорту товарів Миколаївщина посідає 5-7 місця в Україні, випереджаючи майже всі сусідні області, крім Дніпропетровської; експорту послуг – 3-4 місця, поступаючись лише незмінним в останні роки лідерам – м. Київ, Одещині та Львівщині.

Експорт, в середньому, перевищує імпорт в 2,5 - 3 рази. Цьому сприяють розвинута портова інфраструктура, оптимальне географічне місце розташування області з точки зору здійснення експортних поставок, наявність перевантажувальних та складських комплексів, кількість яких стабільно зростає, а також потужних промислових підприємств, що виготовляють унікальну для країни, експортно орієнтовану продукцію: газові турбіни, глинозем, яхти «преміум» класу, до 50% загальноукраїнського виробництва соків та томатної пасти тощо.

Концентрація зазначених факторів в обласному центрі та районах, прилеглих до нього, призводить до того, що лівова частка зовнішньої торгівлі регіону припадає на м. Миколаїв: 60% експорту товарів та 50% імпорту.

Рис. 8.1.3.1

***Динаміка експорту та імпорту товарів і послуг
Миколаївської області у 2014-2018 рр., млн дол. США***

Порівняно з 2014 роком експорт області збільшився на 10,3% до 2,3 млрд дол. США із середньорічним приростом у 7,5% протягом останніх трьох років. Нарощенню обсягів експортної торгівлі сприяли збільшення фізичних обсягів відвантаження зернових і олійних культур завдяки будівництву нових та розширенню потужностей існуючих перевантажувальних терміналів (Bunge, Cofco, ТОВ СП «Нібулон», ТОВ «СП «ПАЕК», ТОВ МСП «Ніка-Тера»), а також сприятливій світовій кон'юктурі на основні товарні групи обласного експорту.

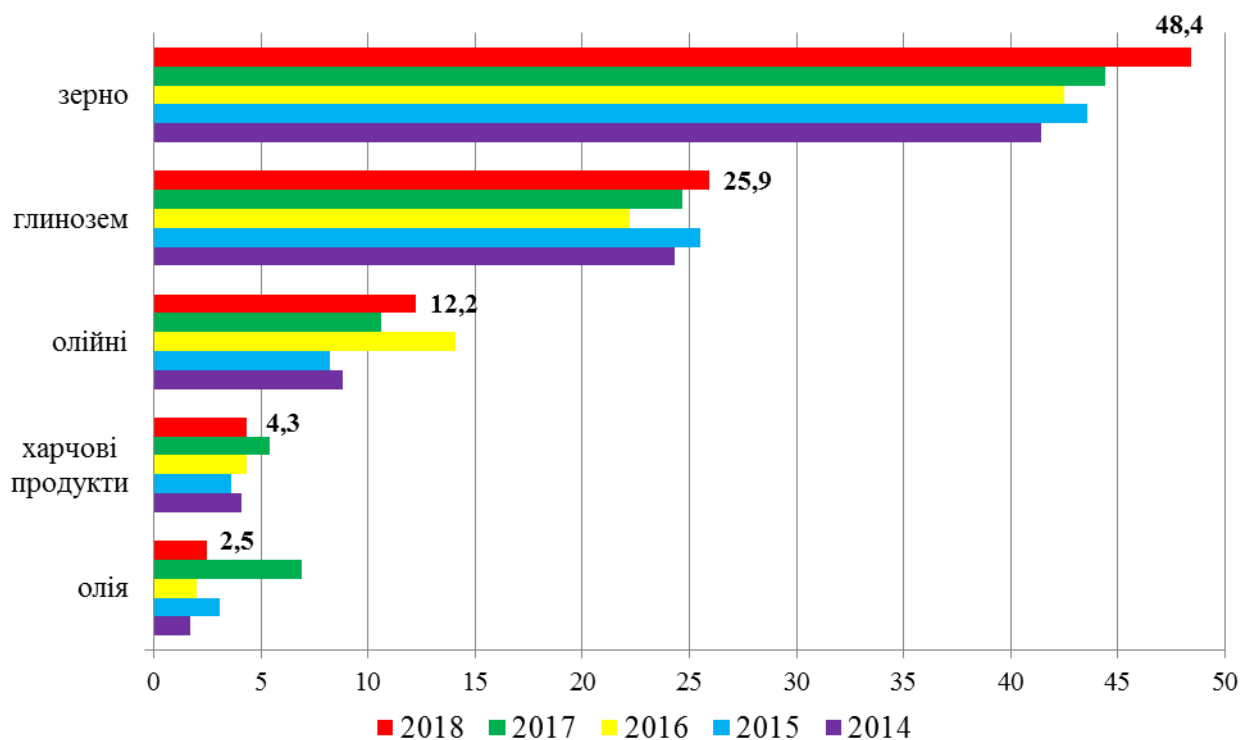
Поступово збільшується експорт товарів у розрахунку на одну особу населення: на 18% з 1575,4 дол. США у 2014 році до 1859,4 дол. США у 2018 році, що на 66% більше, ніж середнє значення по країні. За цим показником Миколаївщина значно випереджає сусідні Одеську, Кіровоградську та Херсонську області, а також регіони однієї типології – Київську, Львівську та Харківську області.

Зростання експорту товарів у розрахунку на 1 особу населення спричинене, як збільшенням обсягів експорту, так і скороченням чисельності населення регіону протягом 2014-2018 років на 30,2 тис. осіб.

Агропромисловий комплекс, переробна промисловість і транзитний потенціал обумовлюють спеціалізацію регіону на торгівлі зерном, глиноземом та олійними культурами. Така сировинна спрямованість експорту створює загрози для стійкого розвитку економіки області внаслідок залежності від світової кон'юнктури.

Рис. 8.1.3.2.

**Структура експорту товарів Миколаївської області, %
(основні позиції)**

Протягом 5 років у структурі експорту товарів області скоротилась питома вага продукції машинобудування, частка якої послідовно зменшувалась з 14,1% у 2014 році до 2,3% у 2018 році, що пояснюється погіршенням відносин та припиненням поставок механічного обладнання до основного ринку збуту такої продукції – Російської Федерації. Процес переорієнтації на інші закордонні ринки збуту потребує часу. Частково компенсувати втрати змогли ті суб'єкти господарювання, які сконцентрувались на внутрішньому ринку.

Загалом, суб'єкти господарювання Миколаївщини співпрацюють з партнерами із майже 150 країн світу, що свідчить про активну та диверсифіковану зовнішньоекономічну діяльність підприємств регіону.

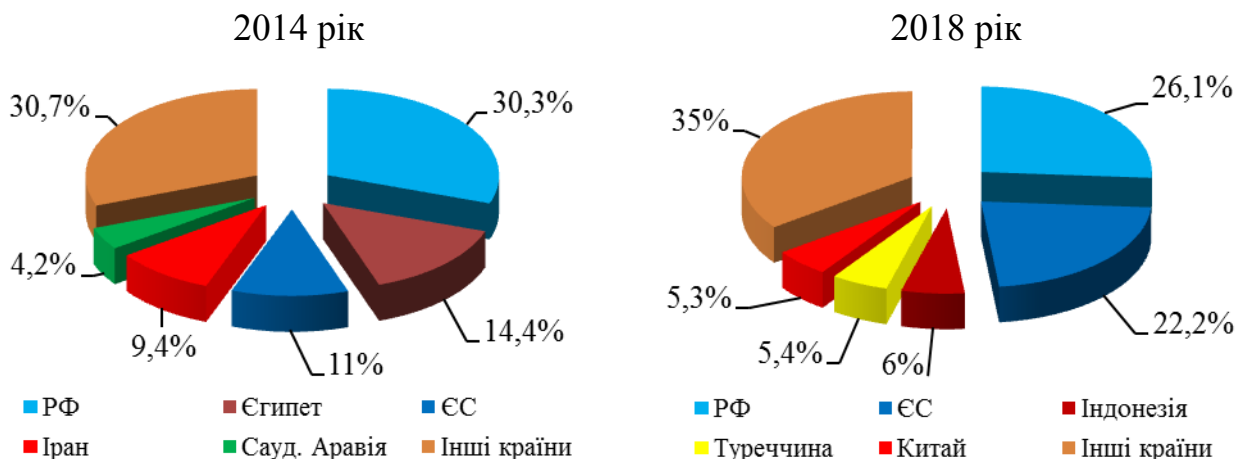
У зв'язку із роботою в області ТОВ «Миколаївський глиноземний завод», яке є проміжною ланкою в процесі добування бокситів та виробництва алюмінію російською компанією «Русал», Російська Федерація залишається найбільшим торговельним партнером регіону в експорті товарів. За 5 років

обсяги торгівлі з Росією зменшились та наразі на 99% складаються із глинозему.

В той же час, у 2014-2018 роках у 2 рази збільшилась питома вага та абсолютні показники експорту області до країн ЄС, а у 2018 році Миколаївщина досягла рекордних обсягів поставок в історії – 469,1 млн дол. США, приріст у 74,2% до 2017 року є найбільшим серед регіонів України.

Рис. 8.1.3.3.

Географія експорту товарів Миколаївської області

Слідуючи за глобальною тенденцією зміщення центру світової економіки до Індо-Тихоокеанського регіону, все більш вагому роль у географії обласного експорту відіграють такі країни, як Індонезія та Китай, які посіли 3 і 5 місця відповідно, відтіснивши з першої п'ятірки традиційних партнерів з Близького Сходу – Єгипет, Іран та Саудівську Аравію.

В загальній структурі експорту сфера послуг складає 7-12%. Її основу формують послуги ТОВ «Миколаївський глиноземний завод» з переробки матеріальних ресурсів, питома вага яких зросла з 54,3% у 2014 році до 68,7%. Транспортні послуги, навпаки, зменшили свою частку з 35,8% до 21,3%. Географія експортної торгівлі послугами протягом 2014-2018 років залишилась без змін: понад 80% припадає на Швейцарію та країни ЄС, при цьому за 5 років європейські країни сумарно досягли позначки у 90,5%. Збільшення питомої ваги послуг сприятиме вдосконаленню загальної структури експорту області та зменшенню залежності економіки регіону від коливань кон'юнктури на світових товарних ринках.

Імпорт товарів є більш збалансованим та, за виключенням мінеральних руд, носить інвестиційний характер: продукція машинобудування, обладнання, транспортні засоби, сировина для виробництва соків та напоїв тощо.

Країни ЄС – найбільші постачальники товарів на ринок області. Спочатку автономні торговельні превенції ЄС для України, а з 2016 року – зона вільної торгівлі, дозволили європейським компаніям за 5 років зміцнити свої позиції на ринку Миколаївщини: з 21,4% до 34,3%.

Імпортна торгівля послугами має невеликі обсяги та складається з ділових, послуг, пов'язаних з подорожами, роялті, транспортних послуг тощо, а основними імпортерами є ЄС, Туреччина, Російська Федерація та США.

8.1.4 Прямі іноземні інвестиції

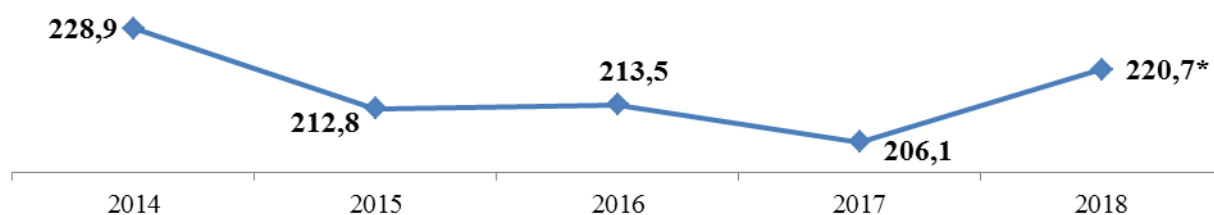
У 2014-2018 роках іноземними інвесторами внесено майже 90 млн дол. США прямих іноземних інвестицій до економіки області. Однак, внаслідок курсової різниці валют внесення у 2014-2015 роках, продажу іноземними інвесторами корпоративних прав резидентам та незначного вилучення іноземного капіталу загальний обсяг прямих іноземних інвестицій скоротився на 3,6%.

Статистичні дані не відображають реального стану справ в інвестиційній сфері. Протягом 5 років міжнародними компаніями реалізовано проектів на суму майже 400 млн дол. США. Поряд із існуючими інвесторами, які продовжили інвестувати у розвиток бізнесу на території Миколаївщини (Bunge, PepsiCo), в області реалізують проекти нові інвестори – китайська Cofco та литовська BT Invest.

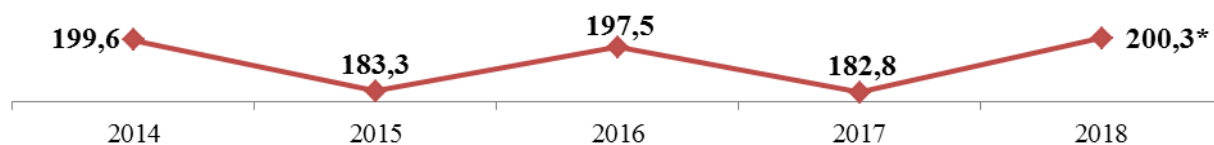
Рис. 8.1.4.1.

Прямі іноземні інвестиції в економіці Миколаївської області

Загальний обсяг, млн дол. США

На 1 особу населення, дол. США

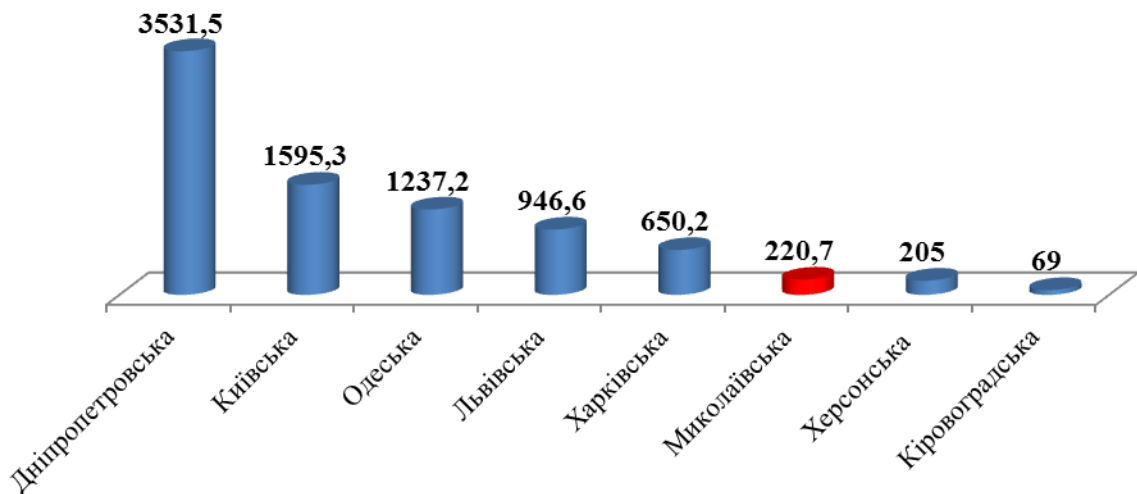

* За станом на 31.12.2018 р.

Відповідно до статистичної звітності за станом на 01 січня 2019 року загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, внесених в економіку області із 46 країн світу, становив 220,7 млн дол. США. За цим показником Миколаївщина поступається промислово потужним регіонам: Дніпропетровщині, Київщині, Одещині, Львівщині та Харківщині; але випереджає своїх найближчих сусідів – Кіровоградську та Херсонську області.

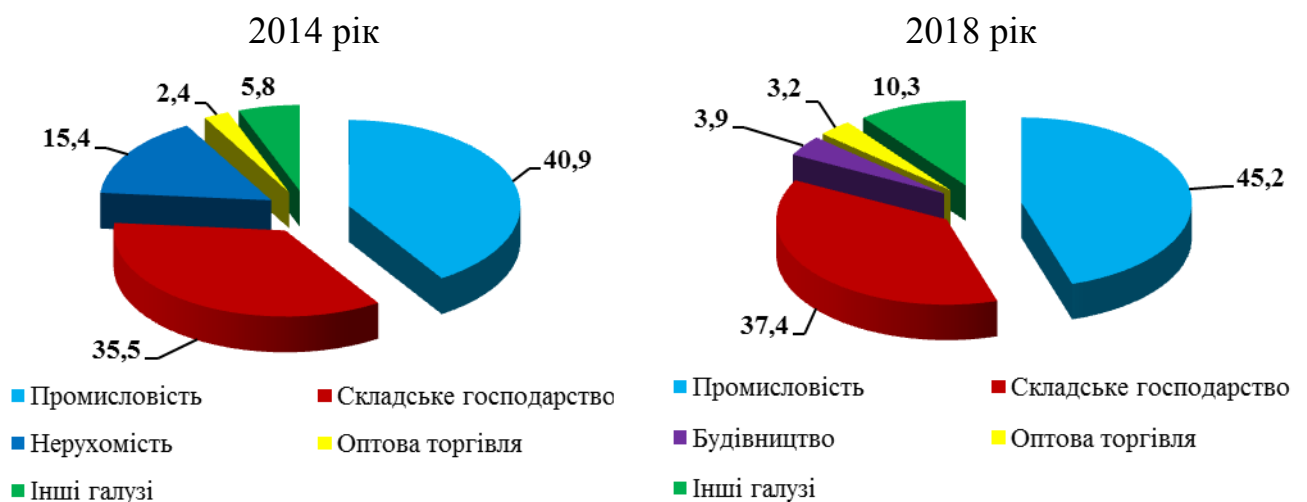

Рис. 8.1.4.2.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій серед регіонів у 2018 році

Структура залученого іноземного капіталу протягом 2014-2018 років суттєвих змін не зазнала. Понад 80% інвестицій формують промисловість та складське господарство, які наростили свої частки. Внаслідок реалізації ТОВ «Компанія «Євровнешторг» проекту з будівництва перевантажувального терміналу в СМП «Ольвія» збільшились обсяги та питома вага інвестицій у сферу будівництва.

Рис. 8.1.4.3.

Структура залучення прямих іноземних інвестицій, %

Основними інвесторами є країни ЄС та Сінгапур, які забезпечують 91% притоку іноземних інвестицій.

За адміністративно-територіальним розподілом існує суттєва диспропорція у залученні іноземного капіталу: 95% інвестицій сконцентровано на підприємствах обласного центру, Вітовського та Вознесенського районів. Загалом, інвестиції надійшли до 4 міст обласного значення та 14 районів регіону.

Одним із інструментів залучення зовнішніх фінансових ресурсів для розвитку економіки регіону є участь у реалізації проектів міжнародної технічної допомоги.

З метою розвитку підприємницької діяльності та виходу на зовнішні ринки сільськогосподарської продукції в області реалізуються 2 проекти, які зорієнтовані на участь малих та середніх агровиробників у семінарах, тренінгах, «круглих столах» з питань технологій, агробізнесу та маркетингу:

- «Український проект бізнес-розвитку плодоовочівництва», бенефіціаром за яким є облдержадміністрація. Проект реалізується з 2014 року за підтримки Уряду Канади через Менонітську Асоціацію Економічного Розвитку (MEDA). З метою обміну досвідом учасники проекту регулярно беруть участь у навчанні в освітньому центрі МАШАВ (Ізраїль), бізнес-турах та міжнародних виставках.

- «Сприяння виходу українських малих та середніх підприємств плодоовочевого сектору на світовий і внутрішній ринки та включення їх до ланцюжка додаткової вартості», донорами якого є Міжнародний торговий центр (ІТС) та Агентство міжнародного розвитку SIDA (Швеція). Партнер в області - Регіональна торгово-промислова палата. Учасники проекту беруть участь у тренінгах, семінарах та міжнародних виставках.

Для підвищення конкурентоспроможності та залучення бізнесу до кооперації із закордонними підприємствами в області Центром підтримки бізнесу проводяться консультації, тренінги та семінари; підприємці області беруть участь в Програмі GIZ for partnership with Germany.

За ініціативи облдержадміністрації в області реалізується проект «Інноваційний кластер «Регіональний інноваційний HUB» (RIInnoHUB)» з бюджетом 5,52 млн грн, що фінансується Програмою підтримки секторальної політики – Підтримка регіональної політики України. Результатами проекту стануть нові інноваційні підприємства з високотехнологічними місцями, модернізація існуючих підприємств до стандартів міжнародного рівня, розвиток інвестиційної привабливості та конкурентоздатності області, створення нових робочих місць та зростання надходжень до бюджету.

Реалізація проекту РТПП області «Інтенсифікація торгівлі і модернізація сектору бджільництва, а також пов'язаних з ним секторів економіки» (BEEKEEPING BSB PROJECT) Програми прикордонного співробітництва ЄІС «Басейн Чорного моря» 2014-2020 років. сприятиме залученню для підтримки бджолярів області 120 тис. євро від Європейського Союзу.

Незважаючи на те, що переважна більшість проектів МТД надає технічну підтримку (семінари, консультації, навчання), участь в них підприємців сприяє розвитку власної підприємницької діяльності, а в подальшому й економічному розвитку області.

Висновки:

Протягом 2016-2018 років експорт товарів і послуг області послідовно зростає, у середньому, на 7,5% щороку, що свідчить про динамічний розвиток економіки регіону. Імпорт має, здебільшого, інвестиційний характер та складається із продукції, необхідної для реалізації інвестиційних проектів та

організації промислового виробництва. Експортно-імпортні операції здійснюються із партнерами майже 150 країн світу.

Причорноморське розташування Миколаївщини зумовлює розвиток регіону, як транспортно-логістичного хабу. Наявність потужного морегосподарського комплексу, рівновіддаленість регіону від східних, центральних та західних областей робить Миколаївщину оптимальним та економічно обґрунтованим вибором для експорту української продукції за кордон.

У середньостроковій перспективі портова інфраструктура області поповниться новими або реконструйованими об'єктами: запуск терміналу ПрАТ «Миколаївський комбінат хлібопродуктів», перевантажувальний комплекс на 8 причалі Миколаївського морського порту, проект концесії у СМП «Ольвія».

Перша трійка експортерів регіону – ТОВ СП «Нібулон», ТОВ «Миколаївський глиноземний завод», ДП НВКГ «Зоря»-«Машпроект» - є великими, бюджетоутворюючими підприємствами, на яких задіяні понад 17 тис осіб (майже 15% від загальної кількості зайнятих).

Сировинна спрямованість експорту створює загрози для розвитку економіки області внаслідок залежності від кон'юнктури на світових товарних ринках.

У структурі експорту товарів області зменшилась питома вага продукції машинобудування (на 11,8 в.п.), а частка продукції з високим та середнім ступенем обробки (механічне обладнання, транспортні засоби, різні промислові товари, металоконструкції, одяг, дублена шкіра, харчові продукти та напої) становить 6-7%.

Незначну частку (10%) в експорті займають послуги, які є стійкішими до глобальних шоків та створюють основну частину доданої вартості в економіках розвинутих країн.

В сфері експортної торгівлі усі передумови для подальшого розвитку має галузь інформаційно-комунікаційних технологій: в м. Миколаїв розташовані офіси понад 60 ІТ-компаній та налічується 3 тис. співробітників. Щороку вищі навчальні заклади області випускають 400-500 молодих спеціалістів.

Конкурентною перевагою Миколаївщини у контексті смарт-спеціалізації (на відміну від інших регіонів) є наявність науково-технічної та виробничої бази для будівництва на експорт яхт «преміум» класу, малотоннажних суден, надання послуг з судноремонту.

У 2014-2018 рр. іноземними інвесторами внесено майже 90 млн дол. США прямих іноземних інвестицій до розвитку економіки області. Проте офіційна статистика не відображає стану справ у сфері залучення іноземних інвестицій. Протягом 5 років міжнародними компаніями реалізовано проектів на суму майже 400 млн дол. США. До області «зайшли» нові інвестори – китайська компанія Cofco та литовська BT Invest.

8.2. Галузева ефективність

8.2.1. Промисловість

На Миколаївщині сформовано багатогалузевий промисловий комплекс, який об'єднує понад 1000 підприємств (2,5% від загальнодержавної кількості промислових підприємств) у таких галузях: добувна, харчова, легка та деревообробна галузі промисловості, машинобудування, у тому числі суднобудування, енергетика, промисловість будматеріалів та інші.

Рис. 8.2.1.1.

Найбільшою є частка області за кількістю підприємств, які займаються будівництвом суден і човнів, адже м. Миколаїв є головним центром розвитку суднобудування України, де фактично сформований суднобудівний кластер, який включає в себе підприємства, які займаються суднобудуванням і судноремонтом, науково-дослідні установи, що здійснювали науково-технічні розробки для потреб суднобудівної галузі, освітні заклади, які здійснюють підготовку фахівців-суднобудівників різних спеціальностей.

Промисловість є однією з провідних галузей економіки області. В області виробляється понад 2% загальнодержавного обсягу промислової продукції.

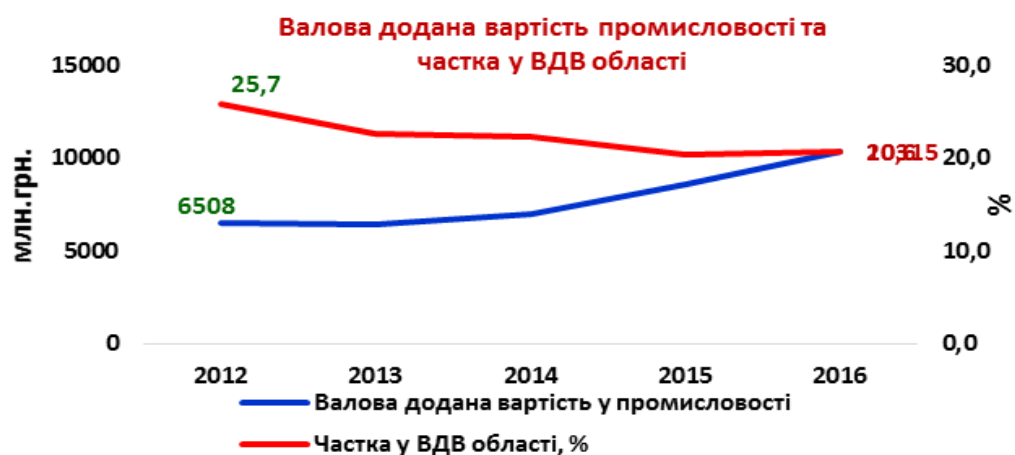
Рис. 8.2.1.2.

Міжобласний порівняльний аналіз обсягів реалізованої промислової продукції вказує на те, що за промисловим потенціалом 2018 року область зрівнялася з Одеською областю та поділила лідируючу позицію у регіоні, однак серед областей, що за типологією належать до високоурбанізованих регіонів, орієнтованих на послуги та переробку сільськогосподарської продукції Миколаївщина поступається Харківській, Київській та Львівській областям.

Протягом 2012-2016 років відстежувалася позитивна тенденція до зростання валової доданої вартості у промисловості з 6,5 млрд грн до 10,3 млрд грн, або на 58,5%. Водночас, за цей час частка промисловості у валовій доданій вартості області зменшилася з 25,7% до 20,6%.

Рис. 8.2.1.3

Слід відзначити, що 2017 року промисловість дещо збільшила частку у валовій доданій вартості області до 21,1%, або на 0,5 в.п., порівняно з 2016 роком.

Протягом 2012-2017 років відбулася і зміна у структурі валової доданої вартості промисловості: зменшилася частка переробної промисловості на 4,6 в.п. (з 71,4% до 66,8%) і зросла частка добувної промисловості на 2,1 в.п. (з 1,7% до 3,8%).

Рис. 8.2.1.4

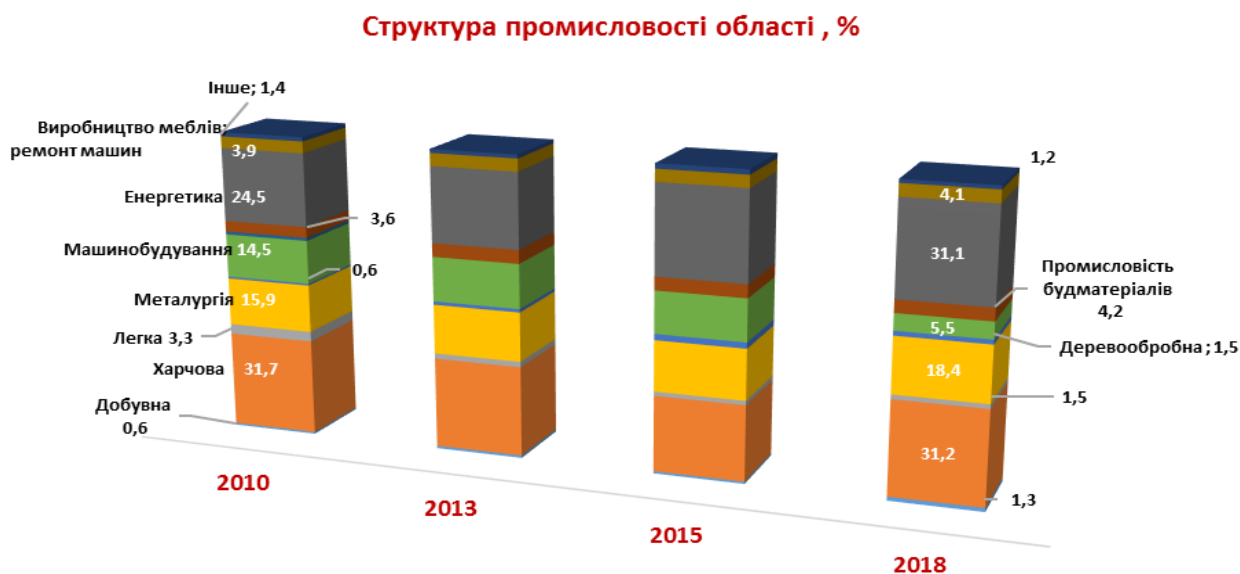

Це пов'язано з тим, що протягом 2013-2015 років в області спостерігалася скорочення виробництва практично за усіма основними видами переробної

промисловості. Особливо негативно на показник вплинуло зниження обсягів виробництва у харчовій промисловості та машинобудуванні, в яких виробляється найбільше продукції з високою часткою доданої вартості.

Однак слід відзначити, що протягом 2016-2017 років намітилася тенденція до поступового повернення позицій переробної промисловості, за останні два роки частка переробної промисловості у ВДВ промисловості збільшилася на 5,0 в.п. з 61,7% 2015 року коли був зафіксований мінімум, до 66,8% 2017 року.

Рис. 8.2.1.5

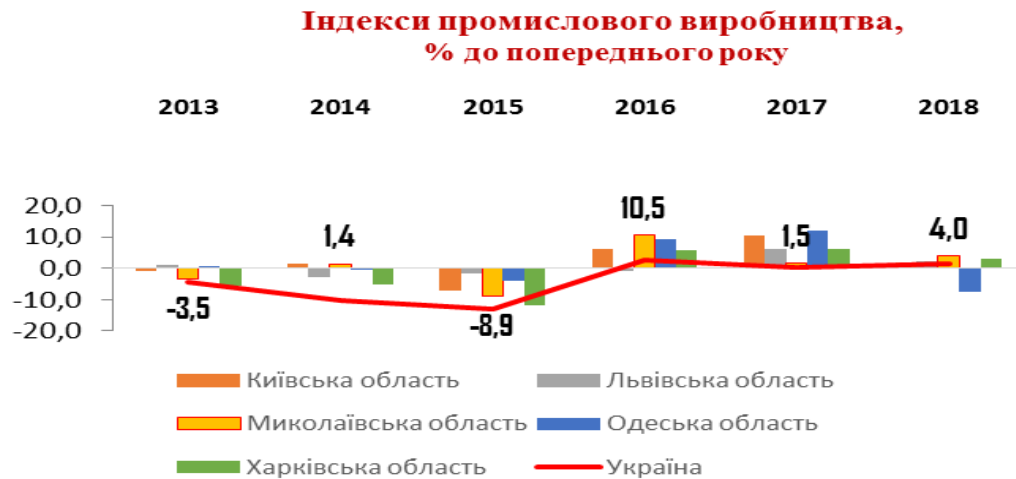
Відбулася і суттєва зміна структури промислового виробництва. Так, протягом 2010-2018 років зменшилася частка галузі «машинобудування» - у 2,6 раза (з 14,5% до 5,5%) та легкої промисловості – у 2,2 раза (з 3,3% до 1,5%). Водночас зросли частки металургійного виробництва - на 2,5 в.п. (з 15,9% до 18,4%), деревообробної промисловості - у 2,5 раза (з 0,6% до 1,5%), добувної промисловості – у 2,2 раза (з 0,6% до 1,3%) та енергетики – на 4,6 в.п. (з 24,5% до 29,1%) насамперед через введення в дію нових потужностей з виробництва енергії з альтернативних джерел.

Рис. 8.2.1.6

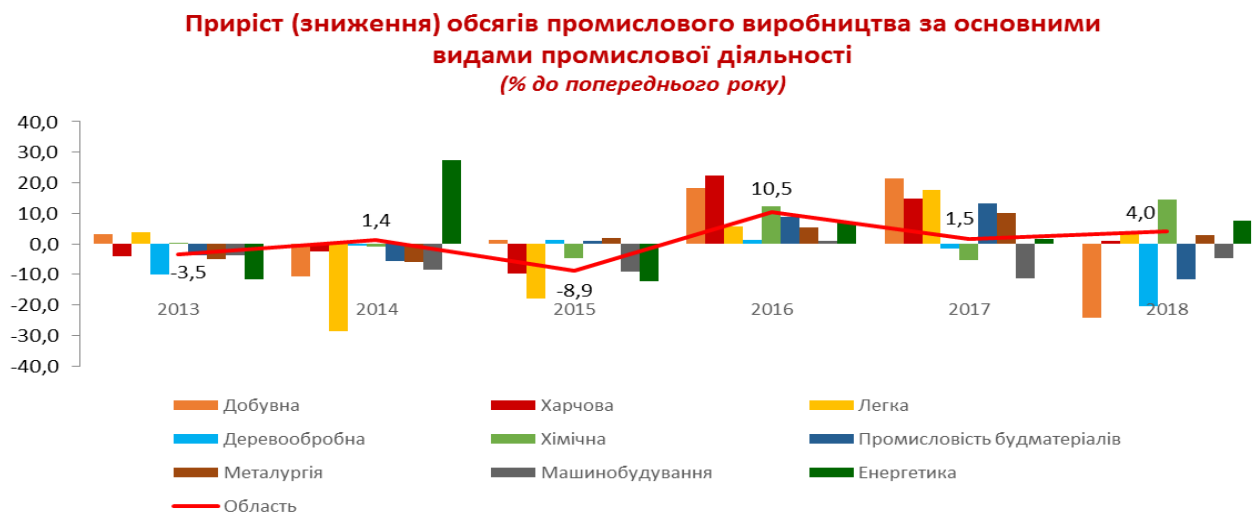
Динаміка показує коливальний характер промислового виробництва в області. Останні три роки (2016-2018 роки) відстежувалося щорічне зростання обсягів промислового виробництва і за підсумками 2018 року область увійшла до п'ятірки лідерів за показником приросту індексу промислової продукції.

Рис. 8.2.1.7

Слід відзначити, що протягом досліджуваного періоду Миколаївщина мала одні з найвищих значень індексів промислового виробництва серед регіонів схожої типології та вищі ніж в середньому по державі.

Рис. 8.2.1.8

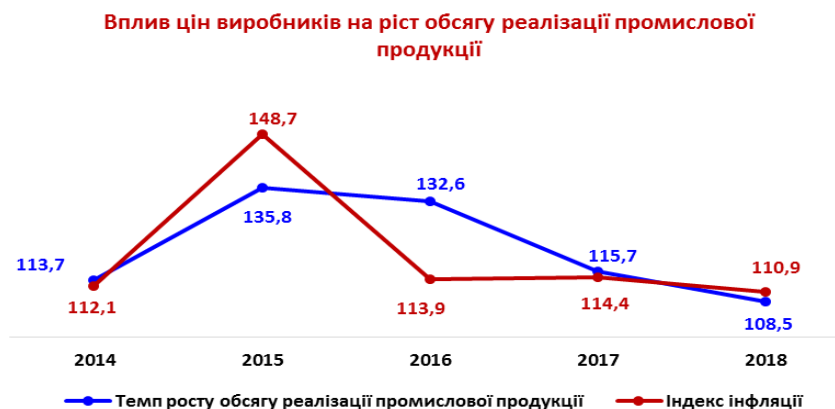
Однак в галузевому розрізі ситуація дещо відрізняється. Протягом 2013-2015 років та 2018 року спад виробництва було зафіксовано за більшістю основних видів промислової діяльності. Найбільш складна ситуація склалася у галузі «Машинобудування», в якій скорочення виробництва спостерігалось протягом усього досліджуваного періоду, за винятком 2016 року. Такий стан справ у галузі викликаний, насамперед тим, що лівова частка машинобудівної продукції поставлялася до Російської Федерації (наприклад, у ДП НВКГ «Зоря»-«Машпроект» до 80% продукції). Починаючи з 2013 року підприємства почали пошук нових ринків збуту продукції, що викликало скорочення виробництва у цей період. Крім того, недостатньо завантажені виробничі потужності суднобудівних підприємств (за винятком суднобудівного заводу ТОВ СП «Нібулон»). Разом з тим, слід відзначити зростання обсягів виробництва протягом майже усього періоду в енергетиці, що відбулося за рахунок активного розвитку альтернативної енергетики. За цей час було введено в дію та розпочато промислове виробництво електроенергії

2 потужними геліоелектростанціями (ТОВ «Нептун Солар» - 2013 року та ТОВ Восход Солар – 2018 року) та вітроелектростанціями (ТОВ «Вітряний парк «Очаківський» і ТОВ «Вітряний парк «Причорноморський»), які практично щороку вводять в дію нові вітроагрегати в південних районах області.

Рис. 8.2.1.9

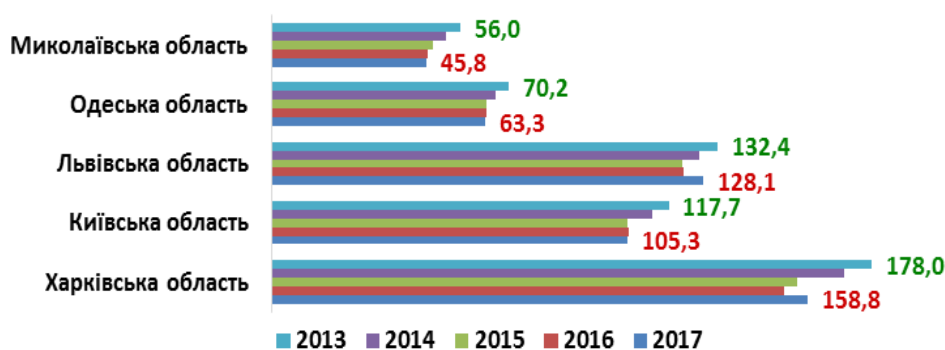
Вплив цін на зростання обсягів промислової продукції, %

Протягом 2014-2018 років відстежувалося щорічне зростання обсягу реалізації промислової продукції. За цей період загальнообласний обсяг реалізації промислової продукції зріс у 2,2 раза, з 25,7 млрд грн до 58,2 млрд грн. Однак, значною мірою такий приріст пояснюється зростанням рівня цін виробників промислової продукції. Тобто в основі зростання виробничої активності промислових підприємств області (у вартісному виразі) упродовж досліджуваного періоду лежала значна інфляційна складова. Більш того, лише 2016 року темп росту обсягу реалізації значно перевищував рівень інфляції, а в решті років – відчутно нижчий.

Рис. 8.2.1.10

Динаміка чисельності зайнятих у промисловості, тис. осіб

Промисловість є найвагомішою сферою економічної діяльності за чисельністю зайнятих, адже промисловою діяльністю займається майже 40% зайнятих працівників в області. Протягом останніх років в області, як і в цілому у державі, відстежувалося скорочення чисельності зайнятих в промисловості, з майже 56 тис. осіб 2013 року до 45,8 тис. осіб 2017 року. Це викликано як

скороченням виробництва в окремих галузях промисловості, так і створенням нових високо-технологічних виробництв, що потребують мінімального втручання людини.

Слід зазначити, що в Миколаївській області найменша, серед областей своєї групи, кількість працівників зайнятих в промисловості. До того ж Миколаївщина єдина серед областей групи, в якій за досліджуваний період жодного разу не було зафіксовано бодай найменшого приросту кількості зайнятих у промисловості.

Рис. 8.2.1.11

Разом з тим, значно зросла продуктивність праці у промисловості області та є найвищою серед регіонів своєї групи, але залишається дещо нижчою ніж в середньому по державі.

Доволі високим є і обсяг реалізації промислової продукції в розрахунку на 1 особу населення, що до того ж демонструє зростання протягом 2013-2018 років з 29,6 тис.грн до 51,2 тис.грн, або на 73,0%.

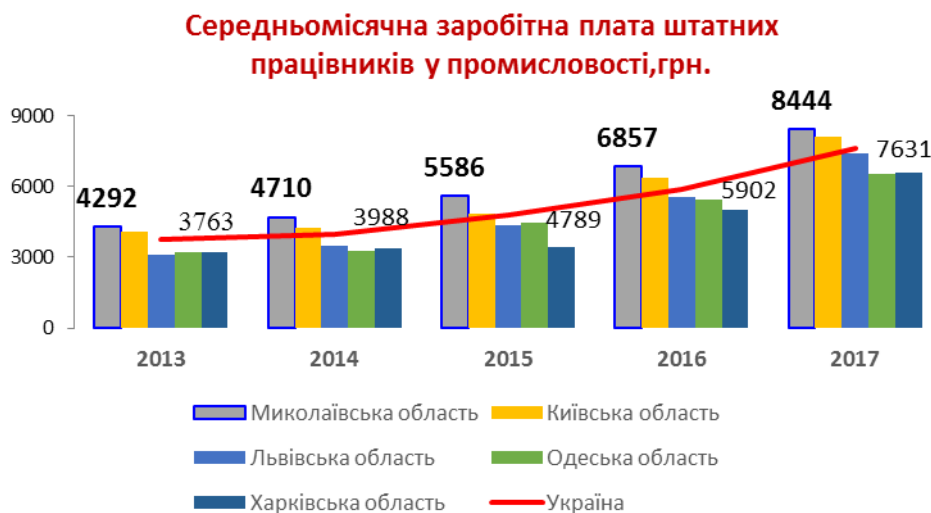
Рис. 8.2.1.12

Міжрегіональні порівняння обсягів реалізованої промислової продукції на 1 особу, грн

Рівень оплати праці в промисловості є одним з найвищих в регіоні. Міжобласний аналіз показав, що за показником середньомісячної заробітної плати в промисловості Миколаївщина стабільно має найвищі показники в групі та значно вищі, ніж в середньому по державі. Більш того за цим показником область входить до групи лідерів, поступаючись лише м. Києву.

Рис. 8.2.1.13

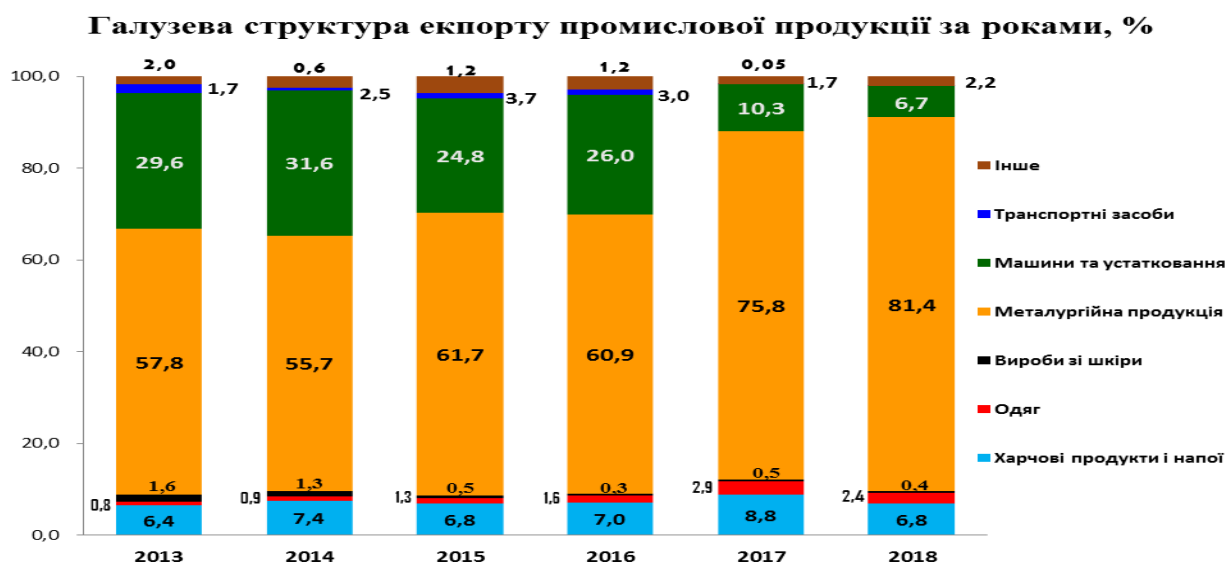
Промисловість області демонструє високий рівень експортної активності. Однак, негативною тенденцією розвитку промисловості області є поступова втрата нею позицій у товарному експорті, протягом досліджуваного періоду обсяг експорту промислової продукції скоротився на 34%, або на 347,2 млн дол США. Слід відзначити, що після стрімкого падіння протягом 2013-2016 років в останні два роки намітилася тенденція до поступового нарощування обсягу експортованої промислової продукції.

Рис.8.2.1.14

Водночас, питома вага промисловості у загальнообласному експорті товарів зменшувалася протягом усього досліджуваного періоду. Якщо 2013 року промислові підприємства забезпечували майже половину загальнообласного експорту, то 2018 року – лише трохи більше третини. Основними експортерами є ТОВ «Миколаївський глиноземний завод» (металургія), ТОВ «Сандора», ФГ «Органік Системс», ПрАТ «Лакталіс Миколаїв», ТДВ «Баштанський сирзавод», ПАТ «Коблево», ПАТ «Первомайський молочноконсервний комбінат» (харчова промисловість), ДП НВКГ «Зоря»-«Машпроект», ПАТ «Завод «Екватор», ПрАТ «Завод «Фрегат» (машинобудування), ТОВ «Возко», ТОВ «В-Центр» (виробництво шкіри та виробів з неї), ПрАТ «Санта Україна», ПП «Вікторія 8» (виробництво одягу) та ін.

Рис. 8.2.1.15

Структура експорту промислової продукції області є нераціональною - відстежується домінування продукції з низькою часткою доданої вартості. Найбільш негативно на загальнообласний показник експорту промислової продукції вплинуло скорочення експорту машинобудівної продукції, частка якої (з урахуванням транспортних засобів) скоротилася майже у 5 разів з понад 30% до близько 7%. Також слід відзначити скорочення експорту виробів зі шкіри, частка яких у структурі експорту промислової продукції зменшилася у 4 рази з 1,6% до 0,4%.

Для поліпшення ситуації в промисловості необхідно інвестування значного обсягу коштів в оновлення виробничих потужностей, насамперед це стосується машинобудівних та суднобудівних підприємств, та створення нових виробництв.

Рис. 8.2.1.16

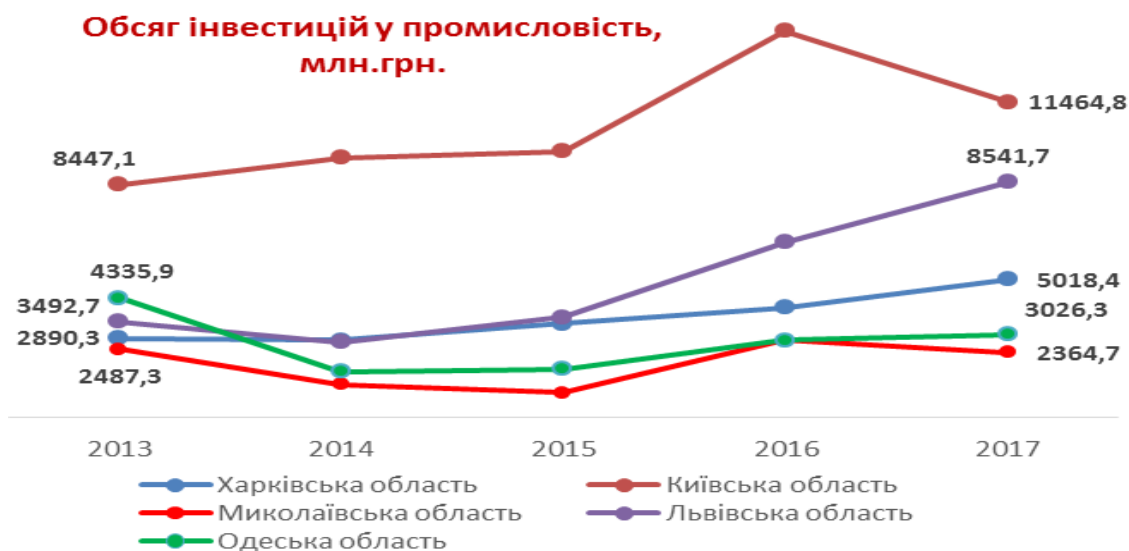
Обсяги капітальних інвестицій у промисловість та їх частка у загальнообласному показнику, млн.грн / %

Однак протягом досліджуваного періоду спостерігається зниження інвестиційної активності у промисловості. Якщо 2013 року у промисловість вкладалась кожна друга гривня капітальних інвестицій області, то 2018 року лише кожна п'ята. Найбільший спад спостерігався 2014-2015 років з 2487,3 млн грн 2013 року до 898,0 млн грн. 2016 року було зафіксовано сплеск інвестиційної активності, коли в промисловість було вкладено 2808,4 млн грн інвестиційних коштів, однак протягом 2017-2018 років знову спостерігається спад.

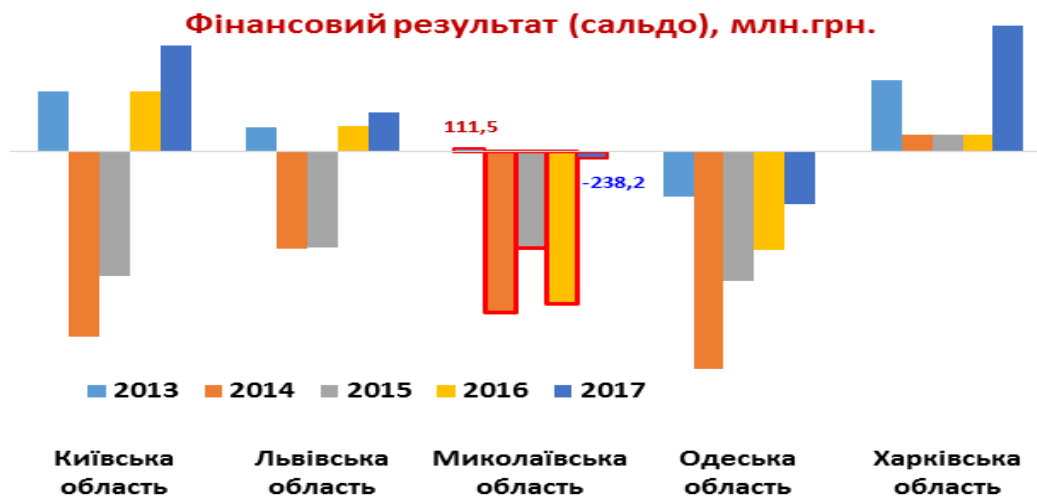
Протягом останніх років в області було введено в дію декілька потужних промислових об'єктів, зокрема: завод по виробництву томатної пасти у м.Снігурівка (ФГ «Органік Системс»), геліоелектростанцію у Березанському районі (ТОВ «Восход Солар»), олійно-екстракційний завод на перевантажувальному терміналі ТОВ СП «Нібулон, низку вітроустановок у Вітовському, Очаківському, Березанському районах. Також проведено модернізацію та реконструкцію виробничих потужностей ВП «Суднобудівно-судноремонтний завод» ТОВ СП «НІБУЛОН», ДП НВКГ «Зоря»-«Машспроєкт» та ін.

Рис. 8.2.1.17

Міжобласні порівняння свідчать про те, що в області найнижчий рівень залучення інвестицій у промисловий комплекс серед регіонів однієї типології, поступаючись навіть Одеській області, яка має приблизно рівний промисловий потенціал.

Рис. 8.2.1.18

Поліпшення інвестиційної активності можливо за рахунок інвестування частини прибутку підприємств. Однак протягом 2014-2017 років у промисловому комплексі області зафіксовано від'ємне сальдо фінансового результату. Слід відмітити, що 2017 року від'ємне значення показника суттєво зменшилося, порівняно з 2016 роком у 23 рази з 5503,2 млн грн до 238,2 млн грн. Міжрегіональний аналіз серед областей однієї типології показує, що за цим показником Миколаївщина випереджає лише Одещину де протягом усього досліджуваного періоду спостерігається від'ємне сальдо фінансового результату підприємств.

Висновки

Промисловий комплекс області володіє потужним потенціалом та є провідною галуззю економіки області, однак поступово зменшує свій вплив на загальнообласні показники:

- у валовій доданій вартості з 25,7% до 20,6%;
- у чисельності зайнятих з 41,5% до 37,9%;
- у обсязі експорту з 47,0% до 31,9%;
- у обсязі капітальних інвестицій з 49,7% до 21,3%.

За промисловим потенціалом Миколаївщина займає лідируючі позиції у регіоні разом з Одеською областю.

У структурі промислового виробництва відбулася трансформація шляхом зменшення частки виробництв з високою часткою доданої вартості (переробна промисловість) до збільшення частки виробництва сировинних видів продукції (енергетика, добувна промисловість).

Починаючи з 2016 року, після спаду протягом 2013-2015 років, пов'язаного з загальними кризовими явищами в економіці держави, в області відстежується поступове нарощування обсягів промислового виробництва.

Але у машинобудуванні зберігається скорочення виробництва, що пов'язано з втратою ринку Російської Федерації, на який поставлялось більшість продукції галузі, та низькою конкурентоспроможністю вітчизняних машинобудівників на світовому ринку.

Обсяг реалізації промислової продукції щороку зростає, однак більшою мірою за рахунок інфляційних процесів в економіці.

Однак, промислове виробництво Миколаївської області, характеризується деформованою структурою. Лише на два види промислової діяльності – виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів та на виробництво і розподіл електроенергії припадає близько 61,5 % реалізованої продукції промисловості регіону. Це робить регіон надзвичайно вразливим стосовно коливань кон'юнктури міжнародних ринків і потребує диверсифікації структури промисловості. Така диференціація повинна в першу чергу передбачати ріст середньо- та високотехнологічних виробництв машинобудування, хімічної та легкої промисловості, промисловості будівельних матеріалів тощо. При цьому ключове значення має розвиток галузей промисловості, що забезпечують розширення внутрішньо регіональних ринків продукції харчової та легкої промисловості, деревообробки тощо.

Продуктивність праці в промисловості є найвищою серед регіонів схожих за типологією, однак залишається нижчою ніж в середньому по державі.

На Миколаївщині найвищий (після м.Києва) серед регіонів України рівень середньої заробітної плати працівників промисловості.

Зважаючи на природно-географічні умови, наявність достатньої сировинної бази та виклики сьогодення, що вимагають поліпшення транспортної інфраструктури регіону, в перспективі вбачається інтенсивний розвиток таких галузей промисловості:

альтернативна енергетика (геліоенергетика на всій території області) та вітроенергетика – в південних районах області (Березанський, Очаківський, Вітовський);

добувна промисловість – в районах області де існують розвідані поклади сировини для будівельних матеріалів (Доманівський, Первомайський, Вознесенський та ін.);

переробка сільськогосподарської продукції – на всій території області, у південній частині додатково переробка продукції виноградарства.

Крім того, враховуючи наявність фактично сформованого унікального суднобудівного кластеру у м. Миколаєві в середньостроковій перспективі, за умови залучення потужних інвестицій як приватних так і державних, ймовірний розвиток малотоннажного суднобудування та судноремонту:

ДП «Миколаївський суднобудівний завод» - військове кораблебудування, перед усім будівництво кораблів класу «корвет» та створення бази для ремонту кораблів для ВМС ЗС України;

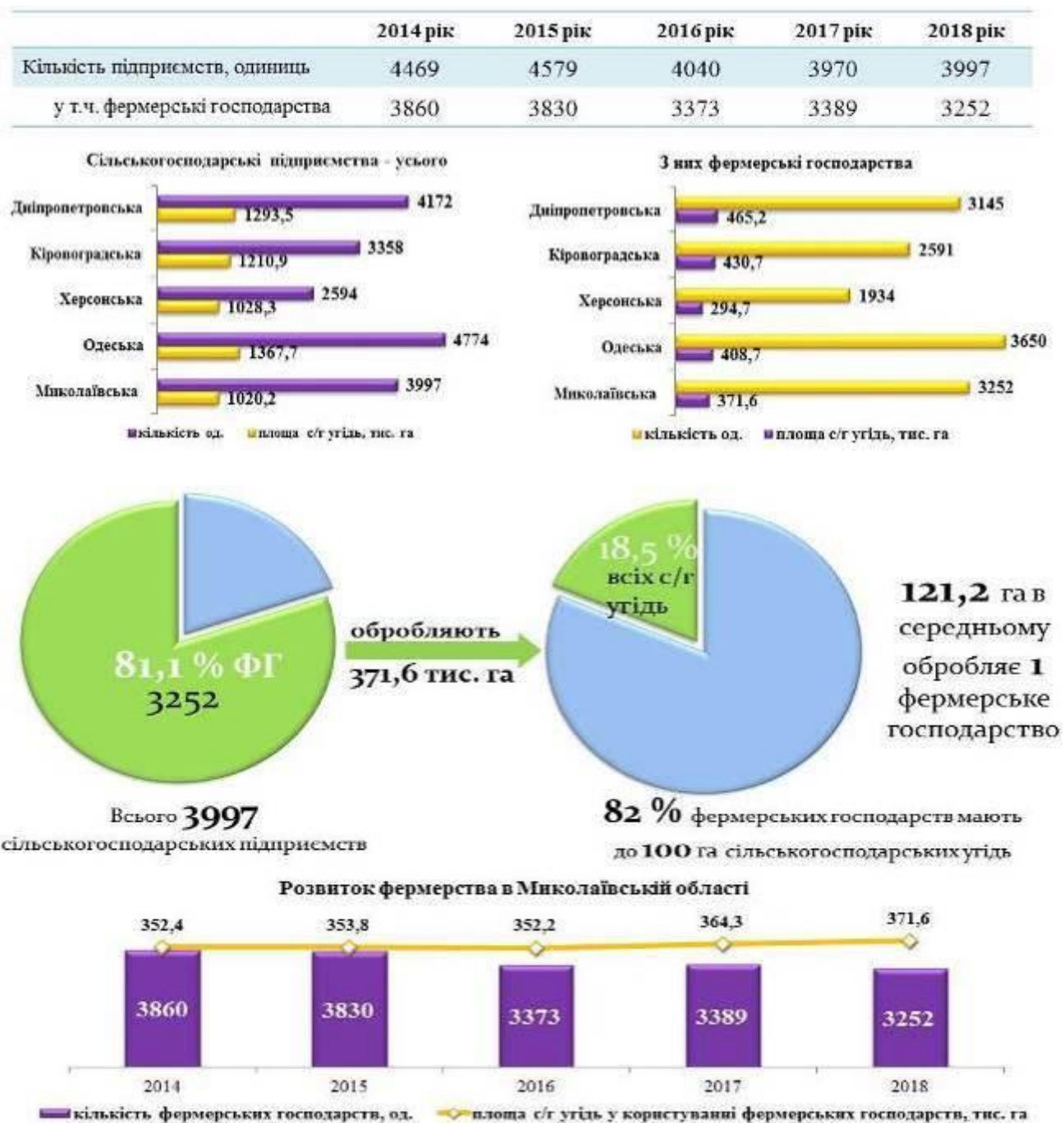
інші підприємства – будівництво та ремонт цивільних суден.

8.2.2. Сільське господарство

В області здійснюють виробництво сільськогосподарської продукції 3997 підприємств різних організаційно – правових форм господарювання, за ними закріплено 1020,2 тис. га сільськогосподарських угідь.

Рис. 8.2.2.13

Левову частку (81,4%) у кількісному складі сільськогосподарських підприємств області займають фермерські господарства – 3252. У їх власності та користуванні знаходиться 371,6 тис. га угідь (8% від загальної площі сільгоспугідь фермерських господарств України).

Рис. 8.2.2.14

У сільських населених пунктах області за станом на 01.01.2019 зареєстровано 79 тис. особистих селянських господарств. Кількість особистих селянських господарств за минулий рік зменшилася на 0,2 тис. і нині обробляється 314,9 тис. га землі, що на 2,5 тис. га більше, ніж 2017 року.

Рис. 8.2.2.15

У 2018 році середньооблікова кількість штатних працівників, зайнятих на підприємствах сільського господарства області, склала 14,0 тис. осіб, що на 5,1%, або на 0,7 тис. осіб менше, ніж у 2017р. У середньообліковій кількості штатних працівників області їх частка становила 7,2% (у 2017р. – 7,4%).

Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників підприємств сільського господарства у 2018 році становила 6251 грн., що на 21,6% більше ніж у 2017р., проте на 23,4% нижче від середнього рівня, який склався в економіці області.

Рис. 8.2.2.16

У 2018 році у розвиток сільського, лісового та рибного господарства спрямовано 2,4 млрд грн. капітальних інвестицій (23,6% від загального обсягу інвестицій), що на 7,7% менше, ніж у попередньому році та водночас у 3,3 раза більше, ніж у 2014р.

У загальнодержавному обсязі інвестицій у аграрну галузь питома вага Миколаївської області становила 3,6%.

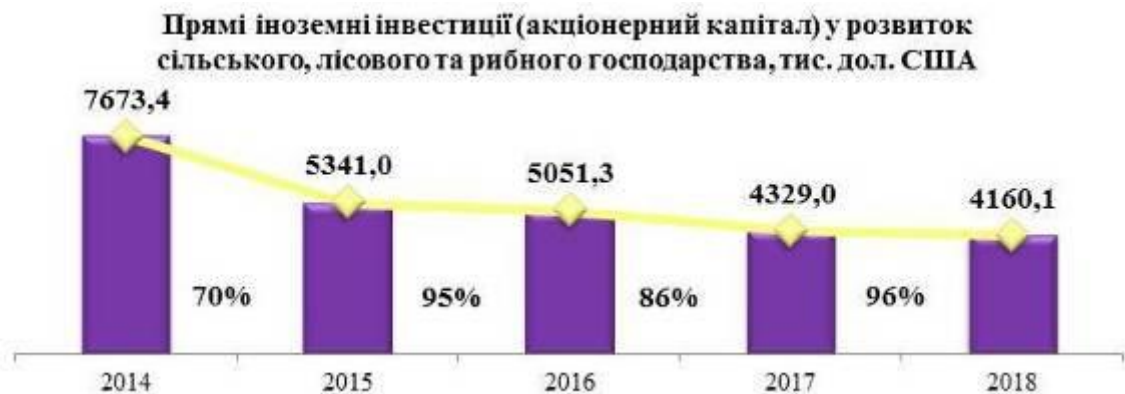
Питома вага регіонів, що межують з областю, у загальному обсязі освоєних інвестицій у сільське, лісове та рибне господарство становила від 4,1% у Херсонській до 5,0% у Дніпропетровській та Одеській областях.

Майже всі вкладення (99,9% загального обсягу) спрямовані на розвиток сільського господарства, мисливства та надання пов'язаних з ними послуг.

Капітальні інвестиції у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів становили 1117,1 млн грн (51,9% у загальному обсязі капітальних інвестицій у промисловість регіону та 3,7% у загальному обсязі капітальних інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів).

За обсягом капітальних інвестицій у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів вклад Миколаївської області вищий, ніж у Херсонській (0,7%), Кіровоградській (1,2%) та Одеській (2,0%) областях.

Рис. 8.2.2.17

З початку минулого року інвестування на підприємствах сільського, лісового та рибного господарства зосереджено 4,3 млн дол. США прямих

іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), або 2,1% загальнообласного обсягу. Обсяг іноземного капіталу, внесеного у підприємства галузі, за станом 31.12.2018 у порівнянні з початком року зменшився на 168,9 тис. дол. США, або на 3,9%.(по області збільшився – на 21,3 млн дол. США, або на 10,3%).

Висновки:

Миколаївська область має всі передумови стати важливим продовольчим центром країни з високоефективним сільським господарством.

Сільське господарство в області є важливою складовою регіональної економіки, забезпечує продовольчу безпеку регіону, його потенціал в останні роки нарощується і створює сприятливі умови для регіонального розвитку та збільшення обсягів експорту сільськогосподарської продукції.

Миколаївщина зі своїми природно-кліматичними умовами сприятливими для ведення сільського господарства, наявністю значної сировинної бази для подальшої переробки та інвестиційним потенціалом може нарощувати сільськогосподарське виробництво, тим самим забезпечувати власну зростаючу потребу в сільськогосподарській продукції.

Орієнтація сільськогосподарських підприємств до вирощування рентабельних зернових культур, а також олійних культур не сприяє збалансованому постачанню на ринок різноманітної продукції харчування. Як наслідок, останнім часом спостерігається недовиробництво окремих малорентабельних або збиткових сільськогосподарських культур, зокрема круп'яних, що призводить до зниження пропозиції їх на ринку та здорожчання товару.

Згортання потенціалу тваринництва, домінування ролі господарств населення у виробництві картоплі, овочів, фруктів, молока, яєць, незначні обсяги переробки сільськогосподарської продукції на підприємствах області і сировинна спрямованість експорту сільськогосподарської продукції, зміна погодно-кліматичних умов створюють перешкоди для регіонального розвитку

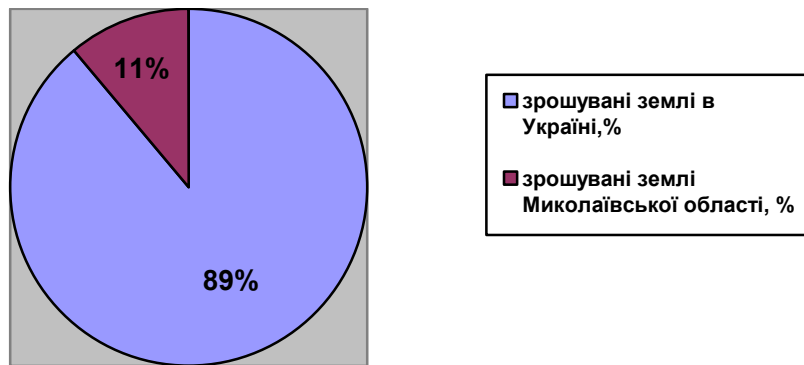
8.2.3. Розвиток та відновлення зрошення

Миколаївська область є територією ризикованого землеробства, що позначається на результатах роботи сільського господарства. У посушливих умовах області виробництво сільськогосподарської продукції значною мірою залежить від вирішення проблеми штучного зрошення сільгоспугідь. У зв'язку з цим, починаючи з 60-х років XX століття, в області було розпочато великомасштабне спорудження меліоративних об'єктів, побудовано зрошувальні системи: Інгулецьку, Південно-Бузьку, Явкинську, Спаську, Білоусівську, які на сьогодні потребують проведення реконструкції та модернізації.

Зрошувані землі Миколаївської області займають 190,3 тис. га, що складає 11% від загальної площі зрошуваних угідь в Україні (1700,7 тис. га) (рис.8.2.3.1.).

Рис 8.2.3.1.

Частка зрошуваних земель Миколаївської області у загальній площі зрошення в Україні

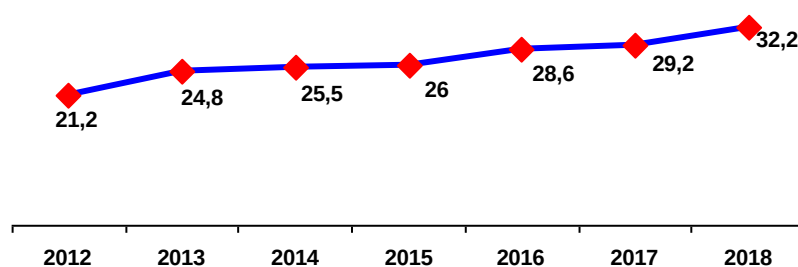
Для забезпечення зрошуваності земель в області налічується 519 км державної міжгосподарської зрошувальної мережі, з них магістральних трубопроводів – 174 км, міжгосподарських каналів (включаючи магістральні) – 345,3 км, колекторно-дренажна мережа протяжністю 413 км, 538 гідротехнічних споруд на міжгосподарській мережі, 109 державних насосних станцій (98 зрошуваних, 7 дренажних та 4 на водопостачання), сумарною продуктивністю 188,8 куб.м/с та сумарною потужністю 146,6 тис. кВт/год. та інші об'єкти. Наявність дощувальних машин становить 223 одиниці (станом на кінець 2018 року).

Однак, на шляху становлення високопродуктивного агропромислового виробництва є постає одна з найголовніших проблем – зношеність зрошувальних систем, яка спричинена недостатністю фінансування заходів по їх реконструкції та модернізації.

Протягом останніх років в області впроваджуються сучасні методи та способи поливу сільгоспкультур, у тому числі краплинного зрошення, площі якого досягли 8,6 тис. га, що становить 27% від загальної политої площі у 2018 році і порівняно з 2003 роком (184 га) зросли у 47 разів. Загалом протягом останніх 7 років спостерігається тенденція до зростання площ поливу зрошуваних угідь та як наслідок зростання виробництва сільськогосподарської продукції. (Рис 8.2.3.2.)

Рис 8.2.3.2.

Динаміка зростання площі поливу в Миколаївській області, тис. га

В цілому частка политих угідь в області за 2018 рік від загальної политої площі по Україні (511 тис. га) становить 6,3%. Порівняно з сусідніми

областями, площа политих земель менша у 9,6 разів порівняно з Херсонською (309 тис. га), на 20% порівняно з Одеською (40,2 тис.га), однак більше на 9,5 % порівняно з Дніпропетровською (29,4тис.га), та в 12 разів більше порівняно з Кіровоградською (2,7 тис. га) областями.

Таб. 8.2.3.1.

Площі поливу по регіонах України, тис. га

Херсонська	Одеська	Миколаївська	Дніпропетровська	Кіровоградська
309,0	40,2	32,2	29,4	2,7

Висновки:

Миколаївська область є територією ризикованого землеробства, тому робота з реконструкції і розвитку зрошувальних систем, яка ведеться в області сприяє зменшенню ризиків втрат врожаю від посух, розширення асортименту вирощуваних культур. Впровадження сучасних методів зрошення призводить до збільшення площ поливу сільгоспкультур та зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції для населення та кормів для тварин.

Зрошення є перспективним напрямом у розвитку сільського господарства, особливо в частині забезпечення збільшення обсягів вирощування рослин.

8.2.4. Будівництво

Будівництво, як галузь матеріального виробництва, призначено для створення основних фондів виробничого і невиробничого призначення та відновлення основних засобів всіх учасників економічної системи. Важлива та важка роль, що відведена будівництву, вимагає якісного його забезпечення всіма необхідними ресурсами: людськими, фінансовими, енергетичними, інформаційними, технологічними.

Від обсягу та ефективності будівництва залежить розвиток усіх галузей матеріального виробництва та перетворень у соціальній сфері.

Впливовими представниками будівельної галузі є акціонерні товариства «Юженергобуд», будівельна компанія «Житлопромбуд-8», товариства з обмеженою відповідальністю «Український будівельник», Вік Технології, «Миколаївоблавтодор», «Альянс», «Юг-Спецгідроенергомонтаж», Південьтрансбуд» та інші.

За останні роки в області прийнято в експлуатацію вагомі для регіону підприємства: фермерське господарство «Органік системс», товариств з обмеженою відповідальністю «Європейська транспортна стивідорна компанія», «Дунайська судноплавна стивідорна компанія», Баловнянська виробнича база», «Зерновий термінал «Ніка –Тера» та інші.

Починаючи з 2015 року індекс будівельної продукції по Миколаївській області зростає, у 2018 році спостерігалось зниження будівельної діяльності.

Індекс будівельної продукції порівняно з відповідним періодом 2017 року становив 86,8 %, що дорівнює 23 місцю по Україні.

По Україні індекс будівельної продукції у 2018 році порівняно з 2017 роком – 104,4%. Найбільший приріст у Вінницькій області - 142,6%, найменший у Кіровоградській області – 83,3%.

Таб 8.2.4.1.

Динаміка індексів будівельної продукції за період 2019-2018 років
(відсотків до попереднього року)

	2014	2015	2016	2017	2018
Будівництво	91,4	122,7	116,9	116,5	86,8
Будівлі	97,2	121,3	101,3	150,8	86,5
житлові	82,6	138,6	79,6	149,3	94,4
нежитлові	101,5	117,1	107,4	151,1	84,9
Інженерні споруди	87,3	123,8	128,8	96,1	87,1

Зниження темпів росту обсягів будівництва в цілому по області 2018 року спричинено насамперед тим, що у 2017 році в області спостерігались високі темпи зростання обсягів виконаних робіт: завершено нове будівництво внутрішньогосподарського комплексу по переробці та збереженню сільськогосподарської продукції «Східний» потужністю 27000 т/рік та завершена реконструкція внутрішньогосподарського тепличного комплексу (ФГ «Органік Системс»), завершено будівництво нежитлового комплексу (фермерське господарство «Софія»), проведена реконструкція виробничих потужностей стивідорними компаніями на території Миколаївського морського порту, на початку року введено в дію перевантажувальний термінал для перевалки зернових та олійних культур і олійноекстракційний завод та вантажний причал № 2 у м. Миколаєві (СП ТОВ «НІБУЛОН») та інші.

Значний вплив на зниження обсягів будівельних робіт по області мало припинення будівельних робіт ВП «Южно-Українська АЕС» НАЕК «Енергоатом» за проектом «Реконструкція системи технічного водопостачання. Робота блоків 1, 3 на Ташлицькому водосховищі та бризкальних басейнах Южно-Української АЕС.

За характером будівництва обсяги робіт розподілились таким чином: роботи з нового будівництва, реконструкції та технічного переоснащення становили 73,9 %, поточний ремонт – 14,4 %, капітальний ремонт – 11,7 %.

Зниження показника відбувається за всіма видами будівельної продукції: у будівництві інженерних споруд - падіння на 12,9 % та у будівництві будівель – падіння на 13,5 %.

Питома вага в загальному обсязі виробленої будівельної продукції така: будівлі – 47% (із них: житлові – 17%, нежитлові – 83%), інженерні споруди – 53%.

Таб 8.2.4.2.

Обсяги виробленої будівельної продукції за видами*тис.грн*

	Будівництво, всього	Будівлі	У тому числі		Інженерні споруди
			житлові	нежитлові	
2014	989390	430467	80155	350312	558923
2015	1558673	663792	138652	525140	894881
2016	1976007	731718	121484	610234	1244289
2017	2622986	1261952	206552	1055400	1361034
2018	2795133	1332875	237309	1095566	1462258

В області триває будівництво житлових будинків.

Таб 8.2.4.3.

Динаміка загальної площі та кількості квартир в прийнятих в експлуатацію житлових будинках

Прийняття в експлуатацію загальної площі, м ²	2014	2015	2016	2017	2018
	105164	168317	106091	73543	51302
Кількість збудованих квартир	731	1044	1087	630	431

Таб 8.2.4.4

Прийняття в експлуатацію об'єктів соціальної сфери

	Дошкільні навчальні заклади, учнівських місць	Загальноосвітні навчальні заклади, учнівських місць	Лікарняні заклади, ліжок	Амбулаторно-поліклінічні заклади, відвідувань за зміну
2015	-	-	-	144
2016	20	-	15	390
2017	-	-	-	70

За рахунок освоєння капітальних інвестицій 2018 року в області завершено роботи та введено в експлуатацію:

у м.Миколаєві:

на території Миколаївського морського порту завершено будівництво комплексу будівель та споруд пункту з перевантаження меляси (I, II черги) - ТОВ «ЕВЕРІ», створено 12 робочих місць;

проведено реконструкцію виробничих потужностей та встановлено дві тупикові підстанції на території філії «Октябрьск» ДП АМПУ;

завершено будівництво комплексу перевантаження та зберігання зернових культур загальною площею 7620,4 м² ТОВ «ВІБО-ТРАНС», створено 12 робочих місць;

реконструйовано приміщення під автостанцію по вул. Малко-Тернівська (Ульянових), 96, створено 15 робочих місць (ТДВ «ОРІОН-АВТО»);

реконструйовано будівлю під розміщення виробництва по виготовленню склоармованих виробів методом пултрузії та лиття (ТОВ «МСП «НІКА-ТЕРА»), створено 35 робочих місць;

у м. Вознесеньск: проведено реконструкцію складів місткістю 98 тис.т. - створено 36 робочих місць;

у м. Первомайськ: завершено нове будівництво градирні потужністю 500 куб.м/год. (ПАТ «Первомайський молочноконсервний комбінат»); побудовано побутові складські будівлі та споруди (ТОВ «Сервіс-Трактор») - створено 52 робочих місця;

у Арбузинському районі: побудовано склад для ведення товарного сільськогосподарського виробництва (ТОВ «ІНТЕКС-АГРО») - створено 5 робочих місць;

у Березанському районі: побудовано електростанцію на джерелах сонячної енергії потужністю 53,4 мВт на території Березанської селищної ради (ТОВ «Восход Солар»);

у Вітовському районі: завершено нове будівництво Лиманської ВЕС загальною потужністю до 9,6 МВт включно (другий та третій пускові комплекси у складі вітроенергетичної установки № 1 потужністю 3,2 МВт, підземної кабельної ліній кожний) - ТОВ «Вітряний парк Причорноморський»;

завершено нове будівництво ділянки безтарного навантаження цукру та фасування в однотонні мішки цукрового заводу ТОВ «Юкрейніан Шугар Компані» в смт Первомайське, створено 9 робочих місць;

будівництво трубопроводів для зрошення площі у 88,8 га на землях Галицинівської сільської ради (ТОВ "Голдкор");

у Врадіївському районі: реконструйовано будівлі під цех розливу питної води (ТОВ «ВЮПВ Врадіївська вода»), створено 8 робочих місць;

у Кривоозерському районі: реконструйовано профілакторій під цех розливу напоїв, побудовано навіс для транспортного засобу та склад для зберігання тари (ТОВ «Кривоозерська харчосмакова фабрика»), створено 24 робочих місця;

у Новобузькому районі: побудовано склади силосного типу (СМВУ 220.11.В12) для зберігання сільськогосподарської продукції. (І черга будівництва), створено 2 робочих місця (ПП «Люкс-Ойл»);

у Новоодеському районі: проведено реконструкцію комплексу сушки, очищення та зберігання зерна - створено 9 робочих місць (ТОВ «Новоодеський елеватор»);

в Очаківському районі: завершено нове будівництво цеху первинної переробки сільгосппродукції з адміністративно-побутовим корпусом в с. Парутине (за межами населеного пункту) ТОВ «Він Агро», створено 10 робочих місць;

проведено технічне переоснащення корпусу енергетичних установок цеху 180 ДП НВКГ «Зоря»-«Машпроект» для проведення випробувань ГТД (32) в с. Чорноморка.

В межах інвестиційного проекту «Відродження водної магістралі Миколаївщини» СП ТОВ «НІБУЛОН» 2018 року продовжувались днопоглиблювальні роботи на річці Південний Буг.

Також в рамках співпраці компанії із Європейським інвестиційним банком, продовжується реалізація другого етапу реконструкції та модернізації суднобудівно-судноремонтного заводу «НІБУЛОН» у м.Миколаєві. Так, у травні 2018 року під час робочої поїздки Президента України до Миколаївської області введено в дію перевантажувальний термінал для перевалки зернових та олійних культур ємністю на 43 тис. т і олійноекстракційний завод обсягом зберігання до 250 тис. т, а також реконструйовано вантажний причал № 2 до 222 м у м. Миколаєві, проведена реконструкція підйомно-спускових колій № 68 та стапельних колій сліпу № 67 та побудовано будівлю управління підйомно-спусковими та стапельними коліями на території заводу.

Побудовано інженерний корпус у складі перевантажувального терміналу для перевалки зернових та олійних культур - створено 20 робочих місць.

Висновки:

Пори всі труднощі, а саме: зниження активності будівельної діяльності що спостерігається останнім часом, область поступово та в межах своїх ресурсів проводить роботи нового будівництва, реконструкції та технічного переоснащення, поточного та капітального ремонту що в свою чергу призводить до розвитку інших галузей економічної системи загалом, що є важливим для досягнення збалансованої рівноваги серед основних сфер господарства, підвищення соціального рівня, розвитку області.

8.2.5. Капітальні інвестиції

У Миколаївській області впродовж 2013 - 2018 років поспіль спостерігалась позитивна, але нестабільна динаміка зростання капітальних інвестицій, її індекси коливались з 67,4 % у 2014 році (по Україні – 75,9%) до 147,6 % у 2016 році (по Україні – 118%). За цим показником Миколаївська область декілька років поспіль займала лідируючі позиції серед регіонів країни, випереджаючи показники регіонів однієї типології (Київську, Харківську, Львівську та Одеську області).

Аналіз структури капітальних інвестицій, залучених у розвиток економіки та на оновлення основних фондів підприємств за рахунок усіх джерел фінансування, свідчить, що основна частина капіталовкладень це власні кошти підприємств і організацій, які становлять у різні роки від 49,2 % до 76,4 % обсягу загальнообласних інвестицій.

Слід зазначити, що у цей період покращилась структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування, зокрема:

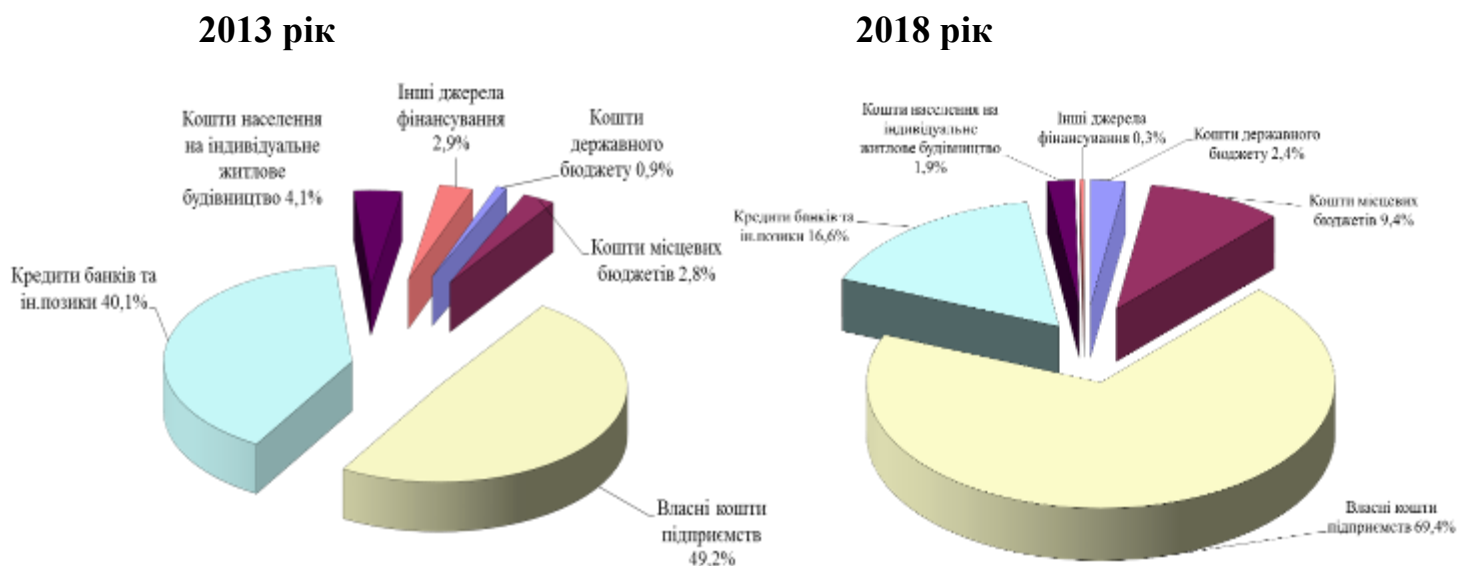
- значно зменшилась питома вага кредитів банків та інших позик, які за останні роки знизились. Зазначене свідчить про суттєве покращення фінансового стану підприємств регіону та їх спроможність вкладати власні кошти у розвиток виробництва;

- завдяки процесам децентралізації відчутно збільшились вкладення місцевих бюджетів у соціально-економічний розвиток територій. У 2018 році громадами освоєно капітальних інвестицій майже в 4 рази більше ніж у 2013 році.

Основним напрямком вкладення коштів населення (від 4,3% до 1,5% у загальній структурі капітальних інвестицій) залишається житлове будівництво.

Рис. 8.2.5.1.

Джерела фінансування капітальних інвестицій в економіку області
(за статистичними даними, відсотків до загального обсягу)

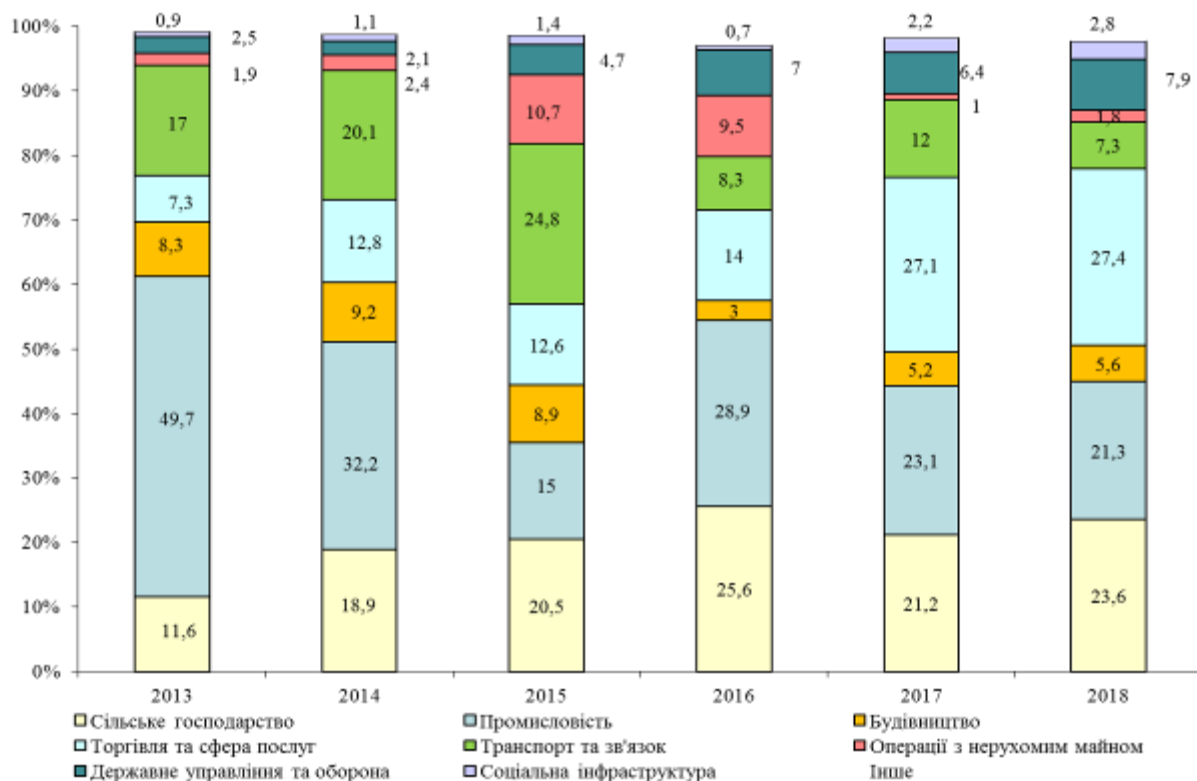

Капітальні інвестиції, що здійснюються в економіку області, мають чітке галузеве забарвлення, співставне із структурою вартості основних засобів.

За видами економічної діяльності їх концентрація спостерігається, в першу чергу, на сфері промисловості, сільського господарства та торгівлі і сфері послуг. В другу - транспорту та зв'язку, будівництві та незначна частка на соціальній сфері.

Рис. 8.2.5.2

Структура капітальних інвестицій за видами економічної діяльності 2013 – 2018 роки, у відсотках до загального обсягу

Аналіз капітальних інвестицій 2013 – 2018 років за видами економічної діяльності свідчить про чітке зростання частки освоєних інвестицій у сільське господарство, частка яких у структурі інвестицій зросла з 9,7 % у 2010 році до 23,6% у 2017 році.

Позитивно вплинуло на зростання цього показника успішна реалізація низки інвестиційних проєктів вітчизняних аграріїв, зокрема: ТОВ СП "Нібулон", ФГ "Органік Системс", СГ ТОВ "Промінь", ТОВ «С Росток», ФГ "Владам", ПСП "Агрофірма "Роднічок", ТОВ "Агро-Торгівельна Фірма "Арго-Діло" та інших підприємств.

Натомість частка освоєних інвестицій у промисловість у структурі загальнообласних капітальних інвестицій зменшилась в два рази: з 49,7 % у 2013 році до 21,3 % у 2018 році.

Значну частку капітальних інвестицій у промисловість складає переробна галузь. Так, 2018 року у порівнянні з 2013 роком її показники зросли в 1,8 рази, що обумовлено придбанням необхідної кількості обладнання для впровадження виробничої діяльності та реалізацією великих інвестиційних проєктів, зокрема: будівництва заводу з виробництва томатної пасти ФГ "Органік Системс", перевантажувальних комплексів ТОВ "Баловнянська виробнича база", ТОВ "ЕВЕРІ", ТОВ "Грінтур-ЕКС", нових виробничих потужностей ПАТ "Коблево", ПП "АП "Благодатненський птахопром", ПАТ «Миколаївський

комбінат хлібопродуктів», ПАТ "Первомайський молочноконсервний комбінат" та ін.

Також за рахунок освоєння капітальних інвестицій в області активно розвиваються промислові підприємства, такі як ВТФ "Велам", ТОВ "Артіль" ТОВ «МСП НІКА-ТЕРА» та альтернативної енергетики – ТОВ "Нептун Солар", ТОВ "Восход Солар".

Слід зазначити, що зростання частки освоєних інвестицій у сільське господарство, при незначному коливанні кількості зайнятих працівників у галузі, спричинило ріст середньомісячної заробітної плати у цій галузі, але залишається значно нижчою порівняно з іншими регіонами та Україною в цілому. Так, 2017 року середньомісячна заробітна плата штатних працівників у сільському господарстві в Миколаївській області становила 5140 грн, тоді як по Україні – 6057 грн.

У промисловості у цей період відбулось, з одного боку: будівництво нових, модернізація і оновлення діючих потужностей, придбання сучасної техніки і застосування новітніх технологій у виробничій сфері, що позитивно вплинуло на обсяги реалізованої продукції – обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) зросли з 22,64 млрд грн у 2013 році до 53,62 млрд грн – 2017 року. А з іншого боку відбулось значне скорочення робочої сили в офіційному секторі економіки області, що суттєво перевищило рівень вибуття робочої сили над рівнем прийому. Так, у 2013 році чисельності працівників становила 6600 осіб, а у 2017 році знизилась до 5051 ос. (або на -23,5%).

Зазначене мало суттєвий вплив на зростання середньомісячної заробітної плати у цій галузі. За цим показником Миколаївська область декілька років поспіль займала лідируючі позиції серед інших регіонів країни. Так, 2017 року середньомісячна заробітна плата у промисловості складала 8444 грн (по Україні – 7631 грн).

Ще однією вагомою складовою структури капітальних інвестицій області є інвестиції в оптову і роздрібну торгівлю та сферу послуг. Зменшення її частки у 2010 – 2013 роках (з 27,7% до 7,7% загального обсягу) було обумовлено кризовими процесами в країні: відсутністю обігових коштів у промислових підприємств, високими кредитними ставками та низькою платоспроможністю населення.

Починаючи з 2014 року інвестиції в оптову і роздрібну торгівлю та сферу послуг мають чітку тенденцію до зростання і вже 2017 року становлять 27,1% загального обсягу інвестицій.

Не зважаючи на те, що кількість зайнятих працівників у цій сфері зростає повільно: 2013 року – 18123 осіб, а 2017 року – 19328 осіб (+1205 ос. або +6,6%), обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) співставні з обсягами реалізації у промисловості.

Так, 2013 року вони становили 28,1 млрд грн, а 2017 року вже – 68,46 млрд грн.

Разом з тим, відмічається коливання частки інвестицій у діяльності транспорту і складському господарстві, а саме: 17% у 2013 р., 20,1% - 2014 р.,

24,8% - 2015 р., 8,3% - 2016 12% - 2017 року. Зазначене обумовлено реалізацією значних інвестиційних проектів у певні роки (ТОВ СП "НІБУЛОН", ФГ "Органік Системс", ТОВ "С- Росток", СТОВ ім. Мічуріна, ТОВ "Термо-буд", ВТФ "Велам", ТОВ "Порт Оил", ТОВ "ЕВЕРІ" та ін.).

Незначне, але зростання відмічається у фінансуванні об'єктів соціальної сфери (закладів освіти, охорони здоров'я та соціальної допомоги та культури і спорту) – з 0,9% (або 45,4 млн грн) у 2013 році до 2,2% (або 245,1 млн грн) - 2017 року.

У розрахунку *на одну особу* постійного населення в області у період 2013 - 2017 років освоєно капітальних інвестицій від 4280,2 грн 2013 року до 8894,1 грн у 2018 році. Слід зазначити, що за цим показником Миколаївська область завжди займає лідируючі позиції серед інших регіонів країни.

Так, 2017 року Миколаївщина була п'ятою серед регіонів країни – 9762,3 грн. (в Україні – 10598 грн). Разом з тим, середньоукраїнський рівень обсягів капітальних інвестицій у розрахунку на одну особу свідчить, що Миколаївська область знаходиться на середньому рівні зазначеного показника разом з Харківською, Запорізькою, Хмельницькою областями.

Рис. 8.2.5.3.

Однак розклад цих інвестицій по містах/районах Миколаївської області є дуже нерівномірний: різниця між крайніми значеннями (у розрахунку на 1 особу) лідерів (Вітовського району та м.Миколаєва) та аутсайдерів (Снігурівського району та м.Очакова) сягає кількох разів.

Така ситуація пояснюється малою щільністю населення і населених пунктів та уповільненим розвитком більшості середніх і малих міст, селищ та сіл, недостатнім рівнем розвитку соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури, що призводить до надмірної концентрації населення і виробництва в обласному центрі та близько розташованих до нього районів.

Разом з тим, недостатньо ефективно використовується морегоподарський та курортно-оздоровчий потенціал загальнодержавного значення, техногенне навантаження на наявні водні ресурси, відмічається низький рівень логістики та дорожньої інфраструктури.

Важливим напрямом активізації інвестиційних потоків в область є розробка, пропагування та реалізація інвестиційних та інвестиційно-інноваційних проектів. Облдержадміністрацією проводиться активна організаційна робота у цьому напрямку, але реалізації численних проектів, навіть попри їх високий очікуваний фінансово-економічний ефект, заважає недосконале та нестабільне фінансове законодавство, яке відлякує потенційних вітчизняних та іноземних інвесторів.

Продовження реформи децентралізації як рушія соціально-економічного зростання регіону, повинно призвести до ефективного використання територій області, забезпечення їх транспортними зв'язками та об'єктами соціально-культурного обслуговування населення, дати змогу забезпечити створення для кожного громадянина (незалежно від місця його проживання) рівних умов доступності до цих об'єктів та ***вирішити нагальні питання у соціальній сфері шляхом залучення коштів державних і місцевих бюджетів, які спрямовуватимуться на вирішення таких питань***, як:

незадовільний та аварійний стан закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення та культури, в першу чергу у сільській місцевості;

загострення ситуації із забезпеченням населення якісною питною водою, насамперед у сільських населених пунктах;

незадовільний технічний стан об'єктів водовідведення, аварійний стан яких потребує послідовного здійснення комплексу заходів для приведення до належного стану;

підтоплення територій населених пунктів області.

Пріоритетними напрямками роботи інвестиційного комплексу у соціальній сфері області залишається завершення будівництва та реконструкції об'єктів соціальної сфери, роботи на яких виконувались за рахунок бюджетних коштів і знаходяться у стані незавершеного будівництва з високим ступенем будівельної готовності, реконструкція та подальший розвиток водопровідно-каналізаційного господарства, у першу чергу – будівництво об'єктів, які сприяють поліпшенню екологічного стану, відновлення роботи закладів освіти, охорони здоров'я та культури у сільських населених пунктах області.

Висновки:

Недостатньо високий рівень розвитку виробничої і невиробничої інфраструктури, зокрема житлово-комунального, готельного, дорожнього, вулично-дорожнього господарства, транспортних та інформаційних комунікацій, стримує економічне зростання регіону.

Значні, але нечисленні реалізовані інвестиційні проекти поки що не в змозі створити критичну інвестиційно-інноваційну масу і відіграти роль

своєрідного мультиплікатора соціально-економічного розвитку території області.

Для забезпечення високих темпів економічного зростання економіки області потрібні значні накопичення основного капіталу завдяки зростанню обсягів інвестицій. У сучасних ринкових умовах гострої конкуренції за нові інвестиції (включаючи іноземний капітал) політика області повинна бути спрямована на забезпечення регіону інструментами державної підтримки, завдяки яким вони зможуть бути конкурентоспроможними на ринку інвестицій.

Безумовне продовження процесів децентралізації надасть можливість більш ефективно залучати кошти державного і місцевих бюджетів у розвиток виробничої і невиробничої інфраструктури, зокрема житлово-комунального, готельного, дорожнього, вулично-дорожнього господарства, транспортних та інформаційних комунікацій.

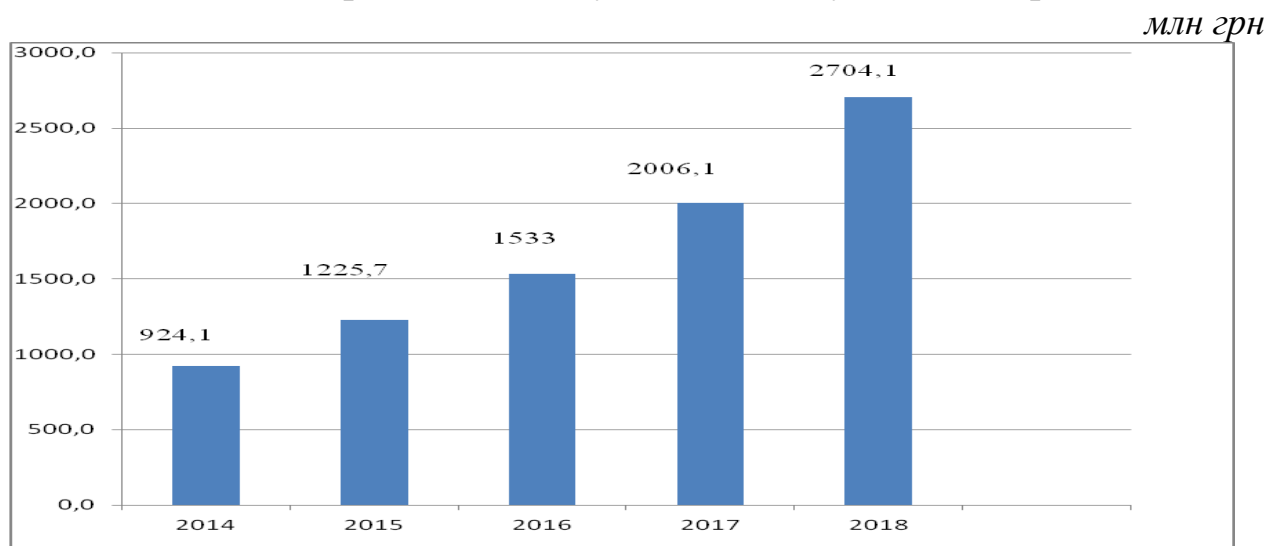
8.2.6 Житлово-комунальне господарство.

В структурі виробничої діяльності житлово-комунального господарства області задіяно 227 підприємств, у тому числі в комунальній теплоенергетиці – 25, в водопровідно-каналізаційному господарстві – 123, у сфері утримання, управління і експлуатації житлового фонду - 40, а також 1557 ОСББ та 56 ЖБК, у сфері поводження з побутовими відходами - 46.

За підсумками 2018 року населенню області реалізовано послуг на 2704,1 млн грн.

Рис. 8.2.6.1

Обсяги реалізації послуг населенню у 2014-2018 роках

За останні роки спостерігається стійке збільшення обсягів реалізації послуг у грошовому виразі і зокрема по відношенню до 2014 року, їх обсяг збільшився майже в три рази.

На динаміку збільшення вартісних показників реалізації послуг ЖКГ впливає загальна цінова політика на енергоресурси, зокрема природний газ і електроенергію, які постійно зростають.

Для підвищення енергоефективності, енергозбереження, зменшення споживання енергоресурсів та зниження собівартості житло-комунальних послуг необхідно забезпечити:

100 % обліку послуг з постачання теплової енергії, постачання гарячої води, централізованого водопостачання, водовідведення та природного газу;

технічне переоснащення енергоємного обладнання підприємств водопровідно-каналізаційного господарства та комунальної теплоенергетики;

зменшення питомої ваги ветхих та аварійних мереж водопостачання, водовідведення, теплопостачання.

Миколаївська область в числі лідерів за кількістю оснащених житлових будівель вузлами комерційного обліку:

питної води – 91,7% і займає перше місце серед областей України. Для порівняння Київська область – 85,3%, Харківська область – 7,6%, Львівська область – 52,8%; Одеська область – 74%;

гарячої води – 89,4 % і займає перше місце серед областей України. Для порівняння Київська область – 73%, Харківська область – 8,8%, Львівська область – 11%;

теплової енергії – 97,9% і займає друге місце серед областей України. Для порівняння Київська область – 84,7%, Харківська область – 88,9%, Одеська область – 85,4%;

На виконання вимог Закону України «Про забезпечення комерційного обліку природного газу» за станом на 01.01.2019 ПАТ «Миколаївгаз» жителям області встановлено безкоштовно 50659 лічильників природного газу в квартирах, де газ використовується для підігріву води та приготування їжі, у тому числі у 2018 році - 5277.

За станом на 01.01.2019 у 90 % житлових будинках по області встановлено побутові лічильники газу (311550 один.), в тому числі в 81,3 % квартир багатопверхових житлових будинків (143118 один.), 97,4 % - в індивідуальних будинках (168432 один.).

Всі підприємства водопровідного та теплового господарства 100% обладнані приладами технологічного обліку відпуску води та теплової енергії.

В області реалізуються проекти розвитку і реконструкції найбільш потужних підприємств комунального господарства області:

"Підвищення енергоефективності в секторі централізованого теплопостачання України" - кредитні ресурси Міжнародного банку реконструкції та розвитку в сумі 21,77 млн дол. США (орієнтовно 610 млн грн), за рахунок яких здійснюється модернізація потужностей комунальної теплоенергетики ОКП «Миколаївоблтеплоенерго».

За період з 2016-2019 роки на реалізацію проекту спрямовано 131,04 млн грн, в тому числі у 2019 році станом на 01.06.2019 40,6 млн грн.

За рахунок зазначених коштів виготовлено проектно-кошторисну документацію, здійснено реконструкцію зовнішньої ізоляції 25,6 км теплових мереж, будівництво 16 ділянок теплових мереж, модернізацію 4-х центральних теплових пунктів та заходи з встановлення 103 індивідуальних теплових пунктів.

"Розвиток системи водопостачання та водовідведення в місті Миколаїв" – кредитні ресурси Європейського Інвестиційного Банку в сумі 15,54 млн євро, за рахунок яких здійснюються заходи з оновлення і технічного переоснащення основних фондів МКП "Миколаївводоканал".

За період 2015-2019 років реалізації проекту спрямовано 113, 2 млн грн, в тому числі у 2019 році станом на 01.06.2019– 8,3 млн грн.

За рахунок цих коштів здійснено реконструкцію міських очисних споруд каналізації, розпочаті роботи з реконструкції головних колекторів каналізації міста Миколаєва.

Для забезпечення сталого функціонування і поліпшення технічного стану об'єктів житлово-комунального господарства, вирішення соціальних і економічних проблем сукупні щорічні видатки місцевих бюджетів, державного бюджету, міжнародної фінансової допомоги сягають 0,8 – 0,9 млрд грн.

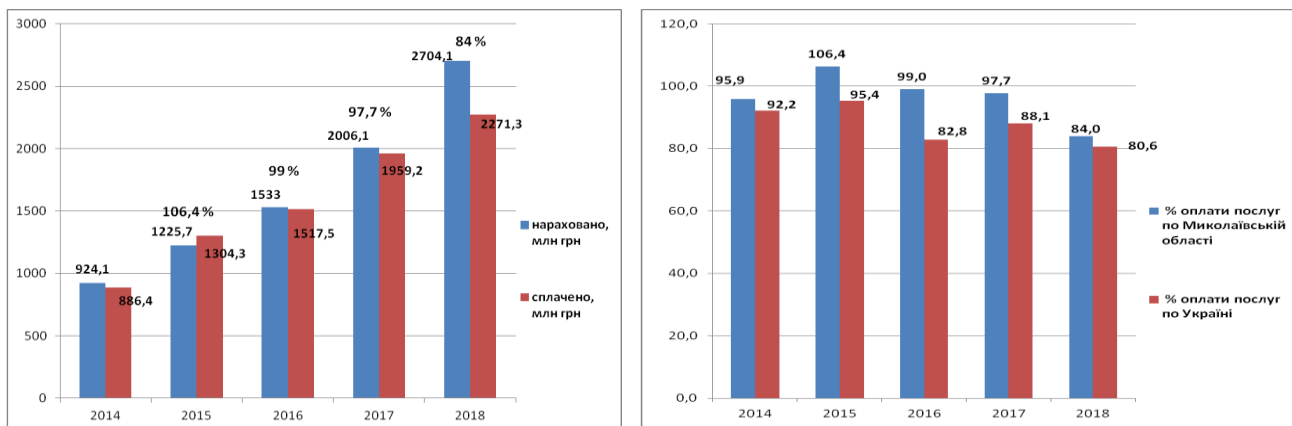
Процеси децентралізації, які дозволили суттєво збільшити дохідні частини бюджетів органів місцевого самоврядування, створили умови по збільшенню в рази обсягів фінансування галузі і зокрема видатки місцевих бюджетів на галузь житлово-комунального господарства становили в 2017 р. - 777 млн грн, а в 2018 р. – 784 млн грн.

В той же час в галузі спостерігається постійна динаміка зростання дебіторської і кредиторської заборгованостей, в структурі якої основну частину займає заборгованість населення за спожиті послуги та заборгованість підприємств галузі за спожиті енергоносії, при невідшкодованій різниці в тарифах, сума якої сягає 0,5 млрд грн.

Аналіз розрахунків населення за житлово-комунальні послуги свідчить про загальну позитивну динаміку оплати послуг населенням.

Рис. 8.2.6.2.

Розрахунки за житлово-комунальні послуги у 2014-2018 роках

Водночас збільшення вартості енергоносіїв та відповідно тарифів на житлово-комунальні послуги не дозволило забезпечити стовідсоткові розрахунки населення за підсумками 2016-2018 років, що обумовило зростання заборгованості за житлово-комунальні послуги на початок 2019 року до 932,1 млн грн та на початок травня 2019 року до 998,7 млн грн.

Основними факторами, які ускладнюють фінансовий стан підприємств житлово-комунального господарства є наявність певних проблемних питань щодо можливості своєчасного встановлення самоокупних тарифів, лібералізація відносин між споживачами і виконавцями послуг в частині своєчасної оплати послуг, велика залежність від коливання цін і тарифів на ринку електроенергії та природного газу.

Основна питома вага у структурі кредиторської заборгованості підприємств житлово-комунального господарства відноситься до заборгованості за спожитий природний газ.

Зокрема, за даними НАК «Нафтогаз України» на початок червня 2019 року загальна заборгованість теплопостачальних підприємств області за спожитий природний газ становить 368,5 млн грн, в тому числі за 2019 рік – 154,9 млн грн.

У структурі загальної заборгованості підприємств комунальної теплоенергетики України, сума якої перевищує 36,0 млрд грн, питома вага заборгованості підприємств Миколаївської області становить 1 % і по суті є одним з найменших показників в Україні.

Для порівняння заборгованість по підприємствах Одеської області становить 1589,0 млн грн, Херсонської – 386,0 млн грн, Харківської – 4270,0 млн грн, Дніпропетровської – 6815,0 млн гривень.

Ціни і тарифи

На сьогоднішній день повноваження щодо встановлення тарифів на комунальні послуги (зокрема, на постачання теплової енергії, постачання гарячої води, централізоване водопостачання, централізоване водовідведення, поводження з побутовими відходами) розподілені між Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) та органами місцевого самоврядування.

НКРЕКП встановлює тарифи на комунальні послуги: МКП «Миколаївводоканал», ПрАТ «Миколаївська ТЕЦ», ОКП «Миколаївоблтеплоенерго», ВП Южноукраїнська АЕС ДП «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом».

У свою чергу для решти суб'єктів господарювання, які не є ліцензіатами НКРЕКП, встановлення тарифів на комунальні послуги здійснюється органами місцевого самоврядування: для 22 суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність у сфері теплопостачання по області, 122 суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність у сфері централізованого водопостачання та водовідведення, 42 суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність у сфері поводження з побутовими відходами.

Механізм встановлення тарифів на комунальні послуги, визначений постановою Кабінету Міністрів України від 01.06.2011 № 869 «Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на комунальні послуги» та постанови Кабінету Міністрів України від 26.07.2006 № 1010 «Про затвердження Порядку формування тарифів на послуги з поводження з побутовими відходами» (із змінами та доповненнями).

Процес формування тарифів на комунальні послуги значною мірою залежить від місцевих особливостей виробництва та надання цих послуг.

Специфіка господарської діяльності підприємств, що забезпечують комунальними послугами споживачів різних міст та районів області, зумовлюється різними чинниками, які об'єктивно впливають на рівень тарифів та фінансові результати діяльності цих підприємств.

Так нерівновіддаленність від джерел водопостачання, отримання води з артезіанських свердловин чи з відкритих водойм, розгалуженість комунікацій, стан основних фондів, кількість споживачів послуг і обсяги їх реалізації та багато інших показників впливають на обсяг витрат виробників комунальних послуг та розмір тарифів на ці послуги. Тому тарифи на комунальні послуги та послуги з поводження з побутовими відходами по кожному підприємству різні і залежать від економічно - обґрунтованих витрат на виробництво конкретної послуги.

Так, в структурі тарифів на послугу з централізованого опалення основна питома вага припадає на паливну складову - природний газ - 85,14 %, на електроенергію - 3,98 %, на заробітну плату - 9,92 %, в тарифах на послугу з централізованого водопостачання та водовідведення питома вага енергоносіїв в структурі тарифів - електроенергія складає 31,0 %, заробітна плата – 45,2 %, в тарифах на послуги з поводження з побутовими відходами – ППМ займають - 37,39 %, заробітна плата – 20,0 %.

За даними Держенергоефективності середньозважений тариф на теплову енергію по області становить для потреб населення – 1456,71 грн/Гкал , для потреб установ та організацій, що фінансуються з державного чи місцевого бюджету – 1313,93 і є одними з найменших в Україні.

Для порівняння середньозважений тариф по Херсонській області становить відповідно 1688,81 грн/Гкал та 1604,86 грн/Гкал, Харківській області – 1417,33 грн/Гкал та 1766,18 грн/Гкал.

По найбільш потужних теплопостальних підприємствах області, яким тарифи встановлюються НКРЕКП, діючі тарифи на теплову енергію затверджені в розмірах:

для ОКП «Миколаївоблтеплоенерго» постанова НКРЕКП від 10.12.2018 № 1759 для населення - 1482,5 грн/Гкал, для бюджетних установ – 1551,07 грн/Гкал, для комерційних споживачів - 1476,92 грн/Гкал;

для ПрАТ «Миколаївська ТЕЦ» постанова НКРЕКП від 10.12.2018 № 1722, для населення – 1502,6 грн/Гкал, для бюджетних установ – 1526,87 грн/Гкал, для комерційних споживачів - 1526,6 грн/Гкал. В діючих тарифах враховано вартість природного газу однакову для всіх споживачів в розмірі 6968,21 грн/за 1000 куб м (без ПДВ).

Найнижчий тариф на теплову енергію затверджено для КП «ТВКГ» м. Южноукраїнськ виконкомом Южноукраїнської міської ради від 17.04.2018 № 93 в розмірі 242,34 грн/Гкал для населення, для бюджетних установ і інших споживачів – 246,28 грн/Гкал, виробництво послуг централізованого тепловодопостачання та водовідведення здійснює ВП "Южноукраїнська АЕС "ДП НАК "Енергоатом".

Таб 8.2.6.1.

Порівняльні тарифи на теплову енергію для потреб населення

Найменування суб'єкта господарювання	Дата та номер постанов, якими встановлені тарифи	Чинні тарифи, грн/Гкал
ТОВ "Рівнетеплоенерго" м. Рівне	Постанова НКРЕКП від 11.12.2018 № 1805	1795,53
ПАТ "Облтеплокомуненерго" м. Чернігів	Постанова НКРЕКП від 10.12.2018 № 1766	1737,61
ТОВ "Сумитеплоенерго" м. Суми	Постанова НКРЕКП від 10.12.2018 № 1772	1559,67
КП "Харківські теплові мережі" м. Харків	Постанова НКРЕКП від 10.12.2018 № 1776	1539,50
ПрАТ "Миколаївська теплоцентраль" м. Миколаїв	Постанова НКРЕКП від 10.12.2018 № 1762	1502,60
ОКП "Миколаївоблтеплоенерго" м. Миколаїв	Постанова НКРЕКП від 10.12.2018 № 1759	1482,50
Концерн "Міські теплові мережі" м. Запоріжжя	Постанова НКРЕКП від 10.12.2018 № 1763	1481,07
ЛМКП "Львівтеплоенерго" м. Львів	Постанова НКРЕКП від 10.12.2018 № 1755	1468,11
ТОВ «Теплокомуненерго Маяк ЛТД», м.Херсон	Постанова НКРЕКП від 26.04.2019 № 631	1363,21
ТОВ "Єврореконструкція" м. Київ	Постанова НКРЕКП від 11.12.2018 № 1823	1341,53

Тарифи на послуги централізованого водопостачання і водовідведення для населення мають суттєве коливання:

від найменшого – на послуги з централізованого водопостачання: в сільських населених пунктах Баратівської сільради та Афанасіївської сільради Снігурівського району – 5,0 грн/м³ і 5,5 грн/м³ відповідно, в сільських населених пунктах Березанського району: Комісарівське ГКП, КП «Дмитрівка» – 5,45 грн/м³; на послуги з централізованого водовідведення : в Краснянському ЖКП Березанського району – 2,0 грн/м³, в м. Новий Буг КП «Комунальник» - 2,66 грн/м³, в Ольшанській ОТГ (КП «Ольшанське») Миколаївського району – 2,81 грн/м³.

до найбільшого - на послуги з централізованого водопостачання в с. Новофедорівка Казанківського району - 31,14 грн/м³, м. Новий Буг (КП «Водопровідні мережі») – 29,76 грн/м³, в м. Баштанка (Баштанська ОТГ) КП «Баштанський водоканал» - 29,70 грн/м³, в Казанківській ОТГ ФОП Семенов, ФОП Кічула – 27,0 грн/м³, КП Очаківської міської ради «Очаків-Сервіс» - 22,58 грн/м³; на послуги з централізованого водовідведення : м.Вознесеньк (КП «Водопостачання м.Вознесеньк», ТОВ «Біологічні очисні споруди» - 33,82 грн/м³, КП «Снігурівський комунальник» - 28,46 грн/м³, в

Арбузинській ОТГ (Арбузинський ККП) – 27,39 грн/м³, КП Очаківської міської ради «Очаків-Сервіс» - 25,3 грн/м³.

Таб 8.2.6.2.

Дані про тарифи на послуги водопостачання та водовідведення встановлені органами місцевого самоврядування станом на 01.05.2019 по містах обласного та районного значення для населення Миколаївської області

Населений пункт Назва підприємства	Дата та номер рішення уповноваженого органу	на 1 м куб води	на 1 м куб стоків	вартість 1 м куб разом
МКП "Миколаївводоканал" м. Миколаїв	Постанова НКРЕКП від 26.02.2019 № 266	11,352	9,120	20,472
м. Вознесенськ КП "Водопостачання м. Вознесенськ", ТОВ "Біологічні очисні споруди"	Рішення виконавчого комітету Вознесенської міської ради від 08.02.2019 № 60	16,8	33,82	50,62
м.Очаків Очаківської міської ради "Очаків- Сервіс"	Рішення виконкому Очаківської міської ради від 18.09.2018 № 126	22,58	25,30	47,88
м. Снігурівка КП "Снігурівський комунальник"	Рішення Снігурівської міськради від 22.02.2017 № 12	16,88	28,46	45,34
м. Баштанка КП "Баштанський водоканал"	Рішення виконкому Баштанської міськради від 07.03.2019 № 49	29,70	9,98	39,68
м.Южноукраїнськ , КП ТВКГ м. Южноукраїнськ	Рішення виконавчого комітету Южноукраїнської міської ради від 17.04.2018 № 92	15,20	17,62	32,82
м. Новий Буг КП "Водопровідні мережі", КП "Комунальник"	Рішення виконкому Новобузьської райради від 25.01.2019 № 578	29,76	2,66	32,42
м. Первомайськ КП "Первомайський міський водоканал"	Рішення виконкому Первомайської міської ради від 11.06.2018 № 304	17,22	15,13	32,35
м. Нова Одеса "Новоодеський міський водоканал"	Рішення Новоодеської міської ради від 14.12.2018 № 112	15,0	7,91	22,91

Таб 8.2.6.3.

**Дані про тарифи на послуги водопостачання та водовідведення
встановлені НКРЕКП по містам інших областей України**

Населений пункт Назва підприємства	Дата та номер рішення уповноваженого органу	на 1 м куб води	на 1 м куб стоків	вартість 1 м куб разом
ТОВ "Інфокс" м. Одеса, Одеська область	Постанова НКРЕКП від 23.10.2018 № 1250	11,82	10,13	21,948
ПАТ "АК "Київводоканал" м. Київ	Постанова НКРЕКП від 25.01.2019 № 58	10,812	9,56	20,376
МКП "Миколаївводоканал" м. Миколаїв	Постанова НКРЕКП від 26.02.2019 № 266	11,352	9,120	20,472
МКП "ВУВКГ міста Херсона", Херсонська область	Постанова НКРЕКП від 28.05.2019 № 804	9,288	9,468	18,756
КП "Харківводоканал" м. Харків, Харківська область	Постанова НКРЕКП від 09.04.2019 № 521	12,252	6,264	18,516
КП "Кременчукводоканал" м. Полтава, Полтавська область	Постанова НКРЕКП від 26.02.2019 № 266	8,64	9,756	18,396
КП "Вінницяоблводоканал" м. Вінниця, Вінницька область	Постанова НКРЕКП від 26.02.2019 № 266	9,384	5,70	15,084
КП "Водоканал" м. Запоріжжя, Запоріжська область	Постанова НКРЕКП від 04.09.2018 № 957	9,18	5,62	14,796
КП "Дніпроводоканал" м. Дніпро, Дніпропетровська область	Постанова НКРЕКП від 04.09.2018 № 957	8,868	5,83	14,70
МКП "Львівводоканал" м. Львів, Львівська область	Постанова НКРЕКП від 26.02.2019 № 266	9,53	5,076	14,604

Таб 8.2.6.4.

Дані про тарифи на послуги водопостачання та водовідведення по інших містах України

Населений пункт Назва підприємства	Дата та номер рішення уповноваженого органу	на 1 м куб води	на 1 м куб стоків	вартість 1 м куб разом
Первомайський КВУ ВКГ м. Первомайськ, Харківська область	Рішення виконкому Первомайської міської ради від 17.08.2010 № 137	16,61	26,11	42,72
КП "Боярка-Водоканал" м. Боярка, Київська область	Рішення виконкому Боярської міської ради від 16.05.2019 № 25/4	20,41	20,05	40,46
КП "ВодГео" м. Сміла, Черкаська область	Рішення виконкому Смілянської міської ради від 22.11.2018 № 413	15,84	15,82	31,668
КП "Міський водоканал" м. Новокаховка, Херсонської області	Рішення виконкому Новокаховської міської ради від 28.05.2019 № 159	11,38	17,34	28,72
КП «Чорноморськводоканал» м.Чорноморськ, Одеської області	Рішення виконкому Чорноморської міської ради від 14.01.2019 № 1	16,2	11,8	28,0

Таб 8.2.6.5.

Дані про тарифи на послуги водопостачання та водовідведення встановлені органами місцевого самоврядування станом на 01.05.2019 по сільських населених пунктах Миколаївської області

Населений пункт Назва підприємства	Дата та номер рішення уповноваженого органу	на 1 м куб води	на 1 м куб стоків	вартість 1 м куб разом
Баштанська ОТГ (с.Плющівка, Шевченко, Зелений Яр, Трудове, Явкіне, Новоіванівка, Київське,Новосергіївка Старосолдатське, Новогеоргіївка, Піски, Христофорівка) - КП "Міськводоканал"	Рішення виконкому Баштанської міськради від 07.03.19 № 49	29,70	9,98	39,68
Казанківський район, с. Новофедорівка, Новофедорівська сільрада - НГДВ	Рішення виконкому Новофедорівської сільради від 11.02.19 №6	31,14	-	31,14

Населений пункт Назва підприємства	Дата та номер рішення уповноваженого органу	на 1 м куб води	на 1 м куб стоків	вартість 1 м куб разом
Арбузинський район, Арбузинське ОТГ (смт Арбузинка) - Арбузинський ККП	Рішення виконкому Арбузинської сел. ради від 02.03.17 №37	-	27,39	27,39
Казанківський район, Казанківська ОТГ (смт Казанка) -ФОП Семенов	Рішення виконкому Казанківської селищної ради від 28.03.2017 № 176/12	27,00	-	27,00
Казанківський район, Казанківська ОТГ (с. Михайлівка) - ФОП "Кічула "	Рішення виконкому Михайлівської сільради від 15.05.2017 № 90/14	27,00	-	27,00
Кривоозерський район, смт Криве Озеро - КП "Злагода "	Рішення виконкому Кривоозерської сел. ради від 27.12.18 №63	-	24,00	24,00
Веселинівський район, Веселинівська ОТГ (смт Веселинове) - КП "Веселинівський Водоканал"	Рішення виконкому Веселинівської селищної ради від 20.08.18 № 129	22,00	-	22,00
Миколаївський район, Ольшанська ОТГ (смт Ольшанське, с.Сапетня, Тернувате, Ясна Зоря) - КП "Ольшанське"	Рішення виконкому Ольшанської селищної ради від 29.01.19 № 3	15,92	2,81	18,73
Вітовський район, смт Первомайське - ЖКП "Світанок"	Рішення виконкому Первомайської селищної ради від 20.07.18 № 35	8,86	6,80	15,66
Вітовський район, с.Мішково- Погорілове - КП Добробут	Рішення виконкому М.Погорілівської сільради від 28.07.17 №22 та від 12.02.15 №9	8,60	6,50	15,10
Миколаївський район, с.Крива Балка, Подимове (Кривобалківської с/р) - ПЖПП "Мрія"	Рішення виконкому Кривобалківської сільради від 20.12.18 № 8 та від 19.04.20107 № 3	10,00	5,00	15,00
Березанський район, с. Красне - Краснянське ЖКП	Рішення виконкому Краснянської сільради від 10.04.18 №1 5	12,74	2,0	14,74
Казанківський район, Володимирівська ОТГ (с.Олександрівка) -	Рішення виконкому Олександрівської сільради від 28.11.2012 № 14/3	7,40	-	7,40

Населений пункт Назва підприємства	Дата та номер рішення уповноваженого органу	на 1 м куб води	на 1 м куб стоків	вартість 1 м куб разом
ФОП Кічула				
Снігурівський район, с.Любомирівка , Знам'я, Тернові Поди - Любомирівська (Краснознам'янська сільрада)	Рішення виконкому Краснознам'янської сільради від 03.02.16 № 6	5,7	-	5,70
Снігурівський район, с.Юріївка - Афанасіївська сільрада	Рішення виконкому Афанасіївської с/р від 01.11.12 № 23	5,5	-	5,50
Березанський район, с.Комісарівка - Комісарівське ГКП	Рішення виконкому Комісарівської сільради від 09.08.11 №2	5,45	-	5,45
Снігурівський район, с.Баратівка, Новософіївка, Романо Булгакове, Червоний Промінь - Баратівська сільрада	Рішення виконкому Баратівської с/р від 01.08.12 №8	5,00	-	5,00

Таб 8.2.6.6.

**Тарифи на поводження з ТПВ по Миколаївській області
за станом на 01.06.2019**

Адміністративно-територіальна одиниця	Середній затверджений тариф на поводження з ТПВ, грн./ куб. м					
	Населення		Бюджетні організації		Інші	
	Всього	Захоронення	Всього	Захоронення	Всього	Захоронення
м. Миколаїв (середні тарифи): КП "Миколаїв- комунтранс", КП "Обрій-ДКП", КП "Валан"	82,46	8,53	89,77	9,34	123,07	12,19
м. Очаків КП "Очаків-Сервіс"	146,31	36,98	160,25	40,50	195,09	49,31
м. Первомайськ КП "Комунсервіс"	20,6	3,36	169,18	27,58	217,92	35,52
м. Южноукраїнськ КП "Служба комунального господарства"	62,04	11,96	62,04	11,96	62,04	11,96
м. Новий Буг КП "Комунальник"	15,0	-	160,00 (контейнер)	-	160,00 (контейнер)	-

Висновки

Сфера ЖКГ є одним з головних індикаторів зручності проживання населення на певній території.

Однак, результати досліджень розвитку житлово-комунального господарства дають підставу вважати, що не дивлячись на зусилля влади всі види діяльності житлово-комунального господарства потребують значних змін та перетворень для забезпечення ефективних умов роботи усієї сфери, що забезпечить якісне обслуговування споживачів.

Додають ускладнень високий рівень зношеності мереж, використання фізично і морально застарілого обладнання, що негативно впливає на собівартість та фінансові результати роботи підприємств. Найбільші розміри втрат допускають підприємства водопостачання та водовідведення. Також низькі доходи населення не дають можливість платити ринкову ціну за послуги, надані житлово-комунальними господарствами.

Владою в області забезпечено дотримання вимог чинного законодавства, що регулює питання встановлення тарифів на житлово-комунальні послуги, не допущено їх різкого зростання, забезпечено при встановленні економічно-обґрунтованих тарифів баланс суспільних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів послуг, на постійній основі здійснюється контроль за кількістю та якістю послуг, що надаються населенню.

9. СТАН СФЕРИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ІННОВАЦІЙ

9.1. Дослідження, Технології, Інновації

У сучасному світі рівень інноваційного розвитку є не тільки одним із найважливіших показників, але й основним ресурсом економічного зростання і геополітичної стійкості країни, що визначає її місце у світовій економіці.

Сучасний розвиток економіки потребує використання нових наукових знань та інновацій. Наукова та науково-технічна діяльність віддзеркалює загальний стан економіки.

Важливою особливістю наукової діяльності на Миколаївщині є її великі територіальні диспропорції. Практично усі науково-дослідні та проектно-конструкторські установи розміщені у м. Миколаєві.

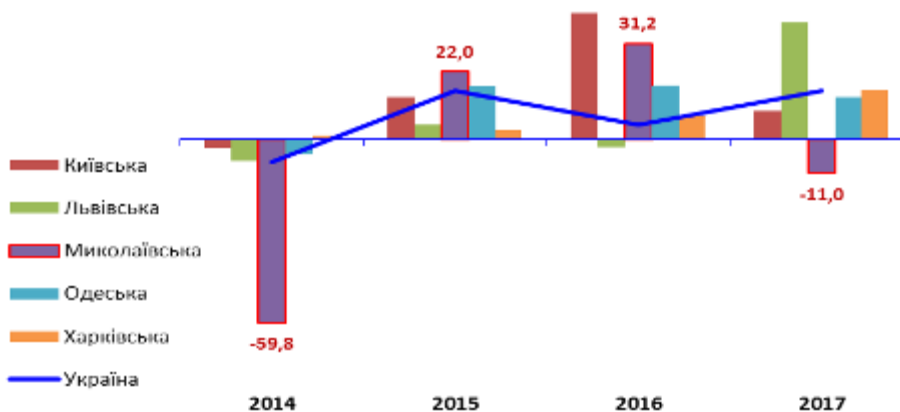
Рис.9.1.1

На Миколаївщині науковими розробками та дослідженнями займається близько 30 організацій. В міжобласному порівнянні за цим показником Миколаївщина поступається решті регіонів однієї типології. Приблизно рівна кількість організацій, що займаються науковими розробками у Київській області, однак на Київщині їх кількість протягом досліджуваного періоду зростала, на Миколаївщині зменшилася з 33 до 26.

Рис.9.1.2.

Зростання (зниження) внутрішніх витрат на виконання наукових досліджень і розробок, % до попереднього року

2014 року в області, як і загалом по державі та в інших регіонах було зафіксовано скорочення обсягу внутрішніх витрат на виконання наукових досліджень. Однак на відміну від решти регіонів де спад становив 3-8%, на Миколаївщині – у 2,5 раза з 610,8 млн.грн. до 245,3 млн.грн.

Протягом наступних двох років відстежувалося зростання обсягу витрат випереджаючими, порівняно з середніми по державі та з іншими регіонами, темпами однак не достатніми для досягнення рівня 2013 року. Більш того, 2017 року в Миколаївській області, єдиній серед регіонів однієї типології, зафіксовано спад.

Рис. 9.1.3.

Переважає більшість витрат направлена на науково-технічні (експериментальні) розробки, тобто діяльність, спрямована на створення нових матеріалів, продуктів, процесів, технологій тощо або на істотне вдосконалення тих, що вже виробляються чи введені в дію. Частка науково-технічних розробок коливається від 83% до 91%. Водночас частки прикладних та фундаментальних досліджень, незважаючи на деяке зростання протягом досліджуваного періоду, залишаються незначними.

Рис.9.1.4

Невеликий обсяг виконаних фундаментальних досліджень ймовірно пояснюється тим, що ці дослідження потребують високих фінансових витрат, які більшість суб'єктів господарювання, наукових установ не можуть собі дозволити через брак коштів.

Внутрішні витрати на виконання наукових досліджень і розробок розподілилися таким чином - понад 90% складають поточні витрати, (переважно на оплату праці персоналу та ін.), а решту - капітальні витрати (на земельні ділянки, устаткування тощо). Позитивним є той факт, що 2017 року, порівняно з 2016 роком, капітальні витрати зросли на 8,5 млн.грн. або на 68,5%.

Рис.9.1.5.

Історично так склалося, що на Миколаївщині, а саме в обласному центрі, сконцентрована велика кількість науково-дослідних установ у галузі машинобудування (насамперед суднобудування) та пов'язаних галузях, тож не дивно, що більшість витрат на виконання наукових досліджень і розробок спрямовувалося на технічні розробки (близько 90%). Майже всі витрати у технічній галузі спрямовувалися на науково-технічні розробки.

Так, одним з найбільших науково-дослідних підприємств ДП «Дослідно-проектний центр кораблебудування» здійснено протягом останніх років низку важливих розробок у оборонно-промисловому комплексі для вітчизняних та іноземних замовників, зокрема розроблено проекти: будівництва корабля класу «корвет» для вітчизняних ВМС, створення мобільного вимірювального комплексу шифр «Октагон», створення корабля протимінної оборони шифр «Янтар» тощо.

Слід відзначити, що науково-дослідними розробками займаються не лише великі підприємства, а й представники малого бізнесу. Так, ТОВ «Сварожичі», в рамках проведення роботи щодо імпортозаміщення, розробило та підготувало до серійного виробництва тактичну метеостанцію (анемометр-термометр-психометр-барометр) кишенькового розміру з автономним живленням. Пристрій виконано на сучасній елементній базі та може використовуватися як у оборонній сфері так і у метеології.

Крім того, у Миколаївській області реалізується проект «Інноваційний кластер «Регіональний інноваційний HUB «RInnoHUB». Проект спрямований на створення повноцінної системи наукової та технічної підтримки ініціативних людей та груп, які генерують проекти. Він об'єднав винахідників, вчених, підприємців, творчих особистостей, активних громадян, студентів, аспірантів і створив унікальний майданчик для розвитку кожного з них. Проект розрахований на три роки, а загальний бюджет складає 5,5 млн. грн.

У рамках проекту створено та запущено інноваційний проект «Мережа інтерактивно – інклюзивних осередків», розпочала роботу експериментальна

група «Креативної лабораторії» (кількість учасників – 16 осіб, в т.ч. 3 кандидати наук).

У 2014 році на базі Миколаївського національного аграрного університету створено 5 інноваційно-інвестиційних проектів, а саме: «Черешневий сад», «Навчально-науково-виробнича ферма Миколаївського національного аграрного університету з вирощування осетрових риб», «Екологізація вирощування високо олійних гібридів соняшнику в умовах південного Степу України», «Вирощування органічних овочевих і зелених культур», «Ефективність вакуумних геліосистем для нагрівання гарячої води в готелі «Агроосвіта».

У 2015 році на базі цього ж закладу створено освітньо-інноваційний кластер «Агротехніка» задля взаємодії при здійсненні наукової, освітньої, інноваційної та промислової діяльності, а також для досягнення цілей і завдань, що пов'язані у розповсюдженні інформації про сучасну техніку українського виробництва як у рамках системи вищої освіти, так й при спеціалізованій перепідготовці кадрів для агропромислового сектору та у рекомендаціях з подальшої розробки та модернізації сільгосптехніки, розвитку нових технологій при виробництві сільгоспмашин.

Освіта є невід'ємним компонентом регіональної інноваційної політики. Через фінансову та іміджеву непрестижність інноваційної діяльності стало проблемою залучення молодих талановитих кадрів у наукову сферу.

Рис.9.1.6.

Фінансування витрат на виконання наукових досліджень і розробок здійснюється переважно за рахунок власних коштів установ (2017 року цей показник становив 68%, або 237,5 млн.грн.), досить вагомим є і обсяг фінансування з бюджету (50,1 млн.грн, або 14,4%), до того ж частка бюджетного фінансування збільшилася у 2017 році, порівняно з 2016 роком, на 3,3 в.п.

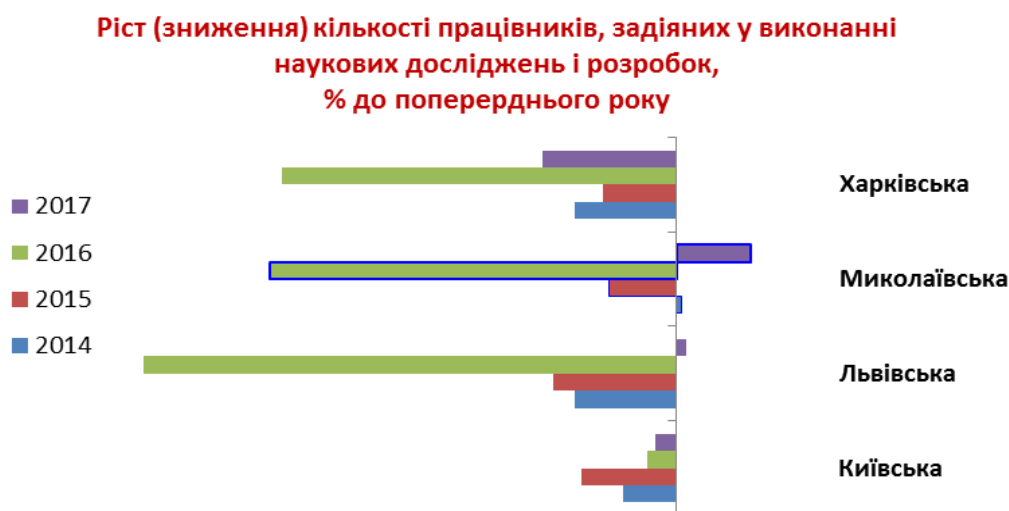
Рис. 9.1.7.

Зростає також інтерес іноземних замовників до розробок Миколаївських вчених. Так, 2017 року майже 10% (34,8 млн.грн.) витрат на наукові дослідження профінансовано за рахунок коштів іноземних джерел і цей показник зріс, порівняно з 2016 роком, майже удвічі або на 17,2 млн.грн.

В Миколаївській області один з найнижчих рівнів бюджетного фінансування наукових досліджень і розробок та не перевищує 20%, для порівняння у Львівській області цей показник сягає майже 70%.

Рис. 9.1.8.

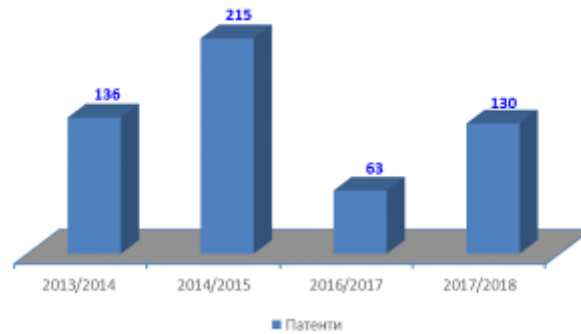

Науковими розробками та дослідженнями в області займається понад 2 тис. осіб, протягом останніх п'яти років їх кількість зменшилася майже на 1 тис.осіб, або майже на третину. Слід зазначити, що така тенденція є типовою для всіх регіонів нашої групи та держави загалом. Водночас лише на Миколаївщині та Львівщині 2017 року відбулося зростання чисельності працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок.

Вченими та науковцями проводиться активна робота щодо розробки інноваційних винаходів, корисних моделей, промислових зразків та авторських свідоцтв, на які отримуються патенти.

Рис.9.1.9.

Кількість патентів отриманих науковцями Миколаївщини, один

Так протягом досліджуваного періоду вченими та науковцями Миколаївщини було отримано 544 патенти, з них майже 40% протягом 2014/2015 навчального року. Найменше патентів отримано 2016 року – лише 63, або 11,5% від загальної кількості за 2013-2018 роки.

Рис. 9.1.10

Наукові розробки та дослідження миколаївських вчених знаходять практичне втілення на підприємствах не лише області, а і держави загалом. Так протягом 2013-2018 років було впроваджено на підприємствах майже 100 інноваційних проектів, за такими напрямками:

- аграрні науки;
- механічна та електрична інженерія;
- автоматизація і приладобудування тощо.

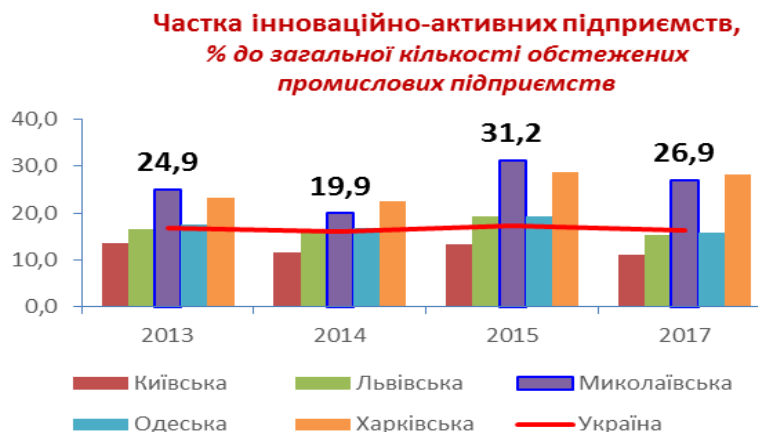
Рис.9.1.11.

Найбільшу спроможність до науково-технічного прогресу виявляє промисловість.

Підприємства області демонструють доволі високий рівень інноваційної активності. Як свідчать дані статистичних спостережень за останні чотири роки (з 2015 року статистичні спостереження щодо інноваційної діяльності проводяться один раз на два роки), щонайменше кожне четверте-п'яте підприємство області займалося інноваційною діяльністю. Найвищим цей показник був 2015 року - 31,2%, найменшим – 2014 року (19,9%).

Рис.9.1.12.

Міжрегіональні порівняння свідчать, що на Миколаївщині найвищий рівень інноваційної активності підприємств серед регіонів схожої типології та значно вище ніж в середньому по державі.

Наявність природних ресурсів, ринків збуту та інфраструктури зумовлює характерну спеціалізацію промислового виробництва кожного регіону України. У Миколаївській області у колі інноваційно-активних підприємств найбільше представлені підприємства харчової промисловості, машинобудування, енергетики та добувної промисловості.

Рис. 9.1.13.

Слід відмітити, значне зростання протягом досліджуваного періоду частки інноваційно-активних підприємств у добувній галузі – у 7,7 раза (з 8,7%

2013 року до 66,7% 2017 року) та зменшення показника у енергетичній галузі у 2,6 раза (з 28,6% протягом 2013-2015 років до 11,1% 2017 року).

Протягом останніх декількох років було реалізовано низку інноваційно-інвестиційних проектів у переробній промисловості, завдяки чому збільшилася частка виробництва та експорту продукції з високою доданою вартістю: газових двигунів, томатної пасты, одягу, сирів, вина тощо.

Рис.9.1.14.

Успішними прикладами вкладення коштів в інновації є такі проекти:

ДП НВКГ «Зоря»-«Машпроект» здійснив розробку та запуск нового, найпередовішого у своєму класі газотурбінного двигуна потужністю 32 МВт;

холдингом Агрофьюжн введено в дію найбільший в Європі завод із переробки томатів у м.Снігурівка та здійснюється будівництво нового заводу з виробництва томатного порошку;

ТДВ «Первомайськдизельмаш» на базі газового двигуна 8ГЧН25/34 створена, з освоєнням виробництва, нова модель когенераційної установки ДвГА-800, з використанням в якості палива альтернативних газоподібних його видів, в тому числі походженням із місцевих відновлюваних енергоресурсів;

ТОВ «Сандора» (PepsiCo Україна) розпочала виробництва нового виду продукції освіжаючого напою із вмістом соку Sandora FRUTZ;

ПАТ «Коблево» впровадили у виробничий процес сучасні мембранні преси, які дозволяють віджати виноградний сік без потрапляння в нього шкірки та кісточок.

Більшість інноваційно-активних підприємств області здійснювали придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, до того ж частка таких підприємств 2017 року порівняно з 2015 роком зросла на 9,1 в.п. Водночас, значно зменшилася частка зовнішніх науково-дослідних розробок (на 4,5 в.п.), а придбання інших зовнішніх знань 2017 року взагалі не здійснювалося, тоді як 2015 року частка цього напряму інноваційної діяльності становила 13,6%.

Миколаївщина належить до числа регіонів-лідерів за обсягом витрат на інноваційну діяльність. Однак протягом 2013-2017 років обсяг витрат на

інноваційну діяльність в області суттєво скоротився з 716,4 млн.грн. до 324,9 млн.грн., або у 2,2 раза.

Рис.9.1.15.

Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності залишаються власні кошти підприємств, до того ж їх частка збільшилася 2017 року порівняно з 2015 роком на 2,8 в.п. і сягнула 99,5%. Слід також відмітити, що у харчовій та легкій галузях промисловості, металургійному виробництві, меблевій промисловості та енергетиці інновації здійснювалися виключно за рахунок власних коштів підприємств.

Рис.9.1.16.

У галузевому розрізі найбільше коштів на інноваційну діяльність спрямовується в такі галузі промисловості: машинобудування, металургія, харчова промисловість. Також незначний обсяг фінансування інноваційної діяльності здійснювався у енергетиці, меблевій промисловості, легкій та добувній галузях промисловості.

Найбільше коштів на інновації спрямовували такі підприємства області: ДП НВКГ «Зоря»-«Машпроект», ТОВ «Миколаївський глиноземний завод», ПАТ «Завод «Екватор», ТОВ «Сандора», ТДВ «Баштанський сирзавод», ТОВ «Артіль лтд», ПрАТ «Лакталіс Миколаїв», ТОВ «Юкрейніан Шугар Компані» та ін.

У структурі витрат на інновації за напрямками інноваційної діяльності лівова частка припадає на внутрішні науково-дослідні розробки, яка до того ж має тенденцію до збільшення з 78,5% 2015 року до 82,2% - 2017 року. Значний

обсяг витрат також припадає на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення.

Рис.9.1.17.

Підприємства області забезпечують вагомий внесок у загальнодержавні витрати на інновації, 2017 року цей показник становив 3,6% і збільшився, порівняно з 2015 роком, на 1,5 в.п. Крім того, на область припадає понад 13% загальнодержавного обсягу витрат на внутрішні науково-дослідні розробки.

Рис.9.1.18.

2017 року, порівняно з 2015 роком, зменшилася кількість підприємств, що займалися впровадженням інновацій в області на 6 підприємств. Найбільше інновацій впроваджували підприємства харчової промисловості та машинобудівної галузі, до того кількість машинобудівних підприємств, що впроваджували інновації збільшилася на 2 од.

Питома вага підприємств області, що впроваджували інновації у загальній кількості обстежених промислових підприємств, також зменшилася 2017 року, порівняно з 2015 роком, на 6,5 в.п., однак залишається вищою ніж в середньому по державі (14,3%).

Рис. 9.1.19.

Протягом 2013-2017 років суттєво зменшилася кількість впроваджених підприємствами Миколаївщини інноваційних видів продукції з 268 до 19, або у 14 разів. Відповідно зменшилася і частка області у загальнодержавному показнику, якщо 2013 року в області було впроваджено 8,5% загальної кількості інноваційних видів продукції і за цим показником Миколаївщина значно випереджала не лише інші регіони схожої типології, а й була серед лідерів серед усіх регіонів держави, то 2017 року з часткою 0,8% перейшла до числа аутсайдерів.

Рис. 9.1.20.

Водночас значно поліпшилася ситуація з впровадженням нових технологічних процесів, кількість яких збільшилася 2017 року порівняно з 2013 роком у 2,2 раза, однак залишається найменшою серед інших регіонів групи.

Рис. 9.1.21.

Інновації стають успішними, коли відбувається їх ефективна комерціалізація. 2017 року, порівняно з 2015 роком в області значно скоротилася частка підприємств, що займалися реалізацією інноваційної продукції з 19,4% до 12,9%.

Припинили реалізацію інноваційної продукції підприємства галузі «Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції» та деревообробної промисловості, значно зменшилася частка підприємств, що реалізували інноваційну продукцію у хімічній промисловості (удвічі) та харчовій промисловості (на 6,1%).

Разом з тим долучилися до когорти інноваційно-активних підприємства меблевої промисловості.

Рис.9.1.22.

Протягом 2014-2015 років відстежувалося падіння обсягів реалізованої інноваційної продукції і за підсумками 2015 року було досягнуто найнижчого показника 71,2 млн.грн., що майже у 9 разів менше ніж 2013 року. Однак вже 2017 року зафіксовано значне збільшення обсягу реалізації інноваційної продукції до 417,3 млн.грн.

Рис. 9.1.23.

Разом з тим, слід відмітити, що частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої продукції області залишається надзвичайно низькою і до того ж зменшилася з 3,0% 2013 року до 1,0% - 2017 року.

Реалізацією інноваційної продукції займалися підприємства машинобудування, харчової, хімічної та меблевої галузей промисловості.

У структурі реалізованої інноваційної продукції за видами економічної діяльності протягом 2013-2017 років відбулися значні зміни.

Рис. 9.1.24.

Так, якщо 2013 року левову частку інноваційної продукції було реалізовано підприємствами машинобудівної галузі (понад 70%), то вже 2017 року 73,5% припадало на інноваційну продукцію, що реалізовано підприємствами харчової промисловості. Більш того, 2013 року вагома частка реалізованої інноваційної продукції (12,5%) припадала на підприємства інших галузей, зокрема металургії, хімічної та деревообробної галузей промисловості, а вже 2017 року на інші галузі припадало лише 0,4%.

Рис. 9.1.25.

2013 року переважна більшість інноваційної продукції реалізовувалася за межі держави, що свідчить про її високу якість та конкурентоспроможність на зарубіжних ринках. Однак за останні роки частка інноваційної продукції, що реалізовувалася за межами України надзвичайно зменшилася з 71,4% 2013 року до 1,2% 2017 року. Уся інноваційна продукція реалізована за межами України підприємствами м. Миколаєва.

Висновки

Як свідчить проведений аналіз інноваційної діяльності підприємств області протягом останніх п'яти років позитивну динаміку демонструє лише незначна кількість промислових підприємств.

Аналіз основних показників розвитку інноваційної діяльності виявив наступні тенденції:

- наявність потужного наукового та інноваційного потенціалу;

- скорочення кількості організацій, які виконують наукові та науково-технічні роботи;
- висока інноваційна активність підприємств регіону;
- нерозвиненість ринкової інфраструктури в сфері інновацій;
- недостатнє співробітництво між наукою, освітою та бізнесом;
- нерозвиненість інструментів інноваційної діяльності – фінансових кадрових, організаційного та інформаційного забезпечення, тощо. Науково-інноваційний потенціал не реалізується повною мірою через нерозвиненість ринку інновацій, неефективні комунікації між учасниками інноваційної діяльності.

Погіршення показників інноваційної діяльності викликано низкою проблем загальнодержавного та регіонального значення, зокрема:

- ✓ слабкі коопераційні зв'язки між вищими навчальними закладами, науковими установами та підприємствами, в тому числі на рівні підготовки та відтворення наукових кадрів, забезпечення управління інноваціями на трьох основних стадіях «ідея – дослідний зразок – виробництво».

- ✓ застаріла виробнича та технологічна база багатьох підприємств у зв'язку з відсутністю коштів, які можна направити на модернізацію виробництва.

- ✓ неефективний механізм правового захисту інтелектуальної власності.

- ✓ високий ступінь ризику та велика вартість впровадження інноваційних проектів;

- ✓ недостатність бюджетної підтримки науково-технічної та інноваційної діяльності;

- ✓ неспроможність підприємств до самофінансування та високий розмір відсоткових ставок банківських кредитів. Банки в багатьох випадках не поспішають кредитувати інноваційно-інвестиційні проекти, результати яких визначаються через кілька років.

Зважаючи на відсутність на цей час достатньої кількості коштів для повномасштабної інноваційної діяльності ймовірним напрямом підвищення інноваційної активності суб'єктів господарювання області може стати розвиток галузей та видів виробництв, що не потребують великих капіталовкладень. Як приклад можна навести успіхи південно-азійських країн, так званих «азійських тигрів», де спочатку розвивалось виробництво і збирання порівняно нескладних приладів із закордонних комплектуючих. На Миколаївщині зважаючи на високий інтелектуально-трудова потенціал та наявність вільних виробничих площ приладобудування та обслуговуючі виробництва можуть стати одним з пріоритетних напрямів діяльності. Зокрема такі виробництва можливо розмістити на території індустріального парку «Енергія» у м.Миколаєві після його облаштування.

Також найбільш привабливою галуззю для інновацій в Миколаївській області, зважаючи на невеликий строк окупності, порівняно з іншими видами

діяльності, є харчова промисловість. Більш того інноваційний розвиток згаданої галузі сприятиме також вирішенню важливого соціально-економічного завдання – покращення здоров'я населення, підвищення тривалості життя та зростання продуктивності праці працездатного населення. Ще одним фактором, що обумовлює необхідність пріоритетного розвитку харчової промисловості стосується прогнозів наближення світової продовольчої кризи.

10. РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

10.1. Стан розвитку підприємництва

Розвиток малого і середнього підприємництва залишається одним із пріоритетних напрямів загальнодержавної та регіональної економічної політики України. Важливим завданням для розвитку економіки регіонів є створення умов для розвитку ефективного підприємництва.

За станом на 01.01.2018 в області діяло 54190 суб'єктів підприємницької діяльності (10801 - юридичних осіб, та 43389 фізичних осіб-підприємців), що на 1,9 відсотків менше ніж у відповідному періоді минулого року.

З 10801 підприємств - 8 великих, 334 середні, 10459 малих (з них 9352 - мікропідприємства). За кількістю підприємств Миколаївська область займає 8 місце в Україні, Херсонська область на 13, Кіровоградська на 14, Одеська на 3 місці. За кількістю малих та середніх підприємств (у т.ч. мікропідприємства) місця розподілились так само: Миколаївська область займає 8 місце, Херсонська – 13, Кіровоградська – 14, Одеська – 3 місце.

Рис. 10.1.1.

За попередніми даними 2018 року кількість середніх та малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення області становить 101 одиницю, що на 7 одиниць більше ніж у минулому році. За цим показником (станом на 01.01.2018 року) Миколаївська область мала 94 середніх та малих підприємства на 10 тис. населення і посідала 4 місце в Україні (Київська область - 2 місце, Одеська - 3, Кіровоградська – 8 місце, Херсонська – 9 місце, Київ – 1 місце). В середньому по Україні цей показник становив 80 одиниць.

Рис. 10.1.2.

Кількість фізичних осіб - підприємців у 2017 році – 43389 одиниць, що на 7,6 % менше, ніж у 2016 році (Миколаївська область - на 14 місці, Одеська – на 4, Херсонська – на 18, Кіровоградська - на 24 місці).

Кількість зайнятих працівників на малих та середніх підприємствах області до загальної кількості зайнятих працівників збільшилась майже на 1 % та становить 78,6 %. Миколаївська область за цим показником займає 15 місце, Одеська область – 5, Кіровоградська – 17, Херсонська область – 20 місце.

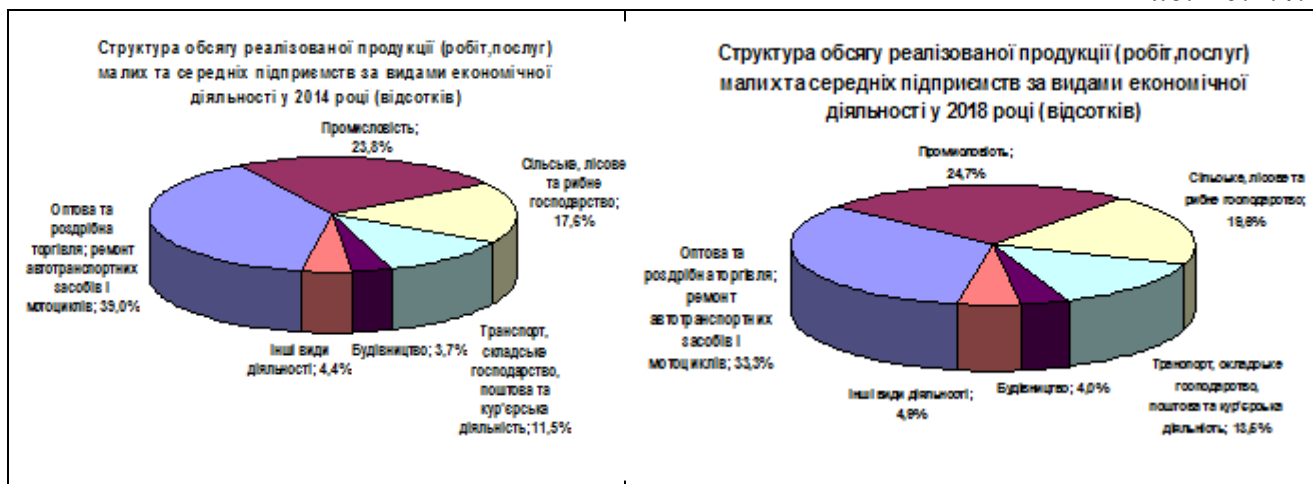
Рис. 10.1.3.

Обсяг реалізації продукції (товарів, послуг) підприємствами області у 2017 році становив 133,2 млрд гривень.

Обсяг реалізації продукції (товарів, послуг) малими та середніми підприємствами області у 2017 році становив 81429,8 млн. грн. (61,2%), це на 11 % більше ніж у попередньому році. За цим показником Миколаївська область знаходиться на 12 місці по Україні (Херсонська область на 18 місці, Кіровоградська на 13 місці, Одеська на 4 місці). У 2016 році – 74671,0 млн. грн. (62,2%), це на 11,6 % більше ніж у попередньому році. У 2015 році – 64101,3 млн. грн. (66,2%) це на 15 % більше ніж у попередньому році.

Рис. 10.1.4.

За станом на 01.01.2019 в області здійснював діяльність 561 об'єкт інфраструктури підтримки малого підприємництва, у тому числі: 14 бізнес-центрів, 1 лізинговий центр, 396 небанківських фінансово-кредитних установ, в т.ч. 23 кредитні спілки, 8 фондів підтримки підприємництва, 14 інвестиційних та інноваційних фондів та компаній, у т.ч. філій, 62 інформаційно-консультативні установи, у т.ч. 50 юридичних фірми, 8 консалтингових компаній, 4 навчальні центри, 65 асоціацій, громадських об'єднань суб'єктів підприємництва, 1 агенція місцевого розвитку. Також в області діє 2 бізнес-інкубатора та 24 пункти мережі дистанційних консультаційних центрів.

В рамках ініціативи ЄС EU4Business у Миколаївській області за результатами конкурсу з 2017 року функціонує Центр інформаційної підтримки бізнесу м. Миколаїв. Даний Центр надає комплексну інформаційну підтримку бізнесу.

ЦіПБ в Миколаєві організовує масштабні бізнес-тренінги, навчальні семінари, круглі столи, конференції та регіональні форуми, що допомагають малому та середньому бізнесу ставати більш конкурентоспроможними, підвищувати рівень ведення підприємницької діяльності, знаходити нових бізнес-партнерів та виходити на нові ринки. Кожен такий захід – середовище для ділових знайомств, обміну досвідом та актуальною для бізнесу інформацією.

Висновок:

Мале і середнє підприємництво в Україні тривалий час функціонує в скрутних умовах соціально-економічного розвитку.

Кількість малих та середніх підприємств області на 10 тис. осіб наявного населення протягом 2013-2018 років збільшилась на 9 одиниць. Відповідно кількість зайнятих працівників на малих та середніх підприємствах області теж збільшується, що зменшує рівень безробіття та збільшує надходження до бюджету області за рахунок податків. Так, протягом 2015-2018 років, кількість зайнятих працівників на малих та середніх підприємствах області збільшилась на 3372 особи.

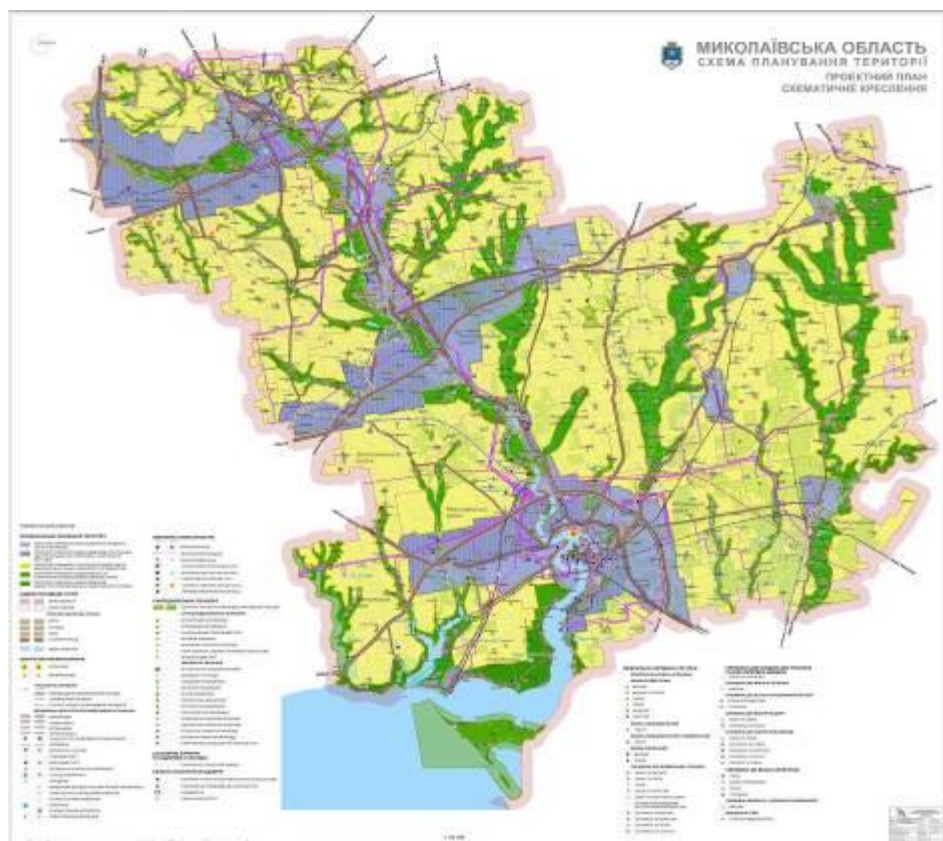
Значну частку в обсязі реалізованої продукції (товарів, послуг) займають малі та середні підприємства – 60,4 відсотки. Обсяг реалізованої продукції (товарів послуг) малими та середніми підприємствами протягом 2014-2018 років збільшився більш ніж в 2 рази.

Найбільший внесок в розвиток економічної діяльності області забезпечують малі та середні підприємства оптової та роздрібної торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів (з часткою у загальному обсязі реалізації 33,3 відсотка). Також значний внесок забезпечують підприємства промисловості (24,7%), реалізація сільського, лісового та рибного господарства (19,6 %), транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (13,5 %), будівництво (4 відсотка).

Протягом останніх років суб'єкти малого і середнього підприємництва, а також фізичні особи-підприємці, в основному зосереджені у сфері торгівлі та наданні різноманітних послуг, що не потребують значних інвестицій у виробництво, мають достатній рівень прибутковості та можливість для оптимізації системи оподаткування, адже у виробничій сфері потрібен значний фінансовий ресурс та відповідні кваліфіковані трудові ресурси з високим рівнем заробітної плати.

11. РОЗВИТОК МІСТ ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

11.1. Розвиток сільських територій

На кресленні нанесено зонування території області на території з пріоритетним розвитком сільського господарства, логістики, оздоровчо-рекреаційного використання та зони урбанізації. З огляду на карту видно, що більша частка територій відноситься до сільськогосподарського використання.

Питома вага агропромислового комплексу області в структурі валової доданої вартості становить понад 25%, а в загальнодержавному обсязі – майже 5 відсотків.

За станом на 01.01.2019 кількість постійного сільського населення становила 359,2 тис. осіб або 31,8% населення області, наявного сільського населення – 357,0 тис. осіб (31,6 % населення області).

Кількість зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві за 2018 рік становила 142,5 тис. осіб, що на 3,9% більше у порівнянні з 2017 роком.

Рис. 11.1.1.

Оскільки однією зі складових сталого економічного розвитку є забезпечення потреб населення, зокрема продуктами харчування, динаміка виробництва валової продукції сільського господарства розглядається серед основних економічних показників.

У 2018 році обсяг виробництва продукції сільського господарства склав 9362,7 млн грн, що на 6% більше, ніж у 2017 році.

Збільшення обсягу було характерно як для сільгосппідприємств (на 9,8%), так і для господарств населення (на 0,9%). Вклад аграрних підприємств у загальне виробництво продукції сільського господарства торік становив 59,1% (у 2017р. – 57,1 відсотка).

Збільшення виробництва сільськогосподарської продукції також спостерігалось у регіонах, що межують з областю, від 0,5% у Херсонській до 20,6% у Кіровоградській областях.

Рис. 11.1.2.

Аналізуючи виробництво валової продукції окремо по галузях сільського господарства слід відмітити, що виробництво рослинницької продукції у порівнянні з 2017 роком зросло на 8,6%, з 2014 роком – на 13,3%. Обсяг виробництва продукції тваринництва скоротився на 5,4%, у порівнянні з 2014 роком – на 17,3 відсотка.

У структурі продукції сільського господарства переважаючою є частка рослинницької продукції. Так, у 2018 році в аграрних підприємствах вона становила 95,4%, у господарствах населення – 66,3%, що свідчить про її пріоритетний розвиток в регіоні.

Питома вага сільськогосподарської продукції за категоріями господарств у порівнянні з 2014 роком змінилася наступним чином. Частка продукції рослинництва в аграрних підприємствах зросла на 2,9 в.п., а в господарствах населення – на 5,9 відсоткових пункти. Питома вага тваринницької продукції, як слідство, в сільськогосподарських підприємствах та в господарствах населення знизилася (на 2,9 та 5,9 в.п. відповідно).

Рис. 11.1.3.

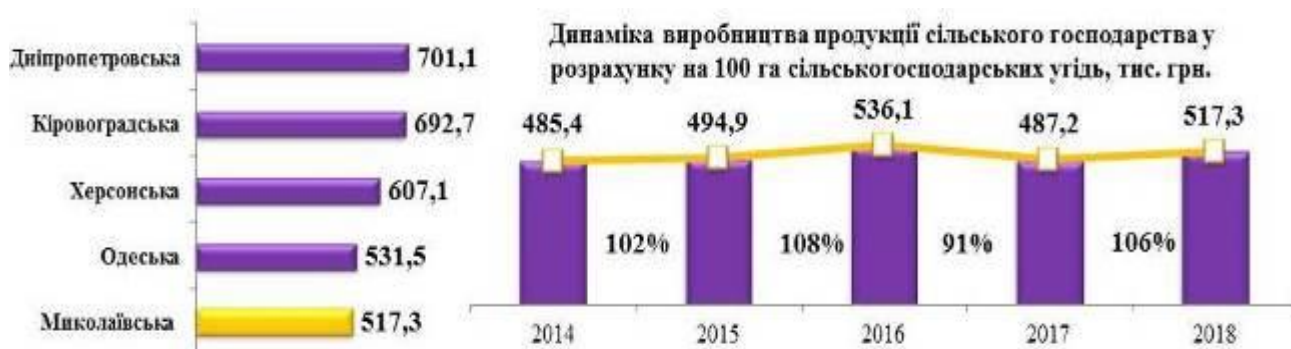
Якщо розглядати динаміку виробництва продукції сільського господарства з погляду оцінки її як фактора стабільності та зростання ринку продовольства, то слід оцінювати цей показник у розрахунку на 1 особу.

У 2018 році на одного мешканця регіону продукції сільського господарства вироблено на 6,9% більше, ніж у попередньому році, та на 29,3% більше, ніж у середньому по Україні.

За підсумками 2017 року було зафіксовано зростання обсягу продукції сільського господарства у розрахунку на одну особу у регіонах, що межують з областю, і в середньому по країні цей показник становив 6374 гривні.

Вище за середнє значення по країні цей показник мав місце у таких регіонах, як Кіровоградська (13149 грн), Херсонська (10787 грн) та Миколаївська (8240 грн) області.

Рис. 11.1.4.

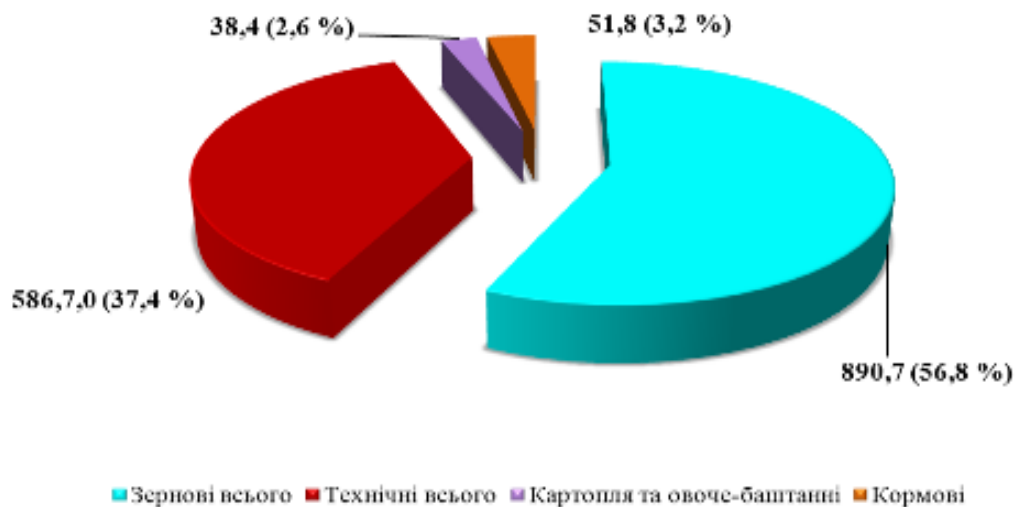
Обсяг виробництва продукції сільського господарства у розрахунку на 100 гектарів сільськогосподарських угідь у 2018 році, у порівнянні з показником попереднього року, збільшився на 6,2% і склав 517,3 тис. гривень.

Відповідна тенденція щодо збільшення обсягу виробництва продукції сільського господарства у розрахунку на 100 гектарів сільськогосподарських угідь мала місце у регіонах, що межують з областю, від 531,5 тис. грн в Одеській до 701,1 тис. грн у Дніпропетровській областях.

Рослинництво залишається однією з основних галузей сільського господарства області і є тим складником економіки, який визначає продовольчу безпеку суспільства.

Рис. 11.1.5.

Структура посівних площ урожаю 2019 року
Вся посівна площа – 1567,6 тис. га

Згідно з формою 4-сг 2019 році всіма категоріями господарств Миколаївської області сільськогосподарські культури посіяно на площі 1567,6 тис. га, що у порівнянні з середнім обласним показником за останні 5 років більше на 2,2% (в межах 34 тис. га).

Загальна зернова група складає 890,7 тис. га, питома вага якої в структурі посівних площ займає 56,8% (середній показник за 5 років – 58,4%). Основною зерною культурою в області є пшениця, якої посіяно 438,8 тис. га (49,3% від загальної площі зернових).

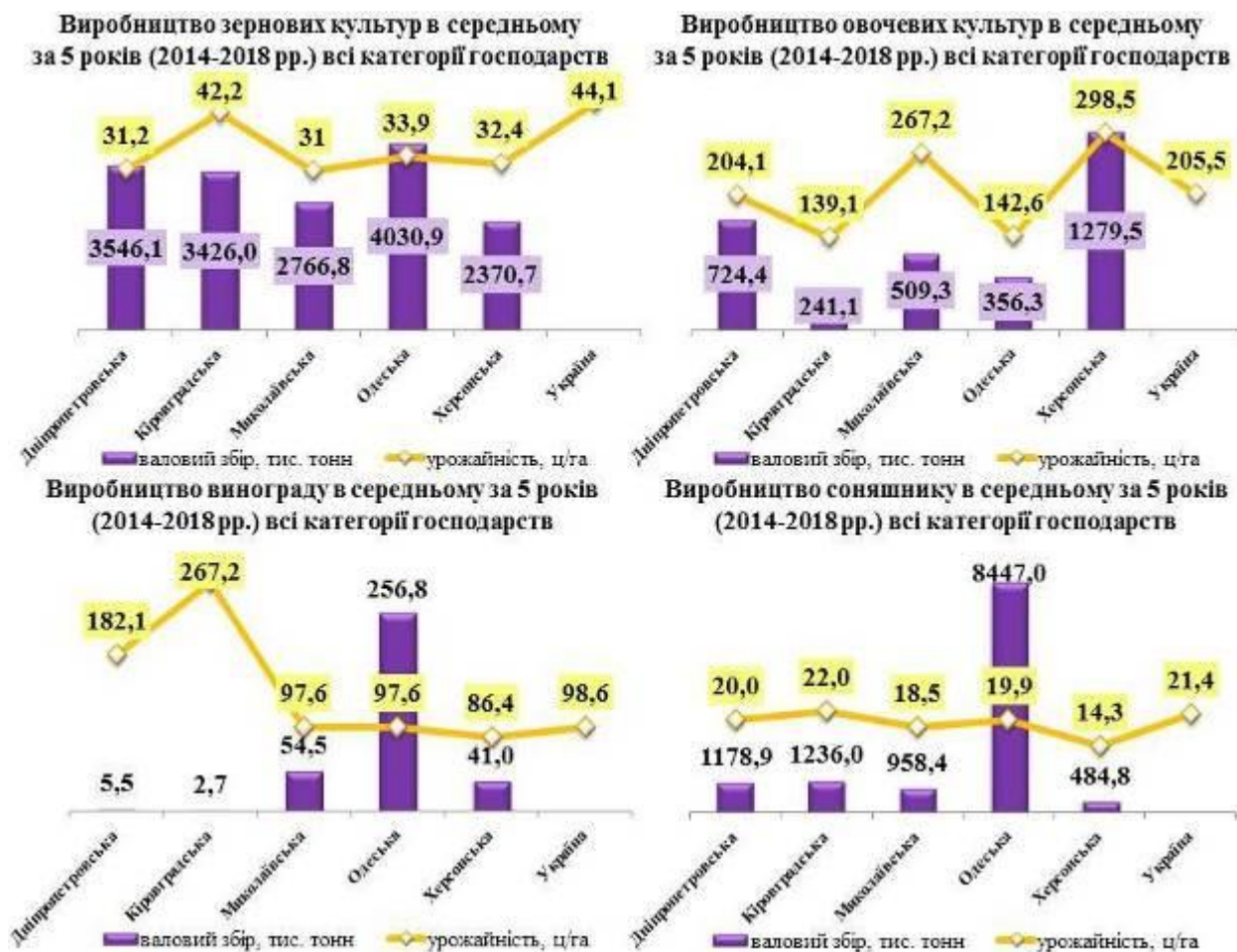
Провідною технічною культурою залишається соняшник, який є одним із найліквідніших видів сільськогосподарської продукції, але разом з тим культурою, яка суттєво виснажує ґрунт. Під ним зайнято 488,0 тис. га, що складає 31,1% в структурі посівів (середній показник за останні 5 років – 32,5%). На посівні площі цієї культури припадає 83,2% площ технічної групи.

Під картоплю та овоче-баштанні культури було відведено 38,4 тис. га, посівні площі яких залишаються на рівні минулих років.

Кормова група займає 3,2% в структурі посівних площ, що також на рівні минулорічних показників.

Рис. 11.1.6

Визначальним фактором впливу на ефективність діяльності в галузі рослинництва виступає врожайність сільськогосподарських культур. Аналіз її динаміки протягом останніх років засвідчив значний діапазон її варіації.

В минулому році з 1 га зібраної площі зернових та зернобобових культур одержано 30,8 ц зерна (по Україні – 47,4 ц, середній показник області за 5 років – 31,0 ц).

Урожайність соняшнику в 2018 році його становила 19,4 ц/га (по Україні – 23,0 ц/га, середній показник області за 5 років – 18,5 ц/га).

Продуктивність овочевих культур була вища середньорічного показника на 12,1 ц/га і становила 279,3 ц/га (по Україні - 214,3 ц/га).

Найвищу урожайність за останні п'ять років було отримано на збиранні плодово-ягідних культур та винограду, в минулому році вона склала 89,6 ц/га та 115 ц/га відповідно (по Україні – 128,4 ц/га та 114,9 ц/га, середній показник області за 5 років – 70 ц/га та 97,6 ц/га).

Коливання урожайності свідчать про об'єктивне існування природно кліматичного ризику в галузі рослинництва.

За рахунок освоєння інтенсивних технологій вирощування сільськогосподарських культур та їх ресурсного забезпечення у минулому році хліборобам Миколаївщини вдалося отримати врожай зернових та зернобобових

культур близько 2,7 млн тонн (на рівні середнього показника за останні 5 років) і внесок області у загальнодержавне виробництво зерна склав близько 4 %.

Аналіз рівня виробництва соняшнику свідчить про нарощення його обсягів, валовий збір якого в 2018 році склав більше 1 млн тонн у вазі після доробки, що на 130 тис. тонн більше середньорічного показника.

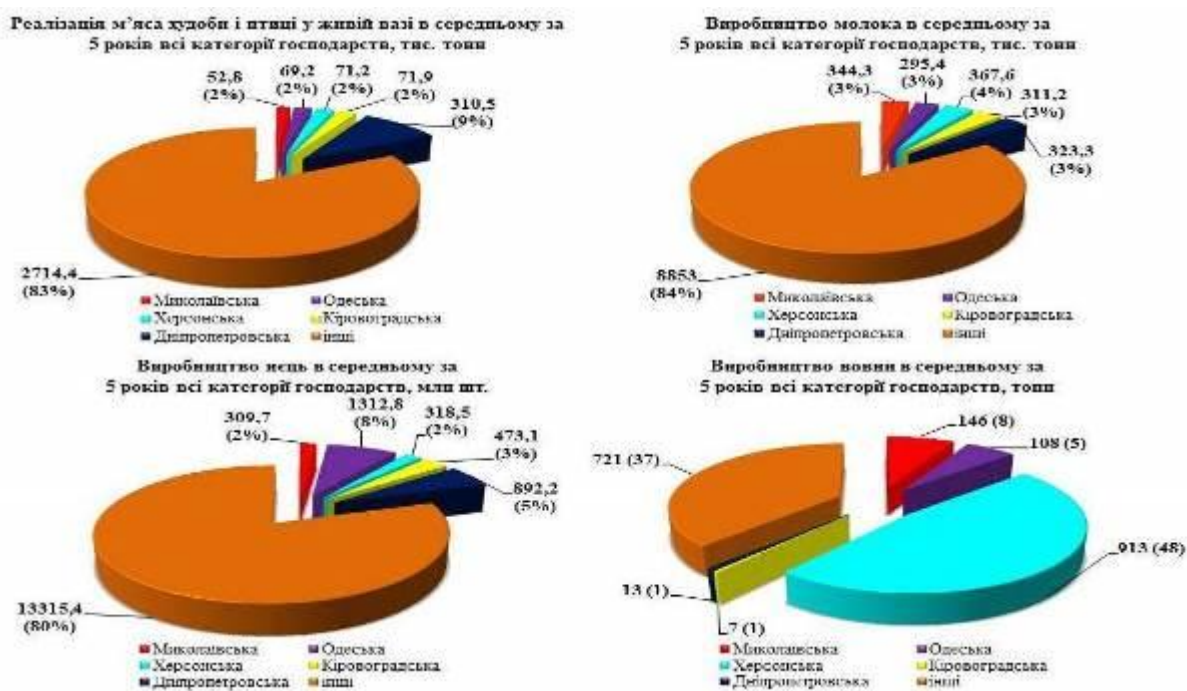
Виробництво овочевих культур склало майже 516 тис. тон, що на 6,4 тис. тон більше ніж в середньому за 5 років.

Також в 2018 році в області отримано рекордний валовий збір плодово-ягідних культур та винограду за останні 5 років. Так вироблено 42,5 тис. тонн плодів та ягід (+ 8,5 тис. тон до середньорічного показника) та 62,1 тис. тонн винограду (+ 7,6 тис. тонн).

Тваринництво – невід’ємна споріднена з рослинництвом галузь, призначення якої – виробництво продуктів харчування тваринного походження.

Для галузі тваринництва 2018 рік став продовженням тенденцій, що сформувалися протягом останніх років: поголів’я худоби і птиці скорочується, обсяги виробництва знижуються. Відбувається нерівномірний розвиток різних категорій аграрних формувань сектору, особливо господарств населення, які ще досі на ринку займають значну частину.

Рис. 11.1.7.

Зменшення обсягів виробництва молока в період з 2014 по 2018 роки відбулося майже по всіх областях.

Основною причиною зменшення обсягів виробництва молока є скорочення чисельності поголів’я корів.

Нестабільність реалізації обсягів м’яса пов’язана зі скороченням поголів’я худоби і птиці.

Щорічне зменшення обсягів виробництва яєць в області пов’язане з призупиненням роботи в цей період найбільшого птахогосподарства філія «Снігурівська птахофабрика ПНВК «Інтербізнес».

Миколаївська область єдина серед інших в якій відслідковується позитивна тенденція щорічного збільшення обсягів виробництва вовни.

Рис. 11.1.8.

**Чисельність поголів'я худоби в середньому за 5 років
(2014-2018 рр.) всі категорії господарств, тис. голів**

Область	ВРХ	Корів	Свиней	Овець та кіз	Птиці
Дніпропетровська	127,3	72,1	432,2	57,0	18328,0
Кіровоградська	99,7	54,9	239,0	39,6	4834,6
Миколаївська	130,3	75,1	103,4	55,8	2805,8
Одеська	172,2	97,6	284,8	351,2	4361,0
Херсонська	105,0	67,8	149,2	47,4	8172,1

Динаміка скорочення чисельності поголів'я за 5 останніх років спостерігається майже по всіх видах худоби і птиці у всіх областях.

Цьому сприяли кризові явища в цілому по галузі тваринництва.

Однією з причин, що вплинули на скорочення поголів'я стали щорічні спалахи захворювання свиней на вірус африканської чуми.

Рис. 11.1.9.

Щорічне зростання рівня продуктивності корів спостерігається у більшості областей. У Миколаївській області відбувається особливо стрімке зростання продуктивності корів (до 10% щорічно) в господарствах суспільного сектору.

Виробництво молока на 1 особу в рік по Миколаївській області є одним з найбільших показників і складає в середньому за 5 років майже 300 кілограмів.

Харчова та переробна промисловість – одна з провідних стратегічних і найважливіших галузей агропромислового комплексу області. Від рівня її розвитку, стабільності функціонування залежить стан економіки та продовольча безпека, розвиток внутрішнього і зовнішнього ринків, а також рівень життя населення регіону.

Основне завдання підприємств харчової промисловості полягає в гарантованому та якісному забезпеченні населення області продуктами харчування та нарощування обсягів експортного потенціалу.

Підприємства області харчової та переробної промисловості забезпечують загалом понад 30% загальнообласного обсягу промислової продукції.

Рис. 11.1.10.

Таб. 11.1.1.

РЕАЛІЗАЦІЯ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА НАПОЇВ У 2018 РОЦІ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

	тис. грн.	у % до всієї реалізованої продукції
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	18228679,8	100
Виробництво харчових продуктів в тому числі:	12702465,8	
Виробництво м'яса та м'ясних продуктів	93043,8	0,7
Перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків	19657,7	0,2
Перероблення та консервування фруктів і овочів	3971241,7	31,3
Виробництво олії та тваринних жирів	1323845,3	10,4
Виробництво молочних продуктів	5940647,6	46,8
Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалів та крохмальних продуктів	69224,2	0,5
Виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних	581961,7	4,6
Виробництво інших харчових продуктів	699589,1	5,5
Виробництво готових кормів для тварин	3254,7	
Виробництво напоїв	5526214,0	

Таб. 11.1.2.

Споживання основних продуктів харчування по Миколаївській області та в Україні																
№ з/п	Продукти харчування	2014 рік			2015 рік			2016 рік			2017 рік			(на одну особу за рік, кг) В середньому за 2014-2017 роки		
		Область	Україна	%	Область	Україна	%	Область	Україна	%	Область	Україна	%	Область	Україна	%
1.	М'ясо та м'ясопродукти	48,2	54,1	89,1	44,2	50,9	86,8	46,6	51,4	90,7	48,1	51,7	93,0	46,7	52,1	89,4
2.	Молоко та молокопродукти	227,2	222,8	102,0	206,8	209,9	98,5	212,6	209,5	101,5	202	200	101,0	212,1	211	100,5
3.	Яйця (шт.)	303	310	98,4	276	280	98,6	259	267	97,0	261	273	95,6	275,2	282,5	94,7
4.	Хліб та хлібопродукти	115,2	108,5	106,2	110,4	103,2	107,0	109,2	101	108,1	102	100,8	101,2	109,2	103,3	105,7
5.	Картопля	117,8	141	83,5	113,8	137,5	82,8	116,4	139,8	83,3	115	143,4	80,2	115,7	140,4	82,4
6.	Овочі та плоди баштанні	188	163,2	115,2	189,9	160,8	118,1	187,2	163,7	114,4	176	159,7	110,2	185,3	161,8	114,5
7.	Плоди, ягоди, ягідноград	52,6	52,3	100,6	51,1	50,9	100,4	47,6	49,7	95,8	51,3	52,8	97,2	50,6	51,4	98,4
8.	Риба та рибні продукти	11,5	11,1	103,6	8,8	8,6	102,3	9,8	9,6	102,1	10,6	10,8	98,1	10,1	10	101,0
9.	Цукор	37,3	36,3	102,8	37,1	35,7	103,9	33,3	33,3	100,0	30,3	30,4	99,7	34,5	33,9	101,7
10.	Олія	14,4	13,1	109,9	13,4	12,3	108,9	12,9	11,7	110,3	12,9	11,7	110,3	13,4	12,2	109,8

В середньому за 2014-2017 роки в області більше споживалося на душу населення ніж в Україні – овочів та плодів баштанних (на 14,5%), олії (на 9,8%), хліб та хлібопродуктів (на 5,7%) та цукру (на 1,7%).

Споживання на душу населення – молока та молокопродуктів, яєць, риби та рибних продуктів за цей період знаходиться на рівні споживання в середньому в Україні.

В області в середньому за 2014-2017 роки на душу населення менше було спожито ніж в Україні – картоплі (на 17,6%), м'яса та м'ясопродуктів (на 10,6%), плодів, ягіднограду (на 1,6%).

За видами діяльності у виробництві харчових продуктів і напоїв впродовж останніх років найбільше зростання відбулося у виробництві напоїв, виробництві молочних продуктів, перероблення та консервування фруктів та овочів. За іншими видами діяльності відбулося зниження обсягів виробництва харчових продуктів.

Традиційно високою є частка миколаївських підприємств у загальнодержавному виробництві сокової продукції – 41,6%, консервованої продукції – 36,4%, молока згущеному – 34,8%, сирам твердим – 19,8%, олії соняшникової – 13,7%.

Однією з загальних причин зниження обсягів виробництва харчових продуктів в області є зменшення замовлень підприємств оптової та роздрібною торгівлі, низька платоспроможність населення. Крім цього, попит населення на деякі м'ясні, хлібобулочні вироби та молочної продукції задовольняється за рахунок ввезення на територію області аналогічної продукції з інших областей України та імпорту продукції.

Висновки:

В Миколаївській області чисельність міського населення значно перевищує сільське, економічний рівень розвитку міст також значно перевищує показники сільських територій. В області спостерігається значна диференціація у соціально-економічному розвитку обласного центру, міст та сільських територій.

Сучасний стан розвитку сільських територій області і відповідно, сільськогосподарського виробництва, де зайнята переважна частка сільських мешканців, залишається на невисокому рівні. Також частина населення, яка є самозайнятою у сільському господарстві, здійснює діяльність на особистих присадибних ділянках, внаслідок немає вимог щодо сплати страхових внесків

на користь соціального страхування, а у разі втрати можливості здійснення цієї діяльності, вони не зможуть розраховувати на соціальний захист держави.

Основними проблемами в сільській місцевості є високий рівень безробіття, посилення міграції сільського населення, скорочення мережі закладів соціально - культурного призначення, зношеність та застарілість їх матеріально-технічної бази, нестача ресурсів для збереження і відтворення виробничого потенціалу села.

Рівень розвитку сільський місцевості переважно залежить від розвитку промисловості на цих територіях.

Спостерігаються значні диспропорції у розвитку територіальних одиниць області, у доходах сільського та міського населення, рівнях забезпеченості об'єктами інфраструктури.

Миколаївщина зі своїми сприятливими кліматичними умовами та інвестиційним потенціалом має ресурси і може нарощувати сільськогосподарське виробництво для стрімкого збільшення обсягу виробництва.

11.2 Водопостачання та водовідведення сільських населених пунктів

Водопостачання сільських населених пунктів Миколаївської області базується на підземних водах, які обмежені та не відповідають вимогам за показниками якості ДСанПіН 2.2.4-171-10. Забезпеченість запасами підземних вод у кожному районі не досягає потреби, так 12 районів з 19 забезпечені водопостачанням менше ніж на 50%, 236 сільських населених пунктів користуються привізною питною водою. Експлуатаційні запаси на одного мешканця в області становлять 0,054 м³/добу(в порівнянні: Одещина – 0,131 м³/добу, Херсонщина – 0,77 м³/добу).

Водопостачання сільського населення здійснюється у більшості випадків зі свердловин, вода в яких не завжди відповідає санітарним вимогам.

Особливе занепокоєння викликають сільські водопроводи, які мають слабо розвинену вуличну мережу, низький рівень технічного та профілактичного обслуговування. Протяжність існуючих водопровідних мереж в сільських населених пунктах становить 4019,5 км, з яких 1501,2 км знаходяться у аварійному стані. Тому водопостачання базується переважно на підземних водах.

Найбільш складний стан з водопостачанням сільського населення у зоні недобудованого Казанківського водопроводу.

Для централізованого водопостачання якісною питною водою Казанківського району в 1992-1996 роках побудований Казанківський груповий водопровід. Згідно з проектом передбачено забезпечення питною водою 49,9 тис. чол., в 79 населених пунктах району. Проектна потужність водопроводу 19,3 тис. м³/добу. На цей час використовується лише на 13% від передбаченої проектом потужності; фактично споживають воду 11 населених

пунктів, в решту – питна вода не подається через відсутність розвідних мереж та руйнацію існуючих.

Рис. 11.2.1.

Висновки

Реконструкція сільських водопроводів та розвідних мереж забезпечить централізоване водопостачання сільських населених пунктів області питною водою. Розвиток системи питного водопостачання забезпечить економію коштів для населення області, поліпшення санітарно – епідеміологічного благополуччя та раціональне використання джерел водопостачання.

12. ЕКОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ

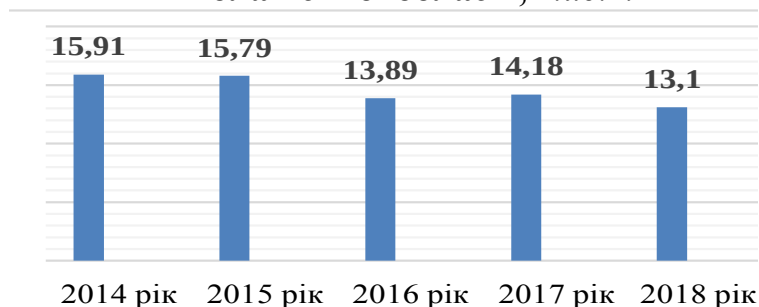
12.1. Стан атмосферного повітря

У Миколаївській області відсутні підприємства хімічної та вугільної промисловості, тому область не увійшла до переліку регіонів з високим забрудненням атмосфери.

Загальний обсяг викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел протягом 2014-2018 років зменшився на 18%.

Рис. 12.1.1

Динаміка обсягів викидів в атмосферне повітря від стаціонарних джерел Миколаївської області, тис.т

Слід зазначити, що рівень техногенного навантаження (викиди забруднюючих речовин в атмосферу від підприємств) на навколишнє природне середовище області нижчий, порівняно з середнім показником по Україні.

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на одну особу в Миколаївській області значно менші, порівняно з Київською, Львівською, Харківською, Одеською областями та в цілому по Україні.

Рис. 12.1.2

Динаміка викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел у розрахунку на одну особу за регіонами України (кг)

Висновки

Миколаївська область за екологічним станом повітря на сьогодні може відноситись до областей з комфортними умовами для проживання населення. Протягом 2018 року в області викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на одну особу були найменшими, порівняно з викидами регіонів-сусідів та регіонів, що належать до однієї типології.

12.2. Поводження з відходами

За статистичними даними обсяг утворення відходів Миколаївської області за 2017 рік (останні звітні дані) становив 2327,9 тис. т, що на 1,6 % менше порівняно з 2016 роком.

Із загальної кількості утворених відходів протягом 2017 року утилізовано, оброблено (перероблено) 61,3 тис. тонн. Частка відходів, які були утилізовані, оброблені (перероблені), у загальному обсязі утворених відходів склала 2,7 відсотка.

Із загальної кількості утворених відходів протягом 2016 року утилізовано, оброблено (перероблено) 81 тис. т відходів, що на 6,1% більше ніж у 2015 році. Частка відходів, які були утилізовані, оброблені (перероблені), у загальному обсязі утворених відходів склала 3,4 відсотка.

На підприємствах області функціонувало 10 установок для утилізації (перероблення) відходів загальною потужністю 913,6 тис. т/рік, та 12 – для спалювання відходів з метою теплового перероблення (575 т/рік).

Упродовж 2017 року, підприємствами регіону утилізовано, оброблено (перероблено) 5,97 тис. т відходів I-III класів небезпеки. Відходи I класу небезпеки не оброблялися, а в кількості 29,1 т передано спеціалізованим підприємствам на утилізацію. Відходів II класу небезпеки утилізовано, оброблено – 55,6 т, передано для утилізації – 530,3 тонн. Відходів III класу небезпеки утилізовано, оброблено – 5914,6 т, переданих на утилізацію – 17,4 тис. тонн.

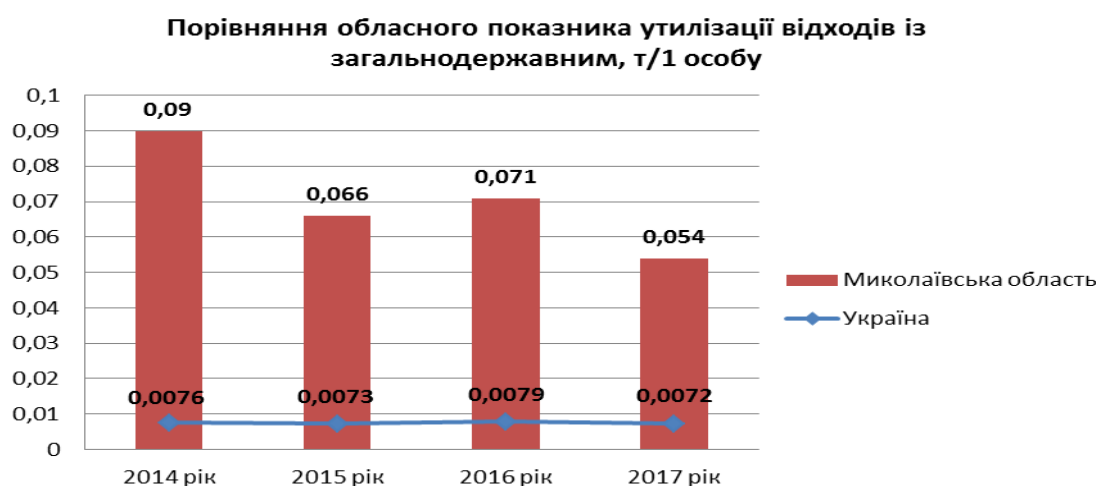
Таб. 12.2.1

Утилізація відходів за регіонами України на 1 особу

(тон)

	2014	2015	2016	2017
Україна	0,0076	0,0073	0,0079	0,0072
Миколаївська	0,09	0,066	0,071	0,054
Кіровоградська	11,56	8,828	3,158	1,5387
Одеська	0,0047	0,00426	0,0043	0,0044
Херсонська	0,084	0,062	0,022	0,029
Львівська	0,21	0,128	0,19	0,238
Київська	0,0546	0,073	0,031	0,0115
Харківська	0,0744	0,10	0,156	0,045

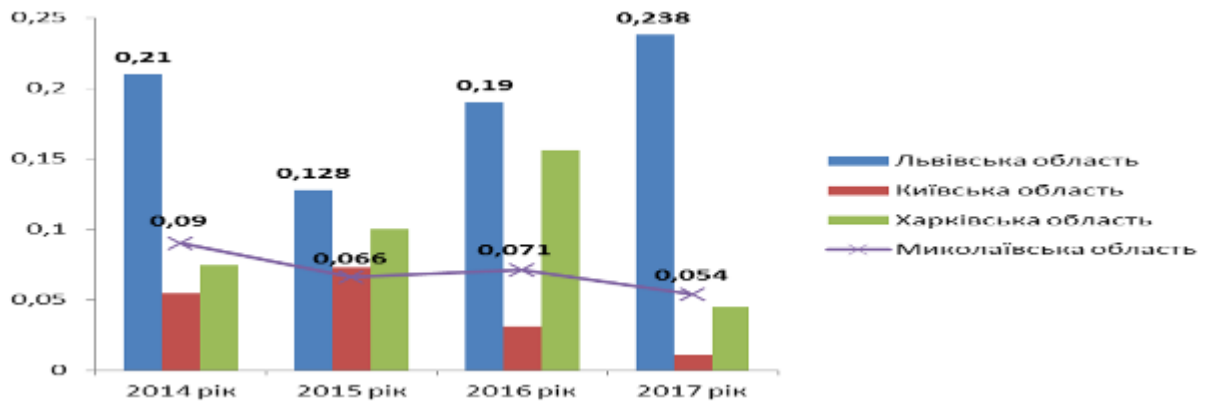
Рис. 12.2.1.

На тлі загальнодержавного показника утилізації відходів, у Миколаївській області утилізація є досить високою, проте негативною стороною є тенденція до зменшення кількості утилізованих відходів у 2017 році порівняно з 2016 роком.

Рис. 12.2.2

Порівняння обласного показника утилізації відходів з показниками регіонів однієї типології на 1 особу, т

Проаналізувавши показники утилізації відходів в регіонах однієї типології з Миколаївською областю, можна зазначити що, порівняно з показником у Львівській області рівень утилізації є недостатнім, проте порівняно з показниками інших, представлених на малюнку областей, рівень утилізації є задовільним (2015, 2016, 2017 роки). Проте, є тенденція до зниження показника утилізації відходів (2014-2017).

Для збільшення показника, в першу чергу, необхідне кардинальне оновлення законодавчої бази у сфері поводження з відходами.

Зміна законодавства в Україні розпочата ще у листопаді 2017 року - Кабінетом Міністрів України затверджено Національну стратегію управління відходами в Україні до 2030 року. Метою Стратегії є створення умов для підвищення стандартів життя населення шляхом впровадження системного підходу до поводження з відходами на державному та регіональному рівні, зменшення обсягів утворення відходів та збільшення обсягу їх переробки та повторного використання. Відповідно до Стратегії, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.02.2019 № 117-р затверджено Національний план управління відходами до 2030 року. На сьогодні Миколаївською облдержадміністрацією ведеться робота щодо створення робочої групи та розроблення Регіонального плану управління відходами в області до 2030 року.

12.2.1 Поводження з твердими побутовими відходами

95% населення Миколаївської області охоплено послугами зі збирання твердих побутових відходів (далі – ТПВ). У порівнянні з показниками по Україні в цілому близько 78% населення України охоплено послугами з вивезення побутових відходів.

Для порівняння показники охоплення населення послугами з вивезення побутових відходів у Київській та Харківській областях – 87% та Одеській області — 63 відсотки.

Збирання та вивезення твердих побутових відходів у містах, селищах міського типу, та в окремих сільських населених пунктах області здійснюють 46 підприємств різної форми власності.

Для вивезення і збирання ТПВ в області задіяно 339 од. спецавтотранспорту, але зношеність його становить 80 %. По Україні загальна кількість спеціально обладнаних транспортних засобів складає майже 4 тис. одиниць і середній показник зношеності спецавтотранспорту у 2018 році становив 65%. Для порівняння, відсоток зношеності сміттєвозів у Київській області – 82%, Харківській області – 53% та Одеській області — 68%.

Зберігання твердих побутових відходів в населених пунктах області, з врахуванням сільських рад, здійснюється майже в 358 місць, з яких 267 од. загальною площею 524,4 га, за вимогами нормативно правових актів, наближені до показників сміттєзвалищ.

Середня наповненість сміттєзвалищ 53%, в тому числі по містах обласного значення понад 85%.

Кількість перевантажених полігонів по області становить 3 од. (1,1%) загальною площею 19,8 га - це міські полігони Вознесенська, Первомайська, Южноукраїнська, а 69 сміттєзвалищ загальною площею 225,3 га (25,8%) не відповідають нормам екологічної безпеки. У порівнянні з показниками по Україні за 2018 рік в цілому кількість перевантажених сміттєзвалищ становить 256 од. (4,2%), а 984 од. (16%) не відповідають нормам екологічної безпеки.

В населених пунктах Миколаївської області відсутні технології сміттєпереробки та сміттєсортування (застосовуються лише в містах Києві та Харкові), що також впливає на можливість скорочення обсягів вивезення ТПВ на сміттєзвалища.

Одним із напрямів підвищення рівня екологічної безпеки полігонів ТПВ, розвитку альтернативних джерел енергії в області є реалізація спільного інвестиційного проекту КП "Миколаївкомунтранс" та ТОВ "ЛНК" "Виробництво електроенергії з біогазу Миколаївського полігону твердих побутових відходів в с. В. Корениха", наміри по реалізації якого визначені згідно зі статтею 6 "Київського Протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату" та договором про співробітництво по дегазації полігону ТПВ, укладеним 01.10.2012 між КП "Миколаївкомунтранс" та ТОВ "ЛНК".

09.10.2015 відбулося відкриття біогазової когенераційної установки на Миколаївському міському полігоні твердих побутових відходів в с. Велика Корениха (біогазова електростанція на базі електрогенеруючого модуля С 320 GS-L.L).

Результатом впровадження проекту є дегазація полігону ТПВ, підвищення рівня пожежної безпеки, а також зменшення викидів парникових газів за рахунок спалення метану, який накопичився в процесі захоронення викидів та виробництва на когенераційних установках електричної енергії (потужність біогазової когенераційної установки - 1 МВт, кількість свердловин для дегазації полігону твердих побутових відходів – 91 од., сумарна глибина свердловин – 1100 п. м, річне виробництво електричної енергії - 9 млн кВт/год.).

Поряд з цим, з метою вирішення нагальних питань розвитку потужностей в сфері поводження з ТПВ органами місцевого самоврядування плануються такі заходи, зокрема:

будівництво полігону твердих побутових відходів в м. Первомайськ (орієнтовна вартість проекту – 25,8 млн грн в цінах 2012 року, орієнтовна вартість проекту на цей час – 60,0 млн грн);

створення "Комплексу із сортування та повної переробки ТПВ з отриманням альтернативних видів палива у м. Вознесенську" (орієнтовна вартість проекту – 41,5 млн грн в цінах 2010 року, орієнтовна вартість на цей час 80,0 млн грн);

відпрацювання системи екологічного поводження з твердими побутовими відходами шляхом новітніх технологій організації збору, сортування, переробки та захоронення відходів у м. Миколаєві (орієнтовна вартість проекту – 442,8 млн грн);

будівництво полігону ТПВ в смт Арбузинка Арбузинського району Миколаївської області (орієнтовна вартість проекту – 1,8 млн грн);

будівництво полігону твердих побутових відходів у смт Криве Озеро (орієнтовна вартість проекту – 5,0 млн гривень).

Висновки

Значні обсяги накопичених відходів та відсутність ефективних заходів, спрямованих на запобігання їх утворенню, утилізації, знешкодження та видалення поглиблюють екологічну кризу і стають гальмівним фактором розвитку економіки.

Високий рівень утворення відходів та низькі показники їх використання, як вторинної сировини призводять до того, що в області щороку в промисловості та комунальному секторі нагромаджуються значні обсяги твердих відходів, з яких лише незначна частина підлягає утилізації, решта потрапляють на звалища, утворенню несанкціонованих сміттєзвалищ, що негативно впливає на стан навколишнього природного середовища і здоров'я людей.

Недостатнє фінансування заходів з розвитку сфери поводження з побутовими відходами з державного, обласного, місцевого бюджетів уповільнює впровадження сучасних технологій у цій сфері.

Складові побутових відходів у своїй абсолютній більшості є комерційним продуктом, додатковим ресурсним потенціалом суспільного господарства.

Однак в області відсутні цілісні системи вирішення проблеми, де головним критерієм успішності було б постійне зменшення кількості «кінцевих» відходів, тобто тих, що розміщуються на звалищах і не використовуються, як вторинні ресурси з метою заміни первинних ресурсів та енергозбереження.

12.3. Відведення та очистка стічних вод

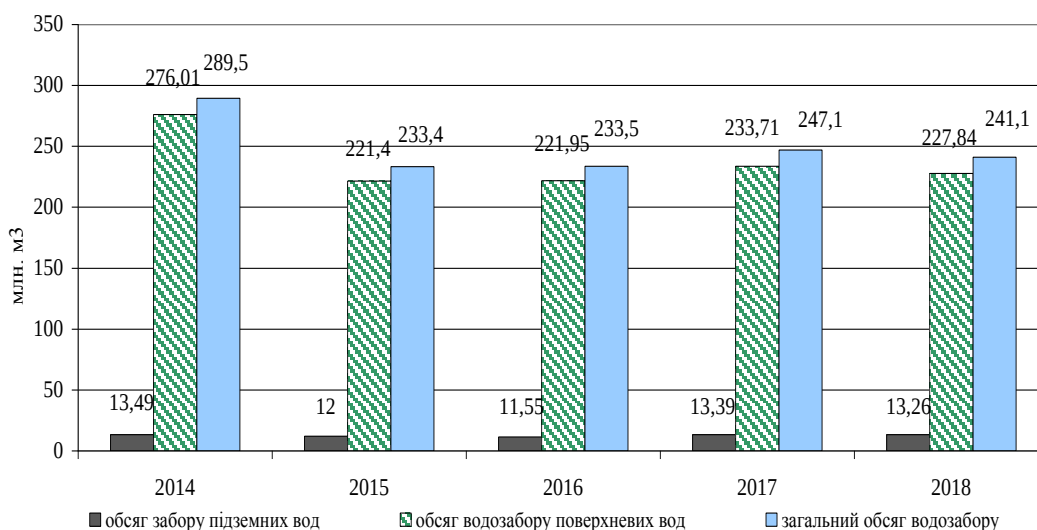
12.3.1 Водозабір

Загальний забір води по області протягом 5 років зменшився на 48,4 млн.м³ (16,7 %) і складає 241,1 млн.м³.

Протягом 2018 року для споживання населенням та господарських потреб з поверхневих водних об'єктів забрано 227,84 млн.м³ води, що на 48,16 млн. м³ (17,5 %) менше у порівнянні з 2014 роком.

Рис. 12.3.1.1.

Динаміка водозабору по Миколаївській області

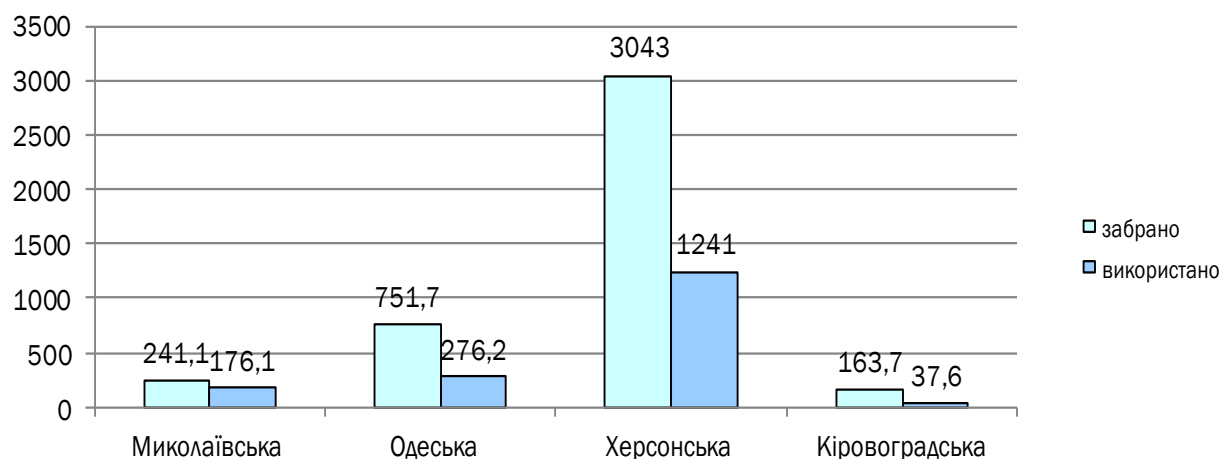

Підприємствами - водокористувачами Миколаївської області протягом 2018 року забрано води майже в 12,6 разів менше, ніж у Херсонській області, в 3,1 раза менше, ніж в Одеській області та майже на 1,5 раза більше ніж, у Кіровоградській області

Проте, протягом 2018 року в Миколаївській області підприємствами використано свіжої води 73% від забраної, в Одеській області – 36,74%, Херсонській – 40,7%, а Кіровоградській – 23%.

Рис. 12.3.1.2

Забір та використання води у 2018 році, млн. м³

Місцеві водні ресурси області дуже залежать, головним чином, від притоку з інших регіонів.

Характеристика забезпеченості місцевим стоком населення області наведено у таблиці.

Таб 12.3.1.1

Забезпеченості місцевим стоком населення Миколаївської області

Забезпеченість річним стоком, тис. м ³ /рік на 1 мешканця			
середньорічний		маловодний рік	
місцевий	сумарний	місцевий	сумарний
0,44	3,09	0,26	2,15

Підземні води, які добуваються на території Миколаївської області, головним чином йдуть на задоволення господарсько-побутових та питних потреб населення.

Найбільш водоспоживча галузь в області – це промисловість (в тому числі енергетика), 46% від загального обсягу використання вод по області йде на задоволення промислових потреб.

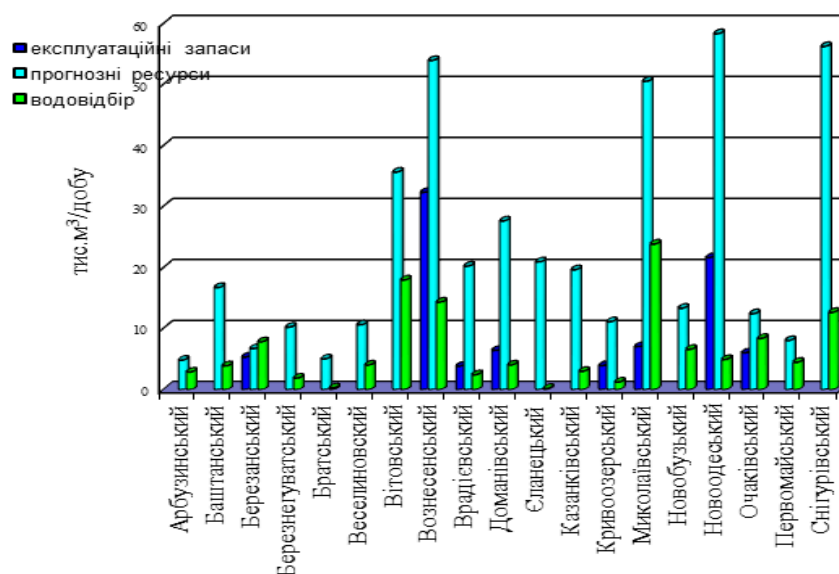
Територія області характеризується складними гідрогеологічними умовами формування підземних вод, що обумовлено геолого-структурними особливостями, природно-кліматичними та техногенними факторами.

– відповідно 1,93 та 3,85 (Братський район),– 39,0 та 44,85 (Новоодеський район). На одну особу населення області прогнозовані ресурси підземних вод розподіляються: найменший - 0,28; найбільший - 0,36 м³/добу, а по адміністративних районах цей показник змінюється: найменший від 0,04 до 1,3 і найбільший від 0,06 до 1,5 м³/добу.

При цьому тільки у двох районах області – Новоодеському і Миколаївському на одного мешканця доводиться прогнозованих ресурсів з мінералізацією до 1,5 г/дм³ більше ніж 1 м³/добу.

Рис.12.3.1.3.

Прогнозні ресурси, експлуатаційні запаси та їх використання по адміністративних районах Миколаївської області

На початок 2019 року в області 538 населених пунктів або 59% від загальної кількості 911 од. мають централізовані системи водопостачання, а населення решти 373 населених пунктів області користується водою з шахтних колодязів, каптажів або приватних резервуарів (12% населення за показником чисельності).

Централізованим водопостачанням на 98 % охоплені населені пункти міської місцевості за виключенням смт Єланець, де проживає біля 5 тис. осіб.

Найнижчий рівень водозабезпечення – в населених пунктах сільської місцевості, де з 885 сіл забезпечено централізованим водопостачанням 513 (58 %).

Таким чином, частка міського населення, яке має доступ до якісної питної води становить – 98 %, або близько 760 тис. осіб, а сільського населення – 66 %, або близько 236 тис. осіб.

В області поступово збільшується кількість населених пунктів, забезпечених централізованим водопостачанням: від 398 населених пунктів – у 2007 році, до 538 - у 2018 році з охопленням 88 % чисельності населення області.

Для водопостачання населення використовуються 545 водопроводів та окремих водопровідних мереж, загальною протяжністю 7136 км, з яких 20,2% (1440,2 км) відноситься до категорії ветхих та потребуючих заміни або капітального ремонту.

12.3.2. Скиди зворотніх вод

За період 2014-2018 років загальний обсяг скидів зворотніх вод на території області зменшився на 63,5 млн м³ (49,5%).

2018 року підприємствами-водокористувачами до природних водойм Миколаївської області скинуто 64,9 млн м³, що у порівнянні з 2014 роком менше на 60,5 млн.м³ або на 51,7 %.

Загальна потужність водоочисних споруд області становить 312,0 тис. м³/добу.

Щороку через очисні споруди водопроводу проходить 50-60 млн м³ води, що складає майже 80 % від загальних обсягів води, поданої в мережу (різниця з артезіанських свердловин).

В області налічується 44 населених пункти забезпечених системою водовідведення, 98 каналізаційних насосних станцій, загальна протяжність каналізаційних мереж 1677,4 км, з яких у ветхому та аварійному стані 382,2 км (23 %).

Найбільший обсяг скиду нормативно чистих без очищення зворотніх вод в області здійснюється ВП «Южно-Українська АЕС», до складу якої належать Олександрівська ГЕС та Ташлицька ГАЕС, який складає 47,6% від загального об'єму скидів зворотніх вод по області і дорівнює 30,9 млн.м³.

Починаючи з 2010 року на території Миколаївської області не зафіксовано скиди зворотніх вод без очистки (аварійні скиди стічних вод). Об'єми скидів недостатньо очищених стічних вод щороку зменшуються. Так, протягом

2018 року недостатньо очищених стоків скинуто 21,22 млн.м³, що на 3,68 млн.м³ (14,7%) менше, ніж об'єми скиду згаданих стоків у 2014 році.

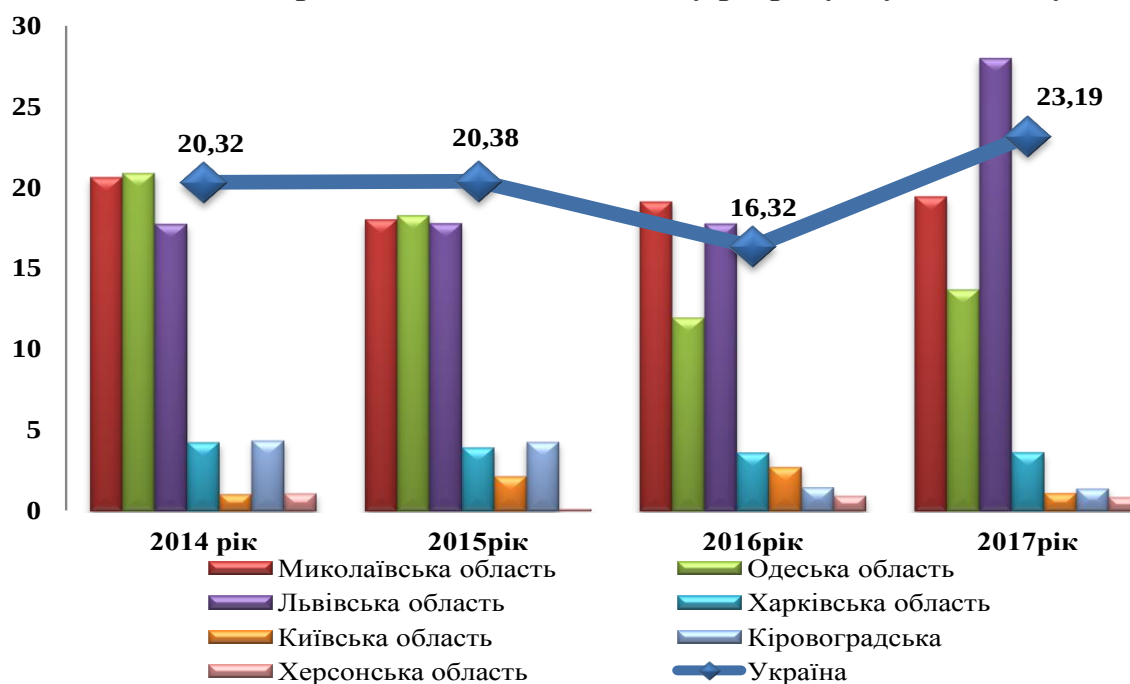
За період 2014-2018 років обсяги скидів вище згаданої категорії зворотних вод значно не змінювались, що свідчить про наявність проблеми якісної очистки стоків.

З перевищенням встановлених нормативів скиди зворотних вод здійснюють шість підприємств комунальної сфери: МКП «Миколаївводоканал», КП «Первомайський міський водоканал», КП «Міський водоканал» (м. Баштанка), КП «Очаківводоканал» (отримано майно від БГКП «Сирена»), КП «Ольшанське» (отримано майно від ТОВ «Сталвит») та КП «Прибузьке» (м. Нова Одеса).

Найбільшим забруднювачем водних ресурсів в області є МКП «Миколаївводоканал», об'єм скинутих стоків якого складає понад 90 % від загального обсягу скиду недостатньо очищених вод по області.

Рис. 12.3.2.1.

Динаміка скидів забруднених зворотних вод до поверхневих водних об'єктів у розрахунку на 1 особу, м³

Обсяги скидів забруднених зворотних вод у розрахунку на 1 особу по Миколаївській області знаходяться на рівні з Львівською і Одеською областями та не перевищують середніх показників в цілому по країні.

Враховуючи ліквідацію аварійних скидів каналізаційних стоків на МКП «Миколаївводоканал», в Миколаївській області припинено скид зворотних вод без очистки. За результатами аналізу на загальнодержавному рівні, на відміну від Миколаївської області, має місце проблема скиду зворотних вод без очистки.

Висновки

Для маловодної Миколаївської області є актуальною проблема забруднення водних ресурсів через скид стічних вод, яку значно ускладнює відсутність мереж централізованого водовідведення та якісної очистки господарсько-побутових і виробничих стоків.

Через неякісну роботу комунальних каналізаційних очисних споруд, до водних об'єктів Миколаївської області щорічно потрапляє до 23 млн. м³ недостатньо очищених стічних вод, що класифікуються, як забруднені стоки.

Комунальні очисні споруди каналізації існують переважно в обласному та районних центрах. Амортизація їх обладнання складає від 42% до 62%. Проблема очистки комунальних стоків у сільській місцевості, за відсутності централізованої системи водовідведення, стоїть особливо гостро для області.

З метою вирішення проблеми в межах реалізації Комплексної програми охорони довкілля Миколаївської області на 2018-2020 роки, 88% (34,9 млн грн) від загальної суми фінансування програмних заходів з обласного цільового фонду охорони навколишнього природного середовища передбачено виділити на будівництво та реконструкцію каналізаційних очисних споруд.

Водогосподарська ситуація в області додатково ускладнюється через багаторічний скид до р.Інгулець високомінералізованих шахтних вод гірничорудних підприємств Кривбасу зі ставка накопичувача у балці Свистунова Дніпропетровської області. В цій ситуації Миколаївська область потерпає від скиду забруднених стоків, який спричинив погіршення водогосподарських умов у Снігурівському районі та засолення значних площ зрошуваних сільськогосподарських угідь.

Проблема вимагає комплексного рішення з урахуванням всіх вимог чинного природоохоронного законодавства.

12.4. Розвиток екзогенних геологічних процесів на території Миколаївської області

Природні умови Миколаївської області визначили широкий розвиток та різноманітність екзогенних геологічних процесів (далі - ЕГП): зсувів, ерозії, абразії та підтоплення.

Роботи з моніторингу поширення та розвитку екзогенних процесів на території Миколаївської області проводяться Причорноморським державним регіональним геологічним підприємством України (м. Одеса) на підставі геологічного завдання, виданого Державною геологічною службою України для геологічного обґрунтування протизсувних заходів, геологічного забезпечення на регіональному рівні Урядової інформаційно-аналітичної системи надзвичайних ситуацій (УІАС НС).

Узагальнені дані, щодо розвитку ЕГП на території досліджень, наведені в таблиці.

Таб. 12.4.1.

Розвиток ЕГП на території Миколаївської області

Рік	Площа, тис.км ²	Зсуви					Підтоплення		Ерозія	
		Площа розпов- сюдження, км ²	Ураже- ність території, %	Кількість зсувів			Площа розпов- сюдження, км ²	Ураже- ність території, %	Площа розпов- сюдження, км ²	Ураже- ність території, %
				усього	у тому числі активних	на забудо- ваних територіях				
2017	24,6	9,04	0,037	1153	Н.д	51	17033	69	8200	33,3
2018	24,6	9,04	0,037	1153	Н.д	51	17033	69	8200	33,3

У результаті проведення польових робіт на окремих ділянках були отримані фактичні дані щодо стану активізації та поширення процесів ЕГП (абразії, підтоплення, зсуви) на частині узбережжя Чорного моря, що дало можливість зробити достовірні висновки про стан та особливості розвитку ЕГП в межах Миколаївської області.

Рис. 12.4.1.

Площинні прояви

Рис. 12.4.2.

Поширення зсувів

Таб. 12.4.2.

Стан зсувної активності Миколаївської та Одеської областей

	Миколаївська область			Одеська область		
	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік
Первинна кількість зсувів	23	23	23	74	74	74
Кількість зсувів, що залишилися у природному стані, од.	14	14	14	19	18	18
Кількість активних зсувів у природному стані, од. (%)	13 (81)	9 (93)	12 (86)	15 (65)	13 (72)	15 (83)
Довжина схилу у природному стані, пог.км (%)	10,8 (61)	10 (61)	10 (61)	16,9 (20)	16,3 (19)	16,3 (19)
Довжина закріпленого схилу, пог.км (%)	7 (80,3)	7,8 (81)	7,8 (81)	69,1 (80,3)	69,7 (81)	69,7 (81)

Небезпека зсувів полягає в раптовому зміщенні величезних мас ґрунту, що призводить до руйнування будівель та споруд, залізничних і шосейних доріг, мостів та жертв серед населення. Активні зсуви у верхньо-середній частині схилу деформують та порушують господарчу інфраструктуру (сходинки, підпірні огорожі, стовпи освітлення, лінії електропередачі тощо), існує загроза порушення будівель й споруд рекреаційного призначення, а також

зменшення площі рекреаційної території баз відпочинку, руйнування приватної житлової забудови та господарчих будівель.

Так, в зоні ризику знаходяться бази відпочинку «Акваторія» у м. Очаків, «Прибій», «Сонячний», «Ольвія», «Очаків», «Альбатрос», «Дельфін», «Борисфен» та «Автомобіліст» в с. Чорноморка Очаківського району. У західній частині м. Очаків існує загроза пошкодження, та подальшого руйнування житлової забудови.

Рис. 12.4.3.

Відокремлення від плато масиву ґрунту на активному абразійному схилі в районі Лагерної коси біля с. Чорноморка, Очаківський район, Миколаївська область, 2017р

У Березанському районі в зоні ризику знаходиться ділянка морського узбережжя від «Лагерної коси» до мису «Очаківський». Абразійно-зсувна діяльність спостерігається в с. Рибаківка на мисі Аджияск (погранзагін), базах відпочинку «Княжичанка», «Колос» та «Колос-2», «Янтар», у с. Лугове (база відпочинку «Урожайний»).

Рис. 12.4.4.

Активний зсув з кадастровим № 1206, Березанський район, Миколаївська область

Особливу увагу необхідно приділити проблемам зменшення ризику природно-техногенних зсувів на забудованих територіях. Ризик руйнівних (аварійних) проявів зсувів на схилах урбанізованих територій існує через неповне врахування всіх особливостей будови схилу, властивостей порід, наявності або виникнення в присхилових масивах ослаблених поверхонь і зон, дії на схили важкопрогнозованих стихійних процесів та явищ (землетрусів, ураганів, повеней, штормів). Значну роль в цьому відіграють техногенні впливи, виходи з ладу або неправильна експлуатація систем інженерного захисту.

Висновки

Північно-західне узбережжя Чорного моря відноситься до регіонів України, де зсувні процеси відрізняються великою інтенсивністю і щорічно завдають значний екологічний та економічний збиток. Зсувна активність на абразійно-зсувних та абразійно-обвальних схилах морського узбережжя Чорного моря на території Миколаївської області спостерігається в межах Очаківського та Березанського району Миколаївської області. Максимальна активізація зсувів спостерігається на ділянці узбережжя, що розташована між с. Рибаківка та Бузьким лиманом (Березанський район).

13. ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНА СИТУАЦІЯ

13.1. Бюджет області та бюджети адміністративно-територіальних одиниць

Формування місцевих бюджетів області здійснюється відповідно до нормативних засад, викладених у Бюджетному кодексі України.

Структура місцевих бюджетів Миколаївської області

До структури місцевих бюджетів Миколаївської області входить 259 бюджетів: 1 обласний бюджет (0,4%), 5 міських (міста обласного значення, з них один бюджет прирівняний до об'єднаної територіальної громади) бюджети (1,9%), 19 районних бюджетів (7,3%), 3 бюджети міст районного значення (1,2%), 8 селищних бюджетів (3,1%), 195 сільських бюджетів (75,3%) та бюджети 28 об'єднаних територіальних громад (10,8%).

В рамках проведення децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування у структурі та кількості місцевих бюджетів області відбулися суттєві зміни. Після проведення перших виборів депутатів сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад, які назначено на 30 червня 2019 року до структури місцевих бюджетів області входить 231 бюджет: 1 обласний бюджет (0,4%), 5 міських (міста обласного значення) бюджети (2,2%), 19 районних бюджетів (8,2%), 1 бюджет міста районного значення (0,4%), 7 селищних бюджетів (3,0%), 158 сільських бюджетів (68,4%) та бюджети 40 об'єднаних територіальних громад (17,4%).

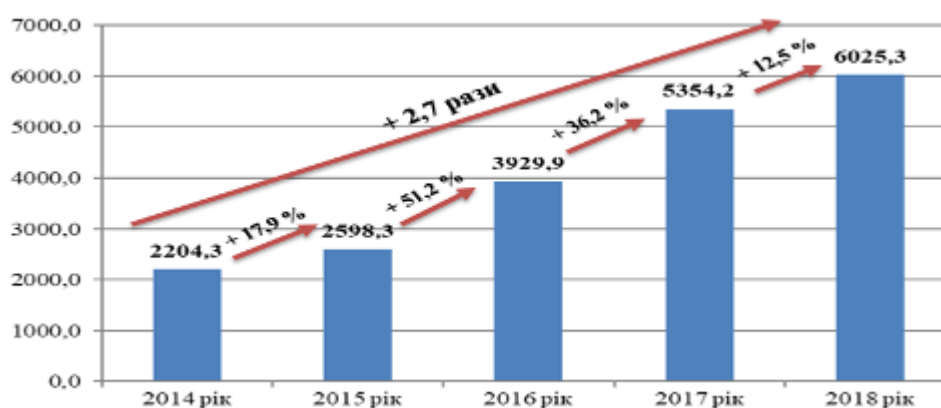
Доходи місцевих бюджетів. Загальна характеристика

Протягом останніх п'яти років, в умовах фінансової децентралізації бюджетів внаслідок прийняття змін до Бюджетного та Податкового кодексів України щодо передачі органам місцевого самоврядування додаткових бюджетних повноважень і закріплення стабільних джерел доходів для їх реалізації, відслідковується тенденція збільшення доходів.

Аналіз виконання місцевих бюджетів у 2014-2018 роках показав, що реалізація реформи міжбюджетних відносин надала позитивних результатів. Так, фактичні надходження податків і зборів до загального та спеціального фондів (без власних надходжень бюджетних установ) місцевих бюджетів області становили: за 2014 рік – 2204,3 млн грн, за 2015 рік – 2598,3 млн грн, що на 394,0 млн грн, або 17,9 % більше 2014 року; за 2016 рік – 3929,9 млн грн, на 1331,6 млн грн або 51,2 % більше 2016 року; за 2017 рік – 5354,2 млн грн, на 1424,4 млн грн або 36,2 % більше 2016 року; за 2018 рік – 6025,3 млн грн, на 671,0 млн грн або 12,5 % більше 2017 року.

Рис.13.1.1.

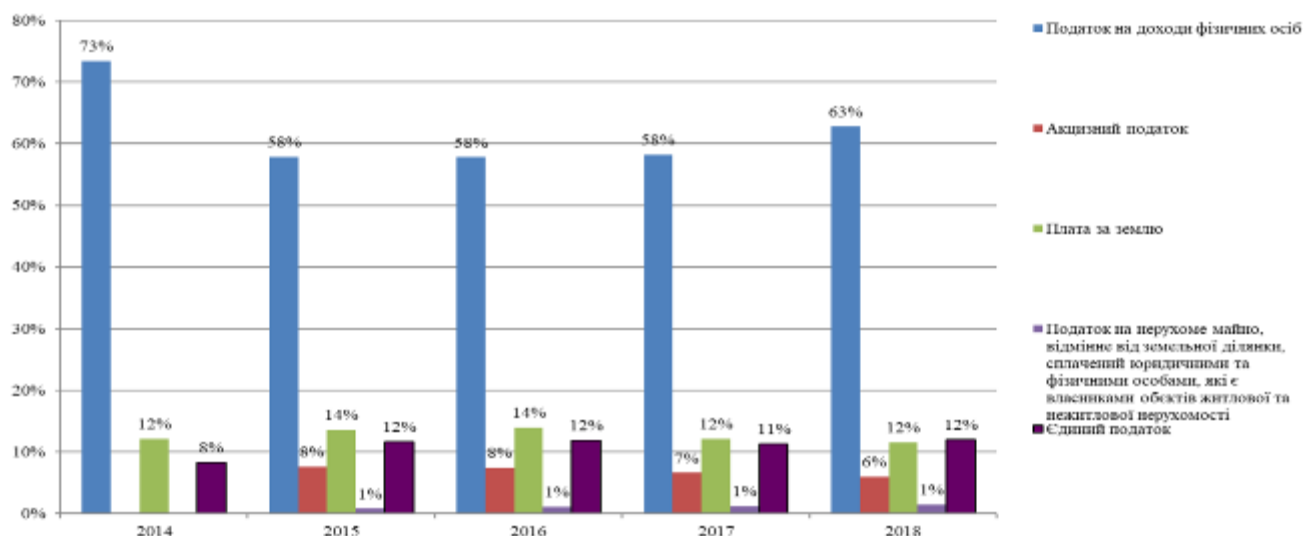
Динаміка надходження податків і зборів до місцевих бюджетів Миколаївської області, млн.грн.

Структура надходжень за період 2014-2018 роки за час децентралізації місцевих бюджетів мала незначні коливання, їх лівову частку і далі займає податок на доходи фізичних осіб, який коливається на рівні 62 % та з 2014 року (становив 73 %) знизився на 10 % порівняно з 2018 роком (63 %) за рахунок передачі окремих доходів з державного бюджету, зокрема: запровадження нових видів податку – акцизного податку з кінцевих продажів та акцизного податку із виробленого та ввезеного на митну територію України пального; розширення бази оподаткування податком на нерухомість. Іншими за величиною джерелами податків у 2018 році був єдиний податок, який становив 12,2 % та плата за землю - 11,7 %, акцизний податок, який по волі зменшується (з 8 % у 2015 році до 6 % у 2018 році у зв'язку із змінами законодавства) та податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними та фізичними особами, які є власниками об'єктів житлової та нежитлової нерухомості 1 відсоток.

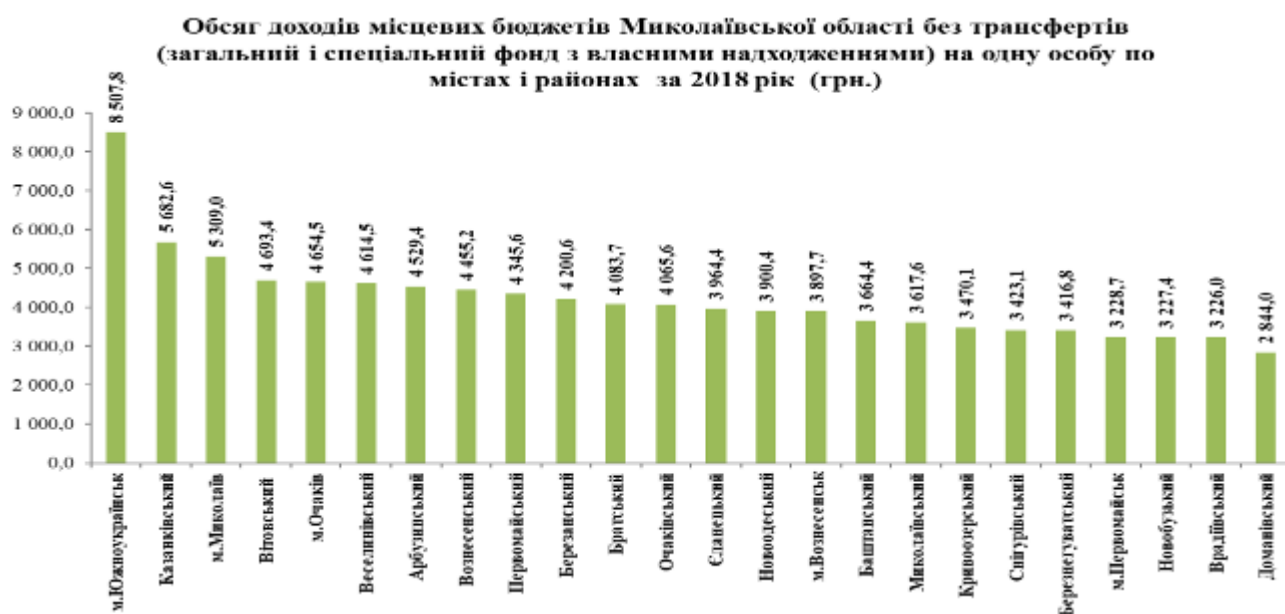
Рис.13.1.2.

Структура надходжень до бюджету Миколаївської області

З обсягів доходів бюджетів міст (міст обласного значення) та зведених бюджетів районів найнижчий показник на одного мешканця отримали бюджети Доманівського, Врадіївського та Новобузького районів. Найвищий обсяг доходів на одну особу припадає на бюджет міста м. Южноукраїнська, як монопрофільного міста - супутника атомної енергетичної системи України, Казанківського району та м. Миколаєва.

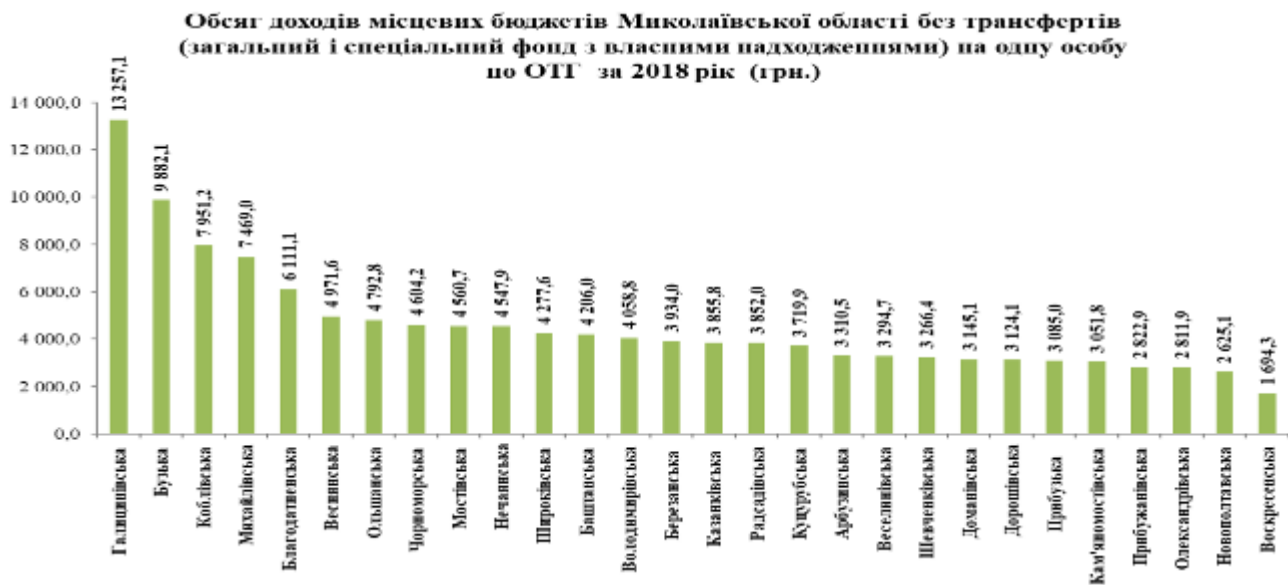
Рис.13.1.3.

Серед об'єднаних територіальних громад найвищі показники отримали бюджети Галицинівського (здійснення виробничої діяльності на території громади вагомим платником податків області ТОВ МГЗ), Бузького (здійснення виробничої діяльності на території громади вагомим платником податків

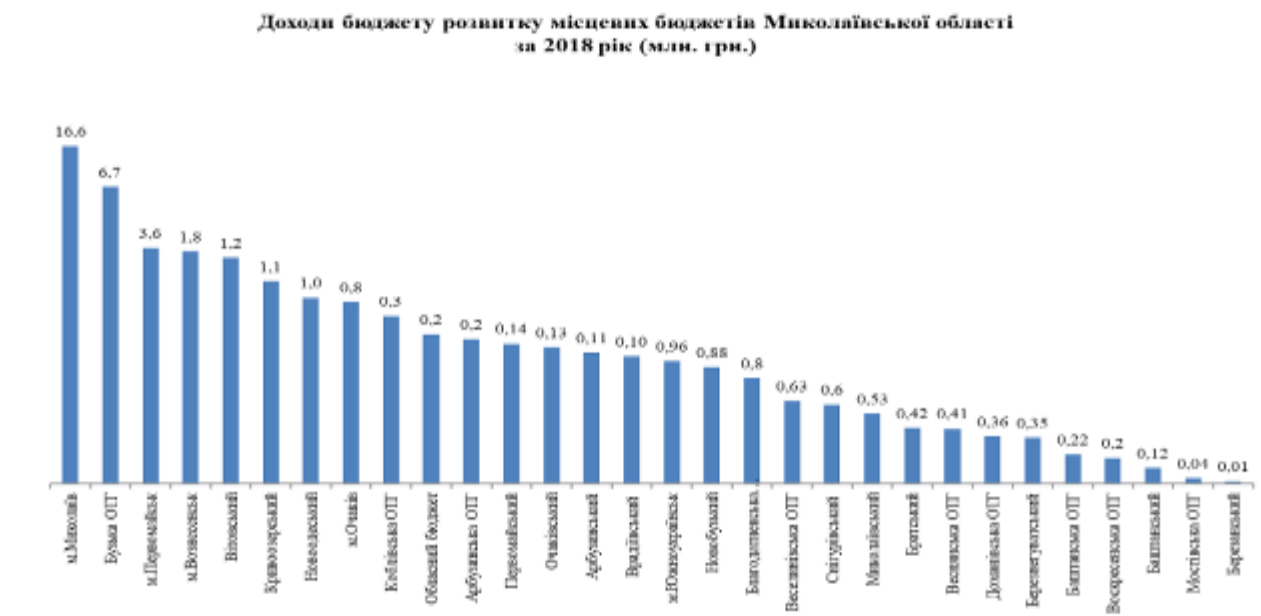
Вознесенська філія ТОВ СП «НІБУЛОН»), Коблівського (територіальне розташування у рекреаційній зоні) бюджетів.

Рис.13.1.4.

У 2018 році до бюджету розвитку місцевих бюджетів Миколаївської області надійшло 34,4 млн грн доходів (без передачі коштів із загального фонду бюджету та міжбюджетних трансфертів). Найбільші надходження отримали бюджети розвитку м. Миколаєва, Бузької ОТГ та м. Первомайська джерелами формування яких залишаються кошти від продажу землі та пайової участі забудовників у розвитку інфраструктури населеного пункту та становили майже 80 % від загальних надходжень до бюджетів розвитку Миколаївської області. Зазначені джерела за рахунок яких формуються бюджети розвитку місцевих рад не мають стабільної динаміки, тобто досить відчутний брак коштів для реалізації регіональних інфраструктурних проектів.

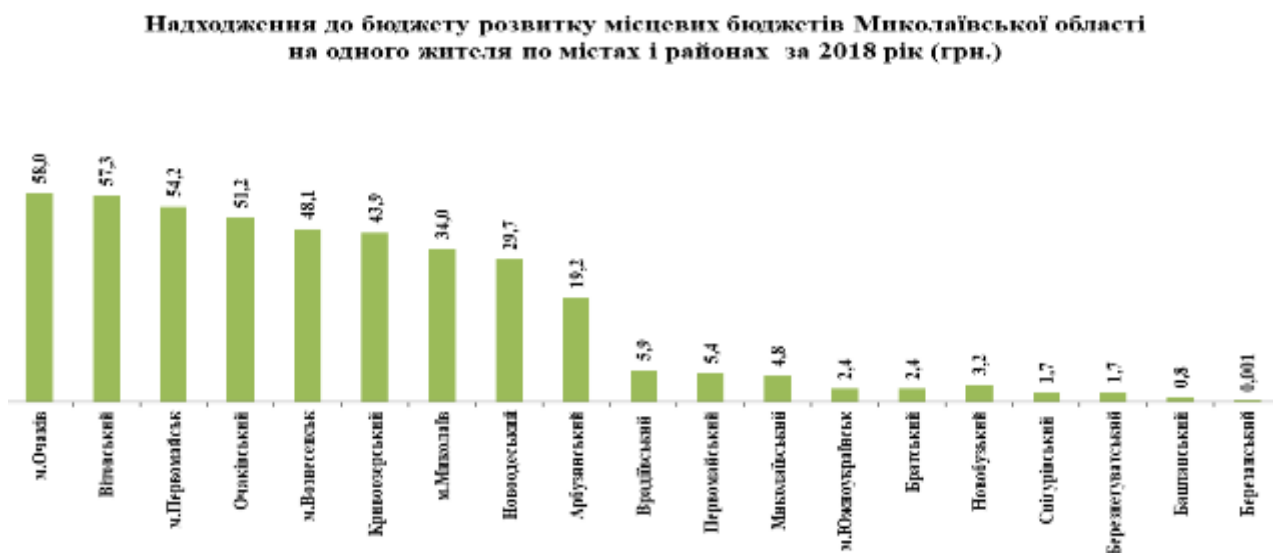
Рис.13.1.5.

Так, у зв'язку із відсутністю постійних (стабільних) джерел надходжень до бюджету розвитку бюджетів міст, зведених бюджетів районів та ОТГ відслідковується нерівномірна диференціація надходжень на одного жителя.

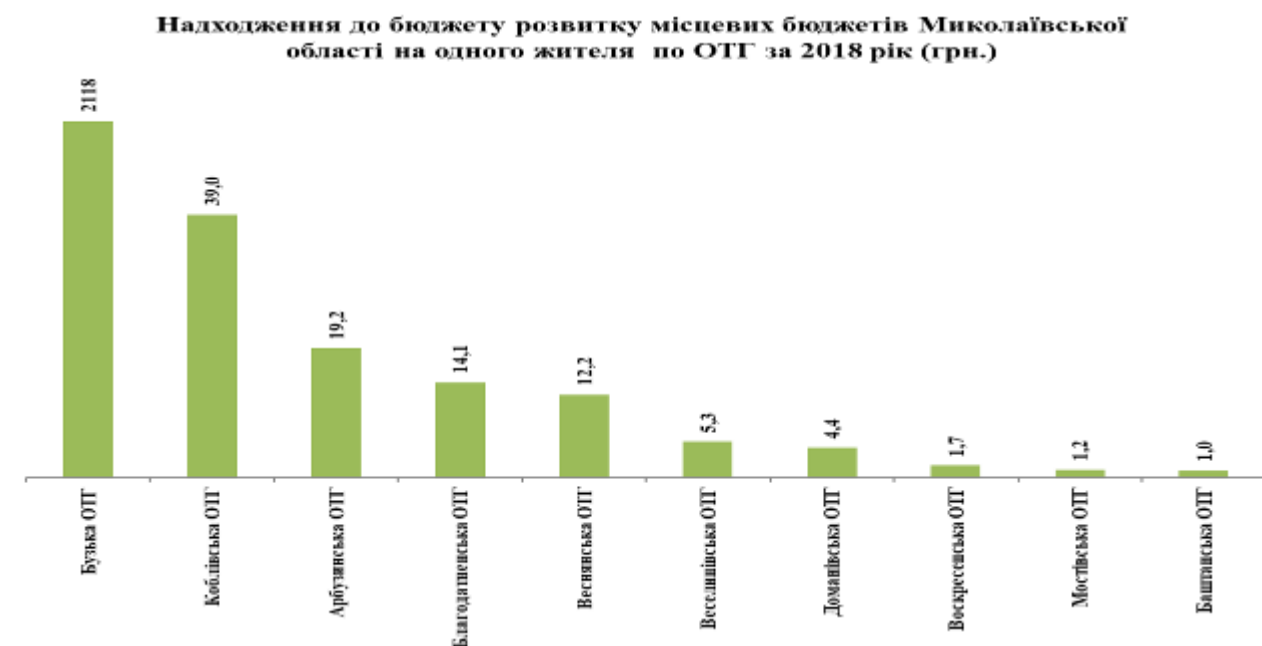
Найбільше доходів в розрахунку на одного жителя отримали бюджети м. Очакова, зведеного бюджету Вітовського району та м. Первомайська, найменші – Березанського, Баштанського та Березнегуватського районів.

Рис.13.1.6

Аналогічна ситуація склалась серед бюджетів об'єднаних територіальних громад.

Рис.13.1.7.

Внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів України надали місцевим органам влади для проведення децентралізації місцевих бюджетів

більше можливостей для соціально-економічного розвитку.

Аналіз динаміки видатків місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) на 1 особу населення свідчить про щорічне їх зростання за останні п'ять років.

Так, у 2014 році обсяг видатків місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) на 1 особу по Миколаївській області склав 5133,3 грн (середній показник по Україні – 5255,8 грн).

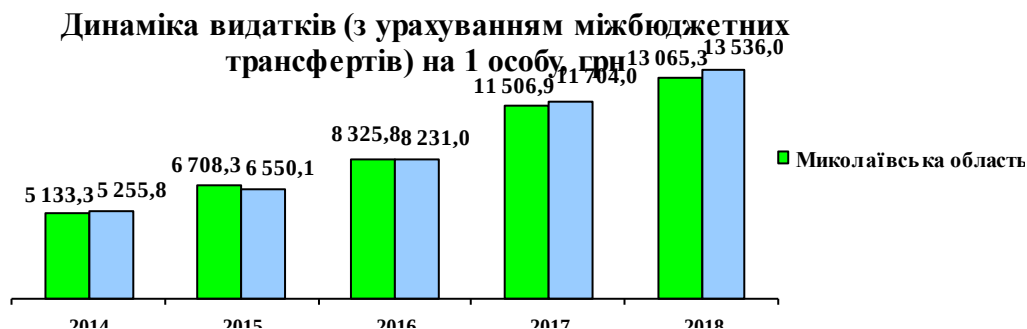
У 2015 році порівняно з 2014 роком показник по області збільшився на 30,1% (+ 1575,0 грн) і склав 6708,3 грн (по Україні відповідно на 24,6% та 6550,1 грн).

У 2016 році порівняно з 2015 роком показник збільшився на 24,1% (+1617,5 грн) і склав 8325,8 грн (по Україні відповідно на 25,7% та 8231,0 грн).

У 2017 році порівняно з 2016 роком показник збільшився на 38,2% (+3181,1 грн) і склав 11506,9 грн (по Україні відповідно на 42,2% та 11704,0 грн).

У 2018 році порівняно з 2017 роком показник збільшився на 13,5 % (+1558,4 грн) і склав 13065,3 грн. (по Україні відповідно на 15,7% та 13536,0 грн).

Рис.13.1.8.

Найбільше видатків у 2018 році в розрахунку на одного жителя мали бюджети м. Миколаїв (4103,1 грн), Снігурівського (348,1 грн), Новоодеського (340,8 грн) та Вітовського (311,2 грн) районів та міський бюджет Баштанської об'єднаної територіальної громади (141,1 грн).

Рис.13.1.9.

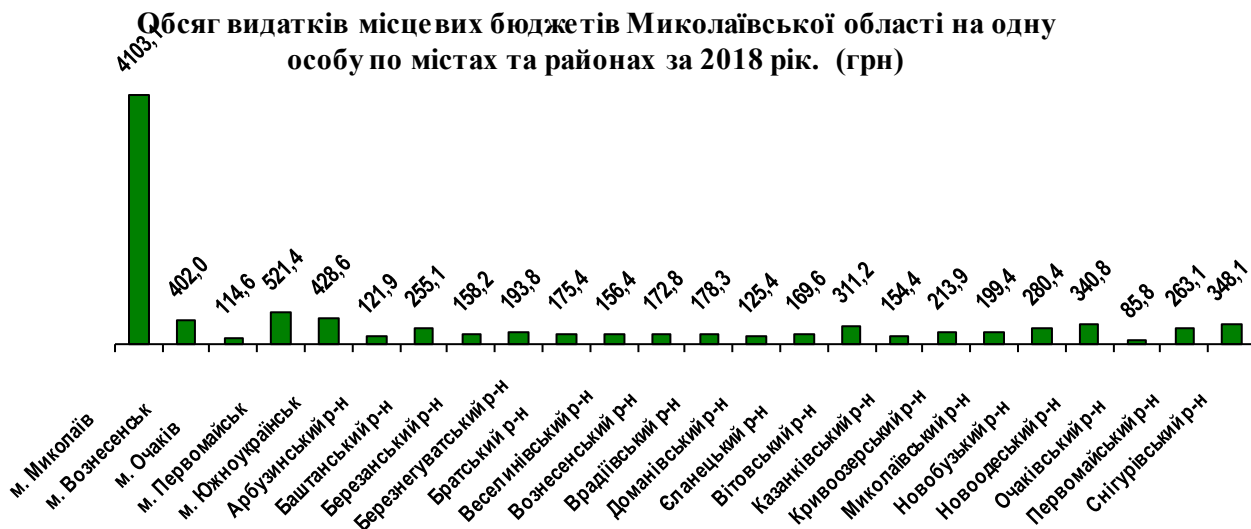
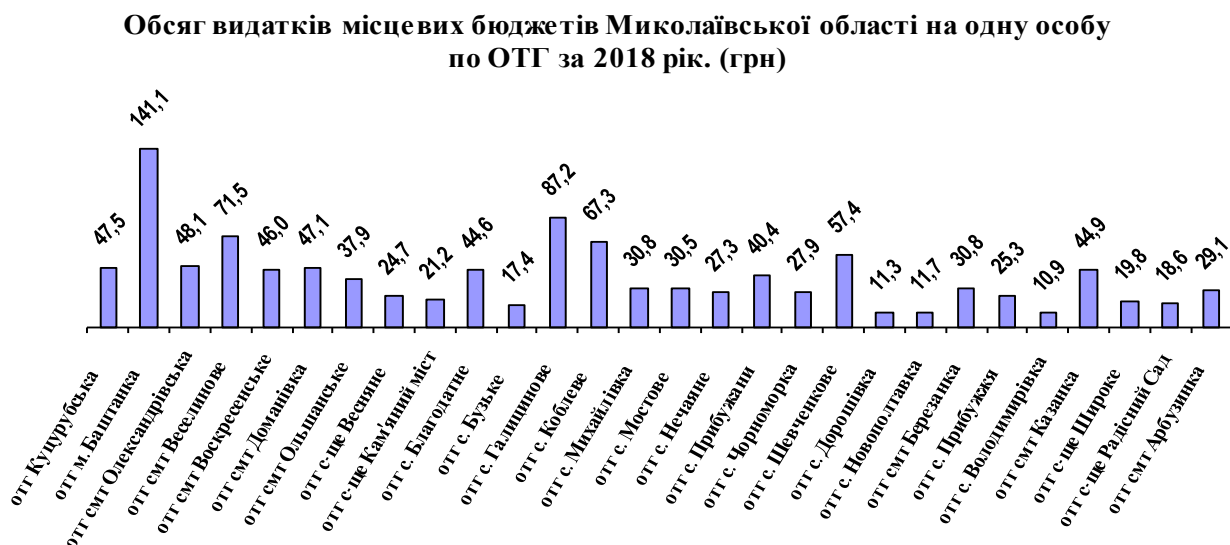

Рис.13.1.10.

Бюджетна децентралізація демонструє позитивну тенденцію зростання і капітальних видатків на одну особу (далі – капітальні видатки). Так, у 2014 році обсяг капітальних видатків становив 167,1 грн на одну особу.

У 2015 році порівняно з 2014 роком капітальні видатки зросли втричі (+ 416,6 грн) і склали 583,7 грн на 1 особу.

У 2016 році порівняно з 2015 роком капітальні видатки зросли на 63,9% (+373,0 грн) і склали 956,7 гривень. Найвищі темпи росту в частині капітальних видатків характерні для видатків на придбання основного капіталу (+ 70,8%). Капітальні трансферти зросли на 13,3%.

У 2017 році порівняно з 2016 роком капітальні видатки зросли на 23,1% (+220,6 грн) і склали 1177,3 гривні. При незначному збільшенні (+13,3%) капітальних трансфертів у 2016 році порівняно з попереднім 2015 роком має стрімке зростання їх обсягів у 2017 році майже вчетверо (+226,9 грн).

У 2018 році порівняно з 2017 роком цей показник збільшився на 8,8 % (+104,1 грн) і склав 1281,4 гривні.

Рис.13.1.11.

Висновки:

Варто констатувати, що за останні роки зберігається зростання місцевих бюджетів, а також частки місцевих бюджетів у зведеному бюджеті Миколаївської області та динаміка збільшення обсягів надання державної фінансової підтримки на розвиток громад та розбудову інфраструктури.

Всі місцеві бюджети є самостійними, що забезпечується закріпленням за ними відповідних джерел доходів бюджету, правом місцевих органів влади визначати напрями використання бюджетних коштів відповідно до законодавства України, правом відповідних місцевих рад самостійно і незалежно одне від одного розглядати та затверджувати відповідні місцеві бюджети.

Наразі в рамках реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні проводиться активна робота по формуванню спроможних територіальних громад. Бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, мають прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. В результаті забезпечено виконання одного із напрямків реформи міжбюджетних відносин – перехід від триступеневої до двоступеневої бюджетної системи.

Також треба зазначити, що показники виконання бюджетів відображають загальний соціально-економічний стан відповідної території та її потенціал до подальшого розвитку. Наявність достатніх ресурсів у місцевих бюджетах є запорукою того, що територіальна громада має можливість надавати більш якісні та більш різноманітні послуги своїм жителям, реалізовувати соціальні та інфраструктурні проекти, створювати умови для розвитку підприємництва та залучення інвестиційного капіталу, розробляти програми місцевого розвитку та фінансувати інші заходи для всебічного покращання умов проживання жителів громади.

13.2. Податкова база

Податкова база надходжень до бюджетів усіх рівнів у 2014-2018 роках базувалась на принципах та вимогах Бюджетного та Податкового кодексів України, Законів України про Державний бюджет на відповідні роки, інших законодавчих та нормативних актах.

Позитивні зміни у податково-бюджетній сфері забезпечили стабільне наповнення дохідної частини зведеного бюджету області протягом останніх п'яти років. У 2018 році порівняно з показниками 2014 року до бюджетів усіх рівнів фіскальними органами області додатково забезпечено 7 068 млн грн, темп росту склав 328,9 відсотка (2014 рік – 3 089 млн грн, 2018 рік – 10 157 млн гривень).

Аналіз стану надходжень платежів у розрізі видів бюджетів у 2014-2018 роках засвідчив позитивну динаміку росту платежів, як до державного бюджету, так і до місцевих бюджетів області.

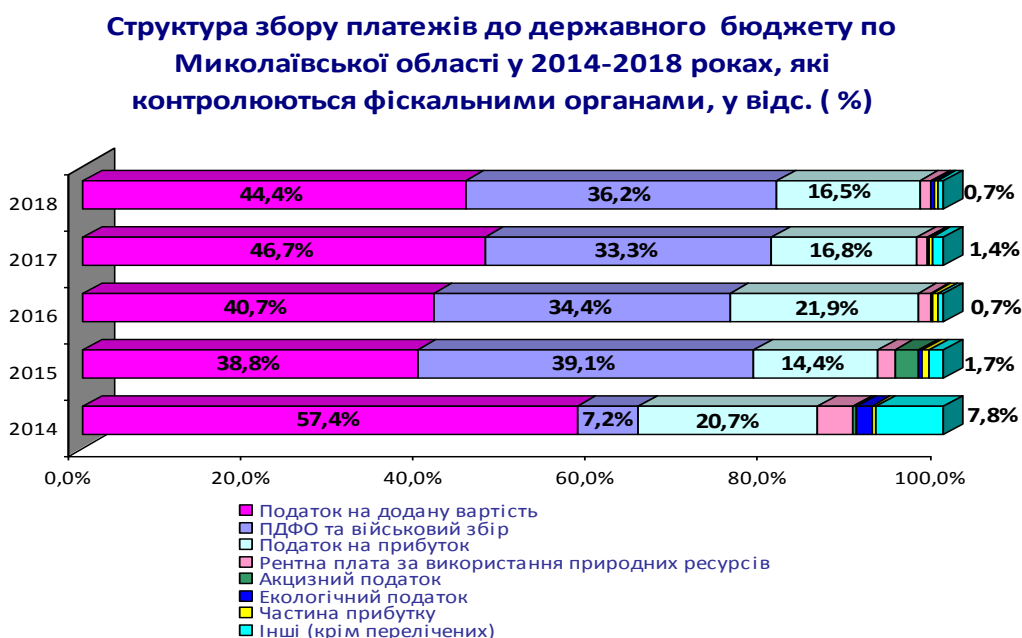
Рис.13.2.1.

З року в рік має місце зростання надходжень до державного бюджету. Так, у 2015 році порівняно з 2014 роком збір до державного бюджету збільшився на 972 млн грн, або на 105,5 %, у 2016 році порівняно з 2015 роком – на 1 134 млн грн, або на 59,9 %, у 2017 році порівняно з 2016 роком на – 1 032 млн грн, або на 34,1 % та у 2018 році порівняно з 2017 роком – на 447 млн грн, або на 11 відсотків.

Зазначене дало змогу у 2018 році забезпечити збір платежів до державного бюджету на 3 585 млн грн, або у 4,9 раза більше, ніж у 2014 році (2014 рік – 921 млн грн., 2018 рік – 4 507 млн гривень).

Рис.13.2.2.

Найбільшу питому вагу в структурі доходів державного бюджету складає податок на додану вартість, частка надходжень якого у 2018 році становить 44,4 відсотка. При цьому, збір ПДВ у порівнянні з 2014 роком зріс на 1 472 млн грн, або у 3,8 раза (2014 рік – 529 млн грн, 2018 рік – 2 001 млн гривень).

У зв'язку з законодавчими змінами в оподаткуванні, починаючи з 01.01.2015 до державного бюджету зараховується 25 % податку на доходи фізичних осіб та військовий збір (з серпня 2014 року), питома вага цих надходжень у 2018 році склала 36,2 відсотка. У порівнянні з 2015 роком надходження ПДФО та військового збору зросли на 892 млн грн, або у 2,2 раза (2015 рік – 741 млн грн, 2018 рік – 1 633 млн гривень).

Слід зазначити, що в умовах децентралізації найбільш суттєвий вплив на позитивні зрушення має місце збільшення надходжень до місцевих бюджетів, частка надходжень яких в загальній сумі збору до бюджетів усіх рівнів становить майже 60 відсотків.

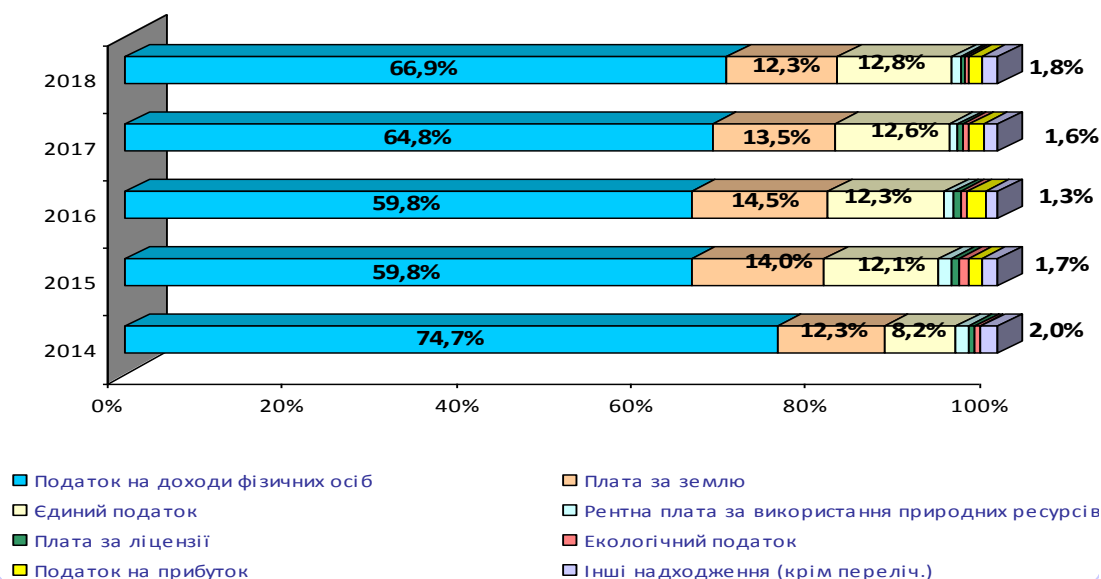
Так, у 2014 році фіскальними органами області до місцевих бюджетів мобілізовано 2 167 млн грн, у 2015 – 2 519 млн грн, у 2016 – 3 799 млн грн, у 2017 – 4 805 млн грн, у 2018 – 5 650 млн гривень.

У 2018 році порівняно з 2014 роком забезпечено темп зростання надходжень 260,7 %, додатково надійшло 3 483 млн гривень. При цьому, у 2015 році порівняно з 2014 роком надходження зросли на 351 млн грн, або на 16,2 %, у 2016 році порівняно з 2015 роком – на 1 280 млн грн, або на 50,8 %, у 2017 році порівняно з 2016 роком – на 1 007 млн грн, або на 26,5 %, у 2018 році порівняно з 2017 роком – майже на 845 млн грн, або на 17,6 %.

Незважаючи на те, що з початку 2015 року Бюджетним кодексом України внесено зміни до порядку формування місцевих бюджетів, зокрема, застосовано норму розмежування податку на доходи фізичних осіб між державним та місцевими бюджетами – 25 % та 75 % відповідно, має місце збільшення питомої ваги цього податку у складі місцевих бюджетів. Так, якщо у 2015 році майже 60 % доходів місцевих бюджетів забезпечувалось за рахунок надходжень податку на доходи фізичних осіб, то у 2018 році цей показник склав 67 відсотків.

Рис.13.2.3.

**Структура надходжень до місцевих бюджетів
Миколаївської області у 2014-2018 роках по платежах, які
контролюються фіскальними органами, у відс. (%)**

Динаміка надходжень податку на доходи фізичних осіб свідчить про його щорічне зростання. Надходження цього податку у 2018 році склали 3 782 млн грн проти 1 505 млн грн у 2015 році та збільшились на 2 277 млн грн, або на 151,2 відсотків. При цьому, у 2016 році у порівнянні з 2015 роком надходження зросли на 767 млн грн, або на 50,9 %, у 2017 році порівняно з 2016 роком – на 642 млн грн, або на 37,1 %, у 2018 році порівняно з 2017 роком – на 668 млн грн, або на 21,4 відсотка.

Рис.13.2.4.

Позитивно впливає на рівень надходжень до місцевих бюджетів збільшення сплати податку на доходи фізичних осіб низкою бюджетоутворюючих підприємств, а саме: ВП «ЮУ АЕС «НАЕК Енергоатом», ТОВ СП «Нібулон», ТОВ «МСП Ніка-Тера», ОКП «Миколаївоблтеплоенерго», ОКП «Миколаївобленерго», ТОВ «АТБ-Маркет», ТОВ «Епіцентр К», МКП «Миколаївводоканал», ТОВ «Сандора», ТОВ МП «Термінал-УХЗС», ТОВ «Агрофірма Корнацьких», ТОВ «Техноторг-Дон», ТОВ «Дунайська судноплавно-стивідорна компанія», ТОВ «Миколаївська ТЕЦ» тощо.

У 2015 році запроваджено акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів, який 100-відсоткового зараховується до органів місцевого самоврядування.

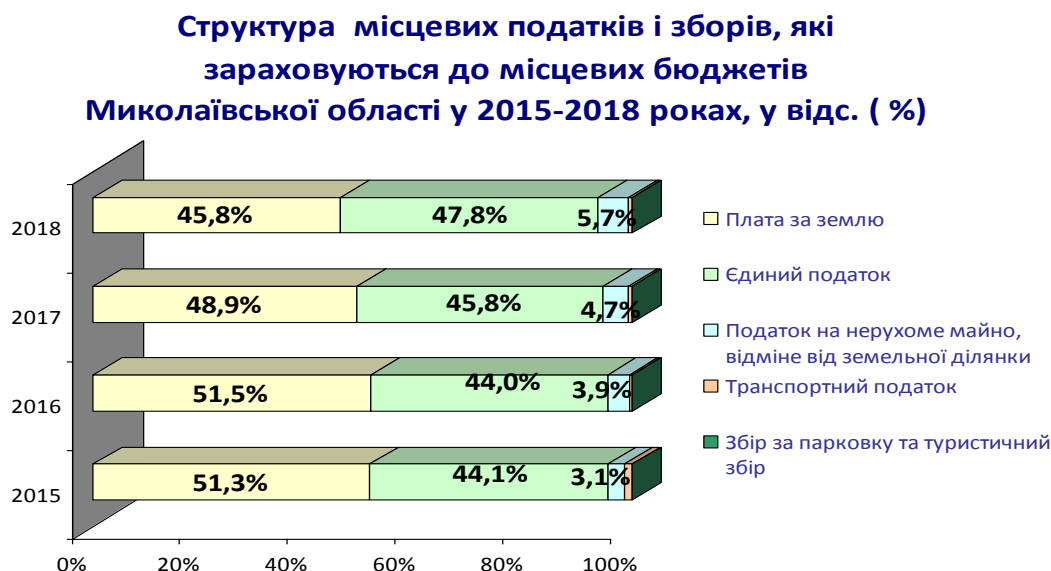
Місцеві органи самоврядування у 2015 році додатково отримали акцизного податку з реалізації підакцизних товарів у сумі 197 млн грн, у 2016 році – 295 млн грн, що складає 7,8 % в загальній сумі надходжень місцевих бюджетів. Проте, у 2017-2018 роках питома вага цього податку склала 3,7 % (178 млн грн) та 2,9 % (166 млн грн) відповідно. Зменшення надходжень обумовлено законодавчими змінами з 01.01.2017, згідно яких скасовано акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі паливом.

Також змінено склад місцевих податків і зборів, до яких зараховано єдиний податок, збір за місця для паркування, туристичний збір та податок на майно, який складається з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортного податку та плати за землю.

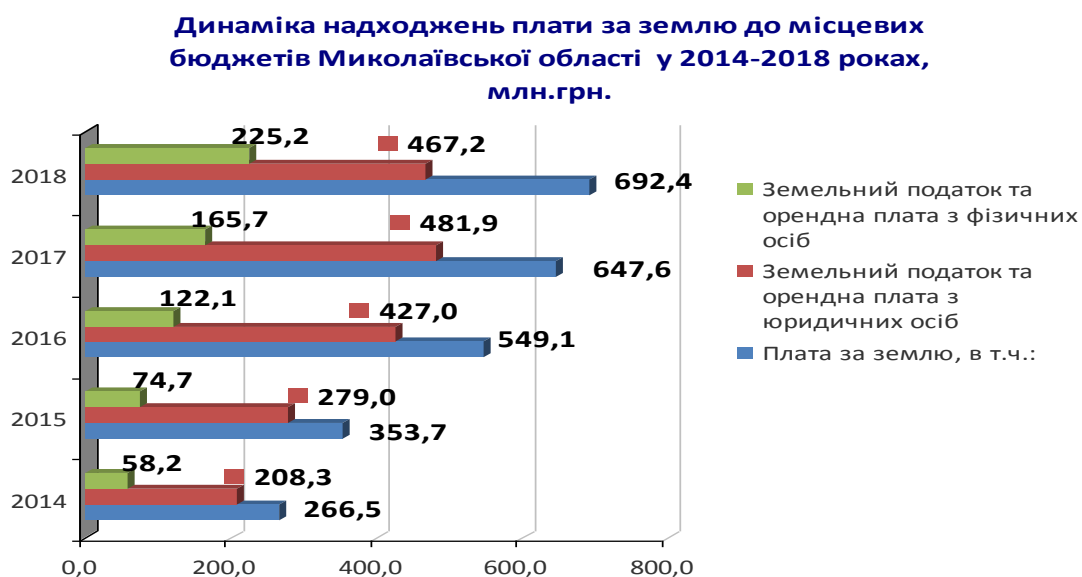
У складі місцевих податків і зборів значну частку складає єдиний податок – 47,8 % у 2018 році (723 млн грн) проти 44,1 % (305 млн грн) у 2015 році та плата за землю – 45,8 % у 2018 році (692 млн грн) проти 51,3 % у 2015 році (354 млн гривень).

Рис.13.2.5.

В загальній сумі надходжень місцевих бюджетів частка надходжень плати за землю у 2018 році складає 12,3 %, або 692 млн грн, що на 45 млн грн, або на 6,9 % більше, ніж у 2017 році. У порівнянні з 2014 роком надходження збільшились на 426 млн грн, або на 160% (2014 рік – 266 млн гривень). Зростання надходжень плати за землю обумовлено збільшенням ставок та застосуванням коефіцієнтів індексації нормативно-грошової оцінки землі за 2015-2017 роки у розмірі 1,897.

Рис.13.2.6.

Значно збільшились надходження єдиного податку зі 178 млн грн у 2014 році вони зросли у 4 рази, або майже на 545 млн грн та у 2018 році склали 722,5 млн гривень. При цьому, частка надходжень єдиного податку в загальній

сумі надходжень до місцевих бюджетів зросла з 8,2 %, у 2014 році до 12,8 % у 2018 році.

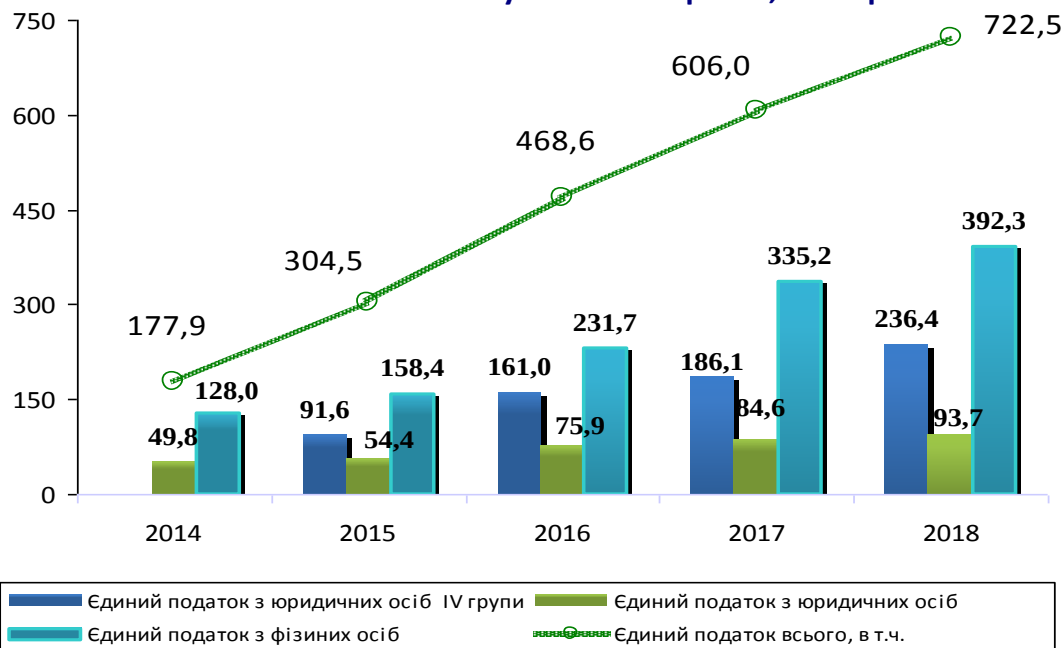
В тому числі, надходження єдиного податку з юридичних осіб (III група) у 2018 році порівняно з 2014 роком зросли майже на 44 млн грн, або на 88,2 %, з фізичних осіб (I-III групи) – на 264 млн грн, або у 3 рази. При цьому, кількість платників єдиного податку з юридичних осіб зросла на 127 СГД, фізичних осіб – на 5 942 СГД.

Починаючи з 2015 року до складу єдиного податку зараховується єдиний податок з сільськогосподарських товаровиробників, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 % (IV група), надходження якого зросли з 92 млн грн до 236 млн грн у 2018 році.

Цей податок запроваджено замість фіксованого сільськогосподарського податку, якого щороку до місцевих бюджетів надходило лише близько 6 млн гривень. Застосування єдиного податку з сільгосптоваровиробників (IV група) дало змогу збільшити фінансові ресурси органів місцевого самоврядування у порівнянні з 2014 роком на 230 млн гривень. На зростання надходжень вплинули законодавчі зміни в оподаткуванні в частині збільшення ставок та застосування коефіцієнтів індексації нормативно-грошової оцінки землі. При цьому, у 2018 році кількість платників єдиного податку IV групи порівняно з кількістю платників фіксованого сільськогосподарського податку у 2014 році зменшилась на 474 суб'єкта господарювання.

Рис.13.2.7.

**Динаміка надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів
Миколаївської області у 2014-2018 роках, млн.грн.**

Визначальними платниками єдиного податку з сільськогосподарських товаровиробників (IV група) є ТОВ «Агрофірма Корнацьких», ПП «АП «Благодатненський птахопром», ПСП «Агрофірма «Роднічок»,

ТОВ «Південь Агро Інвест», СВФ «Агросоюз», ТОВ «АТФ «Агро-діло», ТОВ «Агро Капітал Центр», ДП ДГ «Реконструкція» СГІ НАЦ НАІС, СФГ «Волощакевич», СТОВ «Промінь», ТОВ «ім. Кл. Петровського», ТОВ «СГВП «Миколаївське», ТОВ «СГВП «Снігурівське», ДП «Племрепродуктор «Степове», ТОВ «СГВП «Вознесенське» тощо.

Висновки

В області забезпечено сталу тенденцію до збільшення надходжень податків і зборів, як до місцевих бюджетів, так і до Державного бюджету України.

14. РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГУ ТА ОЦІНКИ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЮЧОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ

14.1. Огляд прогнозних та планувальних документів

В області діє Стратегія розвитку Миколаївської області на період до 2020 року, затверджена рішенням обласної ради від 16 квітня 2015 року №9. Для забезпечення реалізації стратегічних цілей в області діяв План заходів з реалізації у 2015-2017 роках Стратегії розвитку Миколаївської області на період до 2020 року, затверджений рішенням обласної ради від 30 липня 2015 року №7 (І етап) та діє проект Плану заходів із реалізації у 2018-2020 роках Стратегії розвитку Миколаївської області на період до 2020 року, схвалений розпорядженням голови облдержадміністрації від 29.12.2018 року № 584-р (ІІ етап). Реалізація державної регіональної політики в області здійснюється через їх виконання.

Також в області діє ряд комплексних та цільових регіональних програм. Більшість діючих в області програм націлені на забезпечення сталого розвитку галузей та видів діяльності, які мають суттєвий вплив на стабільний розвиток економіки області.

Основними джерелами фінансування Плану заходів та діючих програм є обласний бюджет та публічні фінанси.

Досягнення поставлених цілей Стратегії характеризують кількісні та якісні показники (таб.14.1.).

Таб. 14.1.1.

Основні індикатори розвитку області, які відображають досягнення цілей Стратегії розвитку Миколаївської області на період до 2020 року

Індикатори	2015 рік факт	2016 рік факт	2017 рік факт	2018 рік факт
Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах) у розрахунку на одну особу (гривень)	41501	50091	60549	x ¹
Обсяг реалізованої інноваційної продукції (відсотків загального обсягу реалізованої промислової продукції)	0,3	x	1,0	x ²

Індикатори	2015 рік факт	2016 рік факт	2017 рік факт	2018 рік факт
Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. наявного населення (одиниць)	88	84	91	98
Кількість середніх підприємств у розрахунку на 10 тис. наявного населення (одиниць)	3	3	3	3
Наявний дохід у розрахунку на одну особу (гривень)	29342,1	34970,5	45355,7	55543,9 ³
Середньомісячна заробітна плата (номінальна) одного штатного працівника (гривень)	3984	4887	6709	8160
Обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на одну особу (доларів США)	183,4	185,1	180,0	200,3
Експорт товарів у розрахунку на одну особу (доларів США)	1380,4	1443,7	1658,9	1859,4
Демографічне навантаження на 1 тис. осіб постійного населення віком 16-59 років (міська місцевість) (проміле)	599	618	634	647
Демографічне навантаження на 1 тис. осіб постійного населення віком 16—59 років (сільська місцевість) (проміле)	653	663	674	684
Загальний коефіцієнт вибуття сільського населення (на 1 тис. наявного сільського населення) (проміле) ⁴	15,0	8,4	10,1	16,6
Загальний коефіцієнт смертності (смертей на 1 тис. наявного населення) (проміле)	15,4	15,1	14,8	15,1
Забезпеченість населення лікарями всіх спеціальностей (на 10 тис. наявного населення на кінець року) (лікарів) ⁵	29,87	29,52	29,16	28,63
Рівень безробіття населення віком 15-70 років визначений за методологією Міжнародної організації праці (відсотків)	8,9	9,7	10,3	9,6
Рівень доступу міського населення до якісної питної води (відсотків) ⁶	95,0	96,3	96,8	98,5
Рівень доступу сільського населення до якісної питної води (відсотків) ⁶	58,0	59,2	59,9	66,0
Охоплення дітей дошкільного віку від 3 до 6 (7) років закладами дошкільної освіти (міська місцевість) (відсотків) ⁷	91,6	93	93,8	96,2
Охоплення дітей дошкільного віку від 3 до 6 (7) років закладами дошкільної освіти (сільська місцевість) (відсотків) ⁷	86,1	87,9	87,5	87,6
Питома вага утилізованих відходів (відсотків загальної кількості утворених відходів)	3,3	3,4	2,66	2,5 ⁸

Індикатори	2015 рік факт	2016 рік факт	2017 рік факт	2018 рік факт
Питома вага площі природно-заповідного фонду до площі адміністративно-територіальної одиниці (відсотків)	3,07	3,07	3,07	3,07

¹ Відповідно до Плану державних статистичних спостережень (далі – План), дані за 2018 рік будуть у наявності у III декаді березня 2020 року

² Відповідно до Плану, спостереження щодо інноваційної діяльності промислового підприємства проводиться один раз на два роки

³ Відповідно до Плану, остаточні дані за 2018 рік будуть у наявності у II декаді січня 2020 року

⁴ Інформація про міграційний рух до вересня 2017 року формувалася на основі даних від різних органів влади, які здійснювали реєстрацію/зняття з реєстрації місця проживання осіб, тому порівняння не коректні

⁵ Інформація надана управлінням охорони здоров'я облдержадміністрації

⁶ Інформація надана управлінням житлово-комунального господарства облдержадміністрації

⁷ Інформація надана департаментом освіти і науки облдержадміністрації

⁸ Відповідно до Плану, остаточні дані за 2018 рік будуть у наявності у III декаді вересня п.р.

Досягнення індикативних показників з реалізації цілей Стратегії розвитку Миколаївської області на період до 2020 року

Валовий регіональний продукт на одиницю населення

Одним із основних узагальнюючих показників, який характеризує рівень розвитку економіки регіону, є валовий регіональний продукт (далі – ВРП).

Протягом строку дії Стратегії розвитку області на період до 2020 року Миколаївська область демонструє збільшення обсягу **ВРП** у тому числі і **на одну особу**, від 30357 грн у 2014 році до **60549 грн у 2017 році** (останні звітні дані) що на 20,9% (або 10458 грн) перевищує показник 2016 року, з індексом 99,9%.

За цим показником область утримує 8 місце серед регіонів України вже третій рік поспіль.

Миколаївщина стабільно утримує середній показник серед регіонів і випереджає за розміром ВРП на одну особу області, які також відносяться до діапазону областей із середніми позиціями: Львівську (58221 грн), Вінницьку (58384 грн), Кіровоградську (55183 грн), Черкаську (59697 грн), Сумську (51419 гривень). Випереджає майже на тритину показник сусідньої Херсонської області (45532 грн) та стоїть поруч з Одеською (62701 гривня).

Внесок регіону за обсягом ВРП у національну економіку 2017 року становив 2,3 відсотка.

За останніми звітними даними у 2017 році **обсяг валового регіонального продукту** становив 69371 млн грн, що на 11556 млн грн більше, ніж 2016 року.

Серед найбільш впливових на загальні тенденції формування макроекономічних показників Миколаївщини, за відповідний рік, виділяються результати діяльності галузей сільського господарства з індексом фізичного обсягу - 90,9%, переробної промисловості (101,2%), постачання електроенергії (101,7%) та будівництва (116,5%).

Темпи приросту (зниження) валового регіонального продукту набували прискорення або уповільнювались в залежності від змін саме у цих сферах економіки.

Обсяг реалізованої інноваційної продукції до загального обсягу реалізованої промислової продукції

З 2015 року статистичні спостереження щодо інноваційної діяльності проводяться один раз на два роки.

Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції області 2017 року (останні звітні дані) порівняно з 2015 роком збільшилась на 0,7 в.п. (з 0,3% 2015 року до 1,0% у 2017 році).

Успішними прикладами вкладення коштів в інновації в останні роки є такі проекти:

ДП НВКГ «Зоря»-«Машпроект» здійснив розробку та запуск нового, найпередовішого у своєму класі газотурбінного двигуна потужністю 32 МВт;

холдингом Агрофьюжн введено в дію найбільший в Європі завод із переробки томатів у м.Снігурівка та здійснюється будівництво нового заводу з виробництва томатного порошку;

ТДВ «Первомайськдизельмаш» на базі газового двигуна 8ГЧН25/34 створена, з освоєнням виробництва, нова модель когенераційної установки ДвГА-800, з використанням в якості палива альтернативних газоподібних його видів, в тому числі походженням із місцевих відновлюваних енергоресурсів;

ТОВ «Сандора» (PepsiCo Україна) розпочала виробництво нового виду продукції освіжаючого напою із вмістом соку Sandora FRUTZ;

ПАТ «Коблево» впровадили у виробничий процес сучасні мембранні преси, які дозволяють віджати виноградний сік без потрапляння в нього шкірки та кісточок.

Розвиток підприємництва

Кількість середніх підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення у 2015 році становила 3 одиниці, у 2016 році – 3,0 одиниці, у 2017 році – 3,0 одиниці. Цей показник залишається незмінним.

Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення у 2015 році становила 88 одиниць, у 2016 році – 84 одиниці, у 2017 році – 91 одиницю.

Одним з інструментів підтримки та розвитку підприємництва в області є Програма розвитку малого і середнього підприємництва у Миколаївській області, яка розробляється згідно з Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» раз на два роки. Рішенням обласної ради від 22.12.2016 №2 затверджено Програму розвитку малого і середнього підприємництва у Миколаївській області на 2017-2018 роки. Відповідно до п. 2.7. цієї Програми з метою створення нових робочих місць суб'єктами малого та середнього підприємництва передбачено часткове відшкодування відсоткових ставок за кредитами, що надаються державними та комерційними банками на реалізацію інвестиційних проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва для створення нових робочих місць. Для реалізації цього проекту протягом дії Програми, з залученням всіх районів області, було проведено 15 виїзних інформаційно-навчальних

конференцій та семінарів на тему «Ефективний кредит». Результатом стало подання заявок від підприємців області для отримання часткової компенсації з обласного бюджету відсоткових ставок за кредитами.

У 2017 році після конкурсів отримали компенсацію 29 підприємців якими створено 112 робочих місць. Компенсація яку вони отримали для реалізації проектів становила майже 2,0 млн. грн.

У 2018 року 44 підприємця отримали компенсацію. Створено 107 нових робочих місць. Компенсація яку вони отримали для реалізації проектів становила майже 4,0 млн. грн.

Разом за 2017 та 2018 роки 73 підприємця скористались Програмою часткового відшкодування відсоткових ставок за кредитами. Створено 219 робочих місць.

Цей проект продовжується і у 2019 році. В Миколаївському обласному бюджеті передбачено для цього 4,0 млн. грн.

Наявний дохід у розрахунку на одну особу

У 2018 році в області, як і в цілому по Україні, спостерігалася тенденція до зростання доходів населення.

По області наявний дохід у розрахунку на одну особу за 2018 рік становив 55543,9 грн та збільшився порівняно з 2017 роком на 10188,2 грн, або на 22,5% (2017 рік – 45355,7 грн). У порівнянні з початком стратегічного періоду (2015 роком) наявний дохід збільшився на 89,3%.

Частка доходів населення області дорівнювала 2,5% загального обсягу доходів по Україні. Загалом номінальні доходи населення області у 2018 році порівняно з 2017 роком зросли на 20,6 % і становили 63109 млн гривень.

Середньомісячна номінальна заробітна плата

У сфері оплати праці області спостерігаються позитивні тенденції щодо підвищення розміру середньомісячної номінальної заробітної плати штатних працівників (з 3984 грн у 2015 році до 8160 грн у 2018 році, або зростання на 104,8 відсотки), що у 2,1 раза вище рівня мінімальної заробітної плати (3723 гривні).

У порівнянні з 2017 роком середньомісячна заробітна плата штатних працівників області збільшилась на 21,6% (з 6709 грн у 2017 році до 8160 грн у 2018 році).

Зростання рівня заробітної плати зафіксовано у всіх видах економічної діяльності.

Обсяг прямих іноземних інвестицій на одну особу

У 2015-2018 роках обсяг іноземних інвестицій, залучених до економіки області, коливався: зростання у 2016 та 2018 роках, зменшення у 2015 та 2017 роках, що спричинене курсовою різницею валют внесення, продажем іноземними інвесторами корпоративних прав резидентам та незначного вилучення іноземного капіталу.

Протягом 2015-2018 років іноземними компаніями внесено 73,8 млн дол. США прямих інвестицій до 110 підприємств області в різних галузях економіки.

За станом на 31.12.2018 року обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу становив 200,3 дол. США, що на 11,3% більше за 2017 р. та на 9,2% – за 2015 рік.

Статистичні дані не відображають реального стану справ в інвестиційній сфері. Міжнародні транснаціональні корпорації, які працюють в області, реалізують проекти через свої дочірні підприємства, зареєстровані в інших регіонах країни.

Так, протягом останніх 4-х років китайською компанією Cofco введено в експлуатацію зерновий термінал в Миколаївському морському порту, американською Bunge – перевантажувальний термінал та олійно-екстракційний завод, литовською BT Invest – базу з накопичення сільськогосподарської продукції в СМП «Ольвія», арабсько-сінгапурською Worldera Corporation – зерновий комплекс в порту «Ніка-Тера». Сумарно ці проекти оцінюються у 380 млн дол. США.

Крім того, іноземні компанії продовжили інвестувати у розвиток існуючих підприємств: ТОВ «Сандора» (нова лінія з виробництва снекової продукції), ТОВ «Евері» (VI черга олійного терміналу), ТОВ «МСП Ніка-Тера» (технічне переоснащення порту, розширення складських комплексів, запуск нового вантажного району), ТОВ «Миколаївський коньячний завод» (модернізація обладнання).

Експорт товарів у розрахунку на одну особу населення

У 2015-2018 роках зовнішня торгівля області активно розвивається, експорт товарів області зростає, в середньому, на 9,7% щороку. Як наслідок, поступово збільшується експорт товарів у розрахунку на одну особу населення: з 1380,4 дол. США у 2015 р. до 1859,4 дол. США у 2018 року.

За цим показником Миколаївщина посідає 3-4 місця серед регіонів України, значно випереджаючи сусідні Одеську (9-10 місця), Кіровоградську (14-19 місця) та Херсонську області (23 місце), поступаючись Дніпропетровській (2 місце).

Зростанню торгівлі сприяли збільшення фізичних обсягів відвантаження зернових і олійних культур внаслідок будівництва нових та розширення існуючих перевантажувальних терміналів (Bunge, Cofco, ТОВ СП «Нібулон», ТОВ МСП «Ніка-Тера», ТОВ СП «ПАЕК»), сприятлива світова кон'юнктура на основні товарні групи обласного експорту, введення в експлуатацію нових виробництв підприємствами-експортерами (ГК «Агрофьюжн», ТОВ «Сандора»).

Протягом звітної періоду майже в 2 рази зріс експорт товарів області до країн ЄС: з 244,2 млн дол. США у 2015 р. до 469,1 млн дол. США у 2018 році. При цьому, минулого року підприємствами Миколаївщини досягнуто рекордного обсягу поставок товарів до європейських країн, а приріст у 74,2% – найбільший серед регіонів України. Збільшився також експорт товарів і до

інших провідних країн-партнерів: Індонезії – на 27,2%, Туреччини – на 15,6%, Китаю – на 44,7%, Саудівської Аравії – на 54,2 відсотки.

Демографічне навантаження на 1 тис. осіб постійного населення віком 16-59 років

Протягом 2015-2018 років по області демографічне навантаження на 1 тисячу осіб постійного населення віком 16 - 59 років зростає, як в сільській місцевості, так і в міській.

У 2018 році показник демографічного навантаження на 1 тисячу осіб у міській місцевості становив 647 проміле, що у порівнянні з 2017 роком більше на 13 промілевих пунктів (634 проміле), а з 2015 роком - на 48 промілевих пунктів (599 проміле).

У сільській місцевості демографічне навантаження на 1 тисячу осіб у 2018 році становило 684 проміле, що у порівнянні з 2017 роком більше на 10 промілевих пункта (674 проміле) та більше ніж у 2015 році на 31 п.п. (653 проміле).

Поступове збільшення демографічного навантаження пов'язане з невисоким рівнем народжуваності, яке недостатнє для зміни поколінь та зростанням частки населення старшого віку, відносно високим рівнем смертності працездатного населення, а також з міграцією, яка, здебільшого, пов'язана з отриманням освіти та пошуком роботи.

Загальний коефіцієнт вибуття сільського населення на 1 тис. наявного сільського населення

Загальний коефіцієнт вибуття сільського населення на 1 тис. наявного сільського населення у 2018 році становить 16,6 проміле, у 2017 році- 10,1, у 2016 році - 8,4, у 2015 році – 15,0 проміле.

У зв'язку з тим, що протягом 2015-2018 років інформація про міграційний рух до вересня 2017 року формувалася на основі даних від різних органів влади, які здійснювали реєстрацію/зняття з реєстрації місця проживання осіб, порівняння та співставлення вищезазначених значень показника є некоректним.

Загальний коефіцієнт смертності (смертей на 1 тис. наявного населення)

Загальний коефіцієнт смертності на 1 тисячу наявного населення у 2018 році становить 15,11 проміле, що у порівнянні з 2017 роком більше на 0,3 промілевих пункта (14,8 проміле) та рівні 2016 року і менше ніж у 2015 році на 0,3 п.п. (15,4 проміле).

Забезпеченість населення лікарями всіх спеціальностей на 10 тис. наявного населення на кінець року

В області, як і в Україні в цілому проблемним питанням залишається кадрове забезпечення. Кількість лікарів системи Міністерства охорони здоров'я України з кожним роком зменшується і становить по роках: 2015 –

3460, 2016 – 3395, 2017 – 3328, 2018 – 3238. Відповідно забезпеченість лікарями в розрахунку на 10 тисяч населення з кожним роком також зменшується.

У зв'язку зі змінами в законодавстві 2017 року та скасуванням постанови Кабінету Міністрів України від 22 серпня 1996 року № 992 «Про порядок працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням», випускники вищих медичних навчальних закладів отримали змогу самостійно обирати спеціальність та заклад охорони здоров'я у будь-якій місцевості, де вони бажають бути працевлаштовані.

Кількість населення на одного лікаря значно перевищує оптимальний обсяг практики первинної медичної допомоги, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 19.03.2018 № 504 «Про затвердження Порядку надання первинної медичної допомоги».

З метою поліпшення кадрового забезпечення медичної галузі в районах області вирішується питання укладання тристоронніх угод на рівні райдержадміністрацій для навчання молоді у закладах вищої медичної освіти за рахунок замовників.

У зв'язку з введенням в дію постанови Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 року № 417 «Деякі питання реалізації права осіб на першочергове зарахування до закладів вищої медичної і педагогічної освіти за державним замовленням», в управлінні охорони здоров'я облдержадміністрації відбувся конкурс на укладення угод між управлінням охорони здоров'я Миколаївської облдержадміністрації і особами, які бажають вступити до вищих медичних закладів освіти та навчатись за кошти державного бюджету, з відпрацюванням не менше трьох років у сільській місцевості або селищі міського типу.

Обов'язковою умовою для укладання угоди є взяття на себе роботодавцями, тобто сільськими, селищними та міськими радами, зобов'язань стосовно забезпечення фахівців на строк не менше ніж три роки безоплатним користуванням житлом з опаленням і освітленням.

Реалізація цієї постанови сприятиме покращенню кадрового забезпечення сільської мережі медичними працівниками.

В області продовжується робота зі створення резерву житла для медичних працівників області.

Забезпечено житлом лікарів по роках: 2015 - 17 лікарів, 2016 - 30 лікарів, 2017 - 10 лікарів, 2018 - 11 лікарів на 10 тис. наявного населення на кінець року.

Рівень безробіття населення віком 15-70 років

Рівень безробіття населення віком 15-70 років визначений за методологією Міжнародної організації праці у відсотках до економічно активного населення відповідної вікової групи з 2015 року до 2017 року мав тенденцію до зростання (з 8,9% у 2015 році до 10,3% у 2017 році).

За 2018 рік рівень безробіття знизився до 9,6%, однак на 0,7 відсоткових пунктів перевищував показник 2015 року. У порівнянні з 2017 роком рівень безробіття населення віком 15-70 років знизився на 0,7 відсоткових пункти (з

10,3% у 2017 році до 9,6% у 2018 році), що вказує на успішність досягнення цілей Стратегії розвитку Миколаївської області.

Так, протягом 2018 року чисельність безробітних громадян віком 15-70 років у порівнянні з 2017 роком зменшилася на 3,5 тис. осіб і становила 52,8 тис. осіб.

Рівень водопостачання населених пунктів

На початок 2019 року в області 538 населених пунктів або 59% від загальної кількості 911 од. мають централізовані системи водопостачання, а населення решти 373 населених пунктів області користується водою з шахтних колодязів, каптажів або приватних резервуарів (12% населення за показником чисельності).

Рівень забезпечення населених пунктів централізованими системами водопостачання до загальної кількості населених пунктів становить: 2015 рік - 59%; 2016 рік - 59%, 2017 рік - 59%; 2018 рік - 59%.

Відхилення 2018 рік до 2017 року: 0;

Відхилення 2018 рік до 2015 року: 0.

Загальна чисельність населення області станом на 01.01.2019 становить 1130,4 тис. осіб, в тому числі в міській місцевості, до складу якої входять 9 міст обласного і районного значення та 17 селищ міського типу, проживає близько 771,2 тис. осіб, або 68,2 % від загальної чисельності населення області; в 885 селах області проживають близько 359,2 тис. осіб, або 31,8 %.

Централізованим водопостачанням на 98% охоплені населені пункти міської місцевості за виключенням смт Єланець, де проживає біля 5 тис. осіб.

Найнижчий рівень водозабезпечення – в населених пунктах сільської місцевості, де з 885 сіл забезпечено централізованим водопостачанням 513 (58%).

Таким чином, частка міського населення, яке має доступ до якісної питної води становить – 98,5 %, або близько 760 тис. осіб а сільського населення – 66 %, або близько 237 тис. осіб.

Рівень доступу міського населення до якісної питної води щороку зростає і становить: 2015 рік - 95%; 2016 рік – 96,3%, 2017 рік – 96,8%; 2018 рік – 98,5%.

Відхилення 2018 рік до 2017 року: + 1,7%;

Відхилення 2018 рік до 2015 року: + 3,5%.

Рівень доступу сільського населення до якісної питної води щороку зростає і становить: 2015 рік -58%; 2016 рік – 59,2%, 2017 рік – 59,9%; 2018 рік - 66%.

Відхилення 2018 рік до 2017 року: + 6,1%;

Відхилення 2018 рік до 2015 року:

Охоплення дітей дошкільного віку від 3 до 6 (7) років закладами дошкільної освіти

За період з 2015 по 2018 рік спостерігається позитивна тенденція щодо охоплення дітей дошкільного віку закладами дошкільної освіти як у міській, так і у сільській місцевості.

У порівнянні з 2017 роком цей показник збільшився на 2,4% у міській місцевості, на 0,1% - у сільській, у порівнянні 2015 роком - на 4,6% у міській місцевості, на 1,5% - у сільській.

Збільшенню показників сприяло створення додаткових місць у закладах дошкільної освіти області: 2016 року додатково створено 517 місць, 2017 - 398, 2018 – 129.

Питома вага утилізованих відходів

За статистичними даними в м. Миколаєві та Миколаївській області обсяг утворення відходів за 2016 рік становить 2366,36 тис. т відходів, що на 2,6 % більше порівняно з 2015 р., у т.ч. від економічної діяльності підприємств та організацій – 2153,0 тис. т (на 4,7 % більше), у домогосподарствах – 213,4 тис. т (на 14,4% менше).

Із загальної кількості утворених відходів протягом року утилізовано, оброблено (перероблено) 81 тис. т відходів, що на 6,1% більше порівняно з 2015 роком. Частка відходів, які були утилізовані, оброблені (перероблені), в загальному обсязі утворених відходів становила 3,4%, майже на рівні минулого року.

За статистичними даними в м. Миколаєві та Миколаївській області обсяг утворення відходів за 2017 рік становить 2327,9 тис. т відходів, що на 1,6 % менше порівняно з 2016 р., у т.ч. від економічної діяльності підприємств та організацій – 2178,7 тис. т (на 1,2 % більше), у домогосподарствах – 149,256 тис. т (на 30% менше).

Із загальної кількості утворених відходів протягом року утилізовано, оброблено (перероблено) 61,3 тис.т відходів, що на 24,4% менше ніж у 2016 році. Частка відходів, які були утилізовані, оброблені (перероблені), у загальному обсязі утворених відходів склала 2,7%.

Зменшення показника порівняно з попереднім роком обумовлено збільшенням обсягів видалення відходів на 8,9% порівняно з минулим роком, низьким рівнем повторного або повного використання відходів промисловими підприємствами регіону.

Відсутність сміттесортувальних та сміттєпереробних підприємств з переробки твердих побутових відходів (далі – ТПВ) на території області є також важливим фактором, що впливає на величину зазначеного показника.

Масове впровадження роздільного збирання ТПВ в області ускладнюється обмеженістю видатків місцевих бюджетів та відсутністю аналогічних цільових коштів державного бюджету.

Питома вага площі природно-заповідного фонду до площі адміністративно-територіальної одиниці

За станом на 01.04.2019 на території Миколаївської області створено 141 об'єкт природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ) фактичною площею 75450,27 га, з них 8 – об'єктів загальнодержавного значення, в тому числі природний заповідник, два національних природних парку, зоопарк; 133 – місцевого значення, в тому числі п'ять регіональних ландшафтних парків, заказники, пам'ятки природи, парки-пам'ятники садово-паркового мистецтва.

Відсоток заповідності Миколаївської області становить 3,07% від загальної площі області.

З метою втілення поставлених перед областю завдань у сфері розвитку природно-заповідного фонду облдержадміністрацією ведуться відповідні роботи щодо створення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Протягом 2016-2018 років розроблено проекти створення семи заказників місцевого значення – шести ландшафтних та одного орнітологічного, 4 проекти розроблено у 2016 році, 2 – у 2017, 1 – у 2018.

У 2017 та 2018 роках питання щодо створення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення виносилися на розгляд сесії Миколаївської обласної ради, але відповідні рішення не приймалися.

Також постійна комісія обласної ради з питань екології, охорони навколишнього середовища та використання природних ресурсів розглянувши питання щодо створення заказників рекомендувала винести їх на розгляд сесії Миколаївської обласної ради у 2019 році.

Висновки

Аналізуючи основні індикатори розвитку області, які відображають досягнення стратегічних цілей видно, що по комплексних показниках (валовий регіональний продукт, середньомісячна заробітна плата, демографічне навантаження та ін.) спостерігається позитивна динаміка, однак по показниках за специфічними показниками (кількість малих та середніх підприємств, рівень безробіття, рівень доступу до якісної питної води, питома вага утилізованих відходів, питома вага площі природно-заповідного фонду та ін.) динаміка коливається від незначного зростання до стагнації, що створює загрози для подальшого розвитку цих секторів, як складових у загальнорегіональній динаміці зростання. Активна реалізація проектів, які увійшли до Плану заходів, забезпечить збільшення економічного потенціалу та розвиток людського капіталу і сприятиме позитивній динаміці зростання конкурентоспроможності регіону.

14.2. Потенційні точки зростання по адміністративно-територіальним одиницям

Важливою складовою повноцінного розвитку України в умовах децентралізації є формування фінансово забезпечених адміністративно-територіальних одиниць, тобто стабільних та достатніх джерел їх наповнення для ефективного виконання ними делегованих, переданих на місця та власних повноважень з одного боку та оперативного вирішення завдань соціально-економічного характеру на рівні територіальної громади – з іншого.

В першу чергу найбільший потенціал мають міста обласного значення (Первомайськ, Вознесенськ, Южноукраїнськ, та Очаків) та найбільш наближені до обласного центру райони області (Вітовський та Миколаївський), оскільки в них зосереджені крупні промислові та сільськогосподарські підприємства

регіону. Вони мають значний людський потенціал, велику частку в обсягах реалізації продукції.

На основі аналізу соціально-економічного та містобудівного розвитку Миколаївської області та з огляду на планувальний документ області (Схему планування територій Миколаївської області) територія Миколаївщини розглядалась за декількома напрямками для визначення потенційних точок зростання:

- зручність транспортно-географічного положення (далі ТГП);
- забезпеченість природно-ресурсним потенціалом;
- рівень розвитку транспортної мережі;
- трудовий потенціал;
- рівень економічного розвитку;
- рівень соціального розвитку;
- рівень розвитку соціальної інфраструктури;
- стан навколишнього середовища;
- містобудівний розвиток.

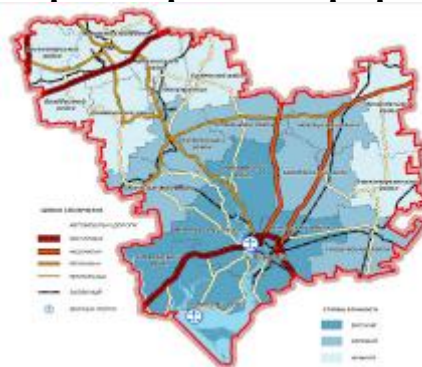
Зручність транспортно-географічного положення

Зручність розраховувалася за окремими індексами зручності, які характеризують розташування територій між собою; до обласного центру, та до морських портів. Комплексний індекс зручності ТГП розраховувався, як середня величина індексів.

Найвищі значення індексу ТГП характерні для обласного центру – міста Миколаєва та прилеглих до нього районів: Миколаївського, Вітовського, Очаківського, Березанського та Новоодеського. Розподіл зручності ТГП наведена на Рис.14.2.1.

Рис.14.2.1.

Зручність транспортно-географічного положення

Забезпеченість природно-ресурсним потенціалом

Забезпеченість розраховувалася у вигляді індексу, нормованого до середньодержавного показника.

Найвищі індекси природно-ресурсного потенціалу в області мають Миколаївський, Вітовський, Очаківський, Березанський та Снігурівський райони. Розподіл природно-ресурсного потенціалу наведено на Рис.14.2.1.

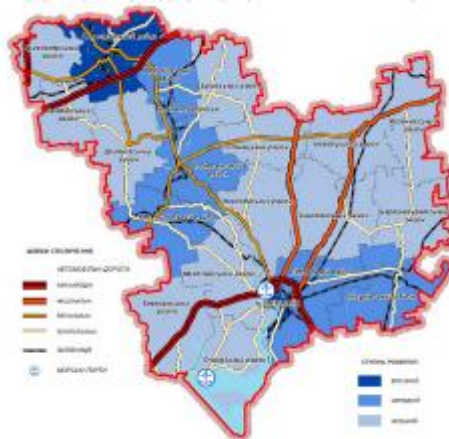
Рис. 14.2.1.

Забезпеченість природно-ресурсним потенціалом***Рівень розвитку транспортної мережі***

Рівень розвитку визначається через індекс, що відображає співвідношення щільності автомобільних доріг з твердим покриттям, та залізничних магістралей територій до відповідного середньодержавного показника.

Серед територій області найвищий показник розвитку транспортної мережі мають міста Южноукраїнськ і Миколаїв та Первомайський район. Це пояснюється значною концентрацією автомобільних шляхів та наявністю залізниць. Розподіл показників рівня розвитку транспортної мережі дається на Рис. 14.2.3.

Рис. 14.2.3.

Рівень розвитку транспортної мережі***Трудовий потенціал***

Трудовий потенціал визначається за допомогою індексу трудового потенціалу, який, в свою чергу, розраховується на основі індикативних показників демографічного навантаження (співвідношення працюючого населення до непрацюючого) нормованого до середньо державного показника.

Для області характерні незначні відмінності по даному показнику. До таксонів з найвищими значеннями показника ТП відноситься місто

Рис. 14.2.4.

Legend:

- not assigned
- cancelled
- re-established

Найвищий рівень спостерігається в місті Миколаєві та Вознесенському районі. Найнижчий має Снігурівський район. Розподіл показників, що характеризують рівень економічного розвитку відображено на рис.14.2.5.

Рис. 14.2.5.

Для аналізу рівня соціального розвитку використовувались індекси, які відображають народжуваність, смертність та природний приріст населення, середньомісячну заробітну плату та рівень безробіття, нормовані до середньодержавної величини. Найвищий рівень якості соціального розвитку характерний для міст Южноукраїнська, Миколаєва та Вітовського району. Розподіл показників індексу соціального розвитку у розрізі територіальних таксонів дається на рис.14.2.6.

Рис. 14.2.6.

Рівень соціального розвитку***Рівень розвитку соціальної інфраструктури***

Показник розраховується на основі даних по ознакам “роздрібний товарообіг”, «будівництво житла на рік», “забезпеченість житлом”, “забезпеченість лікарнями”, “забезпеченість амбулаторно-поліклінічними закладами” нормовані до середньо державної величини.

Найвищий рівень має місто Миколаїв та прилеглий до нього Вітовський район. Розподіл значень рівня розвитку соціальної інфраструктури наведено на Рис.14.2.7.

Рис. 14.2.7.

Рівень розвитку соціальної інфраструктури***Стан навколишнього середовища.***

Стан навколишнього середовища визначається показниками обсягів викидів шкідливих речовин у повітря від стаціонарних і мобільних джерел та обсягів накопичення твердих відходів виробництва на одного жителя. Показник стану навколишнього середовища таксону одержується як обернена середньозважена величина, що нормується до середньодержавного значення.

Найкраща екологічна ситуація в області спостерігається в Єланецькому, Врадіївському та Кривоозерському районах. Найгірша – у Вітовському районі. Розподіл стану навколишнього середовища дається на Рис.14.2.8.

Рис. 14.2.8.

Стан навколишнього середовища

Містобудівний розвиток.

Для аналізу рівня містобудівного розвитку обрані показники, які характеризують рівень урбанізації, щільність населення та щільність забудови і стандартизовані до середньодержавного показника. Рівень містобудівного розвитку розрахований як середньозважена величина.

Найвищий рівень містобудівного розвитку спостерігається в містах Миколаєві та Южноукраїнську. Порівняно високий показник мають Миколаївський та Первомайський райони.

Рис. 14.2. 9.

Рівень містобудівного розвитку

Проведений аналіз потенціалу та рівня соціально-економічного розвитку Миколаївської області дозволяє розділити їх на декілька типів. Рис.14.2.10.

1 тип. Таксони з високим потенціалом та високим рівнем соціально-економічного та містобудівного розвитку: місто Миколаїв.

2 тип. Таксони із середнім потенціалом та середнім рівнем соціально-економічного та містобудівного розвитку: Миколаївський, Вітовський, Вознесенський, Первомайський райони та місто Южноукраїнськ.

3 тип. Таксони із середнім потенціалом та низьким рівнем соціально-економічного та містобудівного розвитку: Березанський, Очаківський та Снігурівський райони.

4 тип. Таксони із низьким потенціалом та середнім рівнем соціально-економічного та містобудівного розвитку: Врадіївський район.

5 тип. Таксони із низьким потенціалом та низьким рівнем соціально-економічного та містобудівного розвитку: Кривоозерський, Арбузинський, Доманівський, Братський, Єланецький, Новобузький, Казанківський, Березнегуватський, Баштанський, Новоодеський та Веселинівський райони.

Рис. 14.2.10.

Типізація області за потенціалом та рівнем розвитку

Також виходячи з аналізу показників фінансової діяльності об'єднаних територіальних громад у розрізі чотирьох показників, які характеризують фінансові аспекти діяльності об'єднаних територіальних громад:

власні доходи на одного мешканця (співвідношення обсягу надходжень власних доходів до кількості мешканців відповідної ОТГ);

динаміка надходжень місцевих податків і зборів;

рівень дотаційності бюджетів (співвідношення обсягу базової чи реверсної дотації до загальної суми доходів ОТГ без урахування субвенцій з державного бюджету);

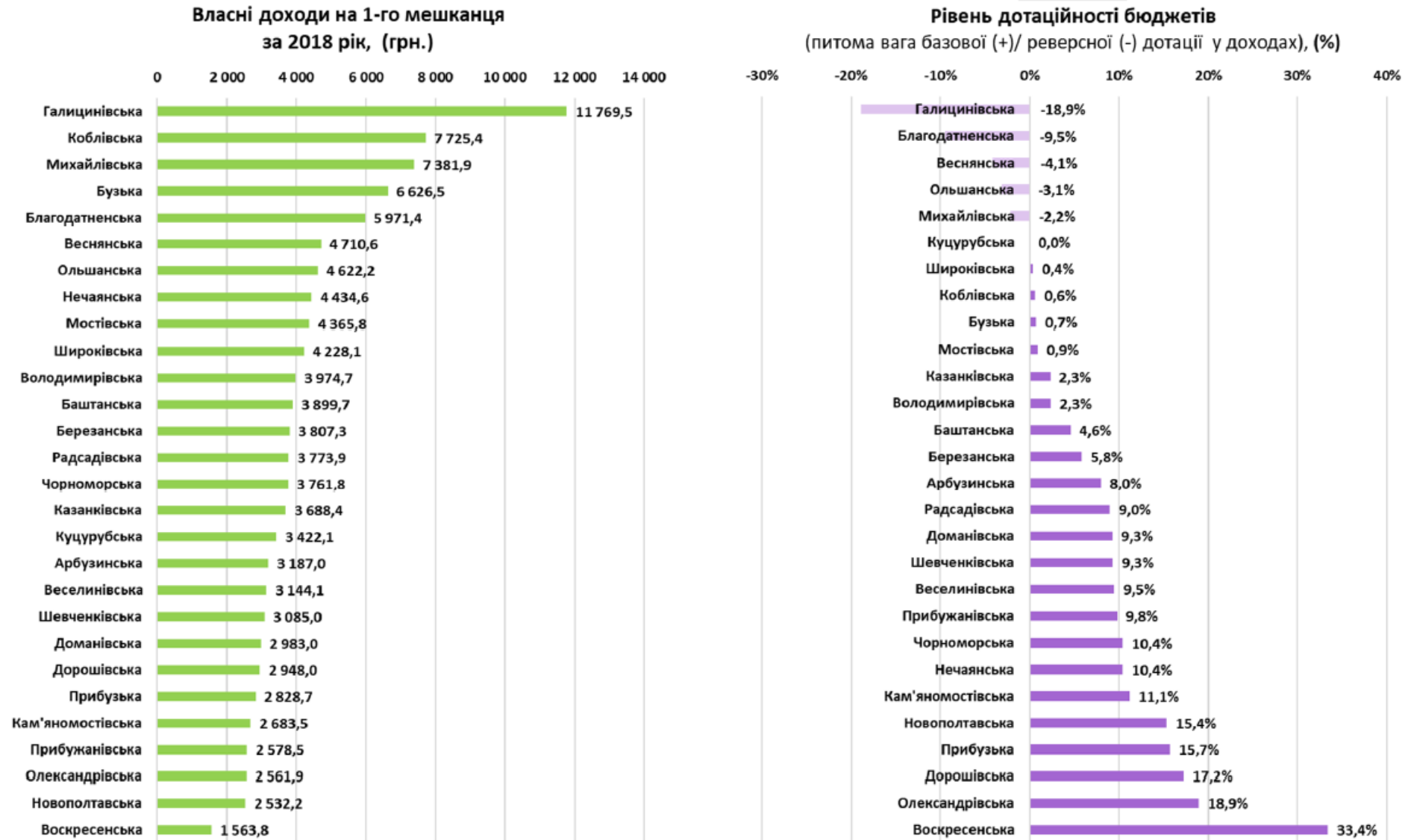
питома вага видатків на утримання апарату управління у фінансових ресурсах ОТГ (питома вага видатків на утримання апарату управління органів місцевого самоврядування в сумі власних доходів загального фонду).

ОТГ Миколаївської області розмістилися у рейтингу наступним чином (відповідно до наведених вище показників):

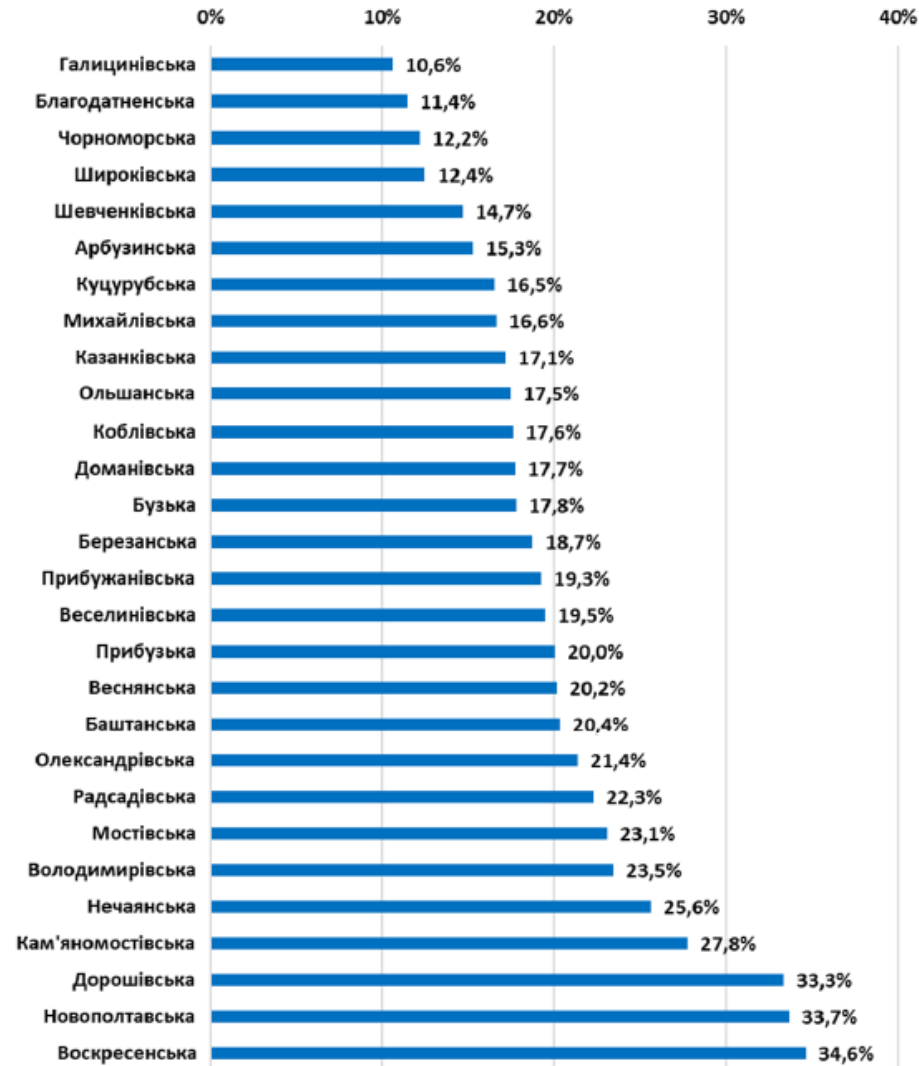
Рис. 14.2.1

Рейтинг ОТГ Миколаївської області відповідно до показників фінансової діяльності за 2018 рік:

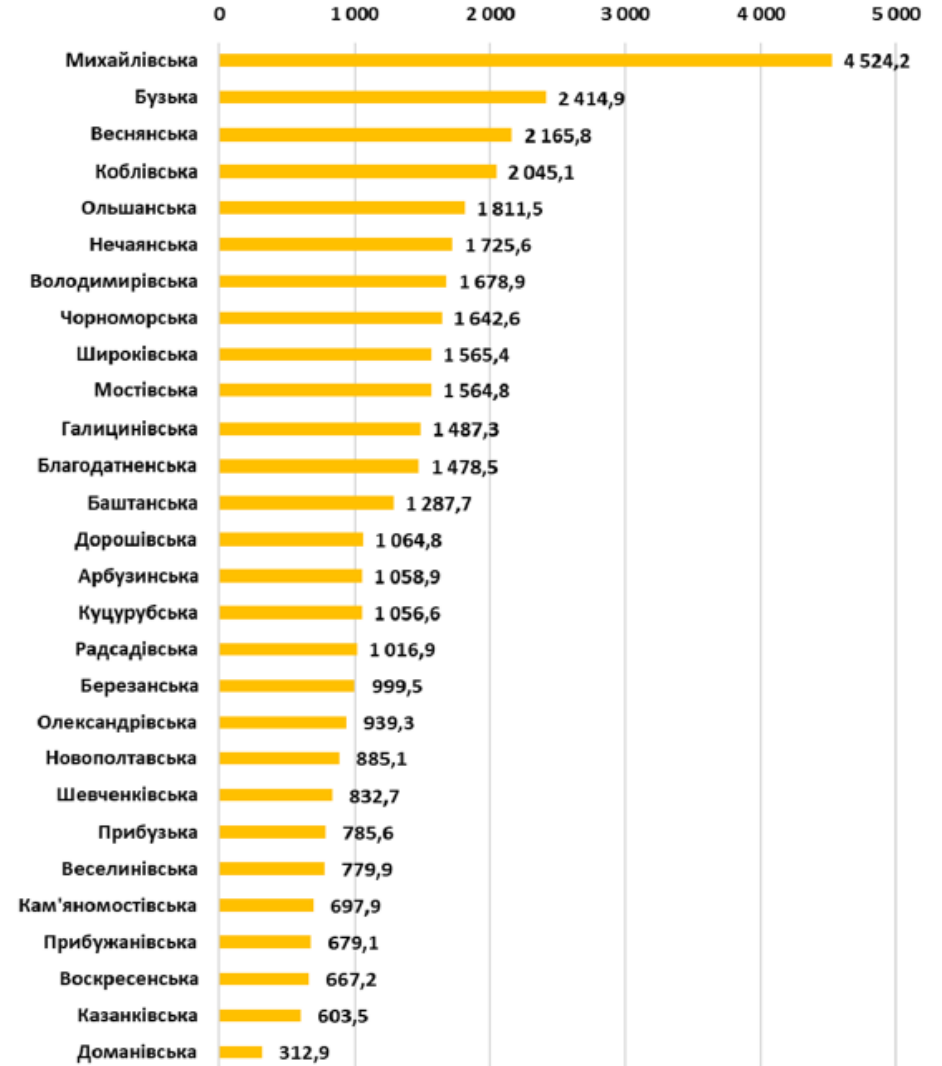

Показник 3

Питома вага видатків на утримання апарату управління у власних ресурсах (без трансфертів), (%)

Показник 4

Капітальні видатки на 1-го мешканця (без власних надходжень бюджетних установ), (грн.)

Також для проведення аналізу показників фінансової діяльності ОТГ Миколаївської області були згруповані за чисельністю населення:

Група 1 – 4 ОТГ з чисельністю населення понад 15 тис. жителів (Новобузька, Баштанська, Снігурівська, Вознесенська ОТГ);

Група 2 – 5 ОТГ з чисельністю населення від 10 до 15 тис. жителів (Шевченківська, Воскресенська, Березнегуватська, Веселинівська, Казанківська ОТГ);

Група 3 – 13 ОТГ з чисельністю населення від 5 до 10 тис. жителів (Прибузька, Мигіївська, Благодатненська, Горохівська, Ольшанська, Коблівська, Галицинівська, Куцурубська, Арбузинська, Прибужанівська, Доманівська, Березанська, Олександрівська ОТГ);

Група 4 – 19 ОТГ з чисельністю населення менше 5 тис. жителів (Сухоєланецька, Калинівська, Новомар'ївська, Вільнозапорізька, Дорошівська, Володимирівська, Михайлівська, Лоцкинська, Новопоплавська, Висунська, Бузька, Веснянська, Широківська, Нечаянська, Чорноморська, Софіївська, Мостівська, Кам'яномостівська, Радсадівська ОТГ).

Відповідно інформація по регіонам:

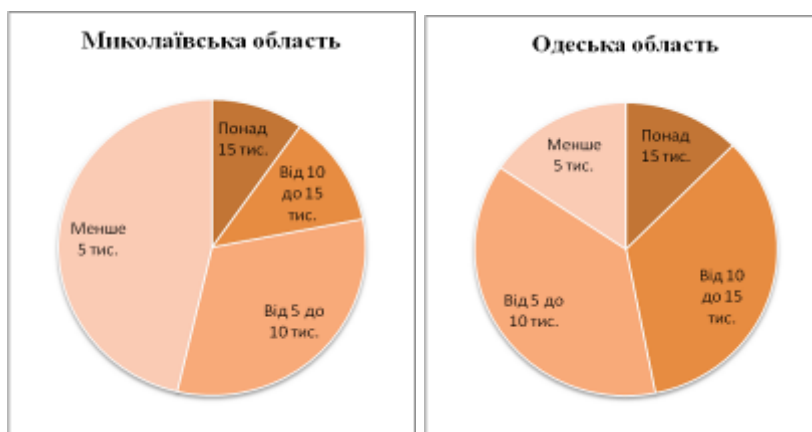
Одеська область: Група 1 – 15 ОТГ, Група 2 – 11 ОТГ, Група 3 – 12 ОТГ, Група 4 – 5 ОТГ;

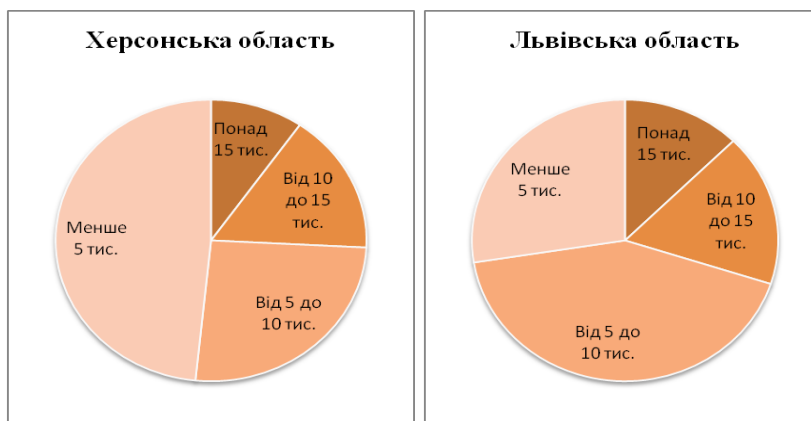
Херсонська область: Група 1 – 3 ОТГ, Група 2 – 5 ОТГ, Група 3 – 8 ОТГ, Група 4 – 15;

Львівська область: Група 1 – 5 ОТГ, Група 2 – 7 ОТГ, Група 3 – 17 ОТГ, Група 4 – 11 ОТГ.

Рис. 14.2.2

Розподіл ОТГ регіонів на групи за чисельністю населення

З огляду на вищезазначене, можемо зробити висновок, що до найбільш соціально-економічно розвинутих ОТГ Миколаївської області належать: Галицинівська, Коблівська, Вознесенська, Михайлівська, Бузька, Благодатненська; більших труднощів зазнають: Дорошівська, Новопопелівська, Кам'яномостівська ОТГ.

Проблеми, можливості, тенденції розвитку

Основні проблеми розвитку потенційних точок зростання:

- слабка система фінансового управління та відсутність стратегічного бачення розвитку громад призводить до неефективного управління наявними ресурсами, а також створює можливості для непрозорої діяльності, що породжує корупційні ризики;
- високий рівень залежності їхніх бюджетних доходів від державних трансфертів, суттєве коливання розміру власних доходів бюджету у разі зміни норм податкового законодавства;
- проведення громадських слухань з приводу встановлення місцевих податків та зборів не відбувається у більшості громад;
- слабка забезпеченість належними планово-картографічними матеріалами, відповідною землевпорядною та містобудівною документацією, відсутність генеральних планів, технічної документації щодо встановлення меж;
- відповідальні особи ОТГ або не володіють у повній мірі інформацією про власні повноваження, або ж законодавством не передбачено достатньо інструментів для можливості фактично реалізувати свої права у сфері управління фінансами ОТГ.

Основні чинники успіху потенційних точок зростання:

- децентралізація дала можливість збільшити бюджети тих сіл, селищ, міст, які вирішили об'єднатися та стати ОТГ, питома вага трансфертів у сукупній величині доходів складає в середньому 60-80%. Другий за питомою вагою блок загальних доходів складається з податкових надходжень (в середньому це 15-30%). Натомість власні неподаткові доходи складають, як правило, лише близько 5% від загального обсягу доходів бюджету громади. Доходи ж від операцій з капіталом практично відсутні;

- розміщення на території громади потужних підприємств з великою кількістю найманих працівників;
- можливість визначення ставки місцевих податків та зборів;
- залучення інвестицій, надходження від використання землі;
- виконавчим органам ОТГ надано досить широке коло повноважень для здійснення впливу на управління фінансами громади, в тому числі в частині адміністрування доходів.

Тенденції розвитку.

23 січня 2019 року Кабінет Міністрів України ініціював перехід до нового етапу реформи децентралізації, котрий передбачає закріплення вже набутих успіхів і формування спроможних громад, зміну територіального устрою на рівні районів та громад, чітке розмежування повноважень та функцій контролю різних рівнів управління, а також розвиток форм місцевої демократії.

Завдання №1 нового етапу децентралізації — завершити формування спроможних громад, адже місцеві вибори у 2020 році повинні відбутися на новій адміністративно-територіальній основі. Необхідно передати повноваження державної влади на місця та розмежувати її між місцевими держадміністраціями та органами місцевого самоврядування. Окрім цього, потрібно створити ресурсну базу, привести служби у відповідність до сучасних стандартів, запровадити єдину держполітику нагляду і контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування.

Створення нової адміністративно-територіальної основи передбачає укрупнення районів з урахуванням процесу формування ОТГ та утворення ефективних адміністративних округів. Мінрегіон запропонував свій варіант моделювання системи адміністративно-територіального устрою Миколаївської області.

Таб. 14.2.1

Характеристика проектних одиниць адміністративно-територіального устрою субрегіонального рівня (укрупнення районів) Миколаївської області відповідно до «Методики моделювання системи адміністративно-територіального устрою регіону» Мінрегіону

Назва адміністративного центру	К-ть територіальних громад (ОТГ) у складі району	Площа об'єднаного району, км ²	%, від загальної площі області	К-ть населення району, тис. осіб*	%, від загальної чисельності населення області
м. Миколаїв	15	7246,8	29,5	653,5	57,3
м. Первомайськ	5	4456,9	18,1	170,8	15,0
м. Вознесенськ	6	6037,4	24,5	172,7	15,2
м. Баштанка	7	6856,9	27,9	142,7	12,5
Разом	33	24598	100,0	1139,7	100,0

Висновки

Переваги децентралізації і чинники розвитку соціально-економічно успішних громад очевидні, але в той же час слід приділити велику увагу наявним проблемам, що гальмують потенційні точки зростання по адміністративно-територіальним одиницям.

Аналіз результатів децентралізації в Миколаївській області дозволив виявити наступні напрямки роботи ОТГ на шляху до успішного розвитку:

- вдосконалення планових та стратегічних документів громад, місцевих програм;
- проведення роботи місцевої влади для підвищення прозорості та посилення участі населення в управлінні громадою;
- адміністрування податкових та неподаткових надходжень;
- оптимізація видатків бюджетів ;
- врегулювання закупівельної діяльності;
- поглиблення роботи з управління активами громади побудова системи внутрішнього контролю.